

ΛΟΓΟΣ

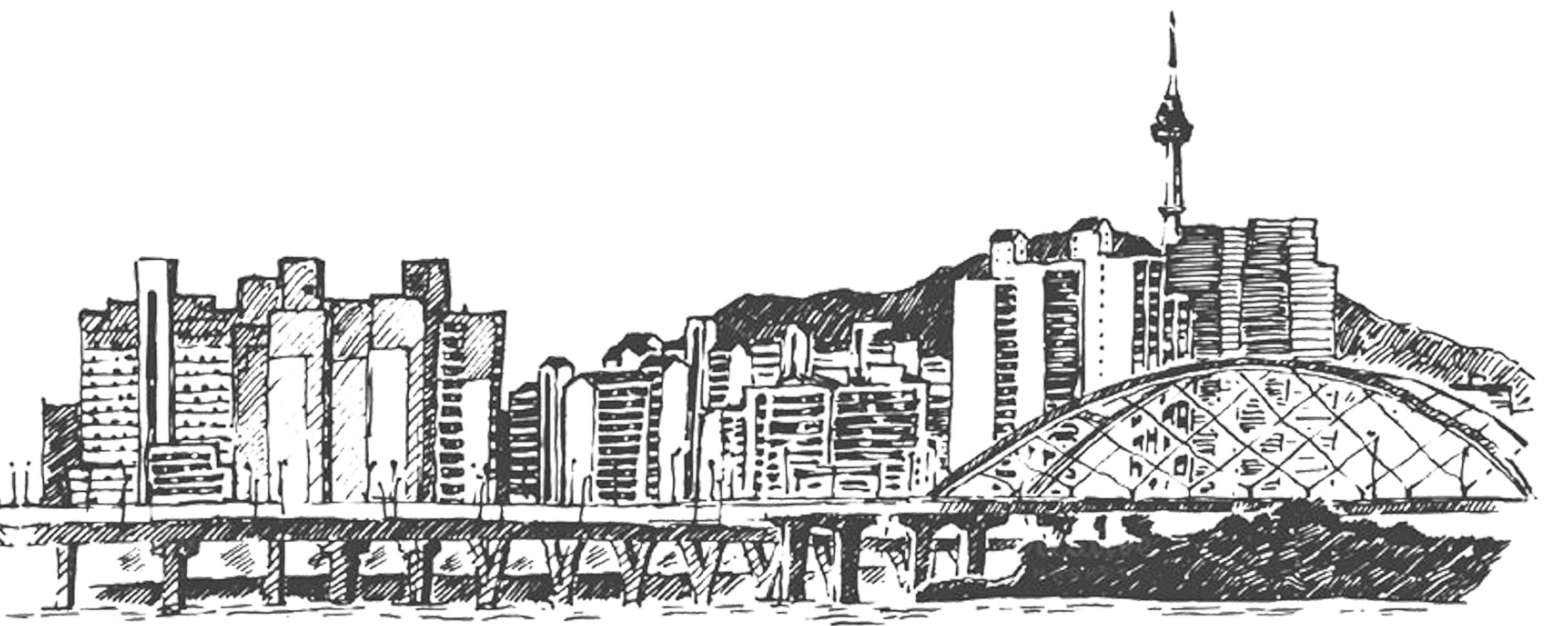
THE ART OF SCIENTIFIC MIND

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE III INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH

2023 년 11 월 24 일 • 서울, 대한민국 🇰🇷

ISBN 978-89-5764-769-1 (PDF)

ISBN 978-617-8126-69-8

DOI 10.36074/logos-24.11.2023

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

과학 논문 모음

WITH PROCEEDINGS OF THE III INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«THEORETICAL AND PRACTICAL
ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC
RESEARCH»**

2023 년 11 월 24 일 • 서울, 대한민국

Seoul, Republic of Korea
«서울 컨설팅 그룹»
2023

Vinnytsia, Ukraine
«Yevropeiska naukova platforma»
2023

E
S
P

조직위원회 회장: *Holdenblat M.*
조직위원회 부회장: 김일찬 (*Il Chan Kim*)
레이아웃에 대한 책임: *Bilous T.*
책임있는 디자이너: *Bondarenko I.*

The conference is included in the catalog of International Scientific Conferences; approved by ResearchBib and UKRISTEI (Certificate № 309 dated June 16, 2023); certified by Euro Science Certification Group (Certificate № 22485 dated October 21, 2023).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0)

Bibliographic descriptions of the conference proceedings are indexed by CrossRef, OpenAIRE, OUCI, Google Scholar, Scilit, Semantic Scholar, ResearchGate and ORCID.

T 44

Theoretical and practical aspects of modern scientific research: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference, Seoul, November 24, 2023. Seoul-Vinnitsia: Case Co., Ltd. & European Scientific Platform, 2023.

ISBN 978-617-8126-69-8

«European Scientific Platform», 우크라이나

ISBN 978-89-5764-769-1 (PDF)

Case Co., Ltd., 대한민국

DOI 10.36074/logos-24.11.2023

회의의 목적은 지평을 확장하고자하는 사람들을 식별하고 과학적 상상력을 갖고 과학에 종사할 수 있습니다. 과학적이고 실용적인 회의는 새로운 사람에 대한 인식에 열려있는 사람이 혁신으로 나타낼 수 있음을 보여줍니다.

UDC 001 (08)

ISBN 978-617-8126-69-8
ISBN 978-89-5764-769-1 (PDF)

© 회의 참가, 2023
© European Scientific Platform, 2023
© Case Co., Ltd., 2023
© 서울 컨설팅 그룹, 2023

함유량

섹션 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

LEVERAGE EFFICIENCY IN THE CONTEXT OF DIGITAL PLATFORMS Hanovskyi V.	13
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ Мамонов К.А., Гой В.В., Харів В.В.	16
МОНІТОРИНГ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВКЛАДЕНЬ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ Камінський Л.-Р.Ю.	18
РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РЕГУЛЮВАННІ МОНОПОЛІЙ Парфьонова О.Д.	21

섹션 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

МОРСЬКА ТОРГІВЛЯ: ОПТИМІЗАЦІЯ ЛОГІСТИКИ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ Білоруков А.А.	25
ОЦІНЮВАННЯ ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ПРОВАДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ Ємельянов О.Ю.	27
РОЗВИТОК ТУРИСТСЬКОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ Однолько В.О.	30
ХАРАКТЕРИСТИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ Рузанова А.О.	34

섹션 3.

MARKETING AND LOGISTICS ACTIVITIES

IMPLEMENTATION OF THE GROWTH-SHARE MATRIX IN MODERN MARKETING STRATEGIES Popova A.	37
---	----

MARKETING MANAGEMENT OF PRODUCT QUALITY IN THE SPHERE OF INFORMATION SERVICES
Kulatsky V.V. 39

섹션 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

MODERN “RASHISM”. THE ROLE OF RUSSIAN CONSPIRACY THEORIES IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR
Cheremisin M. 43

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ
Вальчук М.С. 45

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «СЕРВІСНОЇ ДЕРЖАВИ»
Сидоренко Н.С., Наумик А.С., Брагіна К.С. 47

РОЛЬ МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
Бірюкова П.В. 50

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ КРИЗИ
Пшик-Ковальська О.О., Перун В.І. 52

섹션 5.

SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ
Мадай О.О., Павлюк Т. 55

섹션 6.

INTERNATIONAL RELATIONS

ЯПОНО-АМЕРИКАНСЬКИЙ АЛЬЯНС В ГЕОПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЯХ ТОКІО
Лебеденко С.С. 60

섹션 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

ICC CASE MATRIX: МОЖЛИВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ
Пашковський М.І. 63

섹션 8.

INSTITUTE OF LAW ENFORCEMENT, JUDICIAL SYSTEM AND NOTARY

CYBERBULLYING AS A CRIME Chyshko K.O.	67
THE THORNY PATH FORMATION AND DEVELOPMENT OF PROSECUTORIAL SELF-GOVERNANCE IN UKRAINE Podkopaiev S.V.	69
ПРОБЛЕМИ УХВАЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ Мелешко О.А.	74

섹션 9.

BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

CLINICAL AND BIOCHEMICAL PARAMETERS OF AGRICULTURAL WORKERS DURING MARTIAL LAW Zavertailo L.O., Sokolenko V.L., Sokolenko S.V.	75
---	----

섹션 10.

AGRICULTURAL SCIENCES AND FOODSTUFFS

THE CURRENT STATE OF THE GRAIN SECTOR OF UKRAINE Kudrynetskyi R., Savchuk O.	77
ЖОВТО-БУРИЙ МАРМУРОВИЙ КЛОП В УКРАЇНІ Скрипник Н.В.	79

섹션 11.

VETERINARY SCIENCES

МОРФОЛОГІЧНЕ ТА БІОХІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРОВІ ЗА ТРУБЧАСТОЇ КАРЦИНОМИ У КІШОК Ліщук С.Г., Ковальова О.М., Добровольський В.А.	80
---	----

섹션 12.

FOOD PRODUCTION AND TECHNOLOGY

ADSORPTION STUDIES OF FUNCTIONAL QUICK COOKING PRODUCTS ON THE EXAMPLE OF BORSCH Scientific research group: Petrova Zh., Novikova Yu., Samoilenko K., Petrov P.	84
---	----

EVALUATION OF THE AMOUNT AND QUALITY OF GLUTEN IN GRAIN OF DIFFERENT TYPES
Karatieiev A. 86

ОБГРУНТУВАННЯ ТА РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЄКТУ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕСЕРТУ ДРАГЛЕПОДІБНОГО З ПРОЛОНГОВАНИМ ТЕРМІНОМ ЗБЕРІГАННЯ
**Науково-дослідна група:
Черемська Т.В., Колеснікова М.Б., Юрченко С.Л., Похілова А.О. 89**

섹션 13.

GENERAL MECHANICS AND MECHANICAL ENGINEERING

DEVELOPMENT OF FE-CR-MN FUSION MATERIAL COMPOSITION WITH AUSTENITE METASTABILITY REGULATION
Zusin A.M. 97

ПРИСТРІЙ ДЛЯ ФІНІШНОЇ ОБРОБКИ ДЕТАЛЕЙ
Сандлер А.К., Опришко М.О. 100

섹션 14.

ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION TECHNOLOGIES

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПІД ЧАС УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ
Давидов В.О., Чебаненко М.О. 104

섹션 15.

COMPUTER AND SOFTWARE ENGINEERING

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ТЕСТУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
Об`єдкова Д.Д., Родіонов П.Ю. 110

섹션 16.

SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ПРИ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОСИСТЕМОЮ
Беглов К.В., Попов О.Ю. 112

ПОСТАНОВКА ОПТИМІЗАЦІЙНОГО ЗАВДАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО КЕРУВАННЯ ЗАСОБАМИ АСУ ТП
Максимова О.Б., Рябошапка Р.М. 118

섹션 17.

INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

ANALYSIS OF BIOMETRIC TECHNOLOGY METHODS

Kopytsia A., Skoryk Yu. 125

섹션 18.

TRANSPORT AND TRANSPORT TECHNOLOGIES

МОЖЛИВОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ РІШЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ
МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кунда Н.Т., Дубровіна М.А. 128

섹션 19.

PHYSICS AND MATHEMATICS

ВІРТУАЛЬНИЙ ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ З ФІЗИКИ НА ПЛАТФОРМІ
LAVVIEW – РОЗДІЛ «КОЛИВАННЯ І ХВИЛІ»

Птащенко Ф.О., Зенченко В.П., Горюк А.А. 132

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДУАЛІЗМУ
ВЛАСТИВОСТЕЙ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ І ХВИЛЬ
РУХОМИХ ЧАСТИНОК РЕЧОВИНИ

Краснобокий Ю.М., Ткаченко І.А., Ільніцька К.С. 135

섹션 20.

SOCIOLOGY AND STATISTICS

ВІЙСЬКОВИЙ СТАН ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ТА
ПОРУШЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Апанасенко А.А. 139

섹션 21.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

MODERN APPROACHES TO THE STUDY OF PERSUASIVENESS IN
POLITICAL DISCOURSE

Bazhenov B.R., Maloivan M.V. 141

THE PROBLEM OF THE POST-STRUCTURALIST APPROACH FOR
INTERTEXTUAL ANALYSIS OF TEXT

Tomilina A.O., Korniienko V.V. 143

ІМЕННІСТЬ І БЕЗІМЕННІСТЬ У РОМАНІ Ю. АНДРУХОВИЧА «РЕКРЕАЦІЇ» Локшина Д.Д., Кравченко Е.О.	145
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ АКТУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ЛІНГВОДИДАКТИКИ Дузь Л.І.	148
МОЛОДІЖНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ Музика К.С.	150
ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ Кириченко А.Р.	152
ФЕМІНІТИВИ У СУЧАСНОМУ ІТАЛІЙСЬКОМУ ДИСКУРСІ Боровенська Т.О.	155

섹션 22.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

THE FUNDAMENTAL CONTRADICTION OF THE GOALS AND MEASURES OF THE "AFFIRMATIVE ACTION" POLICY IN THE USA Pokrovsky A., Lementova Ye.	157
WORKING WITH CHALLENGES OF HISTORIC SCALE DURING INTER-PARADIGM TRANSITION Shedyakov V.E.	160
ВІД ГЕНОЦИДУ 1932–1933 РР. ДО ГЕНОЦИДУ 2022–2023 РР.): ТЯГЛІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ НЕОІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ Воропаєва Т.С., Авер'янова Н.М.	165
РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНОСТЕЙ УЧНЯ Швидун Л.Т.	172
ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ Руденко Ю.Ю.	174

섹션 23.

PEDAGOGY AND EDUCATION

COMMUNITY CENTERS AND WORKSHOPS AS THE TERRITORY OF MINORITIES` ART TEACHING ACTIVITIES IN CHINA Liu Xi	177
CONCEPTS OF QUALITY MANAGEMENT OF EDUCATION: FROM HISTORY TO PRESENT Chernenko O.	179

DEVELOPING STUDENTS' SUBJECTIVITY AS AN IMPORTANT ASPECT OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING Vyshnevskа M.	182
FEEDBACK AFTER DIFFERENT TYPES OF CLINICAL CASE STUDIES TRAINING IN THE DISCIPLINE "CLINICAL CHEMISTRY" Fedorova H.O., Fokina N.O., Yankova S.O.	184
IMPLEMENTING DISCUSSION-BASED LESSONS Kolodko T.	186
LEARNING THE ANCESTRAL LANGUAGE: A NEW TREND IN FOREIGN LANGUAGES LEARNING AMONG MATURE STUDENTS Rudnieva I.	189
PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' READINESS TO USE DISTANCE LEARNING TOOLS Voloshyna O.	191
"REASONABLE MINIMUM" PRINCIPLE IN ELEMENTARY EDUCATION OF CHINA Lina HE	194
THE PROBLEMATIC OF FOREIGN ACCENT UNDER THE PRISM OF DAR MULTILINGUA-MULTIPERSONALIA: LEARNING THROUGH HEALING AS A WAY TO FULL CULTURAL IMMERSION AND SUCCESSFUL SOCIETAL INTEGRATION Kupriianova L., Kupriianova D.	196
UNIVERSITIES PREPARE STUDENTS FOR INTERNATIONALISATION: TRADITIONAL FRAMEWORK OF THE ACTIVITIES Ziwen Wang	203
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Отравенко О.В., Карпенко М.І.	205
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ Кравченко І.М., Смікал В.О., Москаленко О.П.	211
РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ДИСЛАЛІЄЮ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ Котирєва Д.В.	217
СИСТЕМА ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ КУРСУ «ТРЕНІНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ» ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО Топольник Я.В.	219
ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІКАРЯ НА ЕТАПІ ДОДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ Тертична Н.А., Логвіновська Л.М.	222

섹션 24.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

PSYCHOPHYSIOLOGICAL MANIFESTATIONS OF THE INFLUENCE OF STRESS ON HUMAN HEALTH

Sirenko O.M. 225

UNVEILING EMOTIONS: A COMPREHENSIVE EXPLORATION OF ANALYZING, UNDERSTANDING, AND MANAGING EMOTIONAL RESPONSES

Scientific research group:

Ibragimov Sh.U., Rayimjanova K.F., Ganieva A.B. kizi, Normakhmadov Sh.B., Kobilova Z.Kh. 228

«АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС» ЛЬЮЇСА КЕРОЛЛА: ЯКІ ПСИХІЧНІ РОЗЛАДИ ПРИХОВУЮТЬ ГЕРОЇ ВІДОМОЇ ДИТЯЧОЇ КНИГИ?

Іваніцька Т.І., Хархаліс Ю.Ю., Лучишин Н.І. 231

ДИСОЦІАТИВНИЙ РОЗЛАД ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПСИХІЧНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

Гамарц А.М. 237

ПРОБЛЕМАТИКА ПОЛОГОВОГО БОЛЮ В ПСИХОТЕРАПІЇ ТА АКУШЕРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Баришнікова В.В. 240

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН І ПОВЕДІНКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У БОЙОВИХ УМОВАХ

Кернас А.В., Король О. 244

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ДОВІРИ В ДІЛОВИХ ВІДНОСИНАХ

Кернас А.В., Зайцева А. 248

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НЛП У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ

Оксюк М.Є. 251

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ У ПІСЛЯВОЄННІЙ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Іпатенко О.Ю. 253

ПСИХОСОМАТИКА. ПЕРЕБІГ НЕДУГ ТА ПРИЧНИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ

Кітчак Н.Ю., Тимощук В.Д., Момоток Ю.О. 255

섹션 25.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

IMPACT OF COVID-19 VACCINATION ON PREGNANCY

Piddubnyi D. 258

REASONS FOR THE INFLUENZA VACCINE REFUSAL AMONG PREGNANT WOMEN Kovalenko K.	260
ВИВЧЕННЯ СТАВЛЕННЯ ЛЮДЕЙ ДО БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ ДОБАВОК (БАД): ЯКИМ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИМ ДОБАВКАМ ВІДДАЮТЬ ПЕРЕВАГУ ТА ЧОМУ Чепурна В.Д., Карташева Д.М., Старусева В.В.	262
ГІГІЄНИЧНА ОЦІНКА РОБОЧОГО МІСЦЯ ШКОЛЯРА ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Богачова О.С., Жолудь В.В., Пастерюк В.Г.	264
ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РИТМІВ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я Хаустова М.М., Лухіна Є.А., Щербань М.Г.	267
ІНФОРМОВАНІСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ ЩОДО БАКТЕРІАЛЬНОГО ЗАБРУДНЕННЯ КЛАВІАТУР МОБІЛЬНИХ ТЕЛЕФОНІВ І КОМП'ЮТЕРІВ Єрлік М.Р., Мощенко Є.М., Мокрякова М.І.	269
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТРЕСУ НА СТАН ШКІРИ Шовкопляс А.Б., Пустова Н.О., Біловол А.М.	271
ПРИНЦИПИ ДОГЛЯДУ ЗА ШКІРОЮ У ПАЦІЄНТІВ З РОЗАЦЕА Баранник Д.С., Куліков О.Є.	274
РЕЗИСТЕНТНА ГІПЕРТЕНЗІЯ: ВИЗНАЧЕННЯ, ПОШИРЕНІСТЬ, ФАКТОРИ РИЗИКУ, ПРОГНОЗ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ПАЦІЄНТІВ Завгородня А.В.	276
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ КІСТ МІНІСКІВ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ) Науково-дослідна група: Гаркуша М.А., Фадеев О.Г., Клєпова А.А., Яресько А.В.	279

섹션 26.

PHARMACY AND PHARMACOTHERAPY

ГІПОВІТАМІНОЗ В12: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ТА ТЕРАПІЇ Токменко І.І.	283
ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОРАД ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИКОРИСТАННІ АДАПАЛЕНУ Нароха В.П., Щеулова Ю.М.	286

섹션 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

PLAYBACK THEATER AS THE PRACTICE OF COMMUNITY-BASED SOCIAL HEALING

Fanahei R. 288

섹션 28.

CULTURE AND ART

КВИТИ В ОСЕЛІ ЗА СИСТЕМОЮ ФЕН-ШУЙ – ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І ПРАВИЛА

Мараховська Е., Нікуленко С. 292

КОМУНІКАЦІЯ ПЕДАГОГА ТА СТУДЕНТА ВИЩОГО НАЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Мельник Х.П. 296

ПРОСТІР ЯК СЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТ В ХОРЕОГРАФІЇ

Гриценко Я.В. 298

РОЗВИТОК ЕКРАННОЇ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Трегуб А.М. 300

РОЛЬ КОЛЬОРУ В ДИЗАЙНІ ЕЛЕКТРОННОЇ КНИГИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Вежбовська Л.Р., Фролова А.С. 302

ЯПОНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА

Малюк О.Ю. 304

섹션 29.

GEOGRAPHY AND GEOLOGY

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Зизень І.Д. 306

РЕТРОСПЕКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ЗМІН СТАНУ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ МІСТА ЖИТОМИРА У XVII–XXI СТОЛІТТЯХ

Терешко О.П. 311

섹션 1. ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.01

LEVERAGE EFFICIENCY IN THE CONTEXT OF DIGITAL PLATFORMS

ORCID ID: 0000-0002-9897-7754

Hanovskyi Vasyi

PhD student of the Department of Economics and Competition Policy
State University of Trade and Economics

UKRAINE

Due to the historical development of the leverage doctrine, the term "leverage" has negative connotations and is often associated with actions that have no effect or purpose except to suppress competition. According to the general theory, leverage occurs when a firm uses its monopoly power in one market to extend it to an adjacent market, while using market power on this market by raising prices or limiting output or quality [1]. In antitrust circles, leverage has become a term that can be distinguished from behaviour that suppresses competition in an already dominant market [2]. Thus, by definition, leverage implies "the creation of a new or second monopoly" [3].

The concept of leverage changed in the 1950s thanks to scientists at the University of Chicago who questioned the veracity of the leverage doctrine and the illegality of tying, vertical mergers and other leveraged behaviour [4]. The main idea proposed by the Chicago scholars suggested that a monopoly entity entering a related market has no incentive to make it less competitive. It is because the monopoly entity bundles its products from the monopoly and related markets into a single package and the main margin is included in the monopoly product, so an increase in the price of the related market product will affect the price of the entire package, which will negatively affect the monopoly entity's profits. This concept was aimed at undermining the hostility of antitrust laws to vertical integration and leverage behaviour in general. Moreover, the Chicago scholars pointed out that both vertical integration and leverage in general are predominantly motivated by efficiency, which results in higher quality or lower price.

In the context of digital platforms, leverage took on a new meaning, covering a wide range of actions. Examples include platform owners promoting their own related offerings on search results pages, bundling or pre-installing related offerings with the platform's software code, closing access to application programming interfaces (APIs) or data to third parties, or generally reducing the compatibility of third-party offerings with the platform as a distribution medium, etc.

At the current stage of economic development, the general approach to leverage in markets where digital platforms operate is mostly associated with the entry of large digital platforms into markets adjacent to their core offerings, which gives rise to competition issues that are not addressed by existing antitrust tools, including abuse of market power.

In the context of the growing dominance of digital platform giants such as Google, Meta, Amazon, Apple, and others, regulators around the world are paying close attention to the issue of leverage in antitrust law. There is a growing number of lawsuits regarding the abuse of market power by digital platforms when entering adjacent markets. A striking example in recent years was the case of the European Commission against Alphabet Inc. (Google) for licensing its mobile applications to manufacturers of devices that use Google's Android operating system in a single package [5]. The fine imposed on Alphabet Inc. in the amount of 4.34 billion pounds became a record for antitrust verdicts in history. There is a growing trend in the world to call for investigations of other digital platform giants. The main concerns are that by entering certain adjacent markets, these companies will favour their own offerings to the detriment of competitors.

Considering the concept of leverage in the paradigm of market power abuse by digital platforms after entering adjacent markets, it should be viewed from both a negative and a positive perspective. Yes, definitely, given the economies of scale, strong network effects and the role of data, digital platform giants have significant advantages over smaller platforms. This gives them unique opportunities to innovate, improve product quality, reduce prices for users, etc., and to engage in anti-competitive actions aimed at eliminating competitors in related markets. For example, Google, the leading platform in horizontal search, has created several additional business lines, such as mapping services (Google Maps), price comparison services (Google Shopping), online job search services and airline ticket comparison services (Google Flights). Google's competitors in these ancillary businesses complain that Google exploits the popularity of its general search engine to gain a competitive advantage in its ancillary services. In particular, Google allegedly gives its ancillary services a prominent place on search results pages, which makes links to competitors' websites less visible to users, resulting in more users clicking through to the former rather than the latter. Another example is the Amazon platform, which is a leader in e-commerce and the largest marketplace in the world. Amazon brings together users and independent sellers from all over the world, demonstrating its special intermediary function. However, Amazon also supplies goods under its own brand names, such as Amazon Basics, and thus competes with its sellers in certain product categories. This practice makes Amazon both a "player" and a "referee", which objectively raises concerns about fair and honest "refereeing". Another important advantage is that all purchases on the marketplace are made through a "shopping cart", which provides Amazon with unlimited data on consumer preferences, which can be used to improve its own offers. Moreover, over the years of the marketplace's operation, the company has accumulated a huge amount of data related to consumer preferences, which allowed Amazon to create one of the best platforms specialising in cloud computing - Amazon Web Services (AWS). Currently, the Amazon Web Services (AWS) platform is the most profitable in the company's ecosystem, which is helping Amazon to constantly improve its marketplace and develop new business lines.

Concerns concerning the use of leverage by large digital platforms are well-founded and indeed require constant monitoring by antitrust authorities, but it is also worth noting that leverage can be pro-competitive, improve platform efficiency and, as a result, be highly beneficial for end users. For example, the technical integration of two products to some extent can provide additional benefits that cannot be achieved by contracting in a pricing system or simply linking one product to the other. The integration of Product A (the platform) and Product B (the new component) may

---

create some new functionality in the form of Product C that users value and, importantly, could not have achieved by combining Products A and B themselves (from one or more firms) [6]. In particular, Apple develops voice assistant technology and mapping functionality and integrates it with the rest of iOS and other applications to provide a more seamless user experience [7]. Proof of the effectiveness and efficiency of leverage was the approval of Google's acquisition of Waze by the British competition authority, where the regulator was guided by the fact that "the integration of a mapping application into an operating system creates opportunities for operating system developers to use their own or affiliated services (e.g. search engines and social networks) to enhance the user experience" [8].

There are numerous other potential pro-competitive justifications for leverage. For example, co-distribution or technical integration of two products can protect the reputation of the platform owner by ensuring that it is not unduly penalised for malfunctions that occur when the platform is combined with a poor quality related product [9]. This explains why Apple supplies its own apps to its mobile OS and has strict rules for third-party app developers who distribute them through the App Store. Moreover, software integration can reduce consumers' search costs by providing them with the functionality or end results they are looking for faster and more efficiently.

In summary, it can be stated that the use of leverage by digital platforms can have both positive and negative consequences in the context of efficiency and fairness of competition. Today, the most important task for regulators is to create effective legislation that would balance these effects and would not harm the introduction of new technologies and the development of a competitive environment in digital markets.

References:

- [1] Louis Kaplow, Extension of Monopoly Power Through Leverage (1985), 85 COLUM. L. REV. p. 515, 516.
- [2] Ward S. Bowman, Tying Arrangements and the Leverage Problem (1957), 67 YALE L.J. p. 19.
- [3] Richard Schmalensee & David S. Evans, Markets with Two-Sided Platforms (2009), in 1 ISSUES IN COMPETITION L. AND POL'Y 667
- [4] Council Regulation 1/2003, 2018, (AT.40099) (EC) (Google Android) (July 18, 2018)
- [5] Aaron Director & Edward H. Levi, Law and the Future: Trade Regulation (1956), 51 NW. U. L. REV. p. 281
- [6] United States v. Microsoft Corp., 147 F.3d 935, 948 (D.C. Cir. 1998)
- [7] Patrick F. Todd, Out of the Box: Illegal Tying and Google's Suite of Apps for the Android OS (2017), 13 EUR. COMPETITION J. 62, p. 85
- [8] Office of Fair Trading, Completed Acquisition by Motorola Mobility Holding (Google, Inc.) of Waze Mobile Limited, (2013), ME/6167/13, 28 (UK).
- [9] J. Gregory Sidak, Do Free Mobile Apps Harm Consumers? (2015), 52 SAN DIEGO L. REV. 619, p. 629

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.02

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ORCID ID: 0000-0002-0797-2609

Мамонов Костянтин Анатолійович

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем,
Інститут будівельної та цивільної інженерії
*Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова*

ORCID ID: 0000-0003-1822-4478

Гой Василь Васильович

кандидат економічних наук, директор
Інститут оцінки та судових експертиз,
Докторант кафедри економіки та маркетингу
*Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова*

ORCID ID: 0009-0006-7937-5324

Харів Владислав Вікторович

здобувач вищої освіти
кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем,
Інститут будівельної та цивільної інженерії
*Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова*

УКРАЇНА

Застосування на підприємствах інтелектуальної системи дозволяє покращити прибутковість інтелектуальної діяльності, розширює можливості використання нових правових, економічних та організаційних управлінських механізмів [1].

Важливого значення має розробка й впровадження інтелектуальної економічної системи, елементом якої є геоінформаційні системи у контексті формування й використання результатів геопросторового моніторингу.

Інтелектуальні економічні системи функціонують як багаторівневий функціональний інструментарій, спрямований на формування організаційно-економічної платформи прийняття управлінських рішень із застосуванням сучасних геоінформаційних систем [2].

Представлена система складається із 8 процедурних дій, одна із яких розділяється на 2 підпроцедури. Інтелектуальна економічна система визначається закритим типом, де на першій процедурі формується інформаційно-аналітичне забезпечення (IAZ), застосовуються нормативно-правове забезпечення (NPZ), враховуючи дані та особливості функціонування будівельних підприємств (ОВР). На другій, третій, четвертій процедурі на основі застосування методів і моделей визначаються відповідні чинники. На п'ятій процедурі визначається інтегральний показник формування та використання інтелектуальної економічної системи. Цей показник у системі повинен перевищувати рівень значення 4 (процедура 6-2), якщо ні, здійснюється процедура 6-1, спрямована на повернення коректування дій, що відбуваються

на процедурі 1. Причому у системі визначається точка росту чинників формування та використання інтелектуальної економічної системи (зростання на 10%). На сьомій процедурі у системі формується організаційно-економічні заходи. Далі переходимо на восьму процедуру для закінчення функціонування циклу у системі і перехід на новий цикл.

Висновки. Представлена система має перманентний характер, в яку входять інформаційні потоки щодо діяльності будівельних підприємств, змін зовнішніх і внутрішніх умов, де застосовуючи інтелектуальний інструментарій визначаються результати. Інтелектуальна економічна система будівельних підприємств визначається комплексом збору та використання інформації, яка обробляється із застосуванням методів і моделей для розробки й реалізації організаційно-економічних заходів (ОЕЗ).

Тому, розробка запропонованої інтелектуальної економічної системи будівельних підприємств вирішить актуальні питання, які спрямовані на розвиток будівельних підприємств, застосовуючи сучасний інформаційний, аналітичний, економічний, геопросторовий, безпековий інструментарій та інструментарій штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

- [1] Череп, О., Кузнецова, А. (2018). *Інтелектуальна власність та її вплив на конкурентоспроможність*. Економічний простір. № 137, 180–189.
- [2] Пітак, І., Негадайлов, А., Масікевич, Ю., Пляцук, Л., Шапорев, В., Моїсеєв, В. (2012). *Геоінформаційні технології в екології*. Навч. посіб. Суми. 273 с.
- [3] Mamonov, K., Bieliatynskiy, A., Wen M. M, Liu C., Dymchenko, E. (2022). *Formation of the intellectual systems for the territorial development of land administration in the coastal regions*. J. Environ. Eng. Landsc. Manag. 30(3), 424–432.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.03

МОНІТОРИНГ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВКЛАДЕНЬ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ

Камінський Любомир-Роман Юрійович
аспірант
Львівський університет бізнесу та права

УКРАЇНА

На сьогоднішній день економіка нашої країни перебуває в кризовому стані. Ця ситуація зумовлена повномасштабною війною, яка триває в Україні вже практично два роки. Відповідно, існують ризики, пов'язані з вкладанням коштів, тобто, інвестуванням у нові проєкти та дофінансуванням уже чинних.

Варто зазначити, що інвестиційні вкладення в період війни високу вірогідність ризику, який у майбутньому не компенсується додатковою дохідністю, оскільки війни – це неринкове явище. До того ж, війна породжує кардинальне скорочення споживчого попиту, що підриває рентабельність бізнесу, тому в теперішній час надзвичайно важко залучити інвестора як внутрішнього, так і зовнішнього у фінансування певних проєктів. Кожен інвестор хоче чітко розуміти окупність свого проєкту та, водночас, мати гарантію на страхування ризиків у період дії форс-мажорних обставин.

При залученні інвестицій в умовах війни важко передбачати та адекватно оцінювати всі ризики так, як це є можливим робити в мирний час. Сьогодні існує три основні проблеми, які турбують інвестора при вкладанні коштів у воєнну економіку:

- наявність гарантій щодо захисту інвестицій, які забезпечували б повернення інвесторові коштів у випадку розгортання непередбачуваних воєнних подій;

- наявність адекватного попиту на продукцію інвестиційного проєкту, що забезпечував би прийнятний рівень рентабельності бізнесу;

- проведення моніторингу використання певного інвестиційного пакету в межах попередньо узгодженого бюджету.

Вирішення всіх цих завдань вимагає відповідної державної політики, підкріпленої достатніми та надійними фінансовими ресурсами, а також проведення страхування проєкту в межах країни та перестрахування його в іншій іноземній країні, де економічна ситуація є стабільною.

Також одну з важливих функцій при реалізації проєкту виконує моніторинг проєкту, тобто, цільового використання коштів. Розгляньмо детальніше.

Моніторинг (укр. спостереження) – система постійного спостереження за явищами і процесами, що відбуваються в навколишньому середовищі, суспільстві. Результати моніторингу слугують для обґрунтування управлінських рішень з гарантування безпеки людей та об'єктів або суб'єктів їх фінансування [1].

У воєнний період освоєння інвестицій (реалізації інвестиційного проєкту) є особливим, оскільки процес інвестування є тривалим, і в умовах війни ситуація може змінюватися як у гірший, так і в кращий бік, можуть виникати непередбачувані ситуації. Тому під час тривалого періоду інвестицій ринкова кон'юнктура зазнає значних коливань, а це, своєю чергою, впливатиме на

інвестиційний процес: змінюються інвестиційний попит та пропозиція, а також – і ціни на інвестиційні товари. Протягом певного часу зовсім іншими можуть стати потреби, заради яких розробляється інвестиційний проект. Крім того, початковий план може виявитися недосконалим і потребуватиме доопрацювання через низку факторів, які в період війни врахувати неможливо.

Система контролю за інвестиційним проектом у воєнний період має передбачати наступні важливі етапи:

- суть інформації, що аналізується;
- структура звітів та відповідальність за збір даних;
- аналіз інформації та ухвалення рішень.

Усі вищезазначені заходи розробляються до реалізації проекту за участю всіх зацікавлених сторін. Система керівництва має забезпечити необхідний вплив там і тоді, коли і де вони необхідні, тобто, постійний моніторинг дозволить з найменшими ризиками реалізувати певний проект у період війни.

Основні принципи побудови ефективної системи контролю та моніторингу в процесі реалізації інвестиційного проекту представимо на рис. 1.

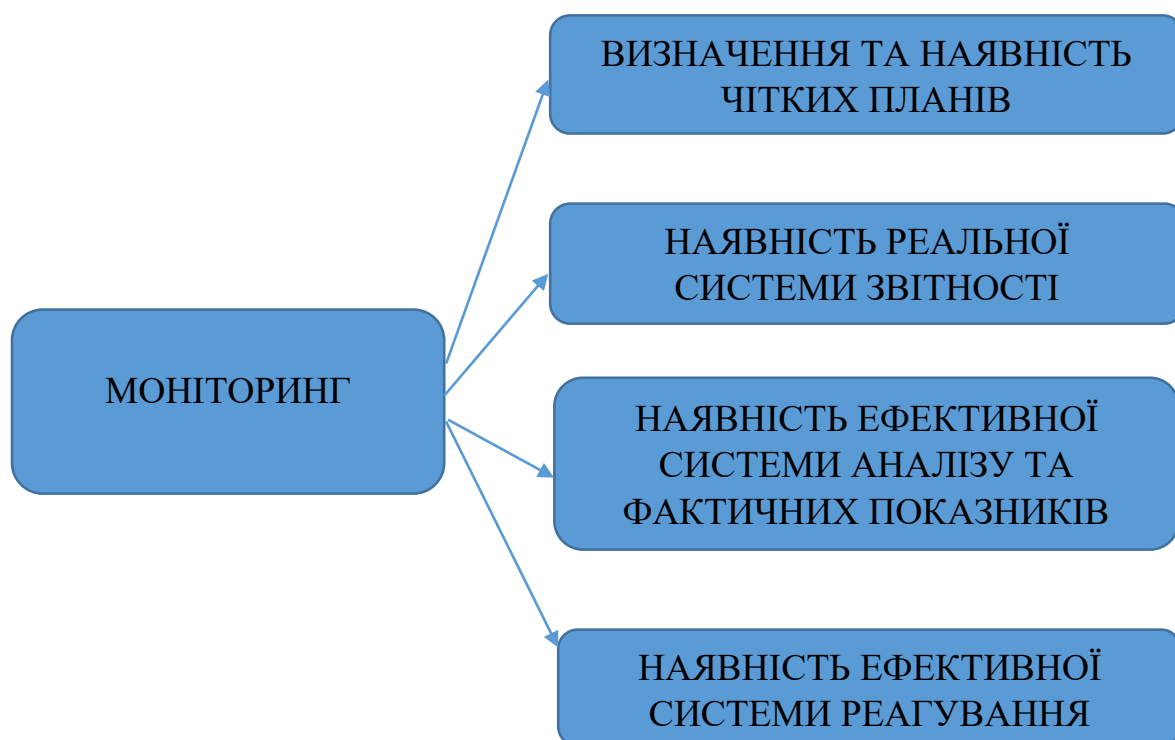

Рис. 1. Класифікація основних принципів моніторингу

Також варто зазначити, що основною метою розробки системи моніторингу для реалізації інвестиційного проекту у воєнний період, тобто за умов воєнного стану, є своєчасне виявлення відхилень від календарного плану та бюджету, які призводять до зниження ефективності інвестиційної діяльності; аналіз причин, які призвели до цих відхилень, та розробка пропозицій з відповідного корегування окремих напрямків інвестиційної діяльності з метою її нормалізації та підвищення ефективності, страхування і перестраховування вищезазначених причин.

Тому важливо при побудові системи моніторингу для реалізації інвестиційного проекту пам'ятати про основні принципи:

- визначення для спостереження найбільш важливих напрямків реалізації інвестиційного проекту;

- побудова системи інформаційних (звітних) показників з кожного напрямку реалізації інвестиційного проекту;
- розробка системи узагальнюючих (аналітичних) показників з кожного напрямку реалізації проекту;
- встановлення періодичності формування звітної бази даних (інформаційних та аналітичних показників);
- аналіз основних причин, які призвели до відхилення фактичних результатів від передбачуваних;
- виявлення резервів та можливостей нормалізації втілення інвестиційного проекту;
- обґрунтування пропозицій зі зміни календарного плану та бюджету інвестиційного проекту із зазначенням інших форс-мажорних обставин [2].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна сказати наступне: розроблена на цих принципах система моніторингу реалізації інвестиційного проекту має корегуватися при зміні інвестиційного середовища, напрямків інвестиційної діяльності та інших факторів, але, в той же час, зазначимо, що при ефективному проведенні процесу моніторингу інвестиційного проекту в період війни можна вчасно попередити та передбачити окремі ризики та втрати, яких може зазнати інвестор у процесі інвестування.

Список використаних джерел:

- [1] Моніторинг // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Моніторинг>.
- [2] Моніторинг. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.04

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РЕГУЛЮВАННІ МОНОПОЛІЙ

Парфьонова Олена Дмитрівна

Студентка 3 курсу 5 групи

Державний торговельно-економічний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Болгов В.Є.

Кандидат економічних наук

Державний торговельно-економічний університет

УКРАЇНА

Монополістичним ринком називають той який без ідеальних замінників. Саме в той час, коли на ринку продавці продають продукти різного товарного ринку, це і називається недосконалою конкуренцією, а отже і монополією.

Моделі монополістичних ринків часто ділять на галузі, такі як: ресторани, зернові, одяг, взуття та сфера послуг у великих містах.

Фірма, яка є монополістично конкурентна має наступні характеристики:

- Фірми однакових груп мають один і той самий стимул
- При зміні ціни однією фірмою, інші також змінюють свої ціни
- Маркетинг є невід'ємною складовою, фірми хочуть зробити свій продукт унікальним.
- Має бути менша еластичність попиту
- Багате використання реклами

Основні причини виникнення монополістичних ринків є технології. Основною передумовою виникнення монополії є саме промислова революція кінця XVIII — початку XIX ст.. У цей період відбувалось виникнення нових галузей промисловості та швидкий розвиток виробництва, який і призвів до зародження монополій на ринку праці.

Найбільш поширеним монополістичний ринок стає за часів концепції виробництва. У Парижі в середні 50-х років XIX ст. на заводах Шнейдера-Крьозо працювало до 10 тис. робітників. Хоча найбільш вагому роль відігравали малі промислові підприємства згоди де було 2-4 працівники.

У цей час вступає у дію закон про концепцію виробництва який представляє собою найхарактерніші риси монополізації економіки.

Наступною ознакою виникнення монополій є перетворення індивідуальної капіталістичної власності на гальмо розвитку продуктивних сил.

Деякі монополії виникли внаслідок цілеспрямованих дій держави. Так, голландській та англійській компаніям на початку XVII ст. держава надала виняткове (монопольне) право на торгівлю з Індією. Ці дві компанії існували у формі акціонерних товариств. (1)

Найперше монополізації застаеть сфера обігу. Саме на цьому етапі виникають такі позиції як: картелі і синдикати.

Картель представляє собою об'єднання декількох підприємств однієї галузі виробництва, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва і виготовлений продукт, виробничу та комерційну самостійність, але домовляються про частку кожного в загальному обсязі виробництва, ціною, ринках збуту.

Об'єднання ряду підприємств однієї галузі промисловості, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва, але втрачають комерційну самостійність називають синдикати.

В той час як настає процес монополізації поширюється і на сферу безпосереднього виробництва, з'являються більш складні форми монополістичних об'єднань.

Наступне об'єднання ряду підприємств однієї або декількох галузей промисловості, учасники якого об'єднують виробництво, збут, фінанси, управління має назву трест.

Диверсифікація пояснюється як проникнення капіталу тієї чи іншої монополії у галузі, які не є пов'язаними зі сферою її діяльності.

Багатогалузевий концерн -це явище представляє об'єднання десятків та сотень підприємств різних галузей промисловості, транспорту, торгівлі, учасники якого втрачають власність на засоби виробництва і виготовлений продукт, а головна фірма здійснює контроль за іншими учасниками об'єднання.

Важливим фактором у процесі монополізації економіки є те, що відбувається створення великих промислових груп на основі майнових і контрактних відносин з дрібними і середніми підприємствами - виробниками та постачальниками окремих деталей, частин складного товару.

До особливостей монополізації економіки в сучасних умовах відносяться її міжнаціональний характер, посилення ролі транснаціональних комітетів (ТНК), посилення монополізації у формі зростаючої централізації капіталу. (2)

Класифікація монополістичних ринків.

Монополізм за умовами функціонування поділяють на два типи: підприємницький та інституційний.

Підприємницьким монополізмом називають розвиток підприємств на основі концепції капіталу та виробництва.

Інституційна монополія пов'язана з нерівністю умов конкуренції, які надає держава для різних її учасників.

За сферою функціонування і причиною виникнення розрізняють **природну, адміністративну та економічну** монополію.

Природна монополія відбиває ситуацію, коли попит на певний товар чи послугу найкраще задовольняється однією або кількома фірмами. Основні функції є особливості технологій виробництва та обслуговування споживачів.

Адміністративна монополія це саме та монополія, котра виникає внаслідок дій держави. Вони діють на ринку як єдиний суб'єкт господарювання між ними немає конкуренції. Державний монополізм є найбільш небезпечним і руйнівним для економічних систем.

Економічна монополія формується на базі закономірностей господарського розвитку. Цей вид монополії відноситься до підприємців котрі зуміли завоювати монополіне становище на ринку.

Також до економічної монополії можна віднести: трест, картель та багато галузевий концерн.

До економічної монополії також відноситься конгломерат та консорціум.

Конгломерат належать одній фірмі і випускають на одній або більше стадіях виробництва різноманітні неконкурентні товари або оперують на сегментах ринку, які не перетинаються.

Консорціум створюється на основі тимчасових угод між кількома банками і виробничими корпораціями для проведення спільних великомасштабних фінансових операцій чи здійснення виробничих проектів (3)

Ще монополії поділяють на:

• Технологічна, та яка проявляється у владі на ринку великих корпорацій, що обумовлена особливостями технології до прикладу у таких галузях як металургія, електроенергетика, транспорт, тобто галузі, де сама технологія робить економічно ефективними лише великі виробництва.

• Інноваційна в основі утворення яких лежать передові технології, НПП, нові форми організації праці або виробництва, що обумовлює значно кращі умови певної фірми на ринку порівняно з іншими.

• Штучна, що утворюється шляхом концентрації господарської діяльності через витіснення конкурентів через демпінг, їх поглинання, об'єднання або ж домовленості.

Найбільш загрозливими для ринку є штучні монополії, так як у їх стратегії стоїть захоплення ринку усіма можливими методами. Так як економічна теорія ділить сучасний ринок на досконалу та не досконалу ринкову структуру, то монополія належить до недосконалої конкуренції. (4)

У високорозвинених країнах з монополізацією ринку починають боротися саме у той момент, коли це реально загрожує проявитися як негативна антиринкова сила. Саме до того ж часу у цих країнах стараються найбільш повно використати всі позитивні сторони інтегрованих товаровиробників.

Південна Корея та Японія є яскравими представниками даного регулювання монополії. Відносно характеристика Південної Кореї, можна сказати що у сучасному ринковому господарстві якраз держава стала фактичним мозковим центром, який забезпечує динамізм та сталість економічного росту.

При порівнянні корейських чеболів то вони мають таку ж структуру як і японські дзайбацу. Даний уряд підтримував зріст національних фінансово-промислових груп шляхом злиття та розширення їх фінансової та виробничої бази. (5)

Монополії, процес монополізації економіки мають істотні негативні наслідки: монополії придушують конкуренцію — важливу рушійну силу економічного прогресу, вони здатні збільшувати прибутки, зменшуючи обсяг випуску продукції і підвищуючи її ціну, схильні до уповільнення науково-технічного прогресу, схильні до хижацького використання природних ресурсів та забруднення довкілля, розорюють малий та середній бізнес, монополізують засоби масової інформації (пресу, радіо, телебачення), за допомогою яких впливають на свідомість населення у необхідному їм напрямку, здійснюють тиск на уряд у пошуках неправомірних пільг та привілеїв тощо. Однак монополії мають і суттєві позитивні риси.

Крім того, ефект "масштабу виробництва" великих підприємств дає змогу їм виробляти дешеву і якісну продукцію. Великі підприємства більш стійкі в умовах криз, що зменшує рівень безробіття і соціальну напругу у суспільстві. (7)

Список використаних джерел:

- [1] БукЛіб: «Причини виникнення і сутність монополій» URL: <https://buklib.net/books/30473/>
- [2] Горун Х.В. та Чирак І. М.. «Ринок монополістичної конкуренції та особливості його функціонування в Україні (на прикладі алкогольного ринку)» URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30506/1/Горун%20Х._Ф-21.pdf
- [3] Pidru4niki «Класифікація монополій» URL: https://pidru4niki.com/1595021039951/politekonomiya/klasifikatsiya_monopoliy
- [4] ШИФР «Монополізація економіки» "МОНОПОЛІЇ В ЕКОНОМІЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ТА РЕАЛІЇ В УКРАЇНІ" URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/5546/monopolizaciya-ekonomiky.pdf>

- [5] “Ринкова економіка» URL:
https://books.google.com.ua/books?id=CHRvFPZwLk4C&pg=PA27&lpg=PA27&dq=керування+монополії+в+копейі&source=bl&ots=zsnlP9C_b9&sig=ACfU3U148dCzabaafWX5HGej_q2yOc5HjA&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwin19TR7s6CAxXeDRAIHWOZCoQQ6AF6BAgYEAM#v=onepage&q=керування%20монополії%20в%20копейі&f=false
- [6] 한국민족문화대백과사전 «자본주의 경제체제 하의 시장구조가 경쟁상태를 결여하여 하나 또는 소수의 기업이 생산과 시장을 지배하고 있는 상태를 가리키는 경제용어. 사회현상.» URL: <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0015948>
- [7] StudyFiles Монополія і конкуренція «Позитивні та негативні риси монополій»
<https://studfile.net/preview/9737190/>
-

섹션 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.05

МОРСЬКА ТОРГІВЛЯ: ОПТИМІЗАЦІЯ ЛОГІСТИКИ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Білоруков Артем Андрійович

здобувач фахової передвищої освіти судноводійного відділення
*Відокремлений структурний підрозділ «Морський фаховий коледж
Херсонської державної морської академії»*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Левківська Ауріка Леонідівна

викладач
*Відокремлений структурний підрозділ «Морський фаховий коледж
Херсонської державної морської академії»*

УКРАЇНА

Морська торгівля забезпечується шляхом транспортування товарів водними шляхами різними типами суден. Протягом століть вона була і залишається важливою складовою світової торгівлі, полегшуючи рух товарів між країнами та континентами. Ефективна логістика є ключем до зниження витрат і збільшення прибутків у морській торгівлі. Спрощення ланцюга поставок від виробника до споживача – важлива умова вигідної торгівлі.

Один з найбільш «вікових» видів вантажних перевезень - морські, і сьогодні мають найбільший попит [1]. У світі, який насичений каскадними кризами – геоекономічною фрагментацією, відставанням розвитку і кліматичними змінами – морська торгівля служить стабілізуючим якорем, міцно тримаючись серед бурхливих руйнівних течій [2]. Підвищення продуктивності та ефективності морської логістики може покращити світову економіку. Це вимагає оновлення флоту, підвищення ефективності роботи портів та спрощення процедур оформлення торгових документів. Про це йдеться у новому огляді стану морського транспорту за 2023 рік, підготовленому Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Його головний висновок – необхідні масивні інвестиції в оновлення морського флоту, щоб підготувати цей сектор до майбутніх глобальних криз, наслідків зміни клімату та переходу на низьковуглецеву енергетику.

Щодо спрощення процедур торгівлі, більшість збоїв в ланцюгах поставок можна зменшити шляхом спрощення процедур торговельних угод, зокрема за рахунок цифровізації – електронні документи та електронні платежі. Розвиток логістики та обслуговування, також включає в себе навчання та розвиток персоналу: інвестування у навчання і розвиток працівників у сфері новітніх

технологій та логістичних процесів може підвищити ефективність й рівень професіоналізму. Тому, потрібно покращувати морську освіту і робити її доступнішою.

Так як у світі швидкими темпами розвивається роботизація і штучний інтелект, майбутнє для оптимізації морських перевезень – автономні вантажні судна. Такі судна можуть допомогти оптимізувати логістику та зменшити людські помилки. Ці судна зможуть проходити морськими шляхами, наприклад, за допомогою штучного інтелекту та датчиків, що робить їх безпечнішими та ефективнішими. Автоматизоване оброблення вантажів у портах – це лише кілька прикладів того, як технології змінюють галузь.

Загалом, підвищення продуктивності та ефективності у морській логістиці полягає в поєднанні інноваційних технологій, захисту країн з морськими портами, оптимізації процесів та постійному вдосконаленні управлінських підходів з метою забезпечення швидкості, точності та економічної вигоди для всього логістичного ланцюга.

Список використаних джерел:

- [1] Морські вантажоперевезення: плюси і мінуси. Вилучено з <https://www.slk.kh.ua/news/ekonomika/morski-vantazoperevezenna-plusi-i-minusi.html>. 3
- [2] Огляд морського транспорту 2023. До зеленого і справедливого переходу. Вилучено з https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2023_en.pdf. 3

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.06

ОЦІНЮВАННЯ ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ПРОВАДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»

УКРАЇНА

Будь-яке підприємство повинно прагнути збільшити свій економічний потенціал [1–3]. Важливими чинниками його формування є існуюче у підприємств ресурсне забезпечення [4], зокрема людські ресурси [5, 6], основні фонди [7], грошові засоби [8, 9], інформація [10] тощо, а також рівень ефективності використання цих ресурсів [11]. Зростання цього рівня може розглядатися як одна з головних ознак економічного розвитку підприємств.

Існує значна кількість видів економічного розвитку підприємств та країни загалом [12], серед яких важливе місце посідає інноваційно-інвестиційний, зокрема техніко-технологічний, розвиток [13]. Своєю чергою, важливим результатом цього розвитку є зниження обсягів споживання ресурсів, передусім, внаслідок впровадження на підприємствах ресурсозберігаючих технологій [14–21] та реалізації інших заходів з ресурсозбереження [22–25].

Як впровадження нових технологій, так і перехід на виготовлення покращених видів продукції потребує від підприємств здійснення інвестиційної діяльності. Водночас, у процесі провадження інвестиційної діяльності підприємства стикаються з різноманітними перешкодами. При цьому до найбільш загальних таких перешкод варто віднести: нестачу вхідної інформації, необхідної для ухвалення рішень про реалізацію проєктів; несприйняття вхідної інформації (відкидання тих можливостей, які надає зазначена інформація, без її детального вивчення); одержання висновку про економічну недоцільність здійснення проєктів; недостатність ресурсного забезпечення для здійснення проєктів; невдачі зі здійсненням проєктів; відмови від експлуатації вже впроваджених проєктів. Необхідно відзначити, що перелік цих перешкод наведено в чіткій послідовності. Таким чином, загальні бар'єри на шляху реалізації інвестиційних проєктів, які передбачають здійснити суб'єкти господарювання, утворюють певний ланцюжок.

Розроблення пропозицій щодо подолання перешкод, які постають на шляху реалізації підприємствами інвестиційних проєктів, потребує попереднього оцінювання рівня цих перешкод. Одним з можливих підходів до такого оцінювання є визначення усередненого рівня зазначених перешкод за вибіркою підприємств, що здійснили або намагались здійснити інвестиційні проєкти. Оскільки узагальнюючі перешкоди, які постають на шляху до реалізації проєктів, утворюють певну послідовність, то рівень кожної такої перешкоди визначатиметься за такою формулою:

$$P_{ni} = 1 - \frac{K_{1i}}{K_{0i}}, \quad (1)$$

де:

P_{ni} – рівень i -тої перешкоди на шляху до реалізації інвестиційних проєктів за вибіркою підприємств, що здійснили чи намагались здійснити такі проєкти, частки одиниці;

K_{1i} – кількість проєктів, які подолали i -ту перешкоду;

K_{0i} – кількість проєктів, які підійшли до подолання i -тої перешкоди, при цьому подолавши попередні перешкоди.

З метою практичного застосування формули (1) було утворено вибірку з тридцяти підприємств, які належать до трьох видів економічної діяльності (машинобудування, харчосмакова промисловість та виробництво будівельних матеріалів). Було проведено опитування менеджерів цих підприємств щодо інвестиційних проєктів, які підприємства впровадили або намагалися впровадити впродовж 2018–2021 рр. На підставі результатів цього опитування було встановлено кількість проєктів, які подолали відповідні узагальнюючі перешкоди. При цьому загальна кількість проєктів, які розглядалися, становила за видами економічної діяльності відповідно 188, 143 та 74.

Проведене дослідження показало, що за усіма видами економічної діяльності найбільш високий рівень є притаманним двом узагальнюючим перешкодам, а саме – перешкоді, зумовленій недостатньою, на думку менеджерів підприємств, ефективністю інвестиційних проєктів та перешкоді, викликану нестачею необхідного ресурсного забезпечення для реалізації проєктів. Зокрема, середній рівень першої з названих перешкод становив: для машинобудівних підприємств – 0,543, для підприємств харчосмакової промисловості – 0,303, а для підприємств, які здійснюють виробництво будівельних матеріалів, – 0,250. Отже, рівень перешкод, що постають на шляху провадження інвестиційної діяльності досліджуваними підприємствами, виявився досить високим.

Список використаних джерел:

- [1] Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка».
- [2] Гришко, В. А. (2010). Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, (7(107)), 18–21.
- [3] Лесик, Л. І. (2013). Типологія видів і чинників формування економічного потенціалу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23), 271–278.
- [4] Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23.4), 128–135.
- [5] Склярчук, Т. В. & Соболев, І. В. (2017). Сучасний механізм оцінювання ефективності персоналу промислового підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (2(27)), 72–75.
- [6] Верховлядова, Н. І. & Русинко, М. І. (2013). Характеристика і структура трудового потенціалу підприємства. *Інноваційна економіка*, (4), 37–40.
- [7] Шарманська, В. М. & Вітюк, В. В. (2018). Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання. *Молодий вчений*, (1(53)), 550–552.
- [8] Васюренко, О., Ляшенко, В. & Подчесова, В. (2014). Ефективність кредитування фізичних та юридичних осіб банками України: методологія аналізу стохастичних границь. *Вісник НБУ*, (1), 5–11.
- [9] Yemelyanov, O., Petrushka, T., Symak, A., Trevoho, O., Turylo, A., Kurylo, O., Danchak, L., Symak, D. & Lesyk, L. (2020). Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution. *Sustainability*, (12(15)), 6184.
- [10] Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. & Сегедій, О. М. (2003). Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (484), 66–71.
- [11] Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2009). Ефективність використання виробничих ресурсів підприємства та їх вплив на експлуатаційні витрати. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, (8), 63–67.
- [12] Погорелов, Ю. С. (2006). Розвиток підприємства: поняття та види. *Культура народів Причорномор'я*, (88), 75–81.

- [13] Козик, В. В., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2014). Інвестиційно-інноваційний механізм забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Проблеми економіки*, (1), 52–58.
- [14] Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3–9.
- [15] Ортіна, Г. В. (2016). Модернізація та інноваційність як напрями антикризового розвитку підприємств реального сектора економіки. *Економіка та держава*, (2), 29-32.
- [16] Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Крет, І. З. (2013). Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, (754), 18–25.
- [17] Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
- [18] Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
- [19] Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
- [20] Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
- [21] Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine. *Sustainability*, (10(4)), 1186.
- [22] Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. *Бізнес Інформ*, (1), 44–49.
- [23] Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
- [24] Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
- [25] Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.07

РОЗВИТОК ТУРИСТСЬКОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

ORCID ID: 0000-0002-9175-6780

Однолько Вікторія Олександрівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри підприємництва та туризм
Одеський національний морський університет

УКРАЇНА

Постановка проблеми. Сучасна туристична індустрія організована ключовим елементом системи туризму в чому стає туристська дестинація. Необхідні конкуруючі туристські дестинації, яким необхідно спонукати учасників ринку до жорсткої конкуренції та вжиття заходів щодо підвищення ефективності управління туристської діяльності. Для економіки українських регіонів як і для економіки країни в цілому є питання недостатнього рівня конкурентоспроможності туризму який зберігає свою актуальність. Залишається нерозвиненим регіональний ринок в'їзного, внутрішнього та соціального туризму. Це зумовлено як економічними, військовими так і соціальними факторами. Туристський потенціал регіонів не реалізовано внаслідок низького рівня добробуту населення, невідповідності якості регіонального туристського продукту його високої вартості, нерозвиненості інфраструктури туризму, недосконалості механізмів державного регулювання та стимулювання розвитку туризму, відсутності реальної координації та взаємодії між суб'єктами у цій сфері. Ці недоліки виражаються у невисокому рівні конкурентоспроможності регіонального туристського продукту. Для вирішення цих проблем потрібні нові підходи до вдосконалення управлінського інструментарію, спрямованого на вирішення завдань розвитку туристичних дестинацій та їх конкурентних переваг.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Сутність туристичних дестинацій, закономірності їхнього розвитку та роль у світовій системі туризму висвітлено в роботах вітчизняних (В. Ф. Данильчук, Л. П. Дядечко, Т. І. Ткаченко та ін.) і закордонних (Р. Батлер, Х. Кім, Н. Лейпер, С. Медлік та ін.) учених. Значний внесок до концептуально-методологічних основ логістики туризму зробили такі науковці, як О. А. Гвозденко, В. Г. Банько, Г. І. Михайличенко, В. Є. Редько, І. Г. Смирнов, в працях яких головна увага приділялася організації та управлінню окремими туристичними функціями в підприємницьких структурах, але питання його кількісної оцінки та оптимізації в туристичних дестинаціях залишилися поза увагою.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз теоретичних та практичних аспектів становлення й розвитку туристичних дестинацій, дослідження регіональної туристичної дестинації як конкурентної одиниці об'єкта управління розвитком туристичного бізнесу в регіоні.

Виклад основного матеріалу. «Дестинація» походить від латинського («destino») і перекладається як адреса, місце призначення чи знаходження [6]. Відповідно до існуючих визначень різних авторів, можна сформулювати, що «туристська дестинація» — це географічна територія, що має певні межі, що має туристичний потенціал (включає: туристичні продукти, такі як допоміжні послуги та визначні пам'ятки, а також туристичні ресурси) у фізичному просторі якої відвідувач проводить, принаймні, одну ніч.

За прогнозами ВТО на 2020 р., основними дестинаціями за кількістю прибуттів буде Європа (44,8%), Східно-Азіатський і Тихоокеанський регіон (27,3%) і Американський регіон (17,8%). Прогнозується, що показники приросту туристських прибуттів у Східно-Азіатський і Тихоокеанський регіон, Південну Азію, Близький Схід і Африку становитимуть 5% на рік порівняно з середньосвітовим показником (4,1%). Очікується, що в більш розвинених країнах Європи й Америки показники зростання будуть нижчими за середні [3].

Сьогодні в Україні дестинації тільки починають формуватися. Це пов'язано з трансформаційними процесами в економіці країни та її повільною інтеграцією до світового економічного простору. За концентрацією пам'яток національного значення першість тримають Львівська (816 об'єктів), Волинська (224) й Чернігівська (211), тоді як найменша їх кількість зосереджена в Запорізькій (16), Донецькій (27) та Кіровоградській (32). За кількістю закладів культури передують Чернівецька, ІваноФранківська, Черкаська і Тернопільська дестинації, в той час як найменш забезпеченими є Сумська, Дніпропетровська та Полтавська [6].

Прикладами типів дестинацій в Україні є "Кам'янець-Подільська фортеця" як туристичний об'єкт-дестинація, Національний дендрологічний парк "Софіївка" як екологічна дестинація, культурноісторична дестинація "Чернігів стародавній", екологічна та зелена дестинація "Українська Венеція", спортивно-оздоровча дестинація "Буковель", релігійна дестинація "Свято-Успенська Почаївська лавра", екологічна та сільська дестинація "Дунайські плавні", культурологічна дестинація "Історичний центр Львова", "Шевченківський національний заповідник" як освітня та екологічна дестинація і т.д [4].

Відмінністю «дестинації» від «туристичного центру», «туристичного напрямку» є єдність усіх її частин, які у сукупності роблять її подібним товару чи продукту, якістю якого можна управляти, можна його просувати чи продавати. У цьому полягає зміст туристичної дестинації.

Дестинація має відповідати наступним критеріям:

- а) транспортна доступність та наявність певного набору послуг належної якості для обслуговування туристів (трансфер, розміщення, харчування та ін.);
- б) наявність цікавих для відвідування пам'яток природи, історії, культури, релігії і т.д.;
- в) наявність інформаційних систем (наприклад, систем комп'ютерного бронювання) за для просування продукту на туристичному ринку.

Таким чином, туристська дестинація є одним із найважливіших елементів всієї туристичної системи. Ця система включає в себе дві підсистеми: суб'єкт туристичної діяльності (туристи) та об'єкт туристичної діяльності (туристські підприємства та організації, туристські ресурси).

Туристська дестинація є керованою соціально-економічною територіальною системою, яка володіє туристським ресурсним потенціалом, що є конкурентоспроможною споживчою цінністю, що стійке залучає туристичні потоки [6].

Найбільш важливі елементи туризму (зручності, засоби обслуговування, послуги для потреб туристів) включає туристична дестинація [3].

Одним з найбільш важливих є регіон туристської дестинації, так як туристські дестинації, завдяки створеному іміджу, є привабливими для туристів та формують мотивацію подорожей, будучи каталізатором туристичної системи.

Можна виділити конкурентоспроможність туристської дестинації, як здатність дестинації створювати якісний туристичний продукт, що задовольняє попиту, і здатність реалізувати його для підвищення економічного потенціалу

місцевих спільнот, місцевого бізнесу, збільшувати доходи місцевого бюджету та випереджати суперників у завоюванні та зміцненні існуючих позицій на ринках.

Підтримка, формування конкурентоспроможності туристських дестинацій пов'язано з низкою специфічних факторів, оскільки дестинації відрізняються від ринків з класичними підприємствами та послугами.

Оскільки відрізняються і самі туристичні послуги на ринку туристських дестинацій, основу дестинації становлять враження (емоції, почуття, відчуття), які дестинація може запропонувати туристу, які досягаються завдяки якісній роботі всіх елементів туристської системи.

Якісна конкурентна перевага регіональних туристських дестинацій можуть забезпечити такі фактори:

1. Природно-географічні ресурси. Вони становлять важливий компонент у формуванні конкурентоспроможності дестинації. Унікальність, різноманітність, доступність, привабливість природних ландшафтів, природних зон, природних фізичних елементів: гір, річок, морів, пустелі. Географічне положення дестинації, її клімат у порівнянні з іншими регіонами-постачальниками туристів грають значної ролі у привабливості дестинації;

2. Історичні та культурні ресурси. До них відносяться музеї, галереї, пам'ятники, різні будівлі, мова, традиції, цінності, стиль життя та ін;

3. Людські ресурси. Це кваліфікація працівників туристської індустрії, гостинність мешканців, їхнє ставлення до туристів та туристичних ресурсів регіону;

4. Фінансові ресурси. Наявність у туристській дестинації необхідного фінансового потенціалу (інвестиційного капіталу);

5. Інфраструктура. Належить до створених ресурсів туристської дестинації, яка включає: систему доріг, транспортну інфраструктуру, електрику, водопостачання, охорона здоров'я, ресторани та ін.

Наявність привабливих туристських ресурсів не є основою у формуванні конкурентних переваг регіональної туристичної дестинації. Конкурентні переваги дестинації відносяться до суб'єктивних факторів та залежать від ефективного управління туристичною дестинацією.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності існує багато методів, кожен з яких має свої можливості використання на практиці: індикаторні методи (метод різниць, метод рангів, SPACE-аналіз, вивчення профілю об'єкта); матричні методи (SWOT-аналіз, метод балів) тощо.

Туристична дестинація являє собою місцевість певного масштабу з конкурентоспроможними туристичними ресурсами і підприємницькою інфраструктурою, в якій створюється й реалізується привабливий для мандрівників туристичний продукт, не завдаючи шкоди туристичним ресурсам і довкіллю.

Оскільки система управління туристичними дестинаціями охоплює підсистеми, пов'язані з формуванням та обслуговуванням туристських потоків, то оптимізаційну модель стратегічного управління туристичними дестинаціями необхідно досліджувати на основі врахування функціональних стратегій логістичного управління (маркетингової, управлінської, виробничої, екологічної і соціальної) та механізмів забезпечення конкурентоспроможності туристичного продукту.

Висновки. Туристична дестинація загалом конкурентоспроможна лише у разі забезпечення конкурентоспроможності всіх її секторів. Таким чином, справедливим буде твердження, що чим вище конкурентоспроможність окремих суб'єктів туристичної індустрії дестинації, тоді вище буде її власна

конкуренентоспроможність. Проте привабливість, отже, і конкуренентоспроможність туристської дестинації, визначається більшістю відвідувачів її туристів. У різних туристів різні мотиви до здійснення подорожі, які вимоги до якості туристського обслуговування значно різняться.

Отже, для визначення рівня конкуренентоспроможності туристської дестинації її можна порівнювати лише зі схожими за своїм класом туристськими дестинаціями, відвідувачами яких є туристи, що належать до такого ж соціального шару і пред'являють схожі вимоги до організації свого відпочинку.

Список використаних джерел:

- [1] Задворний С. Креативні індустрії крізь призму конструювання територіальної ідентичності: децентралізаційний контекст // Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії : матеріали Всеукраїнського наукового онлайнсемінару з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985) (Україна, м. Львів, 17 грудня 2020 р.). Львів : ПростірМ, 2021. С. 114-119.
- [2] Кузишин А.В. Міжнародний туристичний бізнес: Навчальне видання. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2019. 146 с.
- [3] Мариняк Я. Сучасний стан та особливості розвитку світового ринку туристичних послуг. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль : Тайп, 2020. №4 (вип. 4). С. 55-64.
- [4] Поплавська І. Роль сталого розвитку туризму через призму масовому туризму. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали II-ї міжнародної науковопрактичної конференції (м. Тернопіль, 15 жовтня 2020 р.). Тернопіль : Вектор, 2020. С. 276-283.
- [5] Kuzyshyn A. Pre-Covid Features of Geography of International Tourism Flows in Ukraine. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021. № 1 (50). С. 94-101.
- [6] Туристичні дестинації : практикум : навч.-метод. посіб. для орган. аудит. і сам. роб. для студ. спец. 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування» / Автор-упор. Яковчук О.В. – Харків: ХТЕІ КНТЕУ; «Цифра-Принт», 2018. – 96 с.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.08

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Рузанова Аліна Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету економіки та управління бізнесом
Криворізький національний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-3418-7622

Астаф'єва Катерина Олександрівна

канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами
Криворізький національний університет

УКРАЇНА

Аналіз рентабельності виробництва та реалізації молочних продуктів в Україні на сьогодні є критично важливим, оскільки галузь стикається з економічними, екологічними та соціальними викликами. Зростання витрат на сировину, коливання цін та конкуренція на ринку вимагають об'єктивної оцінки прибутковості. Аналіз допомагає підприємствам ефективно вирішувати завдання стратегічного планування, пристосовуватися до ринкових умов, оптимізувати виробничі процеси та забезпечити сталу конкурентоспроможність.

Дослідження рентабельності виробництва та реалізації молочних продуктів запропоновано проводити протягом 2013-2022 рр. і за видом економічної діяльності, що класифікується за системою КВЕД 10.5. Джерелом інформації є офіційний сайт статистики України.

З метою аналізу рентабельності молочних продуктів в Україні запропоновано використовувати коефіцієнти рентабельності: основних засобів, оборотного капіталу, витрат на персонал, активів, реалізації та виробництва продукції, власного та позикового капіталу [1]. Вихідні дані для розрахунку вище окреслених коефіцієнтів наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку показників рентабельності виробництва та реалізації молочних продуктів в Україні за 2013-2022 рр.

Рік	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	Чистий прибуток (збиток), тис. грн	Основні засоби, тис. грн	Витрати на персонал, тис. грн	Оборотні активи, тис. грн	Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн	Власний капітал, тис. грн
2013	35036461,7	693854,6	6626131	1299169	26404281	1038575,8	6281165
2014	35256300,4	-1165478	7313613	730448,6	28309253	-961897,1	5603039
2015	40882697,8	-1905302	7706276	814736,9	25805238	-1738392,2	3925286
2016	45804678,7	-497084	7996607	759719,6	26498290	-333529,9	3976602
2017	61119012	1011197	8753141	1337987	28216888	1337661,6	4923393
2018	67730762	1284374	9294534	1778804	30205092	1624149,1	7098016
2019	71174387,3	1961959	10129599	2275871	29283889	2374597,3	9530983
2020	75531190,9	523626,6	10394765	2475577	29771312	909213,2	9748825
2021	79990472,2	14045,6	10643071	2891518	32655874	257591,7	10292186
2022	77063976,4	1800753	9632519	2376451	33841854	2385166,8	11991748

дані сформовано з [2]

В Україні на кінець 2022 р. нараховується 328 підприємств, які займаються виробництвом та реалізацією молочних продуктів. З них 221 - це малі та мікро підприємства [2]. Загальний рівень чистого фінансового результату підприємств у 2022 р. становить 1800753,2 тис. грн., при обсязі чистого доходу від реалізації продукції - 77063976,4 тис. грн. Протягом дослідного періоду спостерігалась наявність збитковості діяльності (у 2014-2016 рр. включно), тобто значення коефіцієнтів рентабельності становить 0. У таблиці 2. наведено результати розрахунку вище наведених коефіцієнтів.

Таблиця 2

Розраховані показники рентабельності виробництва та реалізації молочних продуктів в Україні за 2013-2022 рр.

Показник, част.од	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт рентабельності реалізації	0,12	0,12	0,10	0,14	0,11	0,11	0,13	0,11	0,11	0,14
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,13	0,14	0,12	0,16	0,12	0,13	0,15	0,13	0,13	0,16
Коефіцієнт рентабельності основних засобів	0,10	0	0	0	0,12	0,14	0,19	0,05	0,001	0,19
Коефіцієнт рентабельності оборотного капіталу	0,03	0	0	0	0,04	0,04	0,07	0,02	0,001	0,05
Коефіцієнт рентабельності активів	0,02	0	0	0	0,03	0,03	0,05	0,01	0,001	0,04
Коефіцієнт рентабельності витрат на персонал	0,53	0	0	0	0,76	0,72	0,86	0,21	0,001	0,76
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,11	0	0	0	0,21	0,18	0,21	0,05	0,001	0,15
Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу	0,03	0	0	0	0,04	0,05	0,07	0,02	0,001	0,06

[розрахунки автора]

Розраховані значення коефіцієнтів рентабельності виробництва та реалізації молочних продуктів в Україні за 2013-2022 рр. показують, що протягом 2014-2016 рр. існувала криза рентабельності. Наступні роки показали підвищення ефективності використання ресурсів підприємств аналізованої галузі. На кінець 2021 р. також спостерігається наступний виток скорочення прибутковості діяльності, що пов'язаний із зниженням обсягу фінансового результату до оподаткування. Останнє є наслідком зростання витрат на виробництво та реалізацію продукції, а також скорочення поголів'я худоби [3].

Протягом 2022 р. ситуація розвивалась неоднозначно, адже запровадження військового стану та від'їзд значної частини населення країни

негативно вплинуло на споживчу спроможність ринку [3]. Аналізуючи показник рентабельності, зазначимо, що останній починає покращуватися. Останнє є наслідком зростання ціни реалізації продукції, що обумовлюється зростанням попиту на молочну продукцію.

За останні роки значення коефіцієнту рентабельності активів підприємств з виробництва та реалізації молочних продуктів в Україні зростає з 0,02 част.од (у 2013 р.) до 0,04 част.од (у 2022 р.). Коефіцієнти, що вказують на ефективність виробництва та реалізації продукції, практично не змінюються. Коефіцієнт рентабельності продукції у 2013 р. становив 0,12 част.од і на кінець 2022 р. становить 0,14 част.од. Тобто, зростання останнього становить лише 0,02 част.од або 16%. Коефіцієнт рентабельності продукції у 2013 р. становив 0,13 част.од і у 2022 р. зростає до 0,16 част.од., тобто підвищується на 23,06%.

Коефіцієнт рентабельності основних засобів зазнав більших змін, ніж вище наведені показники. А саме, значення останнього у 2013 р. становить 0,1 част.од і на кінець 2022 р. - 0,19 част.од., тобто зростає практично у два рази. Коефіцієнт рентабельності оборотного капіталу у 2013 р. становить 0,03 част.од і на кінець 2022 р. – 0,05 част.од. Також позитивних змін зазнали й інші показники рентабельності.

Висновки. Аналіз рентабельності виробництва та реалізації молочних продуктів в Україні за період 2013-2022 рр. свідчить про кризу рентабельності у 2014-2016 рр. За останні роки спостерігається підвищення ефективності використання ресурсів галузі, однак на кінець 2021 р. відзначається новий виток зменшення прибутковості, обумовлений збільшенням витрат та скороченням поголів'я худоби. У 2022 р. ситуація неоднозначна через введення військового стану, але рентабельність покращується завдяки зростанню цін та попиту на молочну продукцію. За весь період часу значення коефіцієнтів рентабельності зростає, особливо коефіцієнт рентабельності основних засобів, підвищуючи ефективність виробництва та реалізації продукції.

Список використаних джерел:

- [1] Нусінов В. Я. (2016) *Фінансовий аналіз промислових підприємств*. В. Я. Нусінов (ред.) ДВНЗ «КНУ». Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов.
- [2] Державна служба статистики України : веб-сайт. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- [3] Лінецька Я. Огляд ринку молока в Україні та світі (2022). *Молоко і Ферма*. (№2). Вилучено з: <http://milkua.info/uk/post/oglad-rinku-moloka-v-ukraini-ta-sviti>

섹션 3. MARKETING AND LOGISTICS ACTIVITIES

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.09

IMPLEMENTATION OF THE GROWTH-SHARE MATRIX IN MODERN MARKETING STRATEGIES

ORCID ID: 0009-0005-3145-3453

Popova Anastasiia
Bachelor
Kyiv National Linguistic University

SCIENTIFIC SUPERVISOR:

ORCID ID: 0000-0001-7967-7222

Lysa Svitlana
Ph.D. in Economics,
Associate Professor of Department of Management and Marketing
Kyiv National Linguistic University

UKRAINE

Different models are constantly being used by marketers to make decisions about the allocation of resources and their deployment. The Growth-Share Matrix, or the Boston Consulting Matrix (BCG matrix), is an example of a classic model that has been applied in strategic decision-making and marketing planning. The matrix reveals two factors that companies should consider when deciding where to invest — company competitiveness, and market attractiveness — with relative market share and growth rate as the underlying drivers of these factors. [1] Each of the four quadrants represents a specific combination of relative market share and growth: Stars are products with high market share and high market growth; Question marks are products with low market share and high market growth; Cash cows are products with high market share and low market growth; and Dogs are products with low market share and low market growth.

The significance of the growth-share matrix for current marketing strategies can be defined by some key factors. Its primary advantages are simplicity and convenience. It is an easy-to-use instrument that allows leaders of a complex industry to immediately know what is happening with their products or business segments, which proves invaluable in a competitive market environment.

According to the growth-share matrix, share is the fundamental element that determines the level of profitability. Although it may have been valid in the past, it no longer has the necessary reach. Nowadays, it is possible for businesses to achieve profits through niche markets, innovation, or offering distinctive value to an audience.

The model's complexity could be seen as positive in certain cases. Small firms and companies that want to obtain fast and simple data about their product line-up can benefit from this tool. Furthermore, it could be an effective system of work for firms that are flourishing in a stable industry based on market share and growth rate metrics.

Assessing the effectiveness of the BCG matrix as a tool for evaluating modern marketing strategies requires examining its practical applications. Companies with

extensive product lines can use the process as a starting point for discussing strategy development. Identifying areas that require immediate attention and those that are performing well will be beneficial. That being said, resource allocation should not be solely based on this.

External forces are not present in the growth-share matrix, and it is unresponsive to market dynamics. The BCG matrix is not capable of meeting all the requirements for effective marketing strategies, such as flexibility, responsiveness, and adaptability, that go beyond this range.

To conclude, the modern marketing approach continues to face challenges related to the applicability and viability of the growth-share matrix. The complexities of today's economy still go unconsidered by the BCG matrix, despite its importance as an easily comprehensible evaluation instrument. The modern era of marketing involves an all-encompassing approach that relies on available intelligence, customer orientation, and flexibility to environmental factors. The growth-share matrix should not be the sole factor that determines strategic actions on certain occasions. Therefore, marketers can combine it with a more advanced and comprehensive set of approaches that are based on current marketing strategies.

References:

- [1] Definition of Boston Consulting Group matrix. [Electronic source]. – Access mode: <https://www.bcg.com/about/overview/our-history/growth-share-matrix>
  - [2] Carl W. Stern, Michael S. The Boston Consulting Group on Strategy: Consulting Group and New Perspectives. Wiley; 2nd edition, 2006. 432 pages.
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.10

MARKETING MANAGEMENT OF PRODUCT QUALITY IN THE SPHERE OF INFORMATION SERVICES

Kulatsky Vadum Valeryovych
third (scientific) level graduate in the specialty "Marketing"
Khmelnyskyi National University

SUPERVISOR:

ORCID ID: 0000-0002-1859-106X

Telnov Anatoly Serhiyovych
Doctor of Economics, professor, professor of the Department of Marketing
Khmelnyskyi National University

UKRAINE

The most important feature of the development of post-industrial society is the transition to a new type of economy, in which information becomes a potential means of achieving competitive advantage.

The collection, analysis and evaluation of data provides a business entity with significant competitive advantages. On the one hand, they get access to data about the needs of their customers, on the other hand, IT technologies allow them to optimize their own business processes, thereby reducing the cost of their products. Therefore, there is a need for digitalization of business, which determines the need for the formation and development of the IT market. Today, IT companies are developing at a fast pace, new participants appear on the market every year, whose activities are transformed from "pure" outsourcing to the development of their own digital products.

In the new economic conditions, the specific weight of information industries increases, the share of intangible elements in the total value of production and sales costs increases, and the share of workers engaged in information processing in certain industries and in the economy as a whole increases.

In Ukraine, the market of information services is at a stage becoming. To activate processes in such a market as part of the information market information and communication technologies need state support. First of all, it's going on the adoption of clear and unambiguous legislative prescriptions, with the help of which the activity of the market of information technologies and services will be regulated. Also on at the current stage, it is necessary to stimulate the development of information activities in every possible way [1].

Information services are very specific, which makes it possible to classify them as non-typical, non-traditional services. The basis for this is such specific features of information services.

First, the result of information activities is embodied in documents that can be stored on physical media. Secondly, the consumption of an information service implies the possibility of storage and transportation. Thirdly, the information service can be provided without direct personal contact between the consumer and the producer.

The use of modern telecommunication means allows working with information on a global scale. Globalization of the market space determines the change in demand for information services, which affects their supply. Local services and local information services are combined into a global system.

Unlike the commodity market, which includes not only finished products, but also raw materials, semi-finished products, etc., an information product acquires value only in its finished form - it is information that has undergone the processes of ordering, structuring, and evaluation and is suitable for decision-making. The value of information products is based on time essence, that is, as a rule, information is most valuable at the time of its creation. Its value decreases significantly with the rate of replication.

An important feature of information services is the high speed of capital turnover, which is a consequence of a short production cycle, which gives business advantages in this area. In the conditions of globalization, a special position in the market is occupied by centers – suppliers of information, the large size of which provides them with a competitive advantage, and the effect of scale allows you to quickly receive and process large volumes of information, using modern computer and telecommunication equipment for this, which requires significant investments [2].

The main providers of information services on the commodity market are various organizational structures that operate on a commercial and non-commercial basis. From the manufacturer's point of view, an information product is a set of data created by the manufacturer for distribution in tangible or intangible form. If it is offered to the market for the purpose of its purchase, use or consumption, it should be considered as a good with certain characteristics.

Information services are distinguished by a high degree of differentiation, which is due to the personalization and individualization of demand for them, as well as the emergence of new, non-standard services. The successful operation of any firm, according to the International Organization for Standardization, is ensured by the sale of goods or the provision of services that:

- correspond to clearly defined needs, areas of application or purpose;
- meet consumer expectations;
- comply with the used standards and technical conditions;
- meet the demands of society;
- take into account the requirements of environmental protection;
- offered to the consumer at competitive prices;
- are economically beneficial.

The consequence of the simultaneity of the production case, when products and services of the appropriate quality are offered on the market for exchange, and their promotion is ensured by the necessary conditions for the consumption of the service, as well as the dependence of the process of providing the service on its supplier (there is variability in the quality of service performance. There are a number of approaches to determining quality.

Quality is the ability to meet or exceed customer expectations. Quality can be understood as the properties and features of the service that cause satisfaction to the consumer, as well as the absence of defects, which enhances the feeling of satisfaction in the client. Quality implies the uniformity of the services provided in accordance with the expected standards. Quality is a dynamic category: with the development of the market, competition, expansion of the range of offers, consumer requirements for quality standards are constantly changing in the upward direction.

It is very difficult to ensure quality control in service firms, especially during periods of increased demand. At the same time, if we consider service organizations from the point of view of the dynamics of their development, quality will affect the level of their viability.

The consumer determines the level of quality based on subjective feelings, as well as opinions coming from the external environment.

The problem of the quality of customer service is key to building an algorithm of relations with customers, forming consumers who are loyal to the company. There are factors of this problem: ensuring the required quality of service; regular measurement of the level of this quality; organizational support for the use of assessment results to improve all work with clients.

The quality of services is directly dependent on:

- the nature and level of interaction between the firm's personnel and its clients, as well as between different groups of employees;
- other persons actively involved in the service process passively observing it;
- the ability of the staff to respond at a fixed time, and sometimes immediately, to customer requests in the process of their service and, if necessary, make adjustments to this process.

To ensure high-quality customer service, the following measures are mandatory:

- analysis of all customer claims, comments and suggestions addressed to the service company;
- availability of effective and competitive business technologies that describe the entire process of interaction between the client and the firm;
- regular customer surveys.

The main principles of ensuring quality service to service consumers are:

- leadership. Management must have a clear idea of the purpose and future development of the service organization, convey these positions to their subordinates and convince them of the reality of the set goals;
- implementation of a marketing approach in all divisions of the company. Marketing tools should be used in the work of each division of the service organization;
- understanding the needs of buyers. For this, the company should develop and operate a marketing information system, which should be constantly updated due to marketing market research;
- business understanding. Employees must understand how their work affects the results of the work of another part of the team. The client's interests should "penetrate" all the company's activities;
- application of basic organizational principles in work;
- freedom factor. The service delivery system must be flexible. Employees must have some freedom of action to serve the client according to his needs, but at the same time adhere to established service standards;
- use of appropriate technologies;
- effective personnel management
- setting standards, evaluating work performance and introducing a system of incentives;
- feedback to employees based on work results.

The main goal of the service provider is to achieve customer satisfaction with the services provided. This goal should be achieved by comparing the services provided with certain, specially developed, standards, the observance of which is designed to ensure the rights of consumers regarding the security of services. A system of service standards is a mandatory component of the quality system.

Technology is evolving rapidly, and IT companies need to constantly update their products and marketing strategies to stay competitive. To successfully meet this challenge, IT companies must be prepared to continuously learn and innovate, and create flexible marketing plans that can quickly adapt to change.

Thus, IT marketing practitioners advise planning marketing activities with a 3-month horizon and flexibly upgrading your strategies. Here, it is also important to actively monitor the market, competitors and be aware of the latest technological trends.

Many IT companies provide their products and services to other businesses rather than end users. This can be a difficult mission from a marketing perspective for several reasons. First, the long and complex decision-making process. In the B2B market, purchasing decisions for IT products or services are usually made at the top management level, such as owners, middle managers, directors, other management, and large committees. For the work of a marketer, this is a rather difficult audience, because he convinces an entire business, and not an individual user.

Second, a long sales cycle - we have HR branding, it can last from 3 months to 3 years, as it requires convincing all interested parties, and can also require a lot of negotiations and paperwork. A reserve of patience and well-thought-out communication can shorten and simplify this path, protect personnel from burnout and achieve success in the deal.

HR-branding is an important and effective direction of the company's development. A complex of HR activities creates additional competitive advantages of the company, increases the chances of attracting the best candidates, forms a professional team, while helping to reduce the costs of searching, recruiting and training employees. At the same time, attracting talented employees to the company is an important goal, because successful and well-known employers are more trusted.

References:

- [1] Vodorezova, S. R. (2020). Market of information services: concepts, features and peculiarities of legal regulation. *Legal Bulletin*, (16), 142-149.
  - [2] Zhornyak, A.V. (2020). About approaches to the classification of information services in the field of management. *Information and law*, 1(32), 120-129. - Removed from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2608/2526>
-

섹션 4. MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.11

MODERN “RASHISM”. THE ROLE OF RUSSIAN CONSPIRACY THEORIES IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

ORCID ID: 0000-0002-8508-2302

Cheremisin Maksym

Graduate of the doctoral school of the Institute of Linguistics, PhD candidate

Jan Dlugosz University

UKRAINE/POLAND

February 24, 2022 became the point of no return in modern history. The whole world witnessed the biggest war since the Second World War. At the time of writing, Ukraine has been defending the world for 633 days. Ukraine has become an impenetrable wall between the terrorist state and the rest of the civilized world. Reviewing the news in the information field of Ukraine's partner countries, the urgency of recalling and covering the events of the Russian-Ukrainian war becomes increasingly clear. Unfortunately, most foreigners do not consider the existence of a terrorist state to be a bad thing, and even more so, they would even seek to restore economic ties. Therefore, it is necessary to continue the struggle, including the informational struggle.

An interesting phenomenon is that such a protracted conflict, which brings significant economic, reputational, and resource losses to the terrorist state, does not raise logical questions in the majority of Russians, such as "why are we doing this?", "what are our goals in this war?" and the like. Russian society is in an ideological and informational vacuum. A special group of people worked on this and as we can see, their work is successful. The majority of Russians live from day to day without thinking about the reasons for the war or the reasons for living in poverty (not including the largest cities). Studying Russian ideological materials, namely Aleksandr Dugin's "Fundamentals of Geopolitics" and "Sufficiently General Management Theory", we can conclude that "Russian ideology" does not contain any ideas. Its task is only to be a "mediator" between the bloodthirsty plans of the leaders of the terrorist state and Russian society. Logical thinking in Russian society is massively suppressed by alcohol, propaganda and the "Russian concept". The essence of the "Russian concept" is that the USA and the countries of the "collective West" are to blame for the poverty in which the majority of Russian society lives. From their point of view, they are to blame for the "collapse of the Soviet Union" and all its "achievements".

The modern term, "rashism", which stands for Russian fashism is the logical continuation in Russian history. It is obvious that Russia is an empire and it is waging wars of aggression to survive. Currently, we are witnessing the emergence of a "new superidea" in which Russians willingly believe (communism became such a "superidea" at one time). Russians believe they have a "special mission" or "role in

this world." That they are defenders of "traditional values" and do not allow the expansion of NATO to the east.

However, all empires fall apart in one way or another. Moreover, false teachings remain in the historical past. If it were possible to disconnect the Russians from propaganda, there might be hope for reanimation of their common sense. Nevertheless, we have to fight in real terms, not in dreams.

References:

- [1] А. Дугин «Основы геополитики: геополитическое будущее России», Арктогея-Центр, 2019. – 897 с.
  - [2] Внутренний Предиктор СССР “Достаточно общая теория управления” – Х.: Книгодел, 2020. – 448 с.
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.12

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Вальчук Микола Сергійович

аспірант кафедри управління та адміністрування
КЗВО Вінницька академія безперервної освіти

УКРАЇНА

Реформування системи охорони здоров'я в Україні, започатковане у 2015 р. створило нормативно-правові умови для розвитку в ній підприємницької діяльності, яка стимулювала впровадження адекватних форм та методів організації управління, що суттєво підвищило інтерес науковців до вивчення медичного менеджменту. Зміна форм адміністрування і трансформація відносин власності (державної / приватної) в медицині стали підґрунтям для кардинальних зрушень в управлінських стратегіях та стимулювали залучення інноваційних технологій. На зміну пострадянському адміністративно-командному й організаційно-розпорядчому управлінню, директивному і централізованому плануванню галузі у 20-х роках ХХІ століття приходить більш «м'яке» економічно обґрунтоване управління діяльністю медичних закладів та лікарняних установ у вигляді клієнтоорієнтованих практик.

Активізували процеси реформування системи охорони здоров'я в Україні пандемія COVID-19 та події пов'язані з російською збройною агресією. На виникнення особливих форм управління та адміністрування в складних соціальних умовах звернули увагу науковці Інституту соціології НАН України, які описали інноваційні моделі роботи системи охорони здоров'я, проаналізувавши систему адміністрування такої важливої для суспільства галузі, як інфекційна медицина, що стоїть на варті розповсюдження соціально- небезпечних хвороб [2].

За період російської збройної агресії зазнали суттєвих змін організаційні форми управління, змінилися економічні механізми державної підтримки закладів системи охорони здоров'я, змінилась й система управління галуззю, якій стали притаманні наступні особливості: демонополізація, децентралізація, клієнтоорієнтованість. Однак, на думку О. Клименко, окрім ряду позитивних зрушень ми можемо спостерігати і ряд негативних тенденцій, зокрема – появу соціальних нерівностей та обмеження доступу до отримання медичних послуг, що суттєво збільшує ризики для збільшення частки хронічних захворювань та широкого розповсюдження інфекційних хвороб [1, с. 152-153].

Останніми роками у багатьох країнах дедалі більше посилюється протистояння між лікарями та фахівцями з управління. Лікарі, які працюють управлінцями, не мають достатніх знань з теорії та практики управління, а фахівці з управління незнайомі зі специфікою сфери охорони здоров'я. Все частіше висловлюються думки про те, що медичні колективи повинні бути під керівництвом лікарів, а не адміністраторів як комерційних, так і некомерційних організацій. Витіснення лікарів із системи управління охороною здоров'я адміністраторами орієнтує медичну допомогу на раціональність та прибуток, в той час як основна стратегічна мета – збереження здоров'я нації, витісняється на задній план. Водночас, науковцями висловлюється думка, що управління

медичним колективом має бути адекватною результативною соціальною взаємодією, направленою на досягнення оптимальної якості надання медичних послуг та ефективності діяльності усієї системи [3, с. 256].

Наведені вище факти суттєво змінюють роль керівника в системі охорони здоров'я. З одного боку, йому надається самостійність у вирішенні питань функціонування та розподілу фінансових ресурсів, а з іншого боку, зростає й відповідальність за досягнення поставленої мети. У зв'язку з цим постає питання заміни ролі організатора, яка була типовою в умовах централізованого управління, на роль менеджера або управління. В умовах військового часу існує гостра потреба керівників нового складу – здатних розумно та адекватно реагувати на швидку зміну ситуації, знати закони економіки, психології та соціології.

За результатами експертного опитування, проведеного науковцями Інституту соціології НАН України в червні-серпні 2022 року методом глибинного інтерв'ю серед лікарів (n=100) відзначається слабка зацікавленість медичного персоналу в управлінській діяльності. Так 94% лікарів вважають за необхідне брати участь в управлінні охороною здоров'я, однак лише 69% висловлюють бажання вивчати управлінську науку, а 55% вважають, що для них важливішими є знання з економіки та фінансів, а управління та адміністрування, на їх думку є непотрібними [2, с 143].

Таким чином, якщо раніше лікарі ставали адміністраторами після багаторічної клінічної практики, то зараз в закладах вищої освіти запроваджено спеціальність «управління охороною здоров'я», яка передбачає оволодіння такими розділами, як основи традиційного управління, фінансовий аналіз, мікро-макроекономічний аналіз, аналіз прийняття рішень, стратегічне планування тощо. На сьогоднішній день лише одиниці головних лікарів відповідально ставляться до управління та отримують профільні звання, більшість впевнена, що оволодіння базовими компетентностями управлінця для них є зайвим і не хочуть витрачати на це час. В той час як реалії сьогодення вимагають від керівників усіх рівнів системи охорони здоров'я високого професіоналізму та глибоких теоретичних знань у галузі управління та адміністрування.

Список використаних джерел:

- [1] Клименко О. Ю. (2023). Взаємозв'язок динаміки розповсюдження соціально-небезпечних хвороб з соціальними нерівностями та умовами військового часу в Україні. *Соціологія: теорія, методи маркетинг*, (2), 143-161. <https://doi.org/10.15407/sociology2023.02.143>
- [2] Чепурко Г., Клименко О., Привалов Ю. & Трофименко О. (2023). *Поведінкові стратегії населення в умовах поширення соціально небезпечних хвороб*. Київ: Інститут соціології НАН України.
- [3] Khaletskyy A. (2022). Prospects for the development of staffing in the public management of the medical sphere in Ukraine. *Modern management technologies* Przeworsk: Higher School of Social and Economic, 249-260.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.13

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «СЕРВІСНОЇ ДЕРЖАВИ»

ORCID ID: 0000-0003-4622-2779

Сидоренко Наталія Сергіївна
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ORCID ID: 0009-0001-0893-2510

Наумик Антон Сергійович
здобувач вищої освіти кафедри управління та адміністрування ННІ ПІО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Брагіна Каріна Сергіївна
здобувач вищої освіти кафедри управління та адміністрування ННІ ПІО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

Наразі, сучасне українське суспільство перебуває у фазі активного розвитку, що пов'язано з процесами глобалізації, євроінтеграції та трансформаційним переходом до поступового впровадження концепту «сервісної держави». Зазначені процеси обумовлюють вплив на всі сфери життєдіяльності сучасного суспільства та держави, в тому числі: політичні, економічні та соціальні. Не останню роль відіграє й дія правового режиму воєнного стану, у зв'язку із військовою агресією російської федерації, що в свою чергу зумовлює мінливу внутрішньо- та зовнішньо-економічну діяльність держави.

Особливості функціонування інститутів громадянського суспільства досліджувала велика кількість українських й зарубіжних учених з державного управління, адміністративного менеджменту, юриспруденції та проблем державотворення й вивчення державно-управлінських процесів. Зокрема наступні: М. П. Месюк, В. В. Кононенко, С. А. Лапшин, Т. В. Іванова, С. О. Шевченко, В. В. Цветков, Н. С. Сидоренко та інші. Зазначені вчені виділили не тільки певні структурно-організаційні елементи, а й визначили та охарактеризували сутність «сервісної держави» та її взаємозв'язок із діяльнісно-організаційними та функціональними особливостями інститутів громадянського суспільства.

Так, однією з основоположних функцій держави є економічна, що пов'язана з розвитком економічної системи, забезпеченням права приватної власності, регулюванням бюджетної та податкової системи [1], у зв'язку з чим постає питання щодо належного забезпечення зазначених прав та можливостей громадян.

На допомогу у вирішенні зазначених питань може прийти розбудова та стимулювання діяльності інститутів громадянського суспільства, адже їх інституційні спроможності здійснювати власну статутну діяльність на пряму впливають на утвердження високого рівня демократії, свободи слова та верховенства права в сучасному українському суспільстві.

Актуалізується це питання й важливістю якісної комунікації суспільства та органів державної влади. Так, зазначений процес є одним з найперспективніших шляхів вирішення проблем належної роботи органів державної влади [2] та місцевого самоврядування в Україні.

Цікавою є й думка М. П. Месюка, який зазначає, що розвинена, демократична правова держава виконує лише ті функції, які визначає для неї громадянське суспільство [3].

Доцільним буде охарактеризувати етапи розвитку громадянського суспільства та державно-політичної думки щодо зазначеного питання в загальному вигляді (таблиця 1).

Таблиця 1

Етапи розвитку громадянського суспільства в загальному вигляді

№ з/п	Характеристика етапу
<u>1</u>	Формування первинної думки про громадянське суспільство, поява передумов до створення «громадської думки».
<u>2</u>	Формування первинних ланок громадянського суспільства, зміна певних векторів розвитку держави.
<u>3</u>	Формування первинних інститутів громадянського суспільства: створення незалежних професійних спілок, асоціацій, об'єднань, організацій тощо, які діють на демократичних засадах та основі рівноправності тощо.
<u>4</u>	Формування стійких соціальних зв'язків, усвідомлення суспільством важливості задоволення певних суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів.
<u>5</u>	Утвердження високого рівня демократії, народовладдя та правової свідомості громадян.

(власна розробка авторів)

Важливими соціальними компонентами існування громадянського суспільства в Україні та світі є бажання громадян впливати на політико-адміністративні процеси, що відбуваються в державі; створювати незалежні професійні спілки та об'єднання; активізувати громадські ініціативи; здійснювати вплив на окремі рухи, що виражають інтереси певних соціальних груп чи прошарків населення; впливати на розподіл коштів місцевого бюджету за допомогою відкритих платформ для голосування («Бюджет участі», «Громадський бюджет», «Партисипативний бюджет») тощо. Зазначені процеси певною мірою взаємодіють й з децентралізацією влади та публічного адміністрування в Україні, адже в їх основу покладено демократичні форми врядування й методи здійснення управлінської (державно-управлінської) діяльності.

Впровадження принципів децентралізаційної політики держави є важливим аспектом її діяльності, адже саме децентралізація публічно-владних та загально-управлінських повноважень є ефективним методом розвитку, перевірений не тільки теоретичними дослідженнями, а й практичним шляхом сучасних світових держав-лідерів. Окрім того доцільним є й дотримання загальних принципів децентралізації (рисунок 1), задля забезпечення належного реформування державно-управлінської системи.

Рис. 1. Принципи децентралізації

Цікавим є й те, що наразі вже можна говорити про постійне підвищення рівня залученості громадян до процесу актуалізації та вирішення суспільно важливих питань. Простежується розширення кола інститутів громадянського суспільства, створюються різноманітні громадські організації, об'єднання, спілки, з'являються нові ЗМІ (як правило, інтернет видання, котрі мають широку аудиторію та можливість оперативно розповсюджувати інформацію) [4].

Важливо зазначити й про те, що вчені нарівні з громадянським суспільством та його інститутами як суб'єкти громадської політики окреслює також і бізнес та його організації. На думку багатьох експертів у галузі публічної політики, взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади може здійснюватися відразу у кількох напрямках: вирішення значних соціальних проблем; реалізація та розподіл громадських ресурсів; участь у підготовці та прийнятті політичних рішень [5].

Таким чином, можна стверджувати, що забезпечення належного функціонування інститутів громадянського суспільства державою позитивно вплине на розвиток громадянського суспільства та утвердження демократичних шляхів ухвалення рішень суспільно-державної ініціативи, в тому числі в контексті переходу України до впровадження концепту «сервісної держави».

Список використаних джерел:

- [1] Наумик, А. (б. д.). Побудова ефективної структури державного управління. У *Розвиток суспільства та науки в умовах цифрової трансформації* (с. 66–67).
- [2] Наумик, А., & Червякова, К. Д. (б. д.). Комунікація суспільства та органів державної влади. У *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук* (с. 79–80).
- [3] Месюк, М. П. (2018). Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. *Інвестиції: Практика та досвід*, (8), 87–93.
- [4] Dokalenko, V. (2020). Theoretical approaches to the definition of civil society institutions as subjects of public administration. *Investytsiyi: Praktyka ta dosvid*, (21-22), 154. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.21-22.154>
- [5] Сидоренко, Н. С., Корх, А. О., & Наумик, А. С. (б. д.). Сучасні підходи до визначення та основні теоретико-методологічні складові публічної політики України. У *Distance learning in modern conditions and new technologies* (с. 205–209).

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.14

РОЛЬ МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Бірюкова Поліна Василівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Гвініашвілі Тетяна Зурабівна

канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УКРАЇНА

Однією з вирішальних складових успіху будь-якого підприємства є ефективне управління ним. Тому менеджери відіграють ключову роль у процесі здійснення підприємством своєї діяльності, адже на цих осіб покладені такі обов'язки, як окреслення цілей, формування стратегій, гарантування продуктивної та дієвої роботи персоналу і його мотивації, управління ресурсами, узгодження діяльності, а також спостерігати та підтримувати постійний прогрес на певному підприємстві [1[1]]. Також він посідає не останнє місце у процесі формування та розвитку взаємин між фірмою та постачальниками, клієнтами або іншими партнерами. Але, все ж таки, їх основне завдання – це досягнення цілей компанії.

Отже, менеджер — це особа в організації, яка відповідає за розробку та впровадження цього процесу управління. У свою чергу, менеджмент — це процес управління розвитком, підтримкою та розподілом ресурсів для досягнення цілей організації [2].

Управління будь-яким підприємством включає у себе чотири основних елементи, а саме [[1]1]:

1. Планування. Воно є першим етапом у процесі здійснення управління підприємством та передбачає визначення його цілей, постановку конкретних завдань та розробку стратегії для їх досягнення. На даному етапі проходить аналіз ситуації, визначаються пріоритети, а також складається детальний план дій. Ефективне планування дозволяє раціонально розподіляти ресурси та уникнути непередбачуваних проблем.

2. Організація. Наступним етапом після планування є організація. Він містить у собі розстановку кадрів, розподіл ресурсів, координацію різних підрозділів та процесів для реалізації плану. Організація передбачає чітке структурування бізнесу, розподіл відповідальності та повноважень, що дозволяє ефективно виконувати поставлені завдання.

3. Мотивація. На даному кроці менеджери ставлять завдання, мотивують і надихають увесь колектив, здійснюють контроль над їх роботою, а також оцінюють отриманні результати. Лідерство визначає успіх компанії, адже саме люди є її найціннішим ресурсом.

4. Контроль. Завершальним етапом цього процесу є контроль – регулярний моніторинг виконання планів, аналіз продуктивності, порівняння отриманих результатів з очікуваними. За потреби вносяться коригування, приймаються необхідні рішення. Контроль допомагає уникнути відхилень від плану та вчасно реагувати на зміни.

Усі ці вищезазначені функції дуже тісно пов'язані між собою та є взаємозалежними. Менеджери постійно виконують їх паралельно та багаторазово протягом робочого дня. Ефективне управління вимагає комплексного підходу, тобто дотримання постійного балансу між усіма функціями менеджменту. Адже, лише оптимальне їх поєднання дає підприємству бажаний результат. Управлінська робота є динамічним та творчим процесом у якому керівник на постійній основі аналізує ситуацію, приймає рішення, координує й стимулює колектив. Гнучкість та вміння ефективно виконувати всі функції – це ключові якості успішного менеджера.

Отже, менеджери визначають цілі, стратегії розвитку, організують роботу персоналу, розподіляють ресурси, приймають рішення, мотивують та контролюють виконання для досягнення максимальної продуктивності підприємства. Якісний менеджмент забезпечує чітке структурування бізнес-процесів, ефективну взаємодію всіх підрозділів, максимальне використання потенціалу персоналу. Це дає змогу підприємству успішно функціонувати в довгостроковій перспективі, швидко адаптуватися до змін ринкового середовища, отримувати конкурентні переваги та досягати поставлених цілей. Тому менеджмент є вирішальним чинником ефективності та прибутковості сучасного бізнесу.

Список використаних джерел:

- [1] Що таке менеджмент в бізнесі? Все, що вам потрібно знати. (2023). Вилучено з <https://businessyield.com/uk/управління/що-таке-менеджмент-в-бізнесі/>
- [2] Importance of management in an organization. (2023). Retrieved from <https://www.onlinemanipal.com/blogs/importance-of-management-in-an-organization#:~:text=Management%20is%20crucial%20for%20the,how%20to%20manage%20your%20workforce>
- [3] Роль менеджменту в діяльності підприємства. Реферат. (2010). Вилучено з <https://osvita.ua/vnz/reports/management/13510/>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.15

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ КРИЗИ

ORCID ID: 0000-0002-6017-7444

Пшик-Ковальська Оріся Остапівна

канд. екон. наук доц.,

доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національний університет «Львівська політехніка»

Перун Віталій Іванович

аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національний університет «Львівська політехніка»

УКРАЇНА

Військові дії в Україні формують вимоги до підприємців впроваджувати та розвивати ефективні методи управління персоналом, що відповідають сучасним умовам функціонування. В процесі аналізування літературних джерел, було встановлено, що соціально-психологічні методи менеджменту є ефективними та здатні сформувати високо-продуктивну трудову активність співробітників в таких умовах.

В основу соціально-психологічних методів управління покладено соціальні та психологічні впливи. В умовах воєнного часу багато людей піддаються стресу, що по різному впливає на продуктивність праці працівників. Підбір дієвих соціально-психологічних методів управління персоналом створює умови не лише побороти негативний стрес у працівників, а й використати такий стан для акумулювання зусиль з метою досягнення особистих цілей та цілей організації.

Зважаючи на те, що кожен працівник є особистістю, якій притаманна певна сукупність якостей та характеристик, відповідно все це можна використати для формування у співробітників психологічних ресурсів. Під ресурсами, відомі науковці-психологи [1-3] розуміють особистісні властивості, здібності, сили характеру, що сприяють адаптуванню до стресу й формуванню потенціалу для його подолання та самореалізації.

Ізраїльський психолог Мулі Лаад сформував модель, яка сприяє тому, щоб побачити, розвинути та навчитися ефективно використовувати власні ресурси, а саме модель стресодолання «BASIC Ph». Проаналізуємо складові такої моделі (табл.1).

Таблиця 1

Складові моделі «BASIC Ph»

Абревіатура модальності	Складові елементи	Назва модальності	Сутність модальності
В	Віра, переконання, цінності, філософія життя	Belief & values	Цей спосіб боротьби із стресом базується на вірі: це може бути віра в Бога, в людей чи в самого себе. Існування в нашому житті змістовності, системи життєвих цінностей, місії, віри є джерелом, з якого людина може почерпнути сили у складних ситуаціях.

Продовження табл. 1

Абревіатура модальності	Складові елементи	Назва модальності	Сутність модальності
A	Вираження емоцій та почуттів	Affect	Цей спосіб подолання стресу вимагає від нас, вміння розпізнавати власні почуття. Йдеться про пряме чи опосередковане вираження почуттів: наприклад, записувати в щоденник свої почуття, висловлювати їх у будь-який арт-спосіб (малюнок, спів, інструментальна музика) тощо.
S	Соціальні зв'язки, соціальна підтримка, соціальна приналежність, спілкування.	Socialization	Суть способу полягає у соціальній приналежності, залученням до чогось корисного, можливості бути серед людей, почувати себе частиною системи, організації
I	Уява, мрії, спогади, творчість.	Imagination	Цей спосіб подолання стресу апелює до наших творчих здібностей, креативної сторони нашої особистості. Сюди також відноситься почуття гумору, імпровізація, мистецтво та різного роду ремесла.
C	Розум, пізнання, когнітивні стратегії	Cognition	Спосіб подолання стресу через звернення до наших ментальних здібностей, до нашого вміння логічно та критично мислити, оцінювати ситуацію, пізнавати та осягати нові ідеї, планувати, навчатися, збирати достовірну інформацію, аналізувати проблеми та вирішувати їх
Ph	Фізична активність, тілесні ресурси	Physical	Спосіб стресодолавання, що передбачає звернення до фізичної активності нашого тіла. Цей спосіб пов'язаний із такими можливостями нашого фізичного тіла, як здатність відчувати себе завдяки слуху, зору, нюху, дотику, смаку, відчуттю тепла та холоду, болі та задоволення, орієнтації на місцевості, внутрішньої напруги чи розслаблення.

сформовано з використанням [4-6]

Правильно підібрані соціальні та психологічні впливи будуть інструментами, які можна залучати для використання моделі «BASIC Ph» для формування у працівників психологічних ресурсів, які сприятимуть оптимізуванню їх роботи відповідно до організаційних умов.

Список використаних джерел:

- [1] Hobfoll, S. E., & Lilly, R. S. (1993). Resource conservation as a strategy for community psychology. *Journal of Community Psychology*, (21), 128-148.

- [2] Park, N., & Peterson, C. (2009). Character Strengths: Research and Practice. *Journal of College and Character*, (10). <https://doi.org/10.2202/1940-1639.1042>.
  - [3] Shtepa, O.S. (2015). Analiz ta interpretatsiia empyrychnoi bahatofaktornoj modeli psykhologichnoi resursnosti osobystosti. [Analysis and interpretation of the empirical multifactorial model of the psychological resourcefulness of the individual]. *Problemy suchasnoj psykhologii*, (28), 670 -682. [in Ukrainian].
  - [4] Resursoorientovana model stresodolannia BASIC Ph. [Resource-oriented model of stress relief BASIC Ph.] Retrived from: <https://arpp.com.ua/blog/resursooriyentovana-model-stresodolannya-basic-ph/> [in Ukrainian].
  - [5] Lahad, M., Shacham, M., & Ayalon, O. (2013). *The «BASIC Ph» Model of Coping and Resiliency Theory, Research and Cross-Cultural*. London, UK and Philadelphia, USA: Jessica Kingsley.
  - [6] Lahad, M. (2017). From victim to victor: The development of the BASIC PH model of coping and resiliency. *Traumatology*, 23(1), 27–34. <https://doi.org/10.1037/trm0000105>
-

섹션 5. SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.16

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ

Мадай Олена Олександрівна
здобувач освітнього ступеня «бакалавр»
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

Павлюк Тетяна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та міжнародних відносин
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

УКРАЇНА

Анотація. У статті розглянуто основні нормативно-правові акти в сфері соціальної допомоги сім'ям з дітьми. Визначено види допомог сім'ям з дітьми. Проаналізовано державну соціальну допомогу, яка надається відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». Встановлено, що новий формат соціальної роботи із малозабезпеченими сім'ями з дітьми має бути спрямований на забезпечення їх потреб та профілактику сімейного неблагополуччя.

У реальних умовах українського суспільного розвитку значна кількість сімей з дітьми потребує соціальної підтримки. Як уже зазначалося, збільшення кількості потенційних отримувачів соціальних послуг зумовлене погіршенням соціально-економічної ситуації, особливо в економічно депресивних районах, військовою агресією на сході України, вимушеним переселенням великої кількості громадян, на з іншого боку, участь значної частини населення в антитерористичних операціях, на практиці можливості працевлаштування зменшилися, а базові соціальні послуги надаються громадянам на нижчому рівні.

Аналіз пенсійного забезпечення, перспективи та проблеми його розвитку розроблені у працях таких вчених як Д. Богиня, О. Андрійко, І. Жмурко, Д. Базилевич, С. Прилипко, С. Васильчак, О. Василик, О. Грішнова, Б. Зайчук, В. Золотарьов, В. Рудик, О. Здоровцов, Л. Дідківська, Л. Коваль, Д. Стеченко, О. Коваль, М. Плаксій, М. Ріппа, В. Роїк, П. Саблук, І. Сирота, В. Скуратівський, Л. Ткаченко.

Метою даного дослідження є аналіз основних аспектів соціальної допомоги сім'ям з дітьми.

На сучасному етапі розвитку в Україні пріоритети державної політики розробляються відповідно до міжнародних стандартів і норм та з урахуванням реального становища сім'ї та дітей в країні. Зокрема, важливою складовою національної політики України є удосконалення законодавчих механізмів забезпечення прав дитини та підтримки сімей з дітьми, а саме: встановлення

правил і норм організації свого життя в найкращих інтересах дітей; удосконалення всіх нормативних положення, передбачені чинним законодавством, реалізувати або створити нове. Конституція України, Кодекс України та закони викладають норми та правові принципи, що забезпечують права дітей та підтримку сімей з дітьми, механізми реалізації державної політики відображені в статуті (постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств і відомств про відповідні інструкції, порядок тощо).

Основною гарантією прав дитини є Конституція України. У документі вказується, що основою захисту прав дитини в моїй країні є принцип, що діти користуються рівними правами незалежно від свого походження, незалежно від того, народжені вони у шлюбі чи поза шлюбом. Крім того, Конституція гарантує: матеріальну та моральну підтримку матері та дитини (ст. 24), правовий захист, державний захист сім'ї, дітей, материнства і батьківства (ст.51); утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 52), притягнення до відповідальності за будь-яке жорстоке поводження з дітьми та їх експлуатацію відповідно до ст. правова поведінка; право на освіту (ст.53) тощо [1].

Базовими кодексами забезпечення прав сімей з дітьми, а також дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, є Сімейний кодекс України; Кримінальний, Цивільний. Основними законами – Закони України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про соціальні послуги» «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», тощо.

Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» передбачено наступні види допомог:

- у зв'язку з вагітністю та пологами;
- при народженні дитини;
- при усиновленні дитини;
- на дітей одиноким матерям;
- на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
- допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 68 послуга «муніципальна няня» або ж з догляду за дитиною до 3 років відшкодовується відповідно до встановленого Порядку відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня».

Одноразова допомога на дитину «пакунок малюка» (надається відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 20.06.2018 № 512 «Деякі питання реалізації пілотного проекту із надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги “пакунок малюка”»).

Станом на 01 червня 2023 року на обліку в управліннях соціального захисту населення Вінницької області перебуває 56840 осіб, які мають право отримувати соціальні виплати від держави. За січень-травень поточного року здійснено нарахувань на 560,9 млн. гривень.

З них державну допомогу сім'ям з дітьми отримали 24 028 одержувачів на суму 155,84 мільйона гривень. включати:

- допомогу по вагітності та пологах отримали 22 057 осіб, з виплатою 124,4 млн. грн.;
- допомогу по вагітності та пологах отримали 274 особи, стягнуто 4,6 млн. грн.;

- 1205 осіб отримали допомогу на дітей від одиноких матерів, виплачено 8 млн. грн.;
- 442 особи отримали допомогу на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, стягнуто зборів на 18,3 млн. грн.;
- 46 особам призначено допомогу при усиновленні дітей, розмір якої склав 420 тис. грн.;
- 4 особи отримали допомогу на дітей з тяжкими перинатальними неврологічними ураженнями, тяжкими вродженими вадами розвитку на суму 120 тис. грн.

Проаналізуємо державну соціальну допомогу, яка надається відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми (табл. 1).

Таблиця 1

Державна соціальна допомога, яка надається відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»

	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
	з 1 січня	з 1 січня	з 1 січня	з 1 січня	
допомога при народженні дитини:	41280	41280	41280	41280	41280
- одноразова виплата на першу дитину	10320	10320	10320	10320	10320
- щомісячна виплата на першу дитину	860	860	860	860	860
допомога на дітей одиноким матерям (максимальний розмір):					
до 6 років	1626	1779	1921	2100	2272
від 6 до 18 років	2027	2218	2395	2618	2833
від 18 до 23 років (за умови навчання)	1921	2102	2270	2481	2684
допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням (максимальний розмір):					
до 6 років	3252	4447,50	4802,50	5250,00	5680,00
від 6 до 18 років	4054	5545,00	5987,50	6545,00	7082,50
допомога на дітей з інвалідністю, які перебувають під опікою чи піклуванням (максимальний розмір):					
до 6 років	x	6226,50	6723,50	7350,00	7952,00
від 6 до 18 років	x	7763,00	8382,50	9163,00	9915,50
допомога на дітей, хворих на тяжкі захворювання до встановлення інвалідності	1497	1638	1769	x	x
для працездатних осіб	403,41	525,50	794,50	1116,45	1207,80
для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю	1497	1638	1769	1934	2093
для дітей віком:					
до 6 років	1382,10	1512,15	2497,30	2730,00	2953,60
від 6 до 18 років	1722,95	1885,30	3113,50	3403,40	3682,90
від 18 до 23 років (за умови навчання)	1632,85	1786,70	2951,00	3225,30	3489,20

Продовження табл. 1

	2019 рік з 1 січня	2020 рік з 1 січня	2021 рік з 1 січня	2022 рік з 1 січня	2023 рік
Допомога на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях (відповідно до постанови КМУ від 13.03.2019 №250 надається одному з батьків на третю і кожному наступну дитину до досягнення дитиною 6-річного віку)	1700	1700	1700	1700	2100
Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме (постанова КМУ від 22.02.2006 № 189) (максимальний розмір): для дітей віком: до 6 років	813,00	889,50	960,50	1050,00	1136,00
від 6 до 18 років	1013,50	1109,00	1197,50	1309,00	1416,50
Щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за нею (постанова КМУ від 02.08.2000 №1192) (максимальний розмір):	1853	2027	2189	2393	2589

В сучасних умовах розвитку України актуальним завданням є розробка нової моделі соціальної роботи для неблагополучних сімей з дітьми. Ця модель має на меті:

- найкраще задовольнити потреби незахищених сімей з дітьми з урахуванням можливостей суспільства;
- ефективно та максимально інтегрувати зусилля та потенціал експертів громади (вчителів, соціальних працівників, психологів, вихователів, соціальних педагогів, працівників служб у справах дітей, лікарів, МВС) для підтримки малозабезпечених сімей з дітьми;
- спрямована на попередження сімейних проблем, створення партнерських стосунків із сім'єю та дітьми, сприяння посиленню відповідальності батьків та експертів за ситуації, в яких перебувають діти;
- Забезпечити реальні механізми для забезпечення порушення прав дітей та незахищених громадян відповідно до міжнародних стандартів.

Нові формати соціальної роботи з соціально незахищеними сім'ями з дітьми мають бути спрямовані на забезпечення їх потреб та попередження сімейних проблем, а не на боротьбу з наслідками поширення певних негативних

факторів. У зв'язку з цим варто розглянути три групи факторів, які, якщо вчасно не втручатися, можуть призвести до важких життєвих ситуацій, які сім'ї не можуть подолати самотійно:

1. Кризові явища в соціально-економічній сфері (зниження рівня життя, зростання бідності сімей, погіршення умов утримання дітей; скорочення соціальної інфраструктури для дітей, різке зниження рівня соціальної захищеності дітей і сімей; невирішеність житлових проблем; вплив асоціальних груп на життя сім'ї, вплив мікросередовища дітей).

2. Психолого-педагогічні фактори (проблеми, пов'язані з внутрішньосімейними стосунками та сімейним вихованням: самоусунення батьків від освіти, нехтування потребами дітей, відчуження між поколіннями тощо).

3. Біологічні чинники (фізична або психічна хвороба одного з батьків, різні форми залежності у одного з батьків, погана генетика у дитини, наявність в сім'ї дітей-інвалідів тощо). Серйозність цих проблем зумовлена, в тому числі, тим, що державна соціальна політика не визнає пріоритетом забезпечення права дітей на виживання та зростання у рідній родині.

Таким чином, на шляху розвитку України в соціальну, демократичну, європейську країну одним із першочергових її завдань має стати сприяння розвитку сім'ї як основного зв'язку суспільства та провідного інституту, оптимального середовища для формування особистості. На виховання дітей та забезпечення гідної старості.

Список використаних джерел:

- [1] Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28.06.96р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
- [2] Пилипенко П.Д. Сучасний стан надання державної соціальної допомоги в Україні. URL: <http://www.mlsp.gov.ua>
- [3] Тарасенко В. С. Поняття та види соціальних допомог. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. Випуск 2. С. 121-126.
- [4] Харитонов Є.О. Проблеми надання державної соціальної допомоги в Україні при народженні дитини. *Право України*. 2021. № 5. С. 98-103.
- [5] Щорба М.М. Міжнародні стандарти у сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2023. № 3. С. 243–249.

섹션 6. INTERNATIONAL RELATIONS

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.17

ЯПОНО-АМЕРИКАНСЬКИЙ АЛЬЯНС В ГЕОПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЯХ ТОКІО

Лебеденко Світлана Сергіївна

Бакалавр 4-го року навчання, 291: Міжнародні відносини
факультет міжнародних відносин

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

УКРАЇНА

Сполучені Штати Америки є чи не найголовнішим партнером Японії, який має значний вплив на зовнішньополітичний курс сучасного Токіо. Країни встановили офіційні дипломатичні відносини ще в середині XIX століття, проте під час Другої світової війни вони були зруйновані, зокрема через напад Японії на Перл-Харбор. Налагодити зв'язки вдалось на початку 1950-х рр., коли країни встановили мирний договір. Відтоді Японія була включена до сфери впливу Сполучених Штатів, які суттєво посилили свій вплив в Азійсько-Тихоокеанському регіоні і взяли курс на поступове відновлення японських потужностей у сфері промисловості. Сьогодні Японія та США є країнами, які суттєво впливають на процеси, що мають місце не лише в АТР, а й у всьому світі.

Сучасні засади японсько-американського співробітництва закріплено Угодою про взаємне співробітництво та безпеку від 1960 року, яка замінила угоду 1951 року і передбачає спільні дії у відверненні “збройної агресії проти будь-якої зі сторін на територіях, що перебувають під контролем Японії” [8]. Із приходом до влади нового президента США Джо Байдена в 2021 році американська адміністрація підтвердила всі свої зобов'язання відносно Японії, зокрема щодо островів Сенкаку, спірної території із Китаєм [6].

Нині Японія є найбільшим джерелом прямих іноземних інвестицій в США та одним із найактивніших кредиторів. На території Країни Висхідного Сонця розташовано понад 90 американських військових об'єктів і понад 50 000 військовослужбовців. Крім захисту території Японії, американці допомагають із ліквідацією різноманітних глобальних проблем, включаючи стихійні лиха та надзвичайні ситуації. Країни співпрацюють у питаннях від торгівлі до науки і технологій, охорони здоров'я, енергетики, сільського господарства та інших. США та Японію об'єднують спільні виклики такі як стрімке зростання потужностей Китаю та протидії загрози з боку КНДР.

Контекст і зміст японо-американських відносин на сучасному етапі можна розглядати за трьома основними сферами, а саме забезпечення військової безпеки обох держав, координація зовнішньополітичної активності урядів США та Японії та міждержавні відносини в економічно-технічній сфері. Саме ці три елементи утворюють логічний каркас сучасного японсько-американського альянсу.

Військово-політичний альянс із Сполученими Штатами є наріжним каменем підтримки стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та залишається важливим для інтересів обох держав в даному регіоні. Після закінчення холодної війни, військове співробітництво Японії та США було вдосконалено та адаптовано до змін регіональних та глобальних обставин. Слід зауважити, що цей альянс досі має вирішальне значення для ведення зовнішньої політики Японії та її відносин із країнами Східно-азійського субрегіону.

Чільним механізмом співробітництва сторін у сферах зовнішньої політики та безпеки є Консультативний комітет з питань безпеки, у межах якого регулярно відбуваються зустрічі глав зовнішньополітичних та оборонних відомств Сполучених Штатів та Японії [2]. На порядку денному Консультативного комітету є прийняття контрмір у зв'язку з ядерними амбіціями Північної Кореї, а також зростання військово-морської активності Китаю у Східно-Китайському та Південно-Китайському морях.

Варто згадати, що Японія прискорила реформи всередині країни, щоб зробити свою армію (відому як Сили самооборони) більш боєздатною, гнучкою та сумісною із стандартами США. Окрім того, японський уряд платить приблизно 2 мільярди доларів на рік, щоб покрити витрати на розміщення військового персоналу США в Японії. У грудні 2021 року після обрання Джо Байдена обидва уряди оголосили про нову чотирирічну угоду, яка продовжує внесок Японії на тому ж рівні.

Враховуючи сучасні геополітичні реалії в АТР, ні уряд, ні основні політичні партії Японії не ставлять під сумнів необхідність збереження статусу союзника Сполучених Штатів. Не тільки в офіційних документах [5], а й у численних експертних доповідях, які відображають думку японського суспільства, незмінно підкреслюється, що японо-американський “альянс безпеки” є головною гарантією військової безпеки Японії у світлі потенційних зовнішніх загроз [1].

Другим найважливішим елементом японо-американських відносин є координація зовнішньої політики двох країн. Останні роки підтвердили готовність японського уряду йти цим шляхом, незважаючи на складнощі, пов'язані з особливостями зовнішньополітичних курсів глав Білого Дому, з одного боку, і самооцінкою японської політичної спрямованості, з іншого.

Що ж до змістовної сторони контактів по лінії зовнішньополітичних відомств, то вони, як правило, мають продемонструвати єдність підходів двох країн до найбільш принципових питань регіональної ситуації. Серед тем, які є в центрі уваги США та Японії, можна виділити ряд нагальних питань.

Насамперед, це можливість впливу на небезпечну ситуацію на Корейському півострові, яку японський уряд вважає прямою і безпосередньою загрозою своїм інтересам як з погляду військової безпеки, так і протидії міжнародній кримінальній активності. Окрім того, зростання могутності КНР в регіоні також занепокоює Японію та США, тому союзники намагаються формувати врівноважену та помірковану політику аби не допустити захоплення Китаєм усієї зони впливу в Східній Азії.

Друга тема, яку Японія останніми роками охоче висуває до центру порядку денного політичних консультацій із США – це тема “вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону”. У своїй основі ця концепція відображає ідею колективної протидії присутності і впливу КНР на азійському просторі. Близькість Японії та Китаю, а також морські та територіальні суперечки між двома країнами посилюють її хвилювання. Тож президент США Байден прийняв важливе регіональне розширення – Чотиристоронній діалог щодо безпеки

(Quadrilateral Security Dialogue, Quad) [3]. Він охоплює США, Японію, Індію та Австралію і має значення для країн-учасниць не лише в безпековому секторі, а й в економічному вимірі, пов'язаному із свободою морських торговельних шляхів.

Нарешті, третя тема, навколо якої будеється останніми роками політична співпраця Японії та США – це спільна боротьба з тероризмом, хакерством та кібератаками. Американська сторона офіційно підтвердила, що в разі кібератаки на Японію цю атаку буде визнано військовою агресією і США, відповідно до статті 5 японсько-американської угоди про безпеку, будуть готові допомогти Японії у військовому плані.

Втім головною з пріоритетності сферою взаємних відносин є міждержавні та міжурядові контакти з приводу економічних зв'язків між Країною Висхідного Сонця та США. Перш за все, це стосується діалогу з питань регулювання умов взаємної торгівлі та інвестицій, які останніми роками давали японській стороні чимало приводів для занепокоєння та інтенсифікації зусиль. У 2022 році Японія була четвертим за величиною торговим партнером США з експорту (67,5 млрд. дол. США) та імпорту (122,6 млрд. дол. США) [7].

Доречно згадати про сучасні торгові угоди, укладені між країнами. Як уже зазначалось раніше, в 2017 році США за президентства Дональда Трампа вийшли з TPP, тож пізніше країни-члени закликали Сполучені Штати приєднатись до Угоди про всеосяжне та поглиблене транстихоокеанське партнерство (Comprehensive and Progressive Trans Pacific Partnership, CPTPP) [4]. Проте, Президент Байден зазначив, що не має наміру набувати членство в CPTPP на даний момент. У травні 2022 року Японія приєдналась до 13 інших країн як перший партнер у переговорах щодо ініціативи Індійсько-Тихоокеанської економічної рамки процвітання (IPEF) під керівництвом США, спрямованої на вирішення нагальних торговельних проблем.

Отже, Сполучені Штати та Японія виступають “єдиним фронтом” на міжнародному плацдармі, що закріплено великою кількістю двосторонніх та багатосторонніх угод.

Список використаних джерел:

- [1] Бронувицька Ю. Військово-політичний альянс США та Японії в умовах нових безпекових викликів / Юлія Бронувицька // *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини*. – 2021 – с. 56-58.
- [2] Корсунський, С. Як будувати відносини з країнами Азії. Економіка, дипломатія, культурні особливості / С. Корсунський. – Харків: Вид-во Віват – 2021. – с.288
- [3] Іжак О. Високі американсько-японські відносини [Електронний ресурс] / Олексій Іжак. – 7 вересня 2018. – Вилучено з: https://zn.ua/ukr/international/visoki-amerikansko-yaponski-vidnosini-287794_.html
- [4] Congressional Research Service. U.S.-Japan relations [Electronic resource] – Available at: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10199>
- [5] National Defense Program Guidelines for FY 2019 and beyond [Electronic resource] / *Cabinet Secretariat Website*. Available at: http://www.cas.go.jp/jp/siryoku/pdf/2019boueikeikaku_e.pdf
- [6] U.S.- Japan Joint Leaders' Statement: “U.S. – Japan global partnership for a new era” [Electronic resource] // *The White House*. – April 16, 2021. – Available at: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/16/u-s-japan-joint-leaders-statement-u-s-japan-global-partnership-for-a-new-era/>
- [7] United States Census Bureau: Top Trading Partners. 2022. [Electronic resource]. – Available at: <https://www.census.gov/foreign-trade/statistics/highlights/toppartners>
- [8] Treaty of mutual cooperation and security between Japan and the United States of America (Article V) [Electronic resource] / *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. – Available at: <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>

섹션 7. LAW AND INTERNATIONAL LAW

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.18

ICC CASE MATRIX: МОЖЛИВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Пашковський Микола Іванович

кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою
*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України*

УКРАЇНА

Російська агресія проти України, що триває з лютого 2014 року, супроводжується масовим вчиненням російськими військовими та іншими агентами російської федерації грубих порушень міжнародного гуманітарного права (МГП), що в міжнародному кримінальному праві кваліфікуються як воєнні злочини, а за ст. 438 КК України – як порушення законів та звичаїв війни. З широкомасштабним збройним вторгненням росії в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, зріс і масштаб вказаних порушень, як в кількісному, так і географічному вимірах та в оцінці завданої шкоди життю і здоров'ю цивільного населення і захисників України, їх власності, економіці України, що порушує питання про забезпечення відповідальності осіб, які причетні до цих порушень.

Зважаючи на особливості правил про прийнятність справ Міжнародному кримінальному суду через дію принципу комплементарності очевидно, що більшість цих порушень, як й інших порушень міжнародного гуманітарного права будуть розслідуватися та переслідуватися правоохоронними й судовими органами України. У зв'язку з цим особливе значення має рівень професійної підготовки їх працівників: слідчих, прокурорів, суддів, підготовки адвокатів (як захисників та представників) для ефективної реалізації завдань, визначених у ст. 2 КПК України у контексті кримінальних проваджень про порушення міжнародного права, тобто за ст.ст. 437-442 КК України.

В науковій літературі вже неодноразово зверталися до окреслення проблематики кримінальних проваджень за ст. 438 КК України [1, 2, 3], відповідальні за цей напрям керівники зауважували на тому, що система спеціалізованих підрозділів з розслідування та переслідування злочинів, вчинених у зв'язку зі збройним конфліктом інтенсивно та екстенсивно почала розбудовуватися лише після 24 лютого 2022 року, існуючі до цього т.зв. Департамент «війни» Офісу Генерального прокурора, спеціалізовані підрозділи в Луганській і Донецькій обласних прокуратурах і в прокуратурі Автономної Республіки Крим, хоча і розумілися на цій категорії проваджень [4], однак ресурсно не могли забезпечити процесуальним керівництвом розслідування неймовірної кількості нових порушень МГП (станом на 20 листопада 2023 року в ЄРДР зареєстровано 110 174 випадки порушень законів та звичаїв війни [5]). Потребувала розбудови й система спеціалізованих підрозділів в органах

досудового розслідування. Паралельно відбувається підготовка суддів для забезпечення справедливого розгляду цих кримінальних проваджень.

Зростання професіоналів, залучених до цих кримінальних проваджень, виявили необхідність їх принципової перепідготовки, зважаючи на міжнародно-правовий характер криміналізації діянь за ст. 438 КК України, що пов'язано, насамперед з отриманням необхідним базових знань з МГП, розуміння особливостей кваліфікації за ст. 438 КК України з застосуванням договірних норм МГП, застосування цих норм з урахуванням тлумачення, що надано міжнародними кримінальними судами й трибуналами для забезпечення узгодженості та наступності національної правозастосовчої практики у цій сфері.

Крім того, інтелектуальну та технічну допомогу Офісу Генерального прокурора (ОГП) в організації та проведенні вказаних розслідувань надає широке коло міжнародних та національних експертів з МГП та міжнародного кримінального права, як асоційованих з певними формальними утвореннями при ОГП, так і незалежними, що діють при неурядових організаціях, наукових установах чи самостійно. В процесі своєї діяльності вони ініціативно чи за запитом органів досудового розслідування та органів прокуратури, судів генерують значну кількість науково-правових висновків, які мають важливе значення у формуванні належних практик з розслідування та переслідування порушень МГП. Наразі вже сформовано декілька стандартів у тому числі в кооперації з НУО (наприклад JustGroup, Truth Hounds [6, 7]) та інших керівництв з досудового розслідування вказаних злочинів та їх судового розгляду, наприклад завдячуючи одній з програм USAID [8].

У зв'язку з цим, очевидною стала потреба у забезпеченні кримінальних проваджень за ст. 438 КК України (та й за іншими міжнародними злочинами, зважаючи на їхню взаємоінтегрованість) електронною експертною системою – базою знань для професійних учасників цих кримінальних проваджень з метою систематизації, структуризації усіх знань про цю предметну сферу з прицілом на забезпечення єдності правозастосовної практики, своєчасного виявлення відкритих проблемних питань і науково-експертного їх вирішення. Окрім того, така база знань спроможна виконати роль і навчальної платформи для нових професіоналів, що залучатимуться у цю сферу.

У зв'язку з цим важливим для врахування є досвід створення та розбудови експертної системи для міжнародних кримінальних судів і трибуналів, а саме ICC Case Matrix — «програмної платформи, яка надає користувачам юридичну інформацію про міжнародне кримінальне право, допомагає впорядковувати матеріали справ і керувати доказами, а також містить структуру бази даних для поєднання права і фактів у основних справах про міжнародні злочини» [9].

ICC Case Matrix була створена і розроблена групою експертів Центру досліджень і політики міжнародного права (Centre for International Law Research and Policy (CILRAP)), Міжнародного кримінального суду (МКС) та інших партнерських організацій. Проєкт розпочався у 2002 році як спільна ініціатива Офісу Прокурора МКС та CILRAP з метою розробки програмного інструменту, який би допоміг МКС у його роботі в галузі міжнародного кримінального права та правосуддя.

ICC Case Matrix була розроблена на основі поєднання правових досліджень, програмної інженерії та зворотного зв'язку з користувачами.

Правове дослідження включало збір та аналіз відповідних джерел міжнародного кримінального права, таких як Римський статут, юриспруденція МКС та прецедентне право інших міжнародних і національних судів. Ще у 2013 році ICC Case Matrix надавала доступ до понад 7600 сторінок формату A4

дайджесту з більш ніж 52 000 вказаних, упорядкованих на основі елементів злочинів у Статуті МКС. Важливу роль у проведенні та систематизації таких досліджень відіграли радники – провідні експерти з міжнародного кримінального та гуманітарного права, що діють під егідою Case Matrix Network (CMN), відділу Центру досліджень і політики міжнародного права (CILRAP). CMN своєю чергою виступає консультативним центром, що надає консультації з питань стратегії переслідування воєнних злочинів.

Розробка програмного забезпечення включала розробку та впровадження зручного інтерфейсу, структури бази даних та пошукової системи, які б дозволили користувачам отримувати доступ до правової інформації та керувати нею.

Зворотний зв'язок з користувачами включав тестування та оцінку ICC Case Matrix різними групами користувачів, такими як прокурори, судді, адвокати, науковці та студенти, а також врахування їхніх пропозицій та зауважень при розробці програмного забезпечення.

ICC Case Matrix і з того часу кілька разів оновлювалася та вдосконалювалася, додавалися нові функції та мови.

Наразі Case Matrix інтегрована з вебресурсом ICC Legal Tools, є його послугою [9]. ICC Legal Tools [10] містить повну колекцію правових джерел з міжнародного кримінального права (68 000 документів) [11] та підтримується Європейським Союзом, Данією, Фінляндією та Нідерландами, а також волонтерами з європейських та американських університетів.

Викладене дозволяє зробити висновок, що аналогічної системи потребують і національні правоохоронні органи й суди, які відповідальні за кримінальні провадження про міжнародні злочини. Також її діяльність має бути забезпечена відповідним експертною спільнотою (радниками чи редакторами системи) і функціоналом зворотного зв'язку, щоб забезпечити розвиток систему на потреби практиків.

Тези підготовлені на виконання фундаментальної теми «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401).

Список використаних джерел:

- [1] Задоя, К. П. (2017). Кримінальна відповідальність за воєнні злочини, вчинені на території Донбасу. Коментар до першого вироку українського суду в справах про порушення законів і звичаїв війни (стаття 438 Кримінального кодексу України). *Юридичний вісник України*, (33 (1153)), 12–13.
- [2] Гловюк, І. В. (2023). Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*, (5), 85–99.
- [3] Антонюк, Н., & Мазур, М. (2023). "Інші порушення законів та звичаїв війни" (проблеми тлумачення та застосування ст. 438 Кримінального кодексу України). *Право України*, (5), 101–116.
- [4] *Рік розслідування воєнних злочинів. Інтерв'ю з Юрієм Белоусовим, Начальником Департаменту війни ОГП [текстова версія]*. (2023, 2 березня). Сайт про кримінальну юстицію простою і зрозумілою мовою – JustTalk. <https://justtalk.com.ua/post/rik-rozsliduvannya-voennih-zlochiv-intervyu-z-yuriem-belousovim-nachalnikom-departamentu-vijni-ogp-tekstova-versiya>
- [5] *Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ*. (2023, 20 листопада). Офіс Генерального прокурора України. <https://www.gp.gov.ua/storage/uploads/e5268709-aa46-47a4-a5d1-ed4d46d657e0/warcrime-20112023ua.jpg>
- [6] Пашковський, М. І., Крапивін, Є. О., Яворська, В. В., Постолюк, М. М., Коваль, Д. О., Павлюк, А. В., Белоусов, Ю. Л., Атаманчук, С. М., Лисенко, Д. Л., Лещенко, А. Л., & Петренко, С. І. (2023). *Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина. Схвалено методичною радою, протокол засідання від 16.03.2023 № 3, затверджено Генеральним прокурором України 28.04.2024*. Офіс Генерального прокурора. https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyina.pdf

- [7] Пашковський, М. І., Крапивін, Є. О., Яворська, В. В., Постоловська, М. М., Коваль, Д. О., Слободянюк, М. І., Белоусов, Ю. Л., Атаманчук, С. М., Лисенко, Д. Л., Лещенко, А. Л., Петренко, С. І., & Циб, Р. Я. (2023). *Стандарти розслідування воєнних злочинів. Незаконне позбавлення волі та катування. Схвалено методичною радою, протокол засідання від 16.03.2023 № 3, затверджено Генеральним прокурором України 28.04.2024.* Офіс Генерального прокурора. https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_katuvannya.pdf
- [8] *Настільна книга судді: Матеріали для розгляду справ про міжнародні злочини.* (2023). Програма USAID «Справедливість для всіх», Global Rights Compliance.
- [9] *ICC Case Matrix: Case Matrix Network.* (б. д.). Home: Case Matrix Network. <https://www.casematrixnetwork.org/icc-case-matrix/>
- [10] ICC Legal Tools. (б. д.). ICC Legal Tools. <https://www.legal-tools.org/>
- [11] *A new Case Matrix service is now available online in Arabic, English, French and Spanish.* (2013, 1 листопада). International Criminal Court. <https://www.icc-cpi.int/news/new-case-matrix-service-now-available-online-arabic-english-french-and-spanish>.
-

섹션 8. INSTITUTE OF LAW ENFORCEMENT, JUDICIAL SYSTEM AND NOTARY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.19

CYBERBULLYING AS A CRIME

Chyshko Kateryna Oleksandrivna

Candidate of legal sciences, associate professor,
Leading researcher of the scientific research laboratory on the problems of scientific
support of law enforcement activities and the quality of personnel training
Kharkiv National University of Internal Affairs

UKRAINE

Bullying is dangerous not only because of the aggressive actions that accompany this phenomenon, but also because of the special attitude of the bully towards the victim, which is characterized by contempt, disdain, and a persistent feeling of contempt for a specific person. Buhler defines himself as a kind of privileged person, and the presence of imaginary privileges in life becomes his social model of behavior.

Bullying should not be equated with impulsively aggressive behavior, peer rivalry, physical harm, or other similar actions. Among the reasons for bullying, the following are most often distinguished: the mistaken idea that aggressive behavior is permissible; the desire to gain authority in the eyes of friends and peers; the desire to attract the attention of influential adults; boredom, extortion, compensation for failures in studies or social life; pressure from parents, child abuse; their lack of attention to the child; use as a way of gaining popularity; and managing others.

Victims of bullying experience various negative emotions (humiliation, shame, fear, anger, anxiety, neuroses), it is difficult for them to socialize and adequately perceive themselves, as a result of which the child has low self-esteem and develops an inferiority complex. Such children often miss school, are characterized by deviant behavior, have suicidal intentions, use alcohol, narcotic drugs, etc. Its content and specifics were discussed in detail in previous chapters, so it is advisable to focus attention on a separate type of bullying, we are talking about cyberbullying, which, unlike bullying, is carried out in the virtual world. According to the data presented at the Cyber Security Forum 2018 (CSF 2018), 48% of teenagers aged 14-17 have been victims of blackmail, 46% of teens have witnessed aggressive online behavior, and 44% have received aggressive messages.

Cyberbullying (bullying on the Internet) is intentional bullying by a person or group of people in the Internet space, usually over a long period of time. The purpose of cyberbullying is to cause, first of all, personalized or impersonal psychological harm.

The most common forms of cyberbullying are:

1. Nappy slapping is violence for the sake of entertainment, it is carried out for the sake of a show, which is filmed on camera and published on the Internet.

2. Online-grooming – long-term building of a trusting relationship with the child in order to receive his personal photo or video of an intimate nature.

3. Flaming – exchange of short aggressive and offensive messages, which leads to psychological terror and strong emotional experiences.

4. Harassment – systematic targeted attacks that lead to overloading of personal communication channels.

5. Denigration – dissemination of humiliating false data, as a result of which the victim experiences strong emotional experiences, as well as suffers his reputation and image.

6. Impersonation – positioning the online aggressor as a victim, using her password to access her account/account in social networks for the purpose of negative communication on behalf of the person, including her on the "list of hate groups".

7. Outing&trickery – obtaining a person's personal information for the purpose of its further publication and distribution on the Internet.

8. Cyber-stalking – anonymous tracking of unwary users via the Internet to obtain information about the time, place and all necessary conditions for robbery, theft, bodily harm and other criminal acts.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.20

THE THORNY PATH FORMATION AND DEVELOPMENT OF PROSECUTORIAL SELF-GOVERNANCE IN UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-5281-3981

Sergii V. Podkopaiev

Dr. Sc. (Law)

Senior researcher academician Stashis

Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

UKRAINE

The first mention of organizational forms of prosecutorial self-governance in Ukraine was contained in Art. 131 of the Constitution of Ukraine as amended in 1996, which in its original version provided for the appointment of two members of the High Council of Justice by the All-Ukrainian Conference of Prosecutors [1]. Subsequently, Art. 5 of the Law of Ukraine "On the High Council of Justice", adopted in 1998, reflected the similar provision [2]. However, it was only about one subject -the All-Ukrainian Conference of Prosecutors and only about a rather restricted competence - participation in the formation of the relevant body. Any other powers of the conference, as well as other organizational forms of prosecutorial self-governance, were not normatively defined at that time. Therefore, there are no reasons to talk about the beginning of the full-fledged formation of the institution of prosecutorial self-governance in Ukraine at the times.

The draft Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office" (No 3541), which became the basis of Law No. 1697-VII, directly provided for prosecutorial self-governance – independent collective resolution of internal activities of the prosecutor's office by prosecutors (Art. 67). The All-Ukrainian Conference of Public Prosecutors and the Council of Public Prosecutors of Ukraine had to carry it out (Art. 68). In addition, original draft's version (as of October 31, 2013) envisaged that the Council of Public Prosecutors of Ukraine included exclusively prosecutors (part 2 of Art. 73), as well as the functioning of the whole system of qualification and disciplinary commissions of prosecutors. According to the developers' plan, such system was to consist: (1) the High Qualification and Disciplinary Commission of Public Prosecutors of Ukraine; (2) regional qualification and disciplinary commissions of prosecutors operating in the regions, the Autonomous Republic of Crimea, the cities of Kyiv and Sevastopol. The regional commissions were to consist of eleven members: seven prosecutors and four persons from among scientific and scientific-pedagogical professionals in the field of jurisprudence who have a scientific degree or academic title [3].

In contrast to its draft, Law No. 1697-VII has established that: (a) the Council of Public Prosecutors of Ukraine (hereinafter – CPU) includes not only prosecutors, but also representatives (scientists) appointed by the congress of representatives of higher legal educational institutions and scientific entities (part 2 of Art. 71); (b) there is a Qualification and Disciplinary Commission of Public Prosecutors instead of the system of qualification and disciplinary commissions of prosecutors (Art. 73). Such Qualification and Disciplinary Commission of Public Prosecutors (hereinafter – QDCP) includes not only prosecutors and scholars, but also a lawyer appointed by the Congress of Advocates and persons appointed by the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine in agreement with the Committee of the

Verkhovna Rada of Ukraine conducting the organization and operation of the public prosecutor's office.

It should be noted that formally the legislator does not define the QDCP as a self-governance body of prosecutors. However, taking into account the nature and focus of its competence on resolving issues of internal activities of the prosecutor's office, the peculiarities of the relevant procedures and decision-making, the subject composition of the participants (five from eleven members are prosecutors appointed by the All-Ukrainian Conference of Public Prosecutors (hereinafter – the Conference of Prosecutors)) (§ 1 part 1 of Art. 74), the experience of European countries in this field, this Commission can be regarded in the frameworks of considering organizational forms of prosecutorial self-governance in Ukraine for the purposes of this article. In addition, today GRECO emphasizes that the majority in this body should be occupied by prosecutors elected by their colleagues in para. 216 of the Evaluation Report on Ukraine, adopted at the 76th plenary meeting of GRECO (June 2017) [4].

In any case, the legal basis and starting point in the process of prosecutorial self-governance formation in the country should be considered the Law No. 1697-VII, adopted on October 14, 2014. In pursuance of the requirements of its para. 6¹ of Section XIII (Transitional Provisions) (as amended at the beginning of 2016) * the Conference of Prosecutors was held on April 26-27, 2016 [5]. According to its results, among other things, 11 members were elected to the CPU, as well as 5 members to the QDCP. Even earlier, at the end of November 2014, the Congress of Advocates and the Congress of Representatives of Law Higher Educational Institutions and Scientific Institutions appointed three members to the QDCP. At the same time, the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights did not appoint three persons under own quota. Therefore in 2016 the QDCP did not acquire its powers, since the minimum required quantitative composition of this body was not formed due should be at least nine members (according to part 3 of Art. 74 of Law No. 1697-VII).

Subsequently, the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Activities of the Prosecutor General's Office of Ukraine" dated May 12, 2016 No. 1355-VIII amended subpara. 3 para. 1 of Section XII of Law No. 1697-VII and postponed the entry into force of provisions regarding the activities of prosecutorial self-governance bodies until April 15, 2017 [6]. Actually, the legislator changed (postponed) the beginning of operation of already formed (partially formed) bodies for one year by this step.

Subpara. 27 of para. 3 of Section III (Final and Transitional Provisions) of the Law of Ukraine "On the High Council of Justice" of December 21, 2016 No. 1798-VIII put a new addition of para. 6¹ of Section XIII (Transitional Provisions) of Law No. 1697-VII. The name of the highest body of prosecutorial self-governance changed from the "All-Ukrainian Conference of Prosecution Officers" to the "All-Ukrainian Conference of Prosecutors" [7]. Subsequently, this made it possible to hold the Conference of Prosecutors on April 26, 2017 and to form a new composition of the CPU, as well as the QDCP, namely to appoint candidates according to the quota from the prosecutorial community. There were also representatives from the bar and the scientific community appointed earlier in 2014 who became part of the newly formed body [8].

---

* This paragraph provided for the need the first convocation and holding of an all-Ukrainian conference of prosecutors to fulfill the requirements of this Law within two weeks from the date of entry into force of the provisions of subpara. 3 para. 1 of Section XII (final provisions) of Law No. 1697-VII, i.e. from April 15, 2016. In particular, regarding the formation of the Council of Prosecutors of Ukraine and the Qualification and Disciplinary Commission of Prosecutors, approval of the Code of Professional Ethics and Conduct of Prosecutors, etc.

In general, the legal community and international experts positively perceived the very fact of creation and functioning of new bodies. During the conference dedicated to the first anniversary of the QDCP and CPU on July 11, 2018 in Kyiv it was noted that these bodies have been playing significant role at the national level in enhancing the independence, professionalism, integrity and effectiveness of the prosecution service, as well as ensuring the process of selection and promotion of prosecutors on the basis of merit, proper special training and disciplinary process. The Head of the Council of Europe Office in Ukraine in his welcoming speech pointed out that "the long-awaited establishment of the prosecutorial self-governance and support bodies in 2017 constituted a significant breakthrough in the reform of the prosecution service" [9].

Although the establishment of new institutions for the system of the Public Prosecutor's Office of Ukraine had a progressive character and positive impact, it had some shortcomings, so to speak, own "problems of growth", including legislative ones [10]. At the same time, there were no questions to the expediency and correctness of such step. Moreover, both the prosecutor's office [11] and international structures [12; 13] have always supported the process of formation and improvement of their operation.

Nevertheless, the head and members of the QDCP were declared dismissed from office, and their powers were early terminated by para. 2 part 21 of Section II (Final and Transitional Provisions) of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Priority Measures to Reform the Prosecutor's Office" dated September 19, 2019 No. 113-IX (hereinafter - Law No. 113-IX). In addition, the provisions of Law No. 1697-VII regulating the operation of prosecutorial self-governance bodies were suspended till September 1, 2021; the words "Qualification and Disciplinary Commission of Public Prosecutors" were replaced by the words "relevant body carrying out disciplinary proceedings" (subpara. 4 part 2 of mentioned Section) [14]. As a result, the very name of the new body ceased to correspond to the scope of its competence, since the competence to carry out disciplinary proceedings is only part of its competence. A few years later, the Law of Ukraine of April 14, 2022 No. 2203-IX "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Improving the Selection and Training of Prosecutors" fixed that the legislator had to basically return to the previous name of the body – the Qualification and Disciplinary Commission of Public Prosecutors [15].

Characteristically, the content of some norms of Law No. 113-IX was ambiguously evaluated at the legal circles [16; 17] and even questioned the constitutionality of the personnel reset of the prosecutor's office that was held according to its provisions [18]. At the same time, the very necessity of carrying out the reform was generally obvious and did not cause significant objections.

As a result, such deeds indicate the inconsistency of the legislator and the predominance of political expediency in making its decisions. They contradicted to provisions on reforming the prosecutor's office previously declared in para. 5.8. of Strategy of reforming for 2015-2020. These provisions are "ensuring greater institutional independence of the prosecutor's office and guarantees of protection from political influence" or creating and effective "functioning of prosecutorial self-governance bodies as an additional guarantee of the public prosecutor's office independence" or "ensuring greater functional independence of prosecutors from undue internal influence" [19].

Moreover, the legislator's actions violated the institutional continuity of the QDCP's operation that means the continuous implementation of relevant functions, accumulating of experience, and formation of a sustainable practice of law enforcement.

Therefore, it is not surprising that this situation caused the "most critical concern" on the part of GRECO, which considered the newly created prosecutorial self-governance bodies in Ukraine to be "the key to independence of public prosecutors". Such bodies should operate to protect the prosecutor's office from both real and potential improper political influence. Furthermore, GRECO has admitted "definitely unsatisfactory" the temporary replacement of the system and the assignment of selection and career advancement of prosecutors to personnel commissions without legislative regulation of their composition, functions and procedures [20, para. 134].

By the way, we should note, that the need to create and ensure the beginning of operation of the QDCP, as well as to strengthen its status and increase the effectiveness of its operation, is also mentioned in the national normative documents specifically aimed at anti-corruption: Anti-corruption strategy for 2021-2025 (para. 3.1.5.) [21]; State anti-corruption program for 2023-2025 (problem 2.1.5) [22].

In late August – early September 2021 the operation of prosecutorial self-governance bodies finally resumed after an almost two-year break. A new staff of the CPU and the relevant body carrying out disciplinary proceedings were formed. At the same time, we should take into account the fact that because of the constitutional changes in 2016 the last paragraph of the current version of Art. 131 of the Constitution of Ukraine provides for the establishment: 'of bodies and institutions in the justice system according to the law to ensure the selection of judges, prosecutors, their professional training, evaluation, consideration of cases concerning their disciplinary liability' [23]. Therefore, the existing model of prosecutor self-governance in Ukraine that was formed by the Law No. 1697-VII is temporary and is requiring its further development in accordance with this provision of the Basic Law.

As we can see, the process of establishing prosecutorial self-governance in Ukraine was not simple, and at its initial stage it rather was the presence of relevant bodies "de jure" than their functioning "de facto" in the context of ensuring the autonomy of the prosecutor's office system and the independence of prosecutors. This situation has arisen for at least two reasons: (a) first of all, due to the desire for political control over the prosecutor's office by influence on the personnel appointment mechanism that can be considered a threatening phenomenon for the justice system; (b) due to the conservative view on solving issues related to the status of prosecutors also inside of the prosecutor's office system itself, which in the past was not characterized by such self-governing forms of organization. Nevertheless, today the relevant bodies are functioning and this is definitely a positive moment for both the prosecutor's office and the justice system in Ukraine. Their activity minimizes external and internal influences on the prosecutor's office or prosecutors through the career development system, financial, material, technical and other support of prosecutors, etc.

References:

- [1] Constitution of Ukraine of 28 July 1996 (primary edition). <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#Text>>
- [2] Law of Ukraine 'About the Supreme council of justice' (expired) [1998] No. 22/98-BP of 15 January 1998 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22/98-%D0%B2%D1%80/ed19980115#Text>>
- [3] Draft Law of Ukraine 'On the Prosecutor's Office' No. 3541 of 5 November 2013. <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=48935&pf35401=281461>>
- [4] Group of States against Corruption, 'Evaluation Report on Ukraine, which deals with corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors' GrecoEval4Rep(2016)9 <<https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-/1680737207>>
- [5] 'All-Ukrainian conference of prosecutor's office workers' (2016) 4 (178) Visnyk prokuratury 5-7.

- [6] Law of Ukraine of 12 May 2016 No. 1355-VIII 'On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the activities of the General Prosecutor's Office of Ukraine' <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1355-19/ed20160512#n23>>
- [7] Law of Ukraine of 21 December 2016 poky No. 1798-VIII 'On the High Council of Justice' (primary edition). <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19/ed20170105#n882>>
- [8] 'Prosecutorial path to self-government' (2017) 5 Visnyk prokuratury 11-12.
- [9] 'First year anniversary of the Qualification and Disciplinary Commission of Prosecutors and the Council of Public Prosecutors of Ukraine' (coe.int, 11 July 2018) <https://www.coe.int/uk/web/criminal-justice-reform/events/-/asset_publisher/ObrU0hW37muK/content/first-year-anniversary-of-the-qualification-and-disciplinary-commission-of-prosecutors-and-the-council-of-public-prosecutors-of-ukraine?inheritRedirect=false>
- [10] Podkopaiev S, 'The main areas of improvement of the legal basis of the organization and activity of the Qualification and Disciplinary Commission of Public Prosecutors' (Actual problems of judicial law: conference, Kharkiv, April 2018) 105–111.
- [11] 'A round table "Actual aspects of the activities of the Qualification and Disciplinary Commission of Prosecutors in the conditions of reform" was held, timed to the first anniversary of the QDKP' (2018) 6 Visnyk prokuratury 13.
- [12] 'The Council of Europe contributes to the competitive selection of future Ukrainian prosecutors' (coe.int, 7 – 8 November 2018). <https://www.coe.int/en/web/criminal-justice-reform/events/-/asset_publisher/ObrU0hW37muK/content/the-council-of-europe-contributes-to-the-competitive-selection-of-future-ukrainian-prosecutors?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fuk%2Fweb%2Fcriminal-justice-reform%2Fevents%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_ObrU0hW37muK%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_count%3D1>
- [13] 'The Council of Europe promotes the openness of the commission's activities' (kdkp.gov.ua, 10 April 2019). <<https://www.kdkp.gov.ua/international-activity/9-rada-yevropy-spryiaie-vidkrytosti-diialnosti-komisii>>
- [14] Law of Ukraine of 19 September 2019 № 113-IX 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Priority Measures for Reforming Public Prosecutor's Office' <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20#Text>>
- [15] Law of Ukraine of 14 April 2022 № 2203-IX 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Improving the Selection and Training of Prosecutors' <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2203-20#Text>>
- [16] Comments to the Draft Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning Priority Measures to Reform the Prosecutor's Office' of the Main Legal Department of the Secretariat of the Verkhovna Rada of Ukraine of 18 September 2019 <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66266&pf35401=500761>>
- [17] Conclusion to the draft law of Ukraine 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Relating to Priority Measures for the Reform of the Prosecutor's Office' of the Chief Scientific and Expert Directorate of the Secretariat of the Verkhovna Rada of Ukraine of 18 September 2019 <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66266&pf35401=497427>>
- [18] Stefanchuk M, 'The Recovery of Ukraine in the Field of Justice: Challenges and Priority Goals' (2022) 4-2 (17) Special Issue Access to Justice in Eastern Europe 199. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-n000467>
- [19] 'On the Strategy of reforming the judicial system, judicial proceedings and related legal institutions for 2015–2020' Decree of the President Ukraine of 20 May 2015 No 276/2015 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>>
- [20] Group of States against Corruption, 'Compliance Report on Ukraine Fourth Evaluation Round, which deals with corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors' Greco RC 4 (2019) 28 <<https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16809d768c>>
- [21] Law of Ukraine 'About the foundations of the state anti-corruption policy for 2021-2025' [2022] Official Gazette of Ukraine 56/3272 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
- [22] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 220 of 4 March 2023 'On approval of the State Anti-Corruption Program for 2023-2025' [2023] <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/640/f48/c82/640f48c8250bd156947725.doc>
- [23] Constitution of Ukraine of 28 July 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?lang=en#Text>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.21

ПРОБЛЕМИ УХВАЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ

ORCID ID: 0009-0001-5855-4714

Мелешко Олександр Андрійович

аспірант

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

УКРАЇНА

Державна влада в Україні поділяється на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. [1]. Інколи можна почути фразу «судити по закону чи по справедливості?», а також деякі висловлювання про несправедливість закону або судового рішення. Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд [2].

Проблема прийняття справедливого судового рішення пов'язана з процесуальними питаннями. Судді багато часу витрачають на написання вироків, що спонукає їх заздалегідь оформлювати та приймати рішення по справі. Кримінальне провадження, після призначення до судового розгляду, проходить такі етапи: оголошення короткого викладу обвинувального акта, визначення обсягу доказів та порядку їх дослідження, допит учасників (обвинуваченого, свідків, потерпілих тощо), дослідження письмових та речових доказів, доповнення, судові дебати, останнє слово обвинуваченого, після чого суддя видаляється до нарадчої кімнати для ухвалення вироку [3]. Написання вироку, навіть після скороченого судового розгляду, де обвинувачений визнає вину в повному обсязі, а також всі обставини, які зазначені в обвинувальному акті, займає приблизно від тридцяти хвилин до двох годин часу. Тривалість написання вироку залежить від судді, складності справи тощо.

Висновки. Суд, як незалежна гілка влади, має приймати справедливі рішення, навіть в тих випадках де закон несправедливий. Тільки так судова влада може відрізнитися від виконавчої. Тривалість написання судових рішень впливає на справедливість їх прийняття. З метою економії часу, деякі судді починають друкувати вирок до проведення судових дебатів, тобто ще на стадії судового розгляду. Пропозицією щодо вирішення цієї проблеми є запровадження усної форми прийняття судових рішень. В сучасних умовах, судові засідання фіксуються за допомогою технічних засобів секретарем судового засідання. Будь-яке судове рішення, відео та аудіо засідання зберігається в матеріалах справи. В нарадчій кімнаті головує суддя повинен радитись або розмірковувати, а не друкувати вирок. Усна форма прийняття судових рішень набагато покращить та удосконалив роботу суддів, та забезпечить справедливість судових рішень.

Список використаних джерел:

- [1] Конституція України, № 254к/96-ВР (2020) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
- [2] Про судоустрій і статус суддів, Закон України № 1402-VIII (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
- [3] Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України № 4651-VI (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

섹션 9. BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.22

CLINICAL AND BIOCHEMICAL PARAMETERS OF AGRICULTURAL WORKERS DURING MARTIAL LAW

ORCID ID: 0009-0008-8667-3842

Zavertailo Liudmyla Oleksiivna

student at the Educational-Scientific Institute of Natural and Agrarian Sciences
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

ORCID ID: 0000-0002-3096-8245

Sokolenko Vadym Leonidovych

Candidate of Biology, associate professor,
associate professor at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

ORCID ID: 0000-0002-7341-1762

Sokolenko Svitlana Viktorivna

Candidate of Biology, associate professor,
associate professor at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

UKRAINE

The state of war in which Ukrainian society is currently living poses a risk of chronic stress reactions for different cohorts of the population [1]. The overlap of several extreme factors poses a significant threat to human health [2-5]. In particular, for farmers, one of the negative environmental factors is frequent contact with pesticides [6-8]. Pesticide exposure mostly occurs during the preparation and spraying of solutions. The most common immediate effect of pesticide poisoning is headache accompanied by vomiting. In developing countries, a tiny percentage of farmers wear protective clothing when working with pesticides [9]. Thus, monitoring the health status of farmers during the war is particularly relevant.

We analysed the clinical and biochemical parameters of employees of two agricultural firms in the Korsun-Shevchenkivskiy district of Cherkasy region, obtained during a professional medical examination in 2023. The examination was carried out for men aged 30-50 years working in the field of crop production.

Standard clinical and biochemical parameters were determined: the level of total bilirubin, aspartate aminotransferase, alanine aminotransferase, alkaline phosphatase, gamma-glutamyltransferase, cholinesterase, total protein and glucose. It was found that in one of the groups, the average value of total bilirubin exceeded the upper limits of the reference value, the level of alanine aminotransferase was at the upper level, and the level of cholinesterase and glucose was shifted to the upper value of the norm. In the group from another agricultural company, the values were within the normal range. Given the large variability in the first group, a statistically significant difference between the groups was observed only in the levels of aspartate aminotransferase and gamma-glutamyltransferase (significantly higher in the first group). However, gamma-glutamyltransferase levels in both groups were within normal limits. Workers in both groups worked equally with pesticides, contact with which could have caused the observed effects.

Conclusions: Thus, there was a significant variation in clinical and biochemical parameters in the examined farmers. Cases of a significant increase in liver fractions in the first group could be due to the fact that workers with such results have a longer work experience and, accordingly, have been chronically exposed to pesticides. Additional research is needed to draw more accurate conclusions.

References:

- [1] Anjum, G., Aziz, M., & Hamid, H. K. (2023). Life and mental health in limbo of the Ukraine war: How can helpers assist civilians, asylum seekers and refugees affected by the war?. *Frontiers in Psychology*, 14, 1129299. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1129299>
- [2] Sokolenko, V. L., & Sokolenko, S. V. (2012). Indicators of T-cell immunity in people who lived a long time in contaminated areas. *Herald of Luhansk State University. Biomed Sci*, 9, 128-133.
- [3] Соколенко, В. Л., Соколенко, С. В., & Швед, Н. В. (2009). Аналіз показників клітинної ланки імунітету, як критерій оцінки адекватності отриманих навантажень на заняттях фізичним вихованням у ВНЗ. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, (7), 172-175. <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-07/09svleih.pdf>
- [4] Sokolenko, V. L., & Sokolenko, S. V. (2019). Manifestations of allostatic load in residents of radiation contaminated areas aged 18–24 years. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*, 10(4), 422-431. <https://doi.org/10.15421/021963>
- [5] Sokolenko, V. L., & Sokolenko, S. V. (2016). Vplyv pomirnykh fizychnykh navantazhen na pokaznyky imunnoi systemy u meshkantsiv radiatsiino zabrudnennykh terytorii [Influence of moderate physical load on parameters of the immune system among residents of contaminated areas]. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*, 7(1), 48-52. <https://doi.org/10.15421/021609>
- [6] Carriger, J. F., Rand, G. M., Gardinali, P. R., Perry, W. B., Tompkins, M. S., & Fernandez, A. M. (2006). Pesticides of potential ecological concern in sediment from South Florida canals: an ecological risk prioritization for aquatic arthropods. *Soil & Sediment Contamination*, 15(1), 21-45. <https://doi.org/10.1080/15320380500363095>.
- [7] Mahmood, I., Imadi, S. R., Shazadi, K., Gul, A., & Hakeem, K. R. (2016). Effects of pesticides on environment. *Plant, soil and microbes: volume 1: implications in crop science*, 253-269. https://doi.org/10.1007/978-3-319-27455-3_13
- [8] Rani, L., Thapa, K., Kanojia, N., Sharma, N., Singh, S., Grewal, A. S., ... & Kaushal, J. (2021). An extensive review on the consequences of chemical pesticides on human health and environment. *Journal of cleaner production*, 283, 124657. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124657>
- [9] Riyaz, M., Aamir Iqbal, W. A., Sivasankaran, K., & Ignacimuthu, S. (2020). Impact on farmers' health due to the pesticide exposure in the agrarian zones of Kashmir valley: A review. *Acta Scientific Agriculture*, 4(2), 01-07.

섹션 10. AGRICULTURAL SCIENCES AND FOODSTUFFS

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.23

THE CURRENT STATE OF THE GRAIN SECTOR OF UKRAINE

ORCID ID: 0000-0001-7742-7617

Kudrynetskyi Rostyslav

Candidate of Engineering Sciences (Ph. D.), Senior Research Scientist, Leading
Researcher the modeling of technological processes in crop production
*Institute of Mechanics and Automatics of Agroindustrial Production
of the National academy of Agrarian Sciences of Ukraine*

Savchuk Oleksandr

Postgraduate Student

at the Department of modeling of technological processes in crop production
*Institute of Mechanics and Automatics of Agroindustrial Production
of the National academy of Agrarian Sciences of Ukraine*

UKRAINE

The agro-industrial complex of Ukraine has always been and remains one of the main links of its economic development. Ukraine has long stood out as a large producer of agricultural products, having significant advantages in the territorial division of labor due to favorable soil and climatic conditions, in particular the best chernozems in the world, rich agricultural experience and production skills of the population, favorable economic and geographical location in relation to sales markets.

The main factors affecting the efficiency of grain production are: rising prices for resources and services; outdated and unproductive, especially in small-scale farms, material and technical base, lack of high-quality grain warehouses, imperfect transport and logistics infrastructure.

The elevator capacity in 2021 is 57 million tons [1] for the gross grain harvest in 2021 of more than 84.0 million tons [2]. therefore, against the background of the harvest of grain, leguminous and oil crops of more than 106 million tons, the shortage of elevators reaches more than 50%. In addition, even among the existing elevators, 65–70% are already morally and physically outdated grain warehouses, left over from the Soviet past and do not meet modern requirements for grain storage, efficiency of receiving and shipping, etc.

According to experts [3], the trend of the last five years shows that the increase in modern elevator capacities is about 1.5 million tons per year. Therefore, this deficit of 50% (and the increase in yield will only increase it) will be covered for a long time, and the trend of increasing grain storage capacities will continue for the next 3-5 years. In connection with climate changes, the optimal climatic conditions for the cultivation of grain in Ukraine are moving to the north-west, there is a higher yield, and, accordingly, a greater deficit for elevator storage. Today, elevators are being built especially actively in the western regions of Ukraine. Compared to the central

and southern regions of Ukraine, Sumy, Chernihiv, and Zhytomyr regions experience the greatest shortage of new elevators (Fig.).

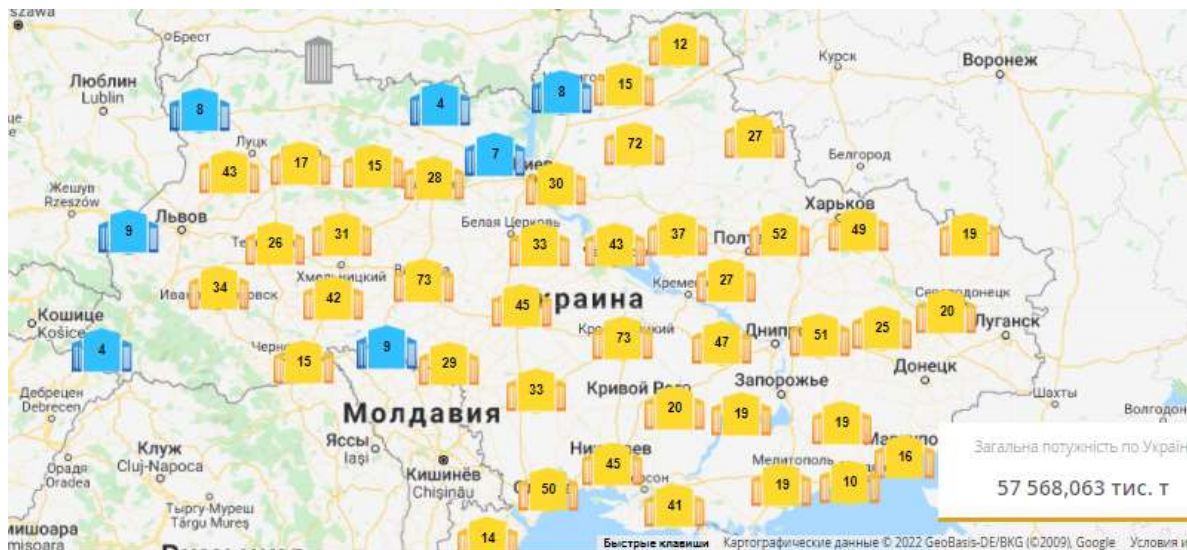

Fig. Location of elevators by regions of Ukraine [4]

Conclusions. The modern trends of the grain market conjuncture both in the world and in Ukraine are identified: the dynamics of production, consumption and prices are traced, the directions of the development of the grain market are determined. After conducting an analysis of the world grain market, it was established that the domestic transport and logistics infrastructure, which operates with low efficiency in grain processing and transportation, is a restraining factor for grain export. Therefore, the contradiction between the rates of development of the grain economy and the transport and logistics infrastructure becomes an urgent problem and needs to be solved at the state level through the improvement of the grain market regulation mechanism.

References:

- [1] Agribusiness of Ukraine. (2022). Retrieved from: https://agribusinessinukraine.com/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2021/?utm_source=latifundist&utm_medium=widget.
- [2] Ukraine collected a record harvest of grain and oil crops. (2022). Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3373295-ukraina-zibrala-rekordnij-urozaj-zerna-ta-olijnih-kultur.html> (access date: 02/01/2022).
- [3] Analysis and forecasts: what will happen next in the grain and elevator spheres? (2022). Retrieved from: <https://elevatorist.com/spetsproekt/167-analiz-i-prognozyi-cto-budet-dalshe-v-zernovoy-i-elevatornoy-sferah>.
- [4] Map of elevators of Ukraine. (2022). Retrieved from: <https://elevatorist.com/karta-elevatorov-ukrainy>.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.24

ЖОВТО-БУРИЙ МАРМУРОВИЙ КЛОП В УКРАЇНІ

ORCID ID: 0000-0003-4856-5046

Скрипник Наталія Володимирівна

канд. біологічних наук, ст. н. с.

Інститут захисту рослин Національної академії аграрних наук України

УКРАЇНА

Жовто-бурий мармуровий клоп (*Halyomorpha halys* Stål, 1855) - небезпечний інвазійний вид, представник родини клопів-щитників Pentatomidae. Комаха коричневого кольору, спинка і голова мають незвичайне «вкраплення», що візуально створює мармуровий відтінок. На вусиках та ногах є світлі кільця, яких немає у споріднених видів. Тіло клопа грушоподібної форми, злегка сплюснене, 12-17 мм. Батьківщиною є країни Південно - Східної Азії: Китай, Японія Тайвань, В'єтнам.

Halyomorpha halys широкий поліфаг, який завдає значної шкоди сільськогосподарським, декоративним культурам та лісним насадженням. Шкідник пошкоджує плодове, ягідні культури, виноградники, квасолю, сою, кукурудзу, а також бур'яни [1,2,3]. Втрати врожаю сягають від 50-70 % . У пошкоджених плодах фруктів і овочів погіршується смак та зовнішній вигляд, вони не розвиваються і осипаються на землю, в місцях проколів з'являється некроз.

У Європі *Halyomorpha halys* присутній понад десять років, але перша знахідка у Ліхтенштейні датується 2004 р. Упродовж останніх років спостерігається його активне розселення. В різні роки *Halyomorpha halys* фіксували в Австрії, Греції, Італії, Німеччині, Румунії, Угорщині, Швеції, Франції та інш.

У 2019 році жовто-бурого мармурового клопа включено до переліку шкідників, які мають карантинне значення для України (список А1). Відсутність природних ворогів сприяє активному розселенню шкідника. Потрапивши в нові умови мешкання шкідник завдає значної шкоди сільському господарству. Існує загроза завезення шкідника в Україну з європейських країн із посадковим матеріалом, рослинною продукцією, дерев'яним пакувальним матеріалом, багажем, тощо. Комаха може поширюватися транспортними засобами, а також за допомогою самостійних перельотів. Ймовірно, що шкідник потрапив на територію України, зокрема в Запорізьку та Дніпропетровську область із Росії через незахищеність кордону. За даними Держпродспоживслужби України в 2023 р. фітосанітарними інспекторами вперше виявлено мармурового клопа в Нікопольському районі Дніпропетровської області, а також у Запорізькій області, на території м.Запоріжжя, Вознесенівського району.

Всі ці повідомлення насторожують та спонукають до особливої уваги за виявлення та визначення цього шкідника в вантажах, що надходять із-за кордону. У разі виявлення провадять відповідні фітосанітарні заходи. Основна увага вчених повинна бути зосереджена на пошук та використання його ентомофагів в різних агроценозах.

Список використаних джерел:

- [1] Wang H.J., Liu G.Q. Hemiptera: Scutelleridae, Tesseratomidae, Dinindoridae and Pentatomidae / ed. X.-K. Yang // Insect Fauna of Middle-West Qinling Range and South Mountains of Gansu Province. 2005. P. 279–292.
- [2] EPPO Global Datable *Halyomorpha halys* (HALYHA) URL: <https://gd.eppo.int/taxon/HALYHA>
- [3] Duthie C., Tana V., Stephenson B., Yamoah E., McDonald B. Risk analysis of *Halyomorpha halys* (brown marmorated stink bug) on all pathways (Electronic resource). – Wellington: Ministry for Primary Industries, 2012. – Access mode: <http://www.mpi.govt.nz/news-resources/publications.aspx>.

섹션 11. VETERINARY SCIENCES

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.25

МОРФОЛОГІЧНЕ ТА БІОХІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРОВІ ЗА ТРУБЧАСТОЇ КАРЦИНОМИ У КІШОК

ORCID ID: 0000-0002-6294-5259

Ліщук С. Г.

кандидатка сільськогосподарських наук,
асистентка кафедри нормальної та патологічної морфології і фізіології
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

ORCID ID: 0009-0000-9131-9380

Ковальова О.М.

магістр ветеринарної медицини
асистентка кафедри нормальної та патологічної морфології і фізіології
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

ORCID ID: 0000-0002-2678-5649

Добровольський В.А.

магістр ветеринарної медицини,
асистент кафедри нормальної та патологічної морфології і фізіології
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

УКРАЇНА

Карцинома молочної залози у кішок - це злоякісна пухлина, яка розвивається з клітин молочної залози кішки. Це одна з найпоширеніших форм раку у кішок. Симптоми можуть включати утворення вузлів у молочних залозах, втомленість, втрата апетиту та зміни в поведінці. Лікування може включати хірургічне видалення пухлини, хіміотерапію або радіаційну терапію. Рання діагностика та лікування є ключовими для успішного керування цією хворобою.

Своєчасна рання диференціальна діагностика злоякісних процесів є єдиним способом боротьби з раком молочних залоз, як людини, так і тварин [1]. Алгоритм діагностики при патології молочної залози включає збирання анамнезу, клінічний огляд, інструментальні методи дослідження (рентген, ультразвукове дослідження), мікроскопічне дослідження тканин новоутворення з метою її ідентифікації та верифікації діагнозу, а також морфологічний і біохімічний аналіз крові [2]. Останній метод активно використовують у клінічній ветеринарній онкології. Цілями його є: діагностика патологічних процесів при первинному надходженні тварини (це дозволяє швидко поставити морфологічний діагноз перед призначенням терапії), термінова інтраопераційна діагностика; оцінка динаміки онкологічних процесів та виявлення рецидивів. [3]

Завданням наших досліджень було вивчення клініко-морфологічного прояву новоутворень у кішок, зокрема такий ранній метод дослідження вороби, як морфологічний і біохімічний аналіз крові. Нами була вивчена пухлина молочної залози у кішки, що інфільтрує просту трубчасту помірнодиференційовану карциному за гістологічною класифікацією, що відрізнялася вираженим інвазійним зростанням та метастазуванням. Останнє було нетиповим для даного виду пухлин, оскільки значною мірою було

імплантаційним за своїм характером і обумовлювалося інфільтративним зростанням пухлинної тканини, тому результати даного дослідження можуть становити інтерес для діагностики та прогнозування у ветеринарній онкології

Дослідження виконувались на базі приватної лікарні ветеринарної медицини «VinVet» у м. Вінниця, Вінницької області та на кафедрі нормальної та патологічної морфології і фізіології факультету ветеринарної медицини і технологій у тваринництві Закладу вищої освіти «Подільський державний університет». Забір крові проводився натще з латеральної підшкірної вени передньої кінцівки. Біохімічні показники сироватки крові досліджували за допомогою автоматичного аналізатора «STAT FAX 1904+» (США). У сироватці крові визначали: сечовину, загальний білок, глюкозу, аланінамінотрансферазу (АлАт), аспартатамінотрансферазу (АсАт), лужну фосфатазу.

Статистичну обробку результатів експериментальних досліджень проводили визначенням середнього арифметичного (M), його похибки (m) та рівня вірогідності (p) з використанням таблиці t -критерієв Стюдента, а також за допомогою стандартного пакету «Statistica», у програмі Microsoft Excel 2013 і Statsf [4].

Реакція з боку системи крові залежить від виду пухлини, її локалізації та поширення. Результати загального та біохімічного дослідження крові знаходяться в межах фізіологічної норми, змін в складі периферичної крові не виявлено (табл. 1), що може свідчити про лише початковий розвиток пухлинних процесів.

Таблиця 1

Біохімічний аналіз крові($M \pm m$)

Показник	Норма	Результати дослідження ($M \pm m$)
АЛТ, мкмоль/л	6 – 76	35 $\pm$ 0,13
АСТ, мкмоль/л	10 – 48	18 $\pm$ 0,23
Загальний білірубін	5,0- 21	81 $\pm$ 0,13
Загальний білок	50,0 – 85,0	72,2 $\pm$ 0,18
Альбумін	22,0 – 39,0	30,9 $\pm$ 0,5
Лужна фосфатаза	81 – 85	83 $\pm$ 0,12
Креатинін, мг/л	5 – 8	6,6 $\pm$ 0,22
Глюкоза	3,4 – 6,1	5,2 $\pm$ 0,10
Сечовина	2,1 – 12,2	5 $\pm$ 0,13
Кальцій	2,00 – 3,30	2,8 $\pm$ 0,18
Фосфор	1,10 – 3,00	2,1 $\pm$ 0,20

Примітка: різниця є вірогідною ($Pt < 0,05$)
[авторська розробка]

Серед біохімічних методів, які застосовують під час вивчення онкологічних хвороб, велике значення приділяють визначенню активності ферментів маркерів гепатоцитолізу – АлАТ і АсАТ. Концентрація аланінамінотрансферази (АлАт), аспартатамінотрансферази (АсАт), лужної фосфатази, глюкози, загального білка, альбумінів, креатиніну та сечовини у сироватці крові кішки хоча і характеризувалися деякими коливаннями показників, проте не виходили за межі фізіологічних норм для цього виду тварин.

Дещо знижений вміст сечовини обумовлено поєднанням прискореного анаболізму білка та вікової полідипсії та поліурії. Тому разом із клінічними дослідженнями провели визначення біохімічних показників ниркового профілю:

вміст креатиніну, фосфору та кальцію і, встановлено їх слабе підвищення. Креатинін екскретується нирками у незмінному вигляді шляхом клубочкової фільтрації, цей показник свідчить про швидкість клубочкової фільтрації. Концентрація креатиніну була знижена частково через малу масу тіла.

Кальцій – важливий структурний компонент кісток, необхідний для таких процесів як згортання крові, нервово - м'язова збудливість, скорочення скелетних м'язів і робота серцево-судинної системи. Рівень фосфору пов'язаний з взаємодією з кальцієм, вітаміном D, регулюється нирками, кишечником і кістками. За нашими дослідженнями у тварини дані показники були в межах норми.

Підвищення критеріїв рівня гемоглобіну, еритроцитів та лімфоцитів є ознакою анемічного синдрому (табл.2). Подібний результат свідчить про наявність онкологічного захворювання на ранніх стадіях.

Таблиця 2

Загальний клінічний аналіз крові ($M \pm m$)

Вид дослідження	Норма	Результати досліду ($M \pm m$)
HGB, g/L	110 – 190	184 $\pm$ 0,05
RBC, $\times 10^{12}/L$	5,5 – 8,5	6,88
PLT, $\times 10^3/L$	117 – 460	402
WBC, $\times 10^9/L$	6,0 – 17,0	16,2
MCV, FL	62,0 – 72,0	72,5 $\pm$ 0,8
MCH, pg	20,0 – 25,0	24,1 $\pm$ 0,13
Lymph, $\times 10^9/L$	0,8 – 5,1	3,0
Lymph, %	12,0 – 30,0	27,1 $\pm$ 0,03
3 Gran, $\times 10^9/L$	4,0 – 12,6	8,6
Gran, %	60,0 – 83,0	78,9 $\pm$ 0,10
Mon, $\times 10^9/L$	0,1 – 1,8	1
Mon, %	2,0 – 9,0	7,3 $\pm$ 0,18
HCT, %	39,0 – 56,0	49 $\pm$ 0,12

Примітка: різниця є вірогідною ($P < 0,005$)
[авторська розробка]

Підвищення лейкоцитів, залежно від рівня, свідчить про запальний процес, наявність лейкозу, або ряду лімфоїдних пухлин. Тому рекомендовано подальший профілактичний нагляд за твариною. Оцінка тромбоцитів є першим діагностичним етапом при порушенні здатності системи згортання крові. Цей показник дещо збільшений, хоча і залишається у межах норми.

Комплекс морфологічних методів дослідження разом із фізичним оглядом – поки що єдиний метод постановки остаточного діагнозу неопластичного процесу. Встановлено взаємозв'язок між основними симптомами хвороби і біохімічними показниками в крові котів при онкологічних захворюваннях. Результати досліджень вказують, що гематологічні показники підтверджують розвиток запальних процесів в організмі хворих тварин накопичення медіаторів запалення та інтоксикацію. Підвищення деяких критеріїв рівня гемоглобіну, еритроцитів та лімфоцитів є ознакою анемічного синдрому, що свідчить про наявність онкологічного захворювання на ранніх стадіях.

Отже, при плановому та профілактичному дослідженні біохімії і морфології крові є можливість виявити ранні зміни в показниках та діагностиці онкологічних патологічних процесів у дрібних домашніх тварин.

Список використаних джерел:

- [1] Білий Д. Д. (2015) Особливості клінічного перебігу неоплазій молочної залози у кішок: *Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини*. №. 31 (2). С. 40-43. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pzvm_2015_31%282%29__10
- [2] Горальський Л.П., Хомич В.Т., Кононський О.І. (2015). Основи гістологічної техніки і морфофункціональні методи дослідження у нормі та при патології: *Житомир: Полісся*, 388 с. Вилучено з: <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/3788>
- [3] Рубленко С.В. Ясинецька О.М. (2017) Невідкладна допомога за гострої обструкції сечовивідних шляхів у котів: *Вісник Білоцерківського державного аграрного університету*, 142-143с. Вилучено з: https://btsau.edu.ua/sites/default/files/tezy/tezy_stud_vet_2017.pdf
- [4] Добровольський В. А. Ліщук С. Г., Смоляк В. В. (2022) Поширення, діагностика та особливості лікування уролітіазу котів: *The 3rd International scientific and practical conference "Science and innovation of modern world"*, London, United Kingdom, 23-30 p. Вилучено з: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/SCIENCE-AND-INNOVATION-OF-MODERN-WORLD-24-26.11.22.pdf>

섹션 12. FOOD PRODUCTION AND TECHNOLOGY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.26

ADSORPTION STUDIES OF FUNCTIONAL QUICK COOKING PRODUCTS ON THE EXAMPLE OF BORSCH

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

ORCID ID: 0000-0001-7385-8495

Zhanna Petrova
Doctor of Technical Sciences, senior researcher, chief researcher
*Institute of Engineering Thermophysics
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

ORCID ID: 0000-0002-6705-1000

Yuliia Novikova
Ph.D., junior researcher
*Institute of Engineering Thermophysics
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

ORCID ID: 0000-0002-5169-4466

Kateryna Samoilenko
Candidate of Technical Sciences, senior researcher
*Institute of Engineering Thermophysics
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

Pavlo Petrov
graduate student, junior researcher
*Institute of Engineering Thermophysics
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

UKRAINE

Modern nutrition needs new high-quality products. The development of energy-efficient thermal technology for the production of innovative quick-cooking dry products for hot food for the population is an important task, since people's health depends on it [1].

The processes of drying colloidal capillary-porous materials belong to complex energy-intensive technological processes, in each specific case it is necessary to preserve biological activity, nutritional properties of raw materials, bacterial requirements for the product, etc. Branches that use drying processes are characterized by distributed energy consumption and a low energy efficiency ratio ($\approx 40-50\%$) [2]. From dried plant materials, such as vegetables and fruits, it is possible to create functional instant products in the future.

One of the important indicators in the development of heat technology is the equilibrium humidity, which indicates the final moisture content of the material during drying, determines the storage conditions and makes it possible to reduce energy costs for the process. Therefore, it was important to determine the equilibrium humidity both for monopowders, functional powders, and for quick-cooking products based on them.

For research, developed functional quick-cooking products using the example of quick-cooking borscht, on dried vegetable raw materials, were used. The developed instant borscht, which does not require boiling, is steamed with water at a

---

temperature of 90-100°C for 6-7 minutes. The increased use of antioxidants with food is recommended by the Ministry of Health as a means of reducing the risk of cancer and cardiovascular diseases. Antioxidants in borscht include beetroot betanin and carotenoids from carrots, red peppers and tomatoes. The concentration of antioxidants in our borscht is 4-5 times higher than in raw vegetables. Borscht is also a concentrate of dietary fibers that provide the normal functioning of the gastrointestinal tract and the body with prebiotics.

To determine the equilibrium humidity of the test samples depending on the relative humidity of the air φ , the tensometric (static) method of Van Bamelén was used. The essence of Van Bamelén's method is covered in previous publications [3].

Water vapor adsorption isotherms of functional powders and quick-cooking products based on them were constructed on the basis of the conducted research (Fig. 1.a). One of the main ingredients of dry borscht are carrot and beet powders. With a value of $\varphi = 0.4$, the equilibrium moisture content of all the studied samples is within 6-7%. At $\varphi = 0.8$, the equilibrium moisture content of beetroot-rhubarb and beetroot-lemon powders is the lowest, almost the same and is 24-25%, carrot powder - 38%, and dry borscht about 31.5%. At $\varphi = 0.9$, the moisture value for carrot powder is 76%, for beet-containing powders 48%, and for dry borscht 62%.

The comparative characteristic of the equilibrium humidity at $\varphi = 0.6$ of carrot, beetroot-lemon, beetroot-rhubarb powders and dry borscht based on them is presented in Fig. 1.b. As can be seen from the figure, the equilibrium moisture content of carrot powder is the highest - 13%, beetroot-lemon and beetroot-rhubarb powders are 11% and 10%, respectively, and dry borscht is only 7.5%.

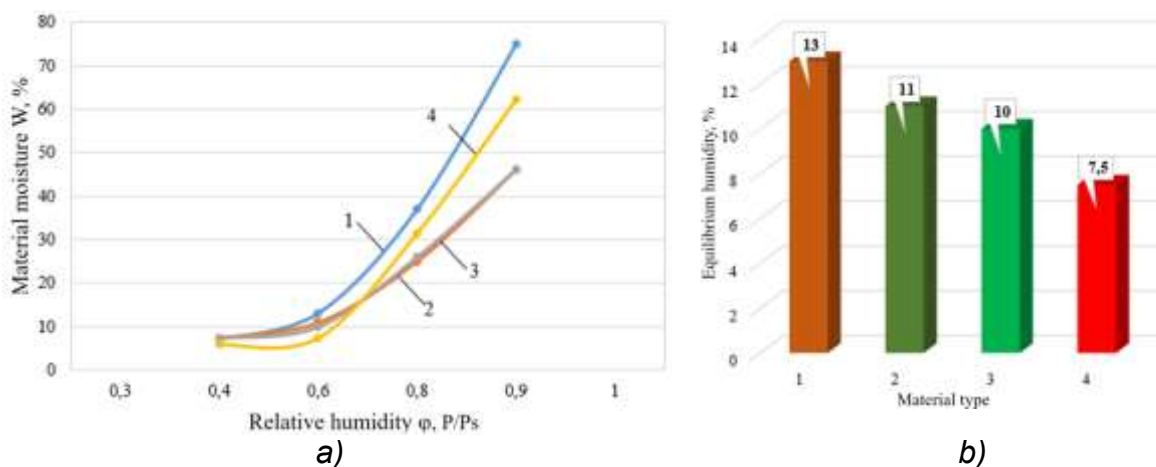

Fig. 1. Water vapor adsorption isotherms (a) and equilibrium humidity (b) of mono- and combined powders and quick-cooking products based on them: 1 – carrot; 2 – beet-lemon; 3 – beet-rhubarb; 4 - dry borscht

When storing functional powders and quick-cooking products based on them, in order to preserve their technological properties, it is recommended to maintain the following conditions in the room: air humidity 60-70% at a temperature of 20-25 °C and to pack them hermetically.

References:

- [1] Petrova, Zh., Samoilenko, K., Novikova, Yu., & Petrov P. (2022). Equilibrium humidity as one of important energy-efficiency indexes in drying of food powder materials of biological nature. *Energy Engineering and Control Systems*, Vol. 8, No. 2, 90 – 97. <https://doi.org/10.23939/jeecs2022.02.090>
- [2] Sniezhkin, Y., & Petrova, Z. (2023). Energy Consumption and Environmental Aspects of Drying Processes. *Science and Innovation*, 19(2), 44–55. <https://doi.org/10.15407/scine19.02.044>
- [3] Petrova, Zh., & Sniezhkin, Yu. (2018). Energy-efficient thermal technologies of functional raw materials processing: monograph, *Naukova Dumka*. (in Ukrainian).

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.27

EVALUATION OF THE AMOUNT AND QUALITY OF GLUTEN IN GRAIN OF DIFFERENT TYPES

Andrii Karatieiev

student of higher education of the 2 nd year
of the master's degree of the faculty of TVPPTSB
Mykolaiv National Agrarian University

SUPERVISOR:

Olena Karatieieva

Ph.D., docent, docent of the Department of Biotechnology and Bioengineering
Mykolaiv National Agrarian University

UKRAINE

Gluten is a complex of grain protein substances capable of forming an elastic mass when swollen in water. Gluten determines the gas-holding capacity of the dough, creates its mechanical basis and determines the structure of the baked bread. The content of crude gluten in wheat grains ranges from 5 to 36% [1].

This is a special group of proteins found in the seeds of some cereal plants. It also contains starch, nitrogenous substances, sugar and minerals. The synonym of the name is the well-known gluten. From the Latin language, the term is translated as "glue". Indeed, the properties of these substances are extremely similar [4].

Gluten is found in wheat, rye, oats, and barley. It is thanks to gluten that oatmeal is extremely viscous, and from wheat flour you can make a natural glue - paste [2].

The research was conducted on the basis of the "Gardens of Ukraine" AF located on the territory of the Krasne united territorial district of the Krasnograd district of the Kharkiv region in the village of Krasne.

AF "Gardens of Ukraine" is an enterprise engaged in the purchase and storage of grain, directly determining the quality of raw materials, which is the grain of various crops at the initial stage of production. Physico-chemical, micro-biological, organoleptic research methods were used during the examination.

Determination of the amount of gluten in grain. To determine the gluten content, take 30-50 g of wheat grain from an average daily sample, clean it of impurities, grind it in a laboratory grinder so that when the ground grain is sifted through a wire sieve No. 067, the residue does not exceed 2%, and the passage through a kapron sieve No. 38 is not less than 40%. The ground grain is thoroughly mixed, a 25g measuring spoon is taken, mixed in a porcelain mortar, 14ml of water (18-20°C) is poured in and kneaded until a homogeneous dough is obtained. The dough is rolled into a ball, placed in a cup, covered with glass and left for 20 minutes to swell the proteins. The amount and quality of gluten during washing are affected by the temperature of the water, the composition and the time the ball of dough is left to rest. After 20 minutes, in a tub of water or under a weak stream of water from a tap, the gluten is washed over a sieve, kneading it with your hand first carefully, and then more intensively, until the water is clean [7].

Determination of gluten quality. To determine the quality of gluten from the washed sample, take a weight of 4 g, roll it 3-4 times with your fingers, roll it into a ball and put it in a cup of water for 15 minutes (if the ball does not roll, then such gluten is classified as group III in terms of quality). Next, use the IDK-1 device (gluten deformation indicator), which is turned on 15-20 minutes before the beginning of the

determination. First, press the "Brake" button, raise the punch to the upper position. Place the gluten in the center of the instrument table and, after pressing the "Start" button 37, release it. 30 seconds after the "Countdown" lamp lights up, the display on the indicator scale is removed. Next, press the "Brake" button and raise the punch to the upper position. The display is analyzed by gluten quality groups [3].

Our goal was to investigate the content of crude gluten in wheat and barley grains. Table 1 shows the standard values of the amount of gluten in grain.

Table 1

Standard values of content (%) of gluten in grain

Category	Crude gluten content in grain
High content	more than 30
Average content	26-29,9
The content is below average	20-25,9
Low content	below 20

In the course of our research, it was established that the wheat and barley samples studied belong to grains with a high gluten content (Table 2).

Table 2

Evaluation of grain by the amount of gluten

Type of grain	Raw gluten content in grain, %
Wheat	47,1
Barley	38,2

As can be seen from the data in the table, wheat grain contains significantly more gluten than barley grain, which is quite natural and is explained by the individual characteristics of wheat as a grain crop. Its content reached 47.1%, while the gluten content in barley grains was slightly lower and was at the level of 38.2%. But comparing the obtained data with the indicators of the standard, it can be concluded that the studied grain, both wheat and barley, has a high content of gluten and corresponds to the highest category.

Along with the quantity, the quality of gluten is evaluated. There are several indicators of gluten quality:

- Color - light or dark. The first testifies to high quality, the second to poor quality.
- Elasticity – the ability to return to its original state after stretching and compression.
- Extensibility – the ability to stretch in length. It can be short, medium or long.

Depending on this indicator, gluten is divided into 3 types, where the first is the best, the third is the worst [5].

Various factors affect the amount and quality of gluten in grain. Among them are features of the variety, conditions of growing, processing, and storage (humidity, temperature, germination, pests). Also, washing conditions, water temperature, etc. can affect the indicators [6]. Table 3 shows standard indicators of gluten quality.

In the course of our research, it was established that the tested wheat and barley grain samples belong to the first and second quality groups in terms of gluten content (Table 4).

Table 3

Standard indicators of the quality of gluten in grain

Indicator of the device in conventional units	Група якості клейковини	Характеристика клейковини
From 0 to 15	3	unsatisfactory strong
0-40	2	satisfactory strong
45-75	1	good
80-100	2	satisfactory weak
105 and more	3	unsatisfactory weak

Table 4

Assessment of grain quality by gluten

Type of grain	Indications of the IDK-1 device (in units)	Gluten quality group	The color of gluten	Characteristics of gluten
Wheat	52	1	light	good
Barley	43	2	light	satisfactory strong

As we can see from the data in Table 5, the quality of raw gluten was characterized by elastic properties. Since the examined wheat grain had an indicator of the IDK-1 device - 52 conditional units, which indicates good quality of gluten, its good elasticity and extensibility, which allowed the formed lump to stretch well and return to its original state. That allowed the wheat grain to be classified in the first quality group in terms of gluten quality.

At that time, the barley grain sample had slightly reduced values of the indicators of the IDK-1 device and reached a mark of 43 conditional units, which according to the standard corresponds to the second quality group. And the gluten itself, according to its characteristics, acquired a light color and, when stretched and pressed, was noted for its satisfactory and powerful properties. That is, the lump made of barley grain was stretched quite well, but it was less elastic. Compared to a lump of wheat grain, it returned to its initial state somewhat worse.

Conclusions: Conducted studies of the quantity and quality of gluten content in wheat and barley grain indicate high-quality grain. Because wheat and barley samples showed high gluten content - 47.1 and 38.2%, respectively, which corresponds to the highest category of grain with high gluten content. According to its quality, the studied grain can be classified as wheat in the first category, and barley in the second. Since according to the indicators of elasticity and extensibility of gluten, it can be attributed to good and satisfactory strength, respectively, which was also confirmed by the indicators of the IDK-1 device - 52 and 43 conditional units, respectively.

References:

- [1] Гамаюнова В. В., Смірнова І. В., Литовченко А. О., Кувшинова А. О. Ресурсозберігаючі підходи до збільшення зерновиробництва на півдні Степу України за зміни клімату. *Матеріали доповідей міжнародної науковопрактичної конференції «Вплив змін клімату на онтогенез рослин»*. Миколаїв, 2018. С. 96-97.
- [2] Жемела Г.П., Шемавньов В.І., Олексюк О.М. *Технологія зберігання і переробки продукції рослинництва* : підручник. Полтава : TERRA, 2003. 420 с.
- [3] Занько М. Правильний контроль зерна під час зберігання. *Пропозиція*. 2018. № 12. С. 104-107.
- [4] Скалецька Л. Ф., Духовська Т. М., Сеньков А. М. *Технологія зберігання і переробки продукції рослинництва* : практикум. Київ : Вища школа, 2019. 301 с.
- [5] Полякова Н. О. *Метрологія і стандартизація* : навчальний посібник. Київ : Фітосоціоцентр, 2015. 214 с.
- [6] Пастухова, А. С. *Оцінка якості зерна та продуктивність зерна пшениці спельти* (Doctoral dissertation, Поліський національний університет). Житомир, 2022.
- [7] Федорчук, В. Г. *Технологія переробки і зберігання сільськогосподарської продукції*. Методичні вказівки. Миколаїв : МНАУ, 2021. 60 с.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.28

ОБГРУНТУВАННЯ ТА РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЄКТУ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕСЕРТУ ДРАГЛЕПОДІБНОГО З ПРОЛОНГОВАНИМ ТЕРМІНОМ ЗБЕРІГАННЯ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

ORCID ID: 0000-0001-6518-3889

Черемська Тетяна Володимирівна

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії
Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: 0000-0002-6223-7105

Колеснікова Марина Борисівна

канд. техн. наук, доцент,
професор кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії
Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: 0000-0003-1286-081X

Юрченко Світлана Леонідівна

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії
Державний біотехнологічний університет

Похілова Аліна Олександрівна

здобувач вищої освіти магістра
факультету переробних та харчових виробництв
Державний біотехнологічний університет

УКРАЇНА

Анотація: В статті представлено результати розроблення проєкту технології десерту драглеподібного з пролонгованим терміном зберігання. Науково обґрунтовано та доведено доцільність використання в рецептурному складі десерту драглеподібного капа-карагінану та лактози, що забезпечує еталонні органолептичні показники готової продукції та пролонговані терміни зберігання.

Виробництво десертів, галузь, що динамічно розвивається в усьому світі, з широким і постійно зростаючим асортиментом продукції з добавочною вартістю. Все це обумовлює високі вимоги до виробництва та інноваційності таких продуктів. Основані на експертних знаннях та технологіях в області харчового виробництва, оптимальні виробничі рішення гарантують конкурентоспроможність, продуктивність та задоволення зростаючих вимог підприємств роздрібної торгівлі, масового харчування, промислових споживачів та замовників.

В останні роки ринок молочних десертів активно кастомізується. Виробники десертної продукції вивчають потреби потенційних споживачів і створюють вузьконаправлені лінійки, призначені вирішити проблеми різних цільових аудиторій. Ринок молочних десертів спеціалісти вважають одним з найбільш динамічно розвиваючихся і маржинальних. Завдяки виробникам молочні десерти на вітчизняному ринку позиціонуються як якась унікальна торгова пропозиція. У свідомість споживача введено стереотип про безсумнівну перевагу солодких молочних продуктів перед іншими видами десертів.

Аналіз сучасного стану переробки молока та асортименту продукції на його основі свідчить про суттєве зростання частки продуктів з залученням до їх рецептурного складу різного роду немолочної сировини. Такі тенденції диктують необхідність розширення досліджень, пов'язаних з необхідністю наукового обґрунтування технологічних та організаційних заходів, що забезпечують колоїдну стабільність харчових систем [1].

В технологічних процесах виготовлення десертної продукції широко використовують структуроутворювачі. Не зважаючи на широкий досвід їх використання в харчових системах, для продукції на молочній основі виникає потреба обґрунтування вибору структуроутворювачів, оскільки молоко як технологічне середовище характеризується комплексом функціонально-технологічних властивостей, які мають безпосередній вплив на утворення структури, так і на технологічну систему в цілому.

Таким чином, розроблення проекту технології десерту драгледоподібного з пролонгованим терміном зберігання дозволить розширити наукові уявлення про структуроутворення десертів, що представляє науковий та практичний інтерес, а впровадження розробленої технології оновить асортимент даної групи продукції.

Відомо, що стабільні органолептичні, фізико-хімічні та структурно-механічні показники десертів драгледоподібних, багато в чому залежать від залучених до рецептури таких компонентів, як молочна сировина, загусники та антикристалізатори [2]. Особливе місце приділяється речовинам, які сприяють загущуванню та стабілізації структури.

Нами запропоновано використання загусника полісахаридної природи, а саме карагану, в технологію десертів, що дозволить отримати продукцію з регульованими органолептичними та структурно-механічними властивостями.

На підставі аналітичних досліджень та враховуючи данні щодо розчинності та драглеутворення гідроколоїдів, за різних умов, нами побудовано модель рецептурного складу та модель технологічного процесу виробництва десерту драгледоподібного з пролонгованим терміном зберігання (рис. 1-2).

З урахуванням аналітичних досліджень та інноваційного задуму продукту нами визначено стратегію розробки нової продукції. В основу її покладено принцип реалізації взаємодії компонентів молочної сировини та гідроколоїду капа-карагану, впливу цукрів та технологічних факторів на процес драглеутворення.

Нами досліджено умови розчинності основних типів карагенанів (капа, йота, лямбда), їх гелеутворюючі властивості та обрано оптимальний для виробництва десертної продукції [3].

На основі отриманих результатів побудовано залежність динамічної в'язкості розчинів від концентрації гідроколоїдів (рис. 3). Встановлено, що капа-караган володіє найвищими показниками в'язкості. Структуроутворюючі властивості карагенанів, як і розчинність у воді, залежать від їхнього фракційного складу.

Гідрофільний лямбда-карагенан, макромолекули якого знаходяться один від одного на значній відстані й перешкоджають утворенню зв'язків, є тільки загусником [4]. Макромолекули капа- та йота-карагенанів, які розчиняються при високих температурах, під час охолодження утворюють зони зчеплення, характерні для структурної сітки гелю, що зумовлено властивостями драглеутворювачів.

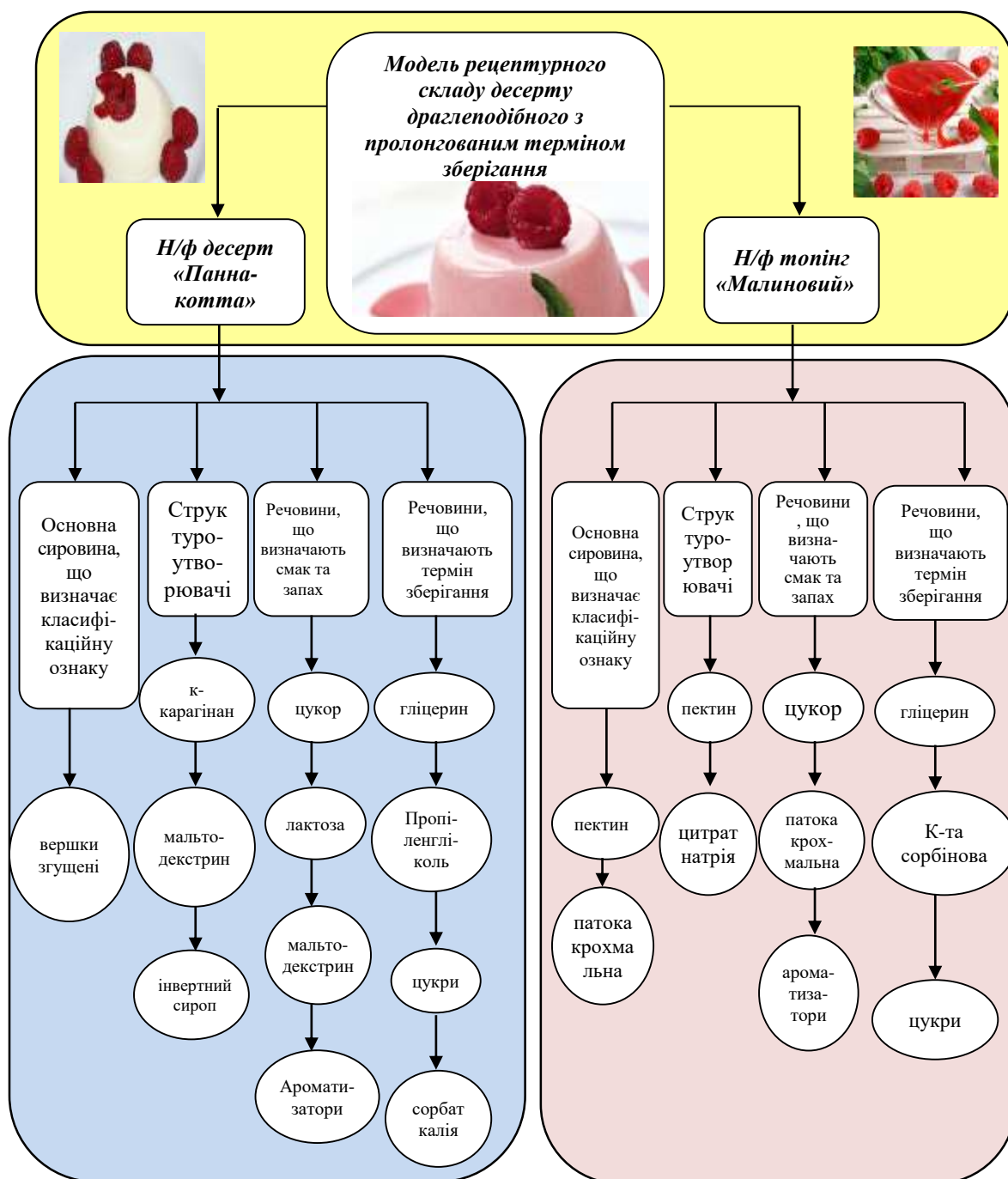

Рис. 1. **Модель рецептурного складу десерту драгледоподібного з пролонгованим терміном зберігання**
[авторська розробка]

Підвищена міцність гелю з капа-карагенану обумовлена меншим негативним зарядом порівняно з йота-карагенаном і збільшеним ступенем агрегації подвійних спіралей.

Під час зберігання драгледоподібних десертів можливе явище синерезису цих гелів – мимовільне зменшення об'єму гелю із відділенням води.

Експериментально встановлено, що при нагріванні дисперсії карагенану до температури 40...60 °С не відбувається значного набухання частинок або гідратації.

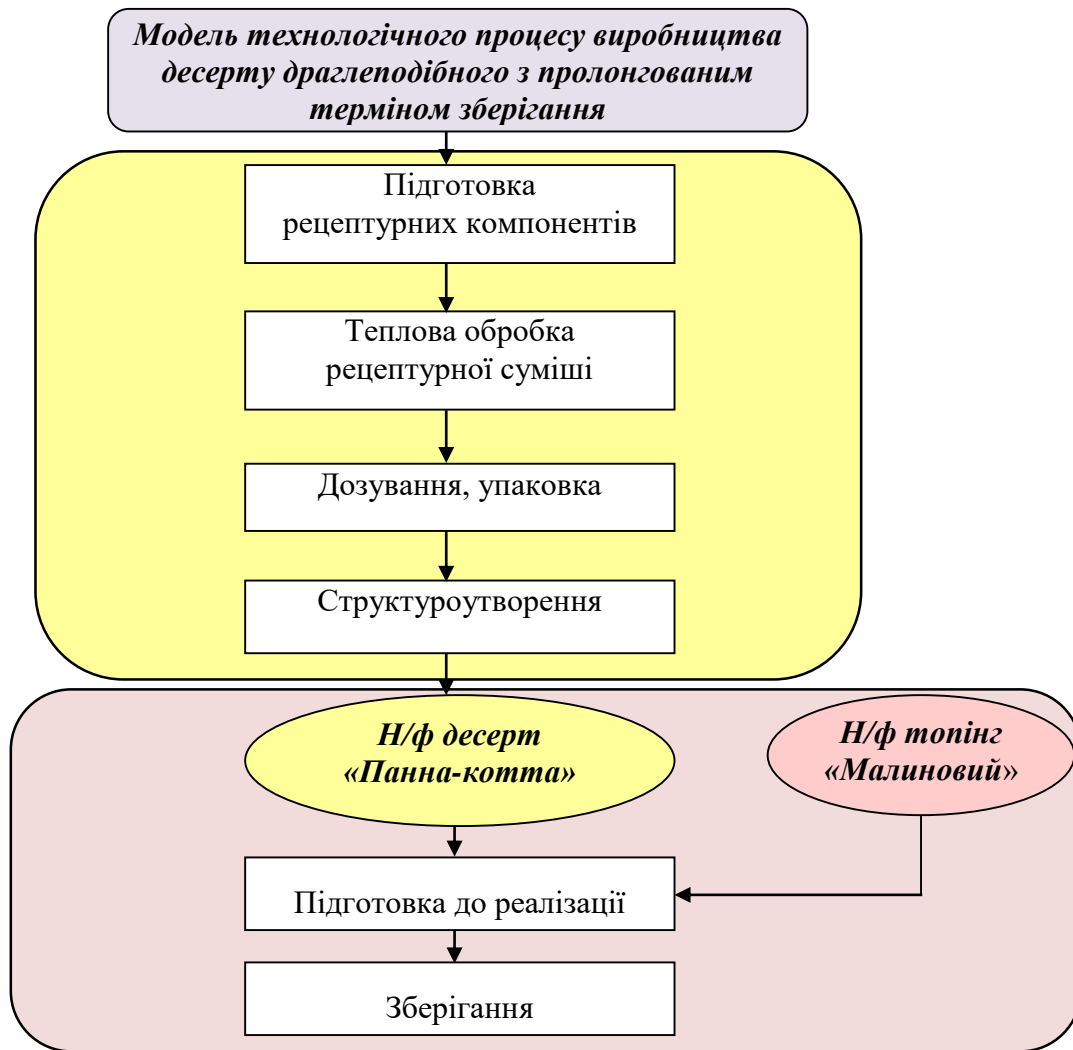

Рис. 2. Модель технологічного процесу виробництва десерту драгледірного з пролонгованим терміном зберігання [авторська розробка]

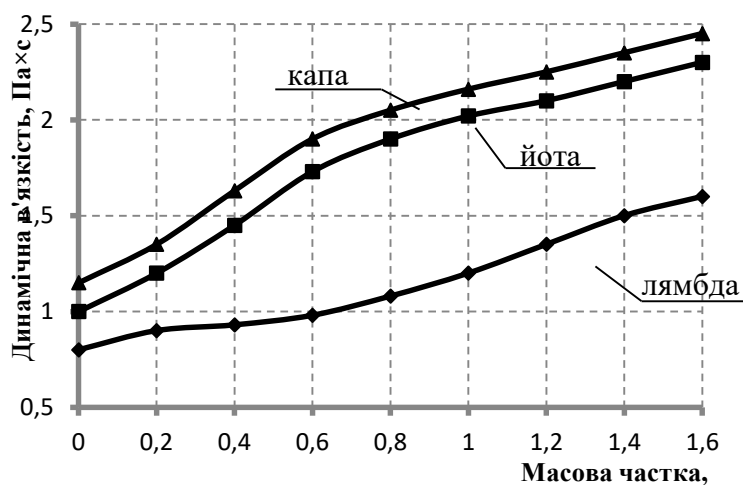

Рис. 3. Залежність в'язкості гелів від концентрації гідроколоїдів

Набухлі частинки мають меншу плинність, оскільки при гідратації підвищується в'язкість. Подальше нагрівання розчинів до 75...80 °C викликає

зниження в'язкості, яка при охолодженні значно підвищується, і при температурі 40...50 °C утворюється гель.

Виявлено, що розчини капа- та йота-карагенанів при охолодженні утворюють різні за властивостями гелі залежно від наявності катіонів.

Оскільки гелі термозворотні речовини, їм властивий гістерезис (різниця між температурами гелеутворення й плавлення).

Вони стабільні при кімнатній температурі, але можуть бути повторно розплавлені під час нагрівання до температури, яка на 5...20 °C вища за температуру гелеутворення. При охолодженні відбувається повторне утворення гелю (рис. 4).

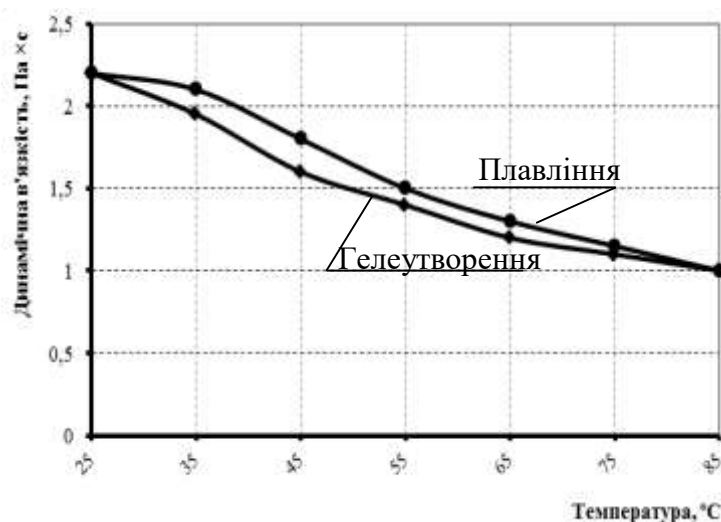

Рис. 4. Залежність в'язкості гелів карагенану від температури (явище гістерезису в гелях)

Нами досліджено залежність міцності гелів капа-карагінану від його концентрації. Встановлено, що водні розчини капа-карагінану, які містять карагінан у концентрації 0,2% характеризуються як в'язкі розчини, 0,4% як слабо структуровані з легким руйнуванням гелю, та значним синерезисом, що є небажаним явищем в технології молочних десертів, подальше підвищення концентрації сприяє збільшенню міцності гелю.

Отримані дані свідчать про те, що зміна концентрації капа-карагінану призводить до суттєвої зміни міцності утворених гелів, а саме з $10,5 \pm 0,5$ до $600,0 \pm 0,5$ г за збільшення концентрації з 0,2 до 1,2 % відповідно.

Обов'язковим компонентом десертної продукції є цукри, що виконують роль не тільки смакового компонента а й консерванта, які здатні впливати на міцність гелів. Нами досліджено вплив цукру на міцність гелів за різної концентрації капа-карагінану. Встановлено, що цукор в інтервалі концентрацій 2,0...16,0% підвищує міцність гелів капа-карагінану (рис 5). Видно, що залежність міцності гелів капа-карагінану від концентрації цукру носить лінійний характер. Паралельність залежностей свідчать про однаковий і постійний механізм впливу цукру на технологічну систему, що досліджується.

Більш суттєвий вплив цукру спостерігається за низьких концентрацій капа-карагінану, вірогідно, це пов'язано з дегідратуючою дією цукру, що й сприяє підвищенню міцності гелів. Зі збільшенням концентрації капа-карагінану, який також асоціює навколо себе значну кількість води зменшує вплив дегідратуючої дії цукру та відповідно темпи підвищення міцності гелів.

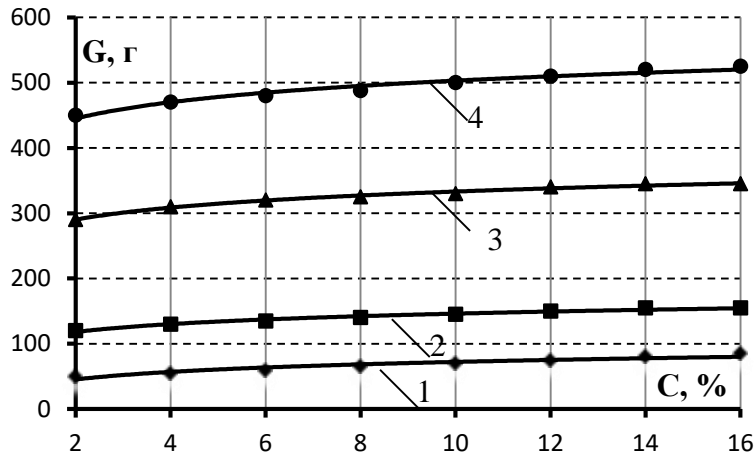

Рис. 5. Залежність міцності гелів капа-карагінану від вмісту цукру за концентрації капа-карагінану: 1, 2, 3, 4 – 0,4; 0,6; 0,8; 1,0% відповідно

Таким чином, на основі отриманих аналітичних та експериментальних даних розроблено рецептурний склад та технологічну схему виробництва десерту драгледоподібного з пролонгованим терміном зберігання (рис. 6).

З метою зниження солодкості нами було прийнято технологічне рішення щодо заміни частини цукру іншими менш солодкими цукрами, а саме, мальтодекстрину та лактози. Лактоза менш розчинна у воді (рис. 7) ніж інші дисахариди, має в 6 разів нижчу солодкість, ніж сахароза.

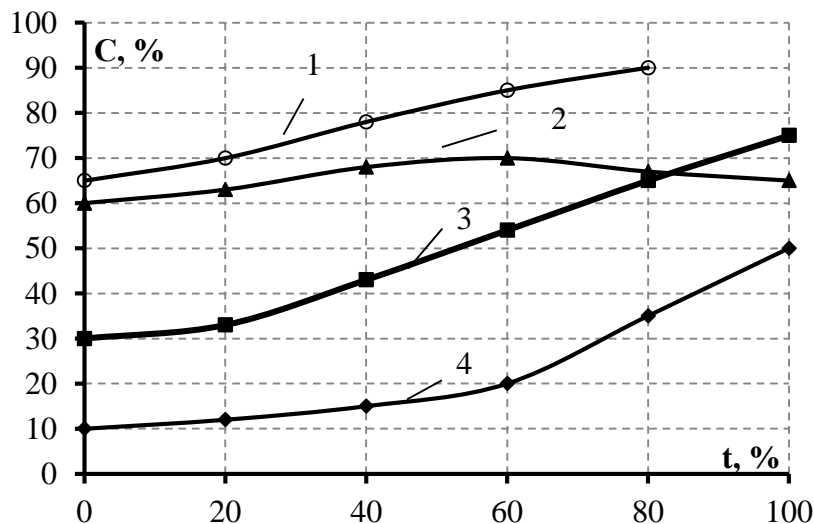

Рис. 7. Розчинність цукрів: 1 – фруктоза; 2 – сахароза; 3 – декстроза; 4 – лактоза

Низька розчинність лактози – є обмежуючим чинником в технологічному процесі. Крім того збільшення концентрація лактози може привести до її кристалізації при зберіганні десертної продукції. Цей дефект проявляється, як «піщаність», створюється враження «наявності піску» у продукті, тому що кристали лактози слабо розчиняються при споживанні десерту. Критичною величиною для кристалів лактози є 15 мкм – починаючи з такого розміру вони легко ідентифікуються в ротовій порожнині.

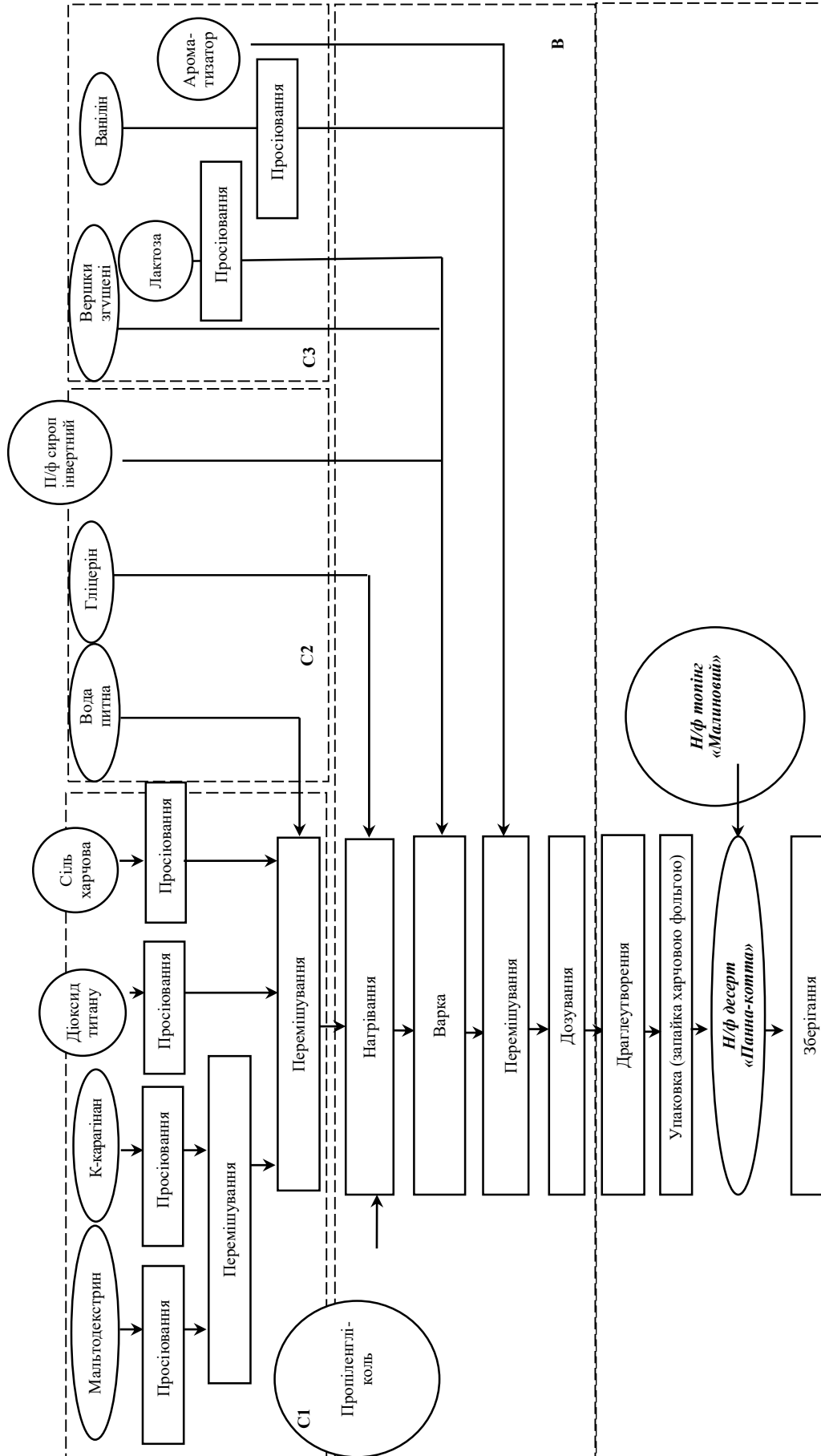

Рис. 6. Принципова технологічна схема виготовлення десерту драгелєподібного з пролонгованим терміном зберігання [авторська розробка]

Процес кристалізації лактози відбувається у дві стадії: формування зародків кристалів лактози (ядер) і, власно, сам ріст кристалів. Мінімальний індукційний час для формування ядер лактози спостерігається за температури 12°C. За таких умов швидкість утворення ядер лактози максимальна й становить менш ніж 3 години. Найвища швидкість росту кристалів лактози в продукті перебуває в інтервалі температур 10...12°C. Чим нижче температура зберігання, тим менший ризик кристалоутворення лактози. Відомо, що якщо концентрація лактози в суміші перевищує 10% стосовно води, то ризик кристалізації лактози дуже високий [5].

Для того, щоб мати гарантію відсутності такого дефекту, як «піщаність», необхідно розраховувати лактозний фактор, він не повинен перевищувати 0,099. За таких умов кристалоутворення лактози за будь-яких температурних умов не відбувається. В даному рецептурному складі розрахунковий фактор лактози становить 0,052, отже, ризик лактозної кристалізації в цьому випадку мінімальний.

Висновки: Проведений комплекс досліджень дозволив науково обґрунтувати рецептурний склад та технологічний процес виробництва десерту драгледоподібного з пролонгованим терміном зберігання. Встановлено, що доцільним є використання капа-карагінану у кількості 5,0% та лактози 15,0%, що забезпечує еталонні органолептичні показники готової продукції та пролонгований термін зберігання.

Список використаних джерел:

- [1] Технологія десертів молочних із використанням карагінанів. Монографія. Горальчук А.Б., Гринченко Н.Г., Неклеса О.П., Трощій Т.В, Г.О. Сабадош; Харк. Держ. ун-т харч. та торгівлі. Х., 2013. - 122с.
- [2] Филлипс Г.О. Справочник по гидроколлоидам [Текст] / Г.О. Филлипс Санкт-Петербург: ГИОРД, 2006. - 535с.
- [3] Гніцевич В.А. Обґрунтування рецептурного складу напівфабрикату для солодких страв. // В.А. Гніцевич, Н.А. Федотова. Обладнання та технології харчових виробництв. Зб.наук.праць. Донецьк. Вип. 20, 2009. С. 180-186.
- [4] Пересічний М., Федорова Д., Марцин Т. Сухі суміші функціонального призначення для бісквітних напівфабрикатів. // Товари і ринки. 2008. №1. С. 53-60.
- [5] Гніцевич В.А. Технологія та оцінка якості страв на основі молочного напівфабрикату з використанням екстракту кореневища солодки. // В.А. Гніцевич, Н.В. Вольнова. Обладнання та технології харчових виробництв: Зб.наук.праць. Донецьк. Вип.28, 2012. С. 194-201.

섹션 13. GENERAL MECHANICS AND MECHANICAL ENGINEERING

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.29

DEVELOPMENT OF FE-CR-MN FUSION MATERIAL COMPOSITION WITH AUSTENITE METASTABILITY REGULATION

A.M. Zusin

Ph.D. of Engineering Sciences,
Associate Professor at the Department of Welding and Related Processes
Pryazovskyi State Technical University (PSTU)

UKRAINE

The problem of resource saving is one of the most urgent, because in various industries hundreds of thousands of tons of metal are spent annually to manufacture spare parts and replace parts that wear out quickly. At the same time, replacement of wear parts increases the downtime of equipment and reduces the efficiency of machines and equipment. An effective solution is the repair of machine parts by means of electric arc cladding. In most cases, expensive alloying materials are used for this purpose, which leads to higher cost of parts. This problem can be solved by developing new materials for surface surfacing that provide improved performance characteristics. The aim of the work is to substantiate the chemical and structural composition of the clad metal using economically alloyed Fe-Cr-Mn cladding material with a controlled amount of metastable austenite [1]. The subject of research is the processes of formation of the clad metal during cladding with flux-cored wires under the flux layer. The chemical composition of Record SK flux is given in (Table 1). In order to study the possibility of alloying the clad metal to the required chemical composition, it was decided to perform cladding with PP-Np-14X12Г12CT flux-cored wire under a layer of Record SK flux with the addition of FeCr and FeMn in different proportions (Table 2).

Table 1

Chemical composition of flux

Flux	Elemental content %							
	C	MnO	MgO	CaF ₂	CaO	SiO ₂	Mn	Si
Record SK	0,065	2-3	16-18	12-16	20-23	18-20	1,2	0,4

Table 2

Chemical composition of ferrochrome ФХ100 and ferromanganese ФМн90

FeCr	Elemental content %				
	C	Cr	Si	P	S
	1,0	65	2,0	0,03	0,02
FeMn	C	Mn	Si	P	S
	0,5	85-95	1,8	0,05	0,02

Chromium and manganese are the main components that can be used to adjust the phase ratio between quench martensite and metastable austenite. Based on the literature data [1,2] to obtain austenite-martensite structure of clad steel with a wide range of regulation of the amount of α – and γ – phases (from 0 to 100%). To carry out the studies, different compositions of fluxes were prepared, shown in (Table 3).

Table 3

Percentage of flux elements

Flux, №	Flux to alloying element ratio %		
	Record SK EN-760	FeCr	FeMn
№1	100	-	-
№2	90	10	-
№3	85	15	-
№4	70	30	-
№5	80	10	10
№6	70	15	15

Wear resistance under conditions of dry friction (ϵ), abrasive (ϵ_a) wear of the clad metal by PP-Np-14X12Г12CT flux-cored wire under flux No. 5 (50X19Г14CT) is 20...25% higher than that of 14X12Г12CT under flux No. 1 (Table 4). This is explained by optimal stability of austenite and self-hardening of the surface layer in the process of wear due to $\gamma \rightarrow \alpha'$ deformation martensitic transformation. In the 14X12Г12CT clad metal the indices ϵ and ϵ_a , are lower due to the lower content of carbon and chromium carbides.

Table 4

Wear resistance and hardness of the weld metal

Clad metal grade	HRC	ϵ	ϵ_a
(№1)14X12Г12CT	27	1	1
(№1)14X12Г12CT,650°C	31	1,32	1,16
(№2)50X15Г12CT	30	0,84	0,85
(№2)50X15Г12CT,650°C	33	1,3	1,1
(№3)80X23Г12CT	26	0,85	0,8
(№3)80X23Г12CT,650°C	28	0,93	0,92
(№5)50X19Г14CT*	39	1,35	1,25
(№5)50X19Г14CT*,650°C	42	1,57	1,34
(№5)80X19Г16CT	37	0,93	0,95
(№5)80X23Г16CT,650°C	40	1,18	1,17

Note: * Ukrainian patent №92676 [3]

After testing, the metal surface was subjected to hardness measurements to determine the hardening of the surface layer. The results showed an increase in hardness. This means that the welded metal is hardened due to deformation martensitic transformation.

Conclusions. Thus, the laws of regulation of the degree of stability of the clad metal and its deformation martensitic transformation have been obtained, by dosed introduction of the mixture of 10% FeCr and 10% FeMn at cladding in the welding pool through the flux, it allows to increase the content of carbon up to 0, 51%,

chromium up to 19% and manganese up to 14% in the metal clad by the flux-cored wire PP-Np-14X12Г12СТ and to increase the wear resistance by 20...25%.

References:

- [1] Лившиц Л.С. Основы легирования наплавленного металла / Л.С. Лившиц, Н.А. Гринберг, Э.Г. Куркумелли.– М.: Машиностроение, 1969. – 188 с.
- [2] Малинов Л.С. Ресурсосберегающие экономнолегированные сплавы и упрочняющие технологии, обес-печаивающие эффект самозакалки / Л.С. Малинов, В.Л. Малинов. – Мариуполь : «Рената», 2009. – 568с.
- [3] Чигарьов В.В., Малинов В.Л., Зусін А.М. Патент 92676 . Україна. МПК В22D 19/00; Заявл. 07.04.2014; Опубл. 26.08.2014, Бюл. №16. – 8 с.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.30

ПРИСТРІЙ ДЛЯ ФІНІШНОЇ ОБРОБКИ ДЕТАЛЕЙ

ORCID ID: 0000-0002-0709-0542

Сандлер Альберт Кирилович

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет Одеська морська академія

ORCID ID: 0000-0002-9385-8676

Опришко Марина Олегівна

старший викладач

Національний університет Одеська морська академія

УКРАЇНА

Аналіз сучасних технологій з обробно-зачисної обробки вільним абразивом демонструє достатній рівень дослідження методів, заснованих на використанні відцентрових і вібраційних сил, а також їх спільний вплив, у випадку нерівномірного розподілу відцентрових сил за обсягом робочої камери. У зв'язку із цим перспективними є дослідження, спрямовані на підвищення продуктивності віброабразивної обробки незакріплених деталей накладенням на вібраційні сили поля квазіпостійних відцентрових сил. За такої комбінації ефективність різних способів неоднакова, а підвищення продуктивності і якості обробки забезпечується кінематикою процесу, вибором робочого середовища, режимами обробки. Виходячи з аналізу різних методів абразивної обробки деталей, а саме, вібраційного і відцентрового, можна дійти висновку, що поєднанням названих способів, можна досягти суттєвого підвищення якості поверхні деталей і продуктивності їх обробки [1, 2].

Відомим є пристрій для вібропланетарної обробки деталей, який містить електродвигун, що за допомогою клинопасової передачі з'єднаний з обертовою платформою, вал якої за допомогою підшипників установлений на рамі. Через пружні елементи обертова платформа з'єднана з ротором. На роторі у підшипникових опорах розміщені вертикальні вали із веденими шківками, до яких прикріплені робочі контейнери. Другий електродвигун з'єднаний з валом, на якому встановлені дебалансні вантажі і центральний багатоланковий шків, що за допомогою пасових передач з'єднаний із веденими шківками [3].

Недоліки пристрою, які обумовлені використанням у тому числі, двох електродвигунів та клинопасових багатоланкових передач:

- велика вартість та складність пристрою;
- необхідність постійного контролю технічного стану клинопасових передач;
- відсутність можливості відхиляти контейнери з оброблювальними деталями від вертикальної осі;
- швидке зношування пружного елемента, який з'єднує обертову платформу з ротором;
- складність ремонтно-відновлювальних робіт з підтримки пристрою у роботоспроможному стані.

Найбільш близьким за технічною сутністю та результатом, що досягається, до пристрою, що пропонується є пристрій для вібропланетарної обробки деталей, що складається з ротора, головний вал якого розташований у опорах. На кінці валу ротора, закріплений шків, що одержує обертання через клинопасову передачу, і шків від первинного електродвигуна. У середині ротора

розміщені зубчасті колеса. На кінці другого валу закріплений шків, зв'язаний клинопасовою передачею зі вторинним електродвигуном. Робочі контейнери за допомогою двох шарнірних передач закріплено на вторинних валах, що дає змогу регулювати кут нахилу контейнерів [4].

Недоліки пристрою, які обумовлені використанням двох електродвигунів, клинопасових передач та подвійних шарнірів для відхилення осей робочих контейнерів:

- велика вартість та складність пристрою;
- необхідність постійного контролю технічного стану клинопасових передач;
- неможливість забезпечення рівного для усіх робочих контейнерів кута відхилення від осі головного валу з фіксацією цього кута;
- складність ремонтно-відновлювальних робіт з підтримки пристрою у роботоспроможному стані.

Таким чином, задача вдосконалення процесу обробки деталей полягає у створенні пристрою для вібропланетарної абразивної обробки спрощеної конструкції, у якій застосовано єдиний електродвигун, присутні засоби захисту електродвигуна від перевантаження, відсутні клинопасові передачі та забезпечена можливість рівного для усіх робочих контейнерів кута відхилення від осі головного валу з фіксацією цього кута.

Поставлена задача вирішується тим, що пристрій для вібропланетарної абразивної обробки, який складається з електродвигуна, ротора з підшипниковими опорами, головного валу з підшипниковими опорами, первинного та вторинних зубчастих коліс, закріплених на головному та вторинних валах, робочих контейнерів та який відрізняється тим, що головний вал та ротор сполучаються з єдиним електродвигуном за допомогою електромагнітних муфт, а робочі контейнери сполучаються регульованими шарнірами зі вторинними валами, а самі шарніри сполучені з центральною гайкою зі стопором, шайбою та відповідними тягами для регулювання та фіксації нахилу осі робочого контейнеру.

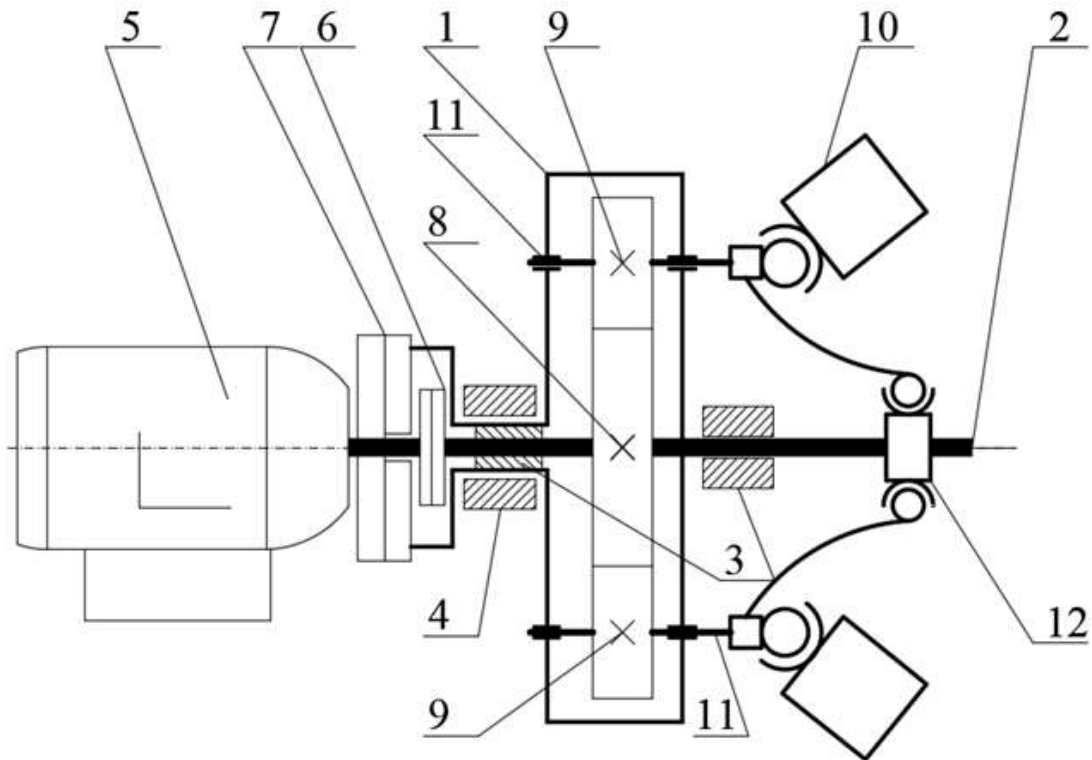
Суть винаходу пояснюється кресленням (рис.1), де зображено електродвигун 5, який через електромагнітні муфти 6 та 7 сполучається з головним валом 2 та ротором 1. Ротор та головний вал зафіксовані у підшипникових опорах 3 та 4.

Ротор містить у собі первинне 8 та вторинні зубчасті колеса 9, які закріплені на головному валі 2 та вторинних валах з регульованим шарніром 11. До регульованого шарніру під'єднуються робочі контейнери 10. Крім того регульовані шарніри сполучені з гайкою зі стопором та тягою для регулювання нахилу осі робочого контейнеру. Пристрій регулювання шарніру вільно обертається навколо валів 11. Шайба з тягами вільно обертаються навколо валу 2.

При роботі можливі два варіанти передачі рухів контейнерам.

У першому динамічному режимі увімкнена електромагнітна муфта, яка сполучає електродвигун та ротор. Електромагнітна муфта, яка сполучає головний вал та електродвигун розімкнута. Первинне зубчасте колесо не обертається. У цьому випадку вторинні зубчасті колеса починають обкатуватися навколо первинного зубчастого колеса і надавати обертання вторинним валам з регульованими шаровими шарнірами. За такого режиму швидкість обертання контейнерів залежить від швидкості обертання ротору.

У другому динамічному режимі увімкнена електромагнітна муфта, яка сполучає електродвигун та головний вал. Електромагнітна муфта, яка сполучає

Рис.1. Пристрій для вібропланетарної абразивної обробки:

1 – ротор; 2 – головний вал; 3 – підшипникова опора головного валу;
 4 – підшипникова опора ротора; 5 – електродвигун; 6 – електромагнітна муфта головного валу; 7 – електромагнітна муфта ротору; 8 – первинне зубчасте колесо; 9 – вторинне зубчасте колесо; 10 – робочий контейнер;
 11 – вторинний вал з регульованим шаровим шарніром; 12 – гайка зі стопором, шайбою та тягою для регулювання нахилу осі робочого контейнеру

ротор та електродвигун розімкнута. Головне зубчасте колесо обертається та приводить до обертання вторинні зубчасті колеса. При такому режимі роботи число обертів контейнерів не залежить від швидкості обертання ротора. є залежним від числа обертів ротора та може бути більше або менше останнього.

В обох режимах шляхом пересування гайки разом з шайбою уздовж головного валу, з допомогою тяг відбувається вплив на регульовані шарніри та зміна кута між осями робочих контейнерів та головного валу. Після встановлення потрібного кута гайка фіксується стопором.

В обох режимах робоче завантаження контейнера буде робити складний просторовий рух. Числа обертів роторів і контейнерів можна міняти безступенево за допомогою регульованих електродвигунів.

У разі перевантаження механізму розмикаються обидві електромагнітні муфти і пристрій зупиняється.

Технічний ефект досягається завдяки тому, що сполучення єдиного електродвигуна, електромагнітних муфт та механізму регулювання нахилу осі робочого контейнеру забезпечує:

- більшу економічність та компактність пристрою;
- відсутність необхідності постійного моніторингу технічного стану клинопасової передачі;
- можливість застосування електромагнітних муфт як запобіжного заходу у разі перевантаження пристрою;

– можливість забезпечення рівного для усіх робочих контейнерів кута відхилення від осі головного валу з фіксацією цього кута.

Список використаних джерел:

- [1] Бурлаков, В. И. Анализ методов обработки деталей свободным абразивом// Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Технічні науки. – 2017. – Вип. 35. – С. 132-137.
- [2] Іскович-Лотоцький, Р. Д. Процеси та машини вібраційних і віброударних технологій. Монографія [Текст] / Р. Д. Іскович-Лотоцький, Р. Р. Обертюх, І. В. Севостьянов. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця. - 2006. – 291 с.
- [3] Патент України № 127154. МПК В24В 31/033 (2006.01) В24В 31/027 (2006.01) В24В 31/073 (2006.01). Пристрій для вібропланетарної обробки / Л. В. Ярошенко; Заявник та володар патенту Вінницький національний аграрний університет. – а202008171. – заявл. 21.12.2020; опубл. 17.05.2023, бюл. № 15/2023. – 3 с.
- [4] А.с. 231338 СССР, МПК В24б. Установка для центробежной абразивной обработки деталей в контейнерах / Э. Б. Купчик, И. Я. Вахрамеев, И. Е. Бурштейн, А. Н. Тонкий, Ю. В. Харьков (СССР). – №1186234/25-8; заявлено 25.11.67; опубл. 17.04.69, Бюл. № 35. – 2 с.

섹션 14. ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION TECHNOLOGIES

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.31

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПІД ЧАС УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ

ORCID ID: 0000-0003-3099-7596

Валентин Олегович Давидов

канд.техн.наук, доцент

Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: 0009-0001-7573-4223

Максим Олександрович Чебаненко

аспірант

Національний університет «Одеська політехніка»

УКРАЇНА

Анотація Ця стаття досліджує використання сучасних технологій, таких як Інтернет речей та сенсори, у процесах переробки побутових відходів. Оцінюються переваги використання даних з сенсорів для моніторингу виробництва та оптимізації ефективності. Аналіз даних та застосування методів машинного навчання розглядаються як засоби оптимізації процесів переробки. Стаття також обговорює управління даними в контексті переробки відходів та роль цифровізації в сучасних системах управління. Крім того, розглядаються питання кібербезпеки та методи захисту даних у сфері управління процесами переробки відходів.

Постановка проблеми. Екологічна проблема утилізації відходів є одним із головних глобальних завдань, з яким стикається світова спільнота. Техногенний вплив людини на навколишнє середовище, включно із земельними ресурсами, створює загрозу для екологічної рівноваги, яка здатна спричинити дисбаланс не тільки на рівні окремих груп людей, а й для цілих міст, областей і держав.

Проблема утилізації твердих побутових відходів (ТПВ) стає дедалі значущою через величезну кількість непотрібних матеріалів, які щодня викидають жителі нашої планети. Цей мікс відходів містить як цінні матеріали, як-от метали, скляні контейнери та макулатуру, що можуть бути повторно використані, так і елементи, що становлять небезпеку для навколишнього середовища [1].

Серед небезпечних включень у цій суміші є хімічні компоненти з флюоресцентних ламп, ртуть із батарейок, токсичні речовини з побутових розчинників, фарб та інші небезпечні хімікати. Проблема утилізації посилюється тим, що більшість товарів, які використовуються в повсякденному житті, мають короткий термін служби. Їх купують, використовують і викидають без належної уваги до їхньої потенційної повторної цінності.

Цей цикл "купити-використати-викинути" призводить до збільшення обсягів відходів, зокрема небезпечних, і посилює проблему утилізації. Брак

усвідомленості щодо значущості переробки відходів і повторного використання матеріалів веде до наростання екологічних проблем і створює додаткові складнощі для їхньої утилізації.

Аналіз досліджень. В Україні величина твердих побутових відходів на одного жителя становить до 1 кг на день. У разі збільшення добробуту населення ця цифра зростатиме, що вже призвело і продовжуватиме призводити до виникнення великої кількості звалищ і полігонів для їх зберігання. Тому виникла необхідність не тільки в сортуванні ТПВ, а й в їх утилізації для подальшого використання у виробництві будівельних матеріалів, виробів і конструкцій.

Управління зростанням обсягів відходів залежить від технічного обладнання системи управління відходами в міській інфраструктурі. Система збирання, сортування і транспортування ТПВ являє собою складну промислову систему, що потребує наявності обладнаних пунктів збирання, транспортних засобів, сміттєперевантажувальних і сміттєсортувальних станцій, а також кваліфікованих кадрів [2].

Правильне управління відходами, як показує досвід низки країн, може стати джерелом доходу для держави або підприємців. Екологічна ефективність в управлінні відходами полягає у їхньому видаленні з міської екосистеми та перетворенні на вторинні ресурси, як-от виробництво енергії зі спалювання відходів або біогазу на полігонах.

В Україні закони про охорону довкілля, про відходи та про охорону атмосферного повітря є правовим підґрунтям для благоустрою міст і визначення відповідальності за шкоду довкіллю. Норми цих законів регулюють дії учасників у сфері благоустрою та передбачають відповідальність за порушення. До них належать керівники організацій, громадяни та контролюючі органи, відповідальні за стан довкілля та благоустрій міст.

Мета статті. Метою статті є вивчення та аналіз проблеми управління твердими побутовими відходами, яка включає збирання, сортування та утилізацію. Кожна з цих складових є актуальною та має різні підходи до вирішення в різних країнах.

Викладення основного матеріалу. Для ефективної технології обробки ТПВ враховується їхній склад, властивості, морфологічну структуру, хімічний склад та інші характеристики. Відходи класифікують за місцем утворення, такі як побутові відходи житлових будинків, відходи підприємств торгівлі та міські відходи.

Важливо враховувати дані про склад і властивості відходів під час вибору систем збирання, транспортування та утилізації. Перероблення відходів у вторинні ресурси не тільки розв'язує екологічні проблеми, але також забезпечує економію матеріально-технічних ресурсів.

Тверді побутові відходи на Заході відомі як "тверді муніципальні відходи". У розвинених країнах приватні підприємства також займаються збором і переробкою таких відходів, а не тільки міські служби.

У країнах, де екологічні питання є важливими, значна частина капітальних витрат під час будівництва сміттєспалювальних заводів спрямовується на повітроочисні системи. Експлуатаційні витрати пов'язані з платою за поховання золи, що утворюється під час спалювання сміття, яка є більш небезпечною речовиною, ніж самі тверді побутові відходи (ТПВ). Збільшення вартості утилізації відходів привертає великі приватні компанії, які будують і керують "сміттєзнищувальними" підприємствами, зазвичай розміщеними далеко від міст.

Однак будівництво таких заводів часто викликає протести місцевих жителів, оскільки ніхто не бажає мати "чуже" сміттєзвалище сміття у своїй окрузі. Приватні звалища сприймаються суспільством більш вороже, що поглиблюється під час ухвалення жорстких екологічних стандартів, на яких наполягають громадськість і політики. Це піднімає вартість утилізації та змушує більше відходів перейти до рук великих корпорацій, які мають кошти та ресурси дотриматися стандартів, не завжди законними шляхами, і протистояти місцевим політикам.

Зі зростанням невдоволення суспільства щодо великих корпорацій і збільшенням проблем з утилізацією, глухий кут "сміттевої кризи" поглиблюється.

Досвід показує, що просте посилення стандартів або впровадження нових технологій утилізації не розірве це замкнене коло. Розв'язання такої проблеми потребує комплексного підходу, що об'єднує соціальні, економічні та технологічні аспекти управління твердими побутовими відходами. Саме ця необхідність призвела до розроблення концепції Комплексного управління відходами.

При управлінні процесами переробки побутових відходів, деякі завдання можна розглядати як пріоритетні:

- прогнозування потоків відходів;
- технологічні інновації та оновлення обладнання;
- розробка гнучких стратегій управління;
- поліпшення сортування та розділення відходів;
- безпека та екологічна стійкість;
- вдосконалення системи управління даними та моніторингу.

Розглянемо детальніше кожне із завдань.

Кількісне та якісне надходження побутових відходів може варіюватися залежно від різних чинників, як-от сезонність, зміни споживчої поведінки, інновації в пакуваннях і технологіях або економічні умови. Це створює труднощі в плануванні процесу переробки. Кожен із цих факторів впливає на обсяг і склад відходів.

Великі обсяги відходів потребують ретельнішого планування ресурсів для їхнього оброблення та утилізації. Необхідні відповідні виробничі потужності, обладнання та кадри для обробки великого обсягу відходів.

Обробка великих об'ємів відходів може бути складнішою і вимагати використання більш ефективних технологій і методів. Організація процесів управління відходами залежно від обсягу може вплинути на загальну ефективність процесів.

Обробка великих обсягів відходів може мати різні економічні та фінансові аспекти. Зазвичай, зі збільшенням обсягу, можуть знижуватися витрати на одиницю продукції, але водночас потрібні більші інвестиції для створення та обслуговування відповідної інфраструктури.

Великі обсяги відходів можуть чинити більш значний вплив на навколишнє середовище, особливо в разі неправильної обробки або утилізації. Тому правильне планування та обробка великих обсягів відходів важливі для мінімізації екологічного впливу.

Усе це формує необхідність розвитку методів прогнозування. Потрібні нові статистичні методи, моделі часових рядів, регресійний аналіз, машинне навчання та нейронні мережі, методи, пов'язані з Інтернетом речей, для збору даних про потоки відходів, здатні з достатньою точністю прогнозувати обсяги та склад відходів, що надходять на переробку.

Очевидно, що нові моделі та методи мають спиратися на перерахований вище широкий спектр чинників, що впливають на генерацію потоків відходів.

Точніші прогнози обсягів і складу потоків відходів дадуть змогу: проводити оптимізацію використання ресурсів, планування інфраструктури для оброблення відходів, управління стоками та логістикою, і розроблення стратегій з перероблення та утилізації відходів.

Наступне завдання оновлення технологій та обладнання відіграє важливу роль у процесі переробки побутових відходів. Це включає впровадження нових методів обробки, автоматизацію процесів і використання передових технологій для поліпшення ефективності та зниження впливу на навколишнє середовище.

Існує кілька основних технологій утилізації побутових відходів, які використовуються для обробки і повторного використання матеріалів із побутового сміття.

1) Механічне сортування. Це один із первинних етапів утилізації, за якого відходи сортуються механічно за допомогою конвеєрних стрічок, скребків і ручного сортування. Відходи класифікуються за типом матеріалу, таким як скло, пластик, метал і папір.

2) Біологічна обробка. Цей процес включає в себе використання мікроорганізмів для розкладання органічних відходів, таких як харчові відходи та садові залишки. Компостування є одним із способів біологічної обробки, де органічні відходи перетворюються на компост для удобрення.

3) Піроліз. Піроліз являє собою процес нагрівання органічних матеріалів за відсутності кисню, що призводить до їхнього розкладання та утворення твердих залишків, рідких і газоподібних продуктів. Це дає змогу отримувати паливо, вугілля або інші цінні продукти з відходів.

4) Газифікація. Це процес, унаслідок якого відходи піддаються нагріванню в атмосфері обмеженої кількості кисню або пари, перетворюючись на синтез-газ. Цей газ може бути використаний як паливо або для виробництва хімічних речовин.

5) Рециклінг і вторинна переробка. Це один з найбільш широко застосовуваних методів, при якому матеріали, такі як пластик, скло, метал і папір, піддаються переробці і повторно використовуються для створення нових продуктів.

6) Термічна обробка. Включає в себе застосування високих температур для знищення бактерій і органічних забруднень, а також для створення теплової енергії. Прикладами таких технологій є спалювання відходів (відповідно до безпечних стандартів) або використання відходів у процесі виробництва енергії.

Можна виокремити такі основні шляхи оновлення перелічених технологій та обладнання. Автоматизація процесів. Впровадження роботизованих процесів в управлінні переробкою відходів, включно з використанням роботів для сортування, оброблення та пакування відходів. Впровадження штучного інтелекту в управлінні процесами перероблення відходів, включно із системами управління даними, прогнозуванням, оптимізацією та ухваленням рішень. Розробка інновації в дизайні упаковок і матеріалів, спрямовані на спрощення і поліпшення процесів переробки, включаючи біорозкладні матеріали, екологічно чисті упаковки і методи зменшення використання одноразових матеріалів. Розроблення та впровадження сенсорних технологій і методів моніторингу, таких як Інтернет речей, для збору даних про процеси переробки відходів, що дає змогу точніше контролювати та управляти виробничими процесами.

Наступне завдання полягає в розробленні гнучких стратегій управління виробництвом у галузі переробки побутових відходів.

У сфері управління переробкою побутових відходів акцент робиться на застосуванні Agile [3] і Lean [4] принципів. Ці методології спрямовані на створення гнучких і ефективних процесів. Agile передбачає ітераційний підхід до роботи, що в контексті оброблення відходів означає здатність швидко реагувати на зміни у складі та обсязі відходів. Lean же фокусується на усуненні непотрібних витрат і оптимізації потоків виробництва. Застосування цих методологій в управлінні відходами дає змогу адаптуватися до змін у процесах і ефективно використовувати ресурси.

Гнучкі стратегії планування відіграють важливу роль в управлінні відходами. Тут важливо мати можливість адаптувати плани до змін в обсягах і складі відходів. Гнучке планування передбачає прогнозування та адаптацію до змін, що дає змогу ефективно реагувати на мінливі вимоги та умови.

Управління змінами включає в себе різні методи для реагування на невизначеність і мінливість у процесі переробки відходів. Важливо мати стратегії навчання співробітників, адаптувати виробничі процеси та розвивати корпоративну культуру, щоб успішно впроваджувати зміни.

Інноваційні підходи до управління ризиками пов'язані зі створенням сценаріїв для роботи в умовах невизначеності. Аналіз впливу та стратегії управління ризиками дають змогу передбачити можливі перешкоди та підготувати відповідні плани дій для мінімізації ризиків і негативного впливу на довкілля.

Нарешті, співпраця та комунікація відіграють важливу роль в успішному управлінні відходами. Взаємодія із зацікавленими сторонами, громадськістю та іншими організаціями дає змогу створювати ефективні стратегії та рішення, що враховують інтереси всіх учасників і забезпечують розуміння процесів управління відходами.

Наступне завдання полягає в поліпшенні процесу сортування і розділення відходів. Це охоплює не тільки методи визначення та класифікації відходів, а й їхнє ефективне сортування для подальшої обробки.

Сучасний ринок різних технологій сортування, таких як механічні, автоматизовані та оптичні системи, дає змогу зрозуміти та оцінити їхню ефективність у розділенні різних видів відходів. Застосування сенсорних технологій та Інтернету речей у процесі сортування покращує й автоматизує процес, даючи змогу ідентифікувати та класифікувати відходи за їхнім типом та категорією.

Інноваційні методи сепарації, як-от використання магнітів, повітряних потоків, гравітаційних систем і магнітних полів, надають нові можливості для розділення матеріалів і повторного використання.

Роботизація також відіграє важливу роль у процесі сортування відходів, де роботи можуть використовуватися для вилучення певних матеріалів або компонентів з відходів, підвищуючи ефективність і точність процесу.

Для розуміння того, як покращити та оптимізувати процеси управління відходами для більш стійкої та ефективної обробки, необхідно розробка нових та вдосконалення наявних методів сортування та розділення відходів. Зокрема необхідно вдосконалювати технології переробки багатокомпонентних матеріалів. Вирішити проблеми з контамінованими відходами та оптимізувати процеси сортування на місці.

Наступне завдання - розвиток методів обробки небезпечних і токсичних відходів.

Методи обробки та утилізації небезпечних відходів, таких як хімічні та токсичні речовини, перебувають у центрі уваги. Обговорюються технології, спрямовані на мінімізацію ризику для здоров'я працівників і збереження довкілля в процесі роботи з такими матеріалами.

Розвиток методів утилізації та переробки також посідає важливе місце. Необхідні нові технології та методи, що забезпечують безпечну та ефективну утилізацію небезпечних або токсичних відходів, включно з піролізом, газифікацією та іншими інноваційними підходами.

Також у галузі оброблення відходів відіграють ключову роль стандарти та регулювання. Існує потреба як у переосмисленні наявних, так і розробленні нових стандартів і нормативів щодо оброблення відходів, їхньої відповідності екологічним вимогам і безпеки, а також розроблення нових методів відповідно до нормативів.

Важливим компонентом є навчання, інформування та підвищення поінформованості серед працівників і громадськості щодо безпечних методів оброблення відходів та їхнього впливу на довкілля. Це дає змогу створити більш поінформоване середовище, що сприяє безпечному та екологічно сталому обробленню відходів.

Останнє завдання – вдосконалення систем управління даними та моніторингу. Сьогодні під час переробки побутових відходів особливу увагу приділяють використанню передових технологій, таких як Інтернет речей. Також для контролю і моніторингу всіх процесів впроваджуються великі масиви датчиків. Вони відіграють важливу роль у зборі даних про процеси переробки, забезпечуючи детальну інформацію про хід виробництва.

Аналіз цих даних і використання технологій машинного навчання дають змогу оптимізувати процеси переробки. Алгоритми допомагають передбачати, оптимізувати та покращувати виробничі процеси, що сприяє ефективнішій роботі підприємств з переробки відходів.

Важливим аспектом є управління даними. Оцінка систем управління даними охоплює зберігання, обробку та використання даних для ухвалення рішень. Тут необхідне розроблення та впровадження систем для управління інформацією про процеси та склад відходів, що забезпечить більш ефективне управління виробництвом.

Висновки. Розв'язання цих завдань вимагає застосування гнучких стратегій управління, включно з розробленням інноваційних технологій, адаптивних бізнес-моделей, а також постійне оновлення нормативних правил і стандартів для управління переробкою побутових відходів в умовах постійної мінливості.

Створення здорової конкуренції у сфері утилізації відходів, переведення частини обов'язків з очищення міст від ТПВ та їхньої переробки на підприємців і компанії з різними формами власності, стане стимулом для підрядників і організацій, підштовхуючи їх до якіснішої роботи.

Такий комплексний підхід до управління відходами не тільки поліпшить стан довкілля та здоров'я містян, а й залучить інвестиції, сприяючи економічному зростанню та розвитку інфраструктури утилізації відходів у містах.

Список використаних джерел:

- [1] Екологія міста: Підручник / Під ред. Стольберга Ф. В. - К.: Лібра, 2000. - 464 с.
- [2] Крамаренко Р.М. Економічна ефективність використання твердих побутових відходів / Р.М. Крамаренко // "Ефективна економіка". - 2010. - №4: веб-сайт. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=504>
- [3] Lindsay E. The 4 Values and 12 Principles of Agile Project Management / E. Lindsay // *Wrike*: веб-сайт. URL: <https://www.wrike.com/blog/four-values-12-principles-of-agile-project-management/>
- [4] Що таке Lean // Brain rain: веб-сайт. URL: <https://brainrain.com.ua/chto-takoe-lean/>

섹션 15. COMPUTER AND SOFTWARE ENGINEERING

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.32

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ТЕСТУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Об`єдкова Діана Дмитрівна
здобувач вищої освіти факультету інформатики та обчислювальної техніки
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Родіонов Павло Юрійович
доцент кафедри інформатики та програмної інженерії
КПІ ім. Ігоря Сікорського

УКРАЇНА

Тестування програмного забезпечення – це невід`ємна частина процесу розробки, яка має на меті забезпечити якість продукту. У своєму корені термін "тестування" вказує на процес перевірки і визначення відповідності продукту заявленим вимогам. В штучно створених умовах та за допомогою обраного набору тестів, програмне забезпечення перевіряється на відповідність функціональності, яку воно повинно надавати.

Метою даної роботи є запропонувати класифікацію процесів тестування у контексті забезпечення якості традиційного та хмарного програмного забезпечення.

Важливим є усвідомлювати, що процес тестування програмного забезпечення охоплює не лише безпосереднє виконання тестів, а й ряд інших дій, пов'язаних з забезпеченням якості продукту. Це включає в себе:

- аналіз і планування, де визначаються стратегії тестування та розробляється план дій;
- розробку тестових сценаріїв, які визначають послідовність дій для перевірки конкретних аспектів програми;
- оцінку критеріїв завершення тестування, щоб визначити, коли весь процес може бути вважений успішно завершеним;
- написання звітів про результати тестування для документування виявлених проблем та виконаних дій;
- рецензування документації, включаючи код, для переконання відповідності реалізації визначеним вимогам;
- проведення статичного аналізу та інших відповідних дій для виявлення потенційних проблем на ранніх етапах розробки.

Розглянемо класифікацію процесів тестування програмного забезпечення. Критерій запуску програми, який визначає, чи виконується програмний код, розподіляє тестування на наступні типи: статичне і динамічне.

Статичне тестування – це процес, при якому програмний код не виконується під час тестування. Тестування може бути як ручним, так і автоматизованим [2]. Воно розпочинається на ранніх етапах життєвого циклу програмного забезпечення і входить у процес верифікації. Серед видів статичного тестування можна виділити вичитку вихідного коду програми та перевірку вимог [1].

Динамічне тестування – це процес, при якому виконується програмний код, що дозволяє аналізувати поведінку програми під час її роботи. Динамічне тестування є складовою частиною процесу валідації програмного забезпечення. Крім того, воно може включати різні підвиди, залежно від доступу до коду (тестування підходами білого, чорного і сірого ящика), рівня тестування (модульне, інтеграційне, системне, і приймальне тестування) та сфери використання програми (функціональне, тестування безпеки тощо) [1].

Всі види тестування програмного забезпечення можна умовно розділити на три групи в залежності від їхніх цілей: функціональні, нефункціональні та ті, що пов'язані зі змінами [2].

Функціональне тестування перевіряє систему програмного забезпечення на відповідність функціональним вимогам і специфікаціям. Метою функціональної перевірки є тестування кожної функції програмного додатку шляхом надання відповідних вхідних даних і перевірки вихідних даних на відповідність функціональним вимогам. Тобто порівняння очікуваного (expected) і наявного (actual) результату. Така перевірка проводиться для багатьох типів тестування, адже тестування і є порівняння вимог продукту і наявного продукту [2].

Нефункціональні види тестування спрямовані на перевірку всіх нефункціональних особливостей системи. Сюди належать тести специфічних для програмних продуктів характеристик: тестування встановлення; тестування зручності використання; тестування на відмову і відновлення; конфігураційне тестування; тестування продуктивності (навантаження) [3].

Розглянемо види тестування програмного забезпечення пов'язаного зі змінами. Після внесення необхідних змін, таких як розробка нового функціоналу чи виправлення бага/дефекту, програмне забезпечення потрібно тестувати заново. Це необхідно для підтвердження того, що проблема була вирішена. Після установки програмного забезпечення важливо провести деякі основні види тестування, щоб переконатися в його працездатності та правильності виправлення дефекту. Ці види тестування включають димове тестування, регресійне тестування, тестування збірки та санітарне тестування [2].

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, важливо підкреслити, що ретельне та систематичне тестування визначає якість та надійність програм. У запропонованій роботі було досліджено питання щодо класифікації процесів тестування програмного забезпечення. З точки зору критерію запуску програми пропонується виділяти статичне та динамічне тестування. В залежності від цілей тестування виділяють функціональне, нефункціональне та тестування, пов'язане зі змінами.

У світлі швидкого розвитку технологій і вимог до програм, відзначається необхідність постійного вдосконалення та адаптації методів тестування. Лише такий підхід дозволяє забезпечити консистентну високу якість програмного забезпечення та задовольняти потреби користувачів.

В якості подальших наукових досліджень за темою пропонується розглядати питання щодо застосування штучного інтелекту та машинного навчання у тестуванні програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

- [1] Статичне та динамічне тестування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://qalight.ua/baza-znaniy/ctatichne-ta-dinamichne-testuvannya/>.
- [2] Леонов О. Тестування ПЗ (види тестування) [Електронний ресурс] / Олександр Леонов. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://drukarnia.com.ua/articles/testuvannya-pz-vidi-testuvannya-JlnS1>.
- [3] Авраменко А.С., Авраменко В.С., Косенюк Г.В. Тестування програмного забезпечення. Навчальний посібник. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2017. – 284 с.

섹션 16. SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.33

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ПРИ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОСИСТЕМОЮ

ORCID ID: 0000-0002-5277-2577

Костянтин В'ячеславович Беглов

канд.техн.наук, доцент

Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: 0009-0000-2491-3015

Олександр Юрійович Попов

аспірант

Національний університет «Одеська політехніка»

УКРАЇНА

Анотація. В статті розглянуті основні задачі, що вирішуються при керуванні енергосистемою з метою забезпечення ефективної та безперебійної роботи системи: визначення оптимальних графіків виробництва, передачі та споживання електроенергії з урахуванням попиту, наявних ресурсів, обмежень і вимог щодо надійності та ефективності системи; керування споживанням електроенергії з метою балансування попиту та забезпечення стійкості системи, а саме: перерозподіл навантаження, планування пікового навантаження, управління споживачами; моніторинг, керування та оптимізація роботи розподільчих мереж, включаючи керування переключенням, оптимізацію напруги, виявлення та відновлення відмов, підтримку стійкості.

Вступ. У сучасному світі, що стрімко розвивається, автоматизація різних систем стала необхідністю. Однією з таких систем, яка потребує автоматизації, є енергетична система. Зі зростанням попиту на енергію та необхідністю ефективного управління, використання інформаційних моделей стало критично важливим.

Інформаційна модель – це абстрактна представлення реальної системи, яке використовується для збору, організації, аналізу та передачі інформації про цю систему. Вона описує структуру, функції, взаємозв'язки та властивості системи, дозволяючи розуміти її роботу і взаємодію з навколишнім середовищем.

Інформаційна модель може бути представлена у вигляді діаграм, схем, математичних моделей, баз даних або програмного забезпечення. Вона включає в себе різні компоненти, такі як дані, процеси, правила, взаємодії та інші елементи, які необхідні для опису системи [1].

Основні характеристики інформаційної моделі включають [2,3]:

1. Структура: Визначає, як компоненти системи пов'язані між собою і як вони організовані у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

2. Функції: Описують, які процеси, операції або функції виконує система для досягнення своїх цілей.

3. **Взаємодії:** Визначають, як система взаємодіє з іншими системами, користувачами або зовнішнім середовищем через обмін інформацією або сигналами.

4. **Поведінка:** Описує реакції системи на зміни у вхідних даних або взаємодію з іншими системами.

5. **Властивості:** Включають характеристики системи, такі як продуктивність, надійність, безпека, ефективність тощо.

Інформаційні моделі використовуються у багатьох галузях, включаючи інженерію, бізнес-аналітику, комп'ютерні науки, управління проектами та інші. Вони допомагають розуміти, аналізувати та оптимізувати роботу системи, а також сприяють ефективному прийняттю рішень.

Інформаційні моделі забезпечують структуроване представлення енергетичної системи, що дозволяє краще її розуміти та аналізувати. Ці моделі охоплюють різні компоненти системи, такі як електростанції, лінії електропередач та розподільчі мережі. Представляючи ці компоненти в цифровому форматі, інформаційні моделі дозволяють автоматизувати завдання, пов'язані з управлінням енергією.

Однією з ключових переваг використання інформаційних моделей для автоматизації енергосистеми є покращення процесу прийняття рішень. Ці моделі надають дані про виробництво, споживання та розподіл енергії в режимі реального часу, що дозволяє операторам приймати обґрунтовані рішення. Наприклад, при раптовому збільшенні попиту на енергію інформаційна модель може попередити оператора і запропонувати найбільш ефективний спосіб задоволення попиту [4].

Крім того, інформаційні моделі дозволяють проводити прогнозний аналіз, що має вирішальне значення для ефективного управління енергоспоживанням. Аналізуючи історичні дані та поточні тенденції, ці моделі можуть прогнозувати майбутній попит та пропозицію енергії. Це дозволяє операторам оптимізувати виробництво та розподіл енергії, гарантуючи, що не буде втрат або дефіциту енергії.

Ще однією перевагою використання інформаційних моделей для автоматизації енергосистем є підвищення надійності та безпеки. Ці моделі можуть виявляти аномалії та потенційні збої в системі, дозволяючи операторам вживати превентивних заходів. Наприклад, якщо є несправність в лінії електропередачі, інформаційна модель може ідентифікувати несправність і запропонувати альтернативні маршрути для передачі енергії [5].

Постановка задачі. При керуванні енергосистемою вирішуються різноманітні задачі з метою забезпечення ефективної та безперебійної роботи системи. Основними задачами є:

– Планування режиму роботи. Визначення оптимальних графіків виробництва, передачі та споживання електроенергії з урахуванням попиту, наявних ресурсів, обмежень і вимог щодо надійності та ефективності системи.

– Управління навантаженням (Load Management). Керування споживанням електроенергії з метою балансування попиту та забезпечення стійкості системи. Це може включати перерозподіл навантаження, планування пікового навантаження, управління споживачами тощо.

– Управління розподільчими мережами. Моніторинг, керування та оптимізація роботи розподільчих мереж, включаючи керування переключенням, оптимізацію напруги, виявлення та відновлення відмов, підтримку стійкості тощо.

– Прогнозування навантаження. Використання статистичних методів та аналітики для прогнозування майбутнього попиту на електроенергію. Це допомагає управляти виробництвом та передачею енергії, планувати роботу генеруючих потужностей та оптимізувати використання ресурсів.

– Управління резервами та резервними генеруючими потужностями. Забезпечення наявності достатнього резерву електроенергії для вирівнювання коливань попиту та забезпечення надійності системи. Це може включати управління запасними генеруючими потужностями, запасами палива, акумуляторами тощо.

– Управління енергоефективністю. Впровадження заходів для зниження споживання енергії та підвищення енергоефективності. Це може включати моніторинг та аналіз споживання, розробку енергетичних програм економії, впровадження схем енергоменеджменту тощо.

Ці задачі допомагають оптимізувати енергосистему з точки зору ефективності, надійності, енергоефективності та стійкості, що є важливими аспектами при керуванні енергосистемою. Розглянемо кожну задачу в контексті використання інформаційної моделі.

Викладення основного матеріалу. Для автоматизації управління енергосистемою використовуються різні інформаційні моделі, що допомагають збирати, аналізувати та керувати великим обсягом даних. Деякі з таких моделей включають [6]:

– SCADA (Supervisory Control and Data Acquisition) – система збору та нагляду за даними, яка використовується для збору інформації з різних датчиків, контролювання пристроїв та надання операторам інформації про стан енергосистеми.

– EMS (Energy Management System) – система управління енергетичними ресурсами, яка включає в себе моделі для прогнозування навантаження, планування виробництва електроенергії, оптимізації режимів роботи та контролю стану системи.

– DMS (Distribution Management System) – система управління розподільчими мережами, яка використовується для моніторингу та керування розподільчими пристроями, оптимізації навантаження та виявлення відмов.

– Аналітичні моделі та алгоритми машинного навчання – вони використовуються для аналізу великого обсягу даних, прогнозування навантаження, виявлення аномалій та оптимізації режимів роботи енергосистеми.

– Моделі оптимізації та розкладу – вони використовуються для оптимального розподілу виробництва енергії, планування підтримки стійкості системи та максимізації використання ресурсів.

Вказані системи і моделі допомагають автоматизувати процес управління енергосистемою, забезпечуючи ефективну роботу, оптимізацію використання ресурсів та підтримку стійкості системи.

Розглянемо використання інформаційних систем для вирішення вказаних задач детальніше. Використання інформаційних моделей застосовується для планування режимів роботи енергосистеми, включаючи виробництво, передачу та споживання електроенергії. За їх допомогою забезпечується збір, аналіз та обробка великого обсягу даних, необхідних для прийняття рішень щодо оптимального режиму роботи системи. Ось деякі способи, якими інформаційні моделі допомагають у плануванні режимів роботи енергосистеми [7,8].

Прогнозування навантаження. Інформаційні моделі використовуються для аналізу історичних даних про споживання електроенергії та інших факторів,

що впливають на навантаження. На основі цих даних моделі можуть прогнозувати майбутнє навантаження з різною гранулярністю (години, дні, місяці), що дозволяє планувати потрібні режими роботи.

Оптимізація виробництва. Інформаційні моделі можуть враховувати наявні ресурси, включаючи генеруючі потужності, відновлювальні джерела енергії, запаси палива та інші фактори, щоб оптимізувати розподіл виробництва електроенергії. Вони можуть враховувати ціни на енергію, обмеження щодо викидів, економічні показники тощо для прийняття оптимальних рішень [8-10].

Планування передачі енергії. Інформаційні моделі допомагають планувати оптимальні шляхи передачі електроенергії в системі, враховуючи витрати на передачу, ступінь навантаження ліній, обмеження щодо струму, надійність та інші фактори. Вони можуть моделювати різні сценарії передачі енергії та оцінювати їх ефективність [10].

Управління резервами. Інформаційні моделі використовуються для планування та управління резервними генеруючими потужностями, які можуть бути активовані в разі потреби. Вони аналізують наявність резервних потужностей, запасів палива, можливості їх мобілізації та допомагають виробляти плани дій.

Моделювання та симуляція. Інформаційні моделі також використовуються для моделювання та симуляції різних сценаріїв роботи енергосистеми. Це дозволяє аналізувати вплив різних факторів, таких як зміна попиту, введення нових генеруючих потужностей, ремонтні роботи тощо, на режими роботи системи. Моделювання допомагає зрозуміти можливі проблеми та знайти оптимальні рішення для їх вирішення.

Загалом, інформаційні моделі допомагають зрозуміти складні взаємодії в енергосистемі, аналізувати великі обсяги даних та приймати обґрунтовані рішення щодо оптимального планування режимів роботи. Вони забезпечують інструменти для управління та оптимізації енергосистеми з метою досягнення ефективності, стійкості та надійності роботи.

Наступна задача – керування споживанням електроенергії з метою балансування попиту та забезпечення стійкості енергетичної системи. Існує кілька способів, якими за допомогою інформаційних моделей досягають цілей керування.

Моніторинг та прогнозування споживання. Інформаційні моделі збирають і аналізують дані про споживання електроенергії, включаючи історичні дані та поточні виміри. Вони дозволяють прогнозувати попит на електроенергію з різною гранулярністю (години, дні, місяці) та робити передбачення майбутнього споживання. Це дозволяє операторам системи планувати та адаптувати режими виробництва електроенергії для забезпечення балансу між попитом і пропозицією.

Наступною важливою задачею управління енергосистемою є керування розподільчими мережами. Вона складається з моніторингу, керування та оптимізації роботи розподільчих мереж, включаючи керування перемиканням, оптимізацію напруги, виявлення та відновлення відмов, підтримку стійкості.

Управління розподільчими мережами є критично важливим аспектом забезпечення надійного та ефективного постачання електроенергії споживачам. Зі зростанням складності та взаємопов'язаності сучасних енергосистем, ефективний моніторинг, контроль та оптимізація розподільчих мереж набувають все більшого значення.

Одним з ключових аспектів управління розподільчими мережами є контроль за операціями перемикання. Комутаційні операції включають в себе

розмикання та замикання вимикачів для ізоляції або з'єднання різних ділянок мережі. Належний контроль перемикачів має вирішальне значення для підтримання стабільності та надійності розподільчої системи. Сучасні системи моніторингу та керування можуть надавати інформацію про стан вимикачів у режимі реального часу та забезпечувати автоматизовані перемикання на основі попередньо визначених правил та умов.

Ще одним важливим аспектом управління розподільчими мережами є оптимізація напруги. Методи оптимізації напруги спрямовані на підтримку рівня напруги в заданих межах для забезпечення ефективної роботи електрообладнання та мінімізації втрат енергії. Вдосконалені алгоритми керування напругою можуть коригувати налаштування відпайок на трансформаторах і регулювати перетікання реактивної потужності для підтримки оптимального рівня напруги в усій мережі.

При управлінні енергосистемою інформаційні моделі грають ключову роль у прогнозуванні майбутнього попиту на електроенергію. Вони збирають та аналізують різноманітні дані, що дозволяють зрозуміти тенденції та фактори, що впливають на споживання електроенергії, та використовують цю інформацію для створення прогнозів. При прогнозуванні майбутнього попиту на електроенергію використовують кілька способів, при яких використовуються інформаційні моделі.

Ще однією задачею при вирішенні якої використовуються інформаційні моделі є забезпечення резервування потужностей для генерації електроенергії та вирівнюванні коливань попиту з метою забезпечення надійності системи електропостачання. Основні підходи, які використовуються для досягнення цих цілей наступні.

Прогнозування попиту. Інформаційні моделі використовуються для прогнозування майбутнього попиту на електроенергію. Вони аналізують історичні дані, зовнішні фактори, такі як погода, та інші фактори, що впливають на споживання електроенергії, для створення прогнозів. Ці прогнози використовуються для планування та визначення оптимальних рівнів резервування потужностей.

Резервування потужностей. На основі прогнозів попиту інформаційні моделі допомагають визначити необхідні резервні потужності для забезпечення надійності системи електропостачання. Це може включати резерви у виробництві, які передбачають наявність запасних генеруючих потужностей, а також резерви у передачі та розподілі електроенергії. Інформаційні моделі допомагають оптимізувати розподіл резервних потужностей для ефективного використання ресурсів.

Керування навантаженням. Інформаційні моделі допомагають керувати навантаженням у системі електропостачання. Вони аналізують інформацію про попит та використання ресурсів, щоб вирівняти навантаження в реальному часі. Це може включати встановлення пріоритетів для розподілу електроенергії, використання тарифів змінної ціни для стимулювання зміщення споживання в пікові години, а також застосування розумних мереж та технологій управління навантаженням.

Моніторинг та керування. Інформаційні моделі використовуються для моніторингу режиму роботи системи електропостачання, виявлення аномалій та вчасного втручання. Вони забезпечують постійний потік даних про стан мережі, навантаження, генерацію електроенергії та інші параметри. Ця інформація використовується для прийняття рішень щодо резервування потужностей,

координації роботи генеруючих установок, планування обслуговування та усунення несправностей.

Висновки. Ефективне управління розподільчими мережами має вирішальне значення для забезпечення надійного та ефективного постачання електроенергії. Передові методи моніторингу, контролю та оптимізації можуть підвищити продуктивність та надійність розподільчих систем, забезпечуючи ефективні перемикання, оптимізацію напруги, виявлення та усунення несправностей, а також підтримку стабільності. Інвестиції в сучасні системи управління можуть допомогти комунальним підприємствам покращити загальну продуктивність розподільчих мереж та надавати кращі послуги споживачам.

Завдяки інформаційним моделям можна розробляти ефективні стратегії розподілу ресурсів та використання енергії, що призводить до зменшення витрат та поліпшення загальної продуктивності систем електропостачання. Інформаційні моделі використовуються для аналізу і прогнозування попиту, оптимізації розподілу резервних потужностей, управління навантаженням та моніторингу системи електропостачання. Вони допомагають забезпечити надійність та ефективність роботи системи, а також вирівняти коливання попиту, забезпечуючи стабільне електропостачання.

Список використаних джерел:

- [1] Борукаєв З. Х. Моделі та засоби автоматизації систем організаційного управління енергоринком: монографія / З.Х.Борукаєв, І.В.Блінов,К.Б.Остапченко, О.А.Чемерис, В.В.Шкарупило; за заг. ред. З.Х.Борукаєва.– Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2022. –122с. ISBN 978-617-8037-82-6 DOI 10.36074/mtzasoye-monograph.2022
- [2] Медиковський М.О. Інформаційні технології контролю та управління енергоактивними об'єктами. – Львів: ДНДІ інформаційної інфраструктури, 2000. – 247 с.
- [3] Сікора Л.С., Медиковський М.О., Грицик В.В. (мол.) Перспективні інформаційні технології в системах автоматичного управління енергоактивними об'єктами виробничих структур.–Львів: ДНДІ інформаційної інфраструктури, 2002.–416 с.
- [4] Медиковський М.О., Сікора Л.С. Енергоактивні системи: базові концепції та моделі // Інформаційні технології і системи.– 2002.–Т.5, №1-2.– С.26-40.
- [5] Комп'ютерне моделювання електроенергетичних об'єднань як нелінійних динамічних систем: монографія / [В. М. Авраменко, О. В. Мартинюк, Н. Т. Юнеєва та ін.]. – К.: ВП «Едельвейс», 2019. – 128 с. – ISBN 978-617-7619-18-4.
- [6] Комп'ютерне моделювання електроенергетичних об'єднань як нелінійних динамічних систем: монографія / [В. М. Авраменко, О. В. Мартинюк, Н. Т. Юнеєва та ін.]. – К.: ВП «Едельвейс», 2019. – 128 с. – ISBN 978-617-7619-18-4.
- [7] О. С. Яндутьський, О. В. Тимохін, А. О. Тимохіна. Деякі аспекти роботи автоматичного частотного розвантаження // Підвищення рівня ефективності енергоспоживання в електротехнічних пристроях і системах: V міжнар. конф., 29 черв. – 1 лип. 2014 р.: тези допов. – Луцьк – Шацькі озера, 2014. – С. 212–213.
- [8] Яндутьський О. С., Труніна Г. О., Нестерко А. Б. Оптимальне регулювання напруги в розподільній електричній мережі з джерелом розосередженого генерування з урахуванням їх належності одному власнику при використанні резерву активної потужності // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – 2015. – №2/91. – С. 50–54.
- [9] Gurieiev V., Sanginova O. Simulation and study of modes for full-scale mode simulator for Ukrainian energy systems // Intelligent Energy and Power Systems (IEPS) IEEE Xplore Digital Library. – 2016. – p. 1–4. [Scopus]
- [10] Яндутьський О. С., Марченко А. А., Гулий В. С. Дослідження ефективності вторинного регулювання частоти та потужності із залученням енергоблоків різних типів. Перспективні технології та прилади. – 2018 р. – №13. – С. 176–181

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.34

ПОСТАНОВКА ОПТИМІЗАЦІЙНОГО ЗАВДАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО КЕРУВАННЯ ЗАСОБАМИ АСУ ТП

ORCID ID: 0000-0003-3986-0991

Оксана Борисівна Максимова

канд.техн.наук, доцент

*Інститут Військово-Морських Сил Національного університету
«Одеська морська академія»,*

ORCID ID: 0009-0004-2068-0290

Руслан Миколайович Рябошапка

аспірант

Національний університет «Одеська політехніка»

УКРАЇНА

Анотація: Для оцінки ефективності управління системою теплопостачання із змінюваною структурою було запропоновано критерій. Для розв'язання задачі оптимального управління використовувати комплексний критерій, який враховує надійність системи, якість управління, вартісний показник ресурсів та ефективність обладнання. Надійність визначається двома складовими ймовірностями раптових та зносових відмов. Якість перехідних процесів розраховується з використанням дисперсії відхилення поточної температури повітря в приміщенні від заданої на мінімальному інтервалі для поточного плану перемикавання обладнання. Ефективність обладнання обчислюється за енергетичним ККД.

Математична модель вибору оптимальної структури системи має додатковий аргумент план перемикавання технічних засобів за часом. В остаточній формі ураховуються зважування критеріїв цільова функція за рахунок вагових коефіцієнтів, які визначаються експертним методом.

Вступ. Від сучасних АСУТП потрібна надійна адаптація до зміни середовища їх використання з відсутністю або мінімізацією втручання оператора під час функціонування. Сучасний рівень розвитку теорії оптимального управління, теорії адаптивних систем і рівень досконалості АСУТП дозволяють розв'язати нове завдання управління технічними структурами, яке відрізняється за своєю надійністю, і ефективністю. Метою управління є підтримка оптимального співвідношення в системі максимальної ефективності обладнання, що використовується для мінімуму втрати надійності та ресурсів [1,2,3]. Необхідність удосконалення АСУТП при заданій ефективності та надійності визначає актуальність даної роботи.

Розв'язання завдань АСУТП може бути отримане шляхом використання взаємозамінного обладнання, яке працює незалежно одне від одного. Це робить доцільним об'єднання його в рамках єдиної системи для отримання оптимального співвідношення ефективності та надійності обладнання за рахунок постійної зміни структури технічних засобів.

Проведений аналіз показав, що під оптимальним керуванням АСУТП розуміється керування структурою регулятора та оптимізацією його поточних налаштувань. Аналіз літературно-патентних джерел показав, що дослідники у галузі автоматизації звернули увагу на завдання управління зміною структури ТЗ порівняно давно, на етапі класифікації автоматизованих систем, однак у

відкритій літературі не виявлено жодних моделей та методів управління структурою АСУТП для підвищення ефективності [1,2,3].

Аналіз досліджень. Аналіз доступних літературних джерел показав, що на практиці оцінка ефективності систем тепlopостачання, як правило, здійснюється за допомогою таких показників як: питома денна продуктивність (Дж), питома економія палива (т ум. топл./рік), коефіцієнт заміщення тепла (%), ККД, кількість теплоти, що зберігається (Дж/рік), річне вироблення теплоти (Дж) і т.п. [4,5].

У роботі [6] для оцінки ефективності управління системою тепlopостачання із змінюваною структурою було запропоновано критерій. Критерій є безрозмірною величиною і знаходиться між двома граничними значеннями, що характеризують максимальну та мінімальну ефективність управління процесом постачання енергії споживачеві для забезпечення заданої потреби. Він оцінює ефективність системи в інтегральній формі, яка може бути віднесена до добових, тижневих, сезонних та річних показників.

Очевидно, що подібні критерії для вирішення поставленого нами завдання не підходять. Для оцінки оптимальності управління необхідно використовувати комплексний критерій, який враховував би такі складові як: надійність системи $R(t)$, якість управління $Q(t)$, вартісний показник ресурсів $S(t)$ та ефективність обладнання $E(t)$.

Система енергопостачання складається з декількох технічних засобів, які можуть включатися та працювати незалежно один від одного. Розглянемо проміжок часу Δt , протягом якого структура системи змінюється. Протягом кожного з таких проміжків система може перебувати в одному із різних станів, які визначаються комбінацією включених або вимкнених технічних засобів, що характеризуються своїми техніко-економічними показниками, а саме $R(t)$ - ймовірністю відмови системи; $Q(t)$ - якістю підтримки заданої температури; $S(t)$ - вартістю енергоресурсів; $E(t)$ – ефективністю перетворення енергії. У двійковій системі обчислення розглянуті стани відповідають числам десяткової системи від 0 до 7. Якщо ж розглядати N інтервалів Δt , то отримаємо план перемикання обладнання, що складається з N станів системи. У двійковій системі обчислення план перемикання технічних засобів відповідає числам від 0 до 8^N десяткової системи. Завданням дослідження є вибір найкращого плану перемикання технічних засобів, який забезпечить найменшу вартість енергоресурсів та ймовірність відмови системи, а також найбільші показники ефективності обладнання та якості процесу тепlopостачання.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є удосконалення методів моделювання пошуку найкращого стану обладнання під управлінням АСУТП для підвищення ефективності за рахунок розробки цільової функції розв'язанням оптимізаційної задачі для об'єкта управління.

Основна частина. Розробка математичної моделі. На практиці надійність будь-якого елемента визначається двома складовими: ймовірністю раптових відмов та ймовірністю зносових відмов [6]. Випадкові відмови описуються експоненціальним законом, у якому надійність чи ймовірність безвідмовної роботи визначається як:

$$P(t) = e^{-\lambda t}, \quad (1)$$

де λ – інтенсивність раптових відмов.

У загальному випадку:

$$\lambda = -\frac{1}{P(t)} \frac{dP(t)}{dt} \quad (2)$$

Також для будь-якого закону розподілу має місце вираз:

$$\lambda = \frac{f(t)}{P(t)} \quad (3)$$

де $f(t) = -\frac{dP(t)}{dt}$ – щільність ймовірності відмов.

У період нормальної роботи для експоненційного закону інтенсивність відмов є незмінною величиною.

Коли настає, знос інтенсивність відмов починає зростати і до раптових відмов додаються зносові, які можуть бути представлені у вигляді нормальному закону розподілу.

$$P_H(t) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} \int_t^{\infty} e^{-(t-M)^2/2\sigma^2} dt \quad (4)$$

де M – середнє значення довговічності елемента з урахуванням зносу.

Стандартне відхилення від середньої довговічності визначається як:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum(t-M)^2}{N}} \quad (5)$$

де N – число відмов за час t .

Спільна ймовірність безвідмовної роботи елемента з урахуванням раптових та зносових відмов у період від $t=0$, до часу t визначається виразом:

$$P(t) = e^{-\lambda t} P_H(t) \quad (6)$$

Формулу (6) можна використовувати лише тоді, коли елемент новий. Якщо елемент має якийсь напрацювання t_0 , то спільна ймовірність безвідмовної роботи визначається як:

$$P(t) = e^{-\lambda t} \frac{P_H(t_0+t)}{P_H(t_0)} \quad (7)$$

Хоча вираз (7) дозволяє визначити надійність елемента в будь-який момент часу, в рамках даного дослідження воно має низку недоліків. Так, наприклад, факт включення/вимкнення різного обладнання призводить до його форсованого зносу. Крім того, згідно з практичними спостереженнями [6], інтенсивність відмов суттєво залежить від зміни рівня навантаження елемента щодо її номінального значення. Коли навантаження елемента перевищує номінальне, спостерігається досить швидке зростання інтенсивності відмов. З іншого боку, інтенсивність відмов зменшується, коли навантаження стає нижчим за номінальний рівень.

Також добре відомо, що на роботу елементів суттєво впливають параметри довкілля. Ступінь опірності елементів впливам із боку довкілля можна умовно назвати «міцністю» [6]. «Міцність» елемента означає не тільки його опір механічним навантаженням, вібраціям, ударам, тиску або прискорення. До категорії міцності належать також: опір тепловим навантаженням, електрична міцність, вологостійкість, корозійностійкість, стійкість до випромінювань і т.д. Тому очевидно, що міцність елемента може бути виражена деякою числової величиною.

На практиці генеральну сукупність елементів піддають впливу робочого навантаження та визначають кількість елементів, що відмовили протягом

заданого періоду роботи. У результаті оцінка інтенсивності відмов елемента для заданого рівня навантаження. Далі можна по одному змінювати деякі параметри навколишнього середовища, наприклад збільшувати або зменшувати електричну напругу або температуру і повторювати весь експеримент в нових умовах. При цьому отримують інформацію про характер зміни інтенсивності відмов елементів, що розглядаються, від величини прикладеної напруги або температури навколишнього середовища. Таким чином, інтенсивність відмов замінює точну міру міцності елемента.

Оскільки описані фактори впливають насамперед на інтенсивність відмов, для моделювання надійності доцільно замість виразу (7) використовувати вираз:

$$P(t) = e^{-\int_T^{T+t} \lambda dt} = e^{-\lambda_B t + \int_T^{T+t} \lambda_i dt} \quad (8)$$

де λ_B – інтенсивність раптових відмов; λ_i – інтенсивність зносних відмов.

Для визначення інтенсивності зносних відмов можна скористатися наступним підходом. З формули (3) у випадку інтенсивність відмов визначається як $\lambda = f(t)/P(t)$. Розглянемо випадок нормального розподілу. Тоді інтенсивність зносних відмов дорівнюватиме:

$$\lambda_i = \frac{f(t)}{P_i(t)} = \frac{\varphi(t)}{\sigma P_i(t)} = \frac{r(t)}{\sigma} \quad (9)$$

Розглянемо тепер таку ситуацію. В ході імітаційного моделювання надійності елемента на черговій ітерації поточний час роботи було збільшено на деякий крок t , а потім за формулою (8) було визначено значення поточної інтенсивності зношування. Припустимо, що на ітерації, що розглядається, елемент був включений або вимкнений, що повинно було призвести до його підвищеного зносу. Тоді для моделювання підвищеного зносу достатньо додати до поточного часу елемента деяку величину t_i відповідну величину зменшення ресурсу елемента при його включенні/вимиканні. Залежність (1) відповідає теоретичній зміні надійності для раптових відмов. Залежність (4) визначає зміну надійності при зносі.

Надалі у вираз (9) були додані поправочний коефіцієнт на поточну робочу потужність $K_{\text{мощ}}(N_{\text{пр}})$ та поправочний коефіцієнт на параметри навколишнього середовища $K_{\text{ос}}(x_{\text{пр}})$:

$$\lambda_i = \frac{r(t)}{\sigma} K_{\text{мощ}}(N_{\text{пр}}) K_{\text{ос}}(x_{\text{пр}}) \quad (10)$$

де $N_{\text{пр}}$ – робоча потужність; $x_{\text{пр}}$ – параметр навколишнього середовища (температура, частота, вологість і т.д.).

$$N_{\text{пр}} = \frac{N}{N_{\text{ном}}}; \quad x_{\text{пр}} = \frac{x}{x_{\text{ном}}}.$$

де N – поточна робоча потужність; $N_{\text{ном}}$ – номінальна робоча потужність; x – поточне значення параметра навколишнього середовища; $x_{\text{ном}}$ – номінальне значення параметра навколишнього середовища.

Для використання електричних та електронних елементів

$$K_{\text{мощ}} = 0.0375e^{3.2842N_{\text{пр}}} \quad (11)$$

$$K_{\text{ос}} = 0.8583e^{0.4706e^{(1.5205t_{\text{пр}})-2}} \quad (12)$$

де $t_{\text{пр}}$ – температура навколишнього середовища.

При визначенні надійності всієї системи в цілому необхідно пам'ятати, що при послідовному з'єднанні компонентів n надійність визначається як:

$$P_{\text{посл}}(t) = P_1(t) * P_2(t) * \dots * P_n(t), \quad (13)$$

а при паралельному:

$$P_{\text{пар}}(t) = 1 - (1 - P_1(t)) * (1 - P_2(t)) * \dots * (1 - P_n(t)). \quad (14)$$

Так як надалі розглядатиметься завдання мінімізації, то складова $R(t)$ описує ймовірність відмови обладнання $R(t) = 1 - P(t)$. Враховуючи, що система складається з трьох теплогенеруючих технічних засобів, з'єднаних паралельно, ймовірність відмови системи теплогенеруючого обладнання для поточного плану x перемикання обладнання має вигляд:

$$R(x; t) = \prod_{i=1}^3 (1 - P(t_i)), \quad (15)$$

де: $P(t_i)$ – ймовірність безвідмовної роботи i -ої одиниці обладнання для поточного плану перемикання обладнаннях наприкінці заданого інтервалу часу $\Delta\tau \cdot N$, а t_i – загальний час роботи цієї одиниці обладнання на інтервалі часу $[t_0; t]$.

$P(t_i)$ обчислюється за такою формулою (8). У цьому враховується, кожен елемент системи має деяку напрацювання t_0 , тому $P(t_i) \neq 0$.

Вартісний показник ресурсів $S(x; t)$ для поточного плану x перемикання обладнання визначається:

$$S(x; t) = \sum_{i=1}^k G_i S_i, \quad (16)$$

де: k – кількість первинних ресурсів, що використовуються; G_i – витрата i -го ресурсу на розглянутому інтервалі часу $\Delta\tau \cdot N$; S_i – вартість i -го ресурсу.

Якість перехідних процесів, тобто характер їхнього протікання чисельно характеризується часом і коливальністю перехідного процесу, і навіть максимальним відхиленням у перехідний період. Такі величини якості АСУТП, що оцінюють параметри завершеного перехідного процесу, тут мало інформативні, оскільки система, що розглядається, весь час знаходиться в незавершеному перехідному режимі. У цьому випадку доцільним є використання дисперсії $D(x; t)$ відхилення поточної температури повітря в приміщенні від заданої на мінімальному інтервалі для поточного плану x перемикання обладнання визначається:

$$Q(x; t) = D(x; t). \quad (17)$$

Ефективність обладнання $E(t)$ була обчислена за енергетичним ККД із наступною модифікацією. Використання в технічній системі різних фізичних принципів отримання теплової енергії не дозволяє застосувати для оцінки $E(t)$ звичайний коефіцієнт корисної дії. Перевагою ККД є його значення, що належить до інтервалу (0;1). Для приведення до рівності якості різних енергоносіїв (газ, електроенергія), що розглядаються, було прийнято використовувати для оцінки ефективності обладнання $E(t)$ енергетичний ККД η_s з урахуванням поправки Карно для приведення енергоносіїв що надходять в систему і виходять із системи до однієї якості енергетичної продукції.

У разі газового котла ККД з поправкою визначається як:

$$\eta_{\text{э}}^{\text{к}} = \eta_{\text{э}} * \left(1 - \frac{T_{\text{ос}}}{T_{\text{т}}}\right), \quad (18)$$

де $\eta_{\text{э}}$ – енергетичний ККД котла; $T_{\text{ос}}$ – температура навколишнього середовища, К; $T_{\text{т}}$ – температура теплоносія на виході з котла, К.

Якщо обладнання працює в режимі тепlopостачання, то $\eta_{\text{э}}$ визначається як:

$$\eta_{\text{э}}^{\text{ТНУ}} = \frac{Q_{\text{к}} * \left(1 - \frac{T_{\text{ос}}}{T_{\text{к}}}\right)}{N_{\text{комп}} * \Delta\tau}, \quad (19)$$

де $Q_{\text{к}}$ – кількість теплоти, що виділяється на конденсаторі ТНУ на інтервалі часу, що розглядається $\Delta\tau$, Дж; $T_{\text{к}}$ – температура фреону в конденсаторі, К; $N_{\text{комп}}$ – потужність компресора, Вт.

Якщо обладнання працює в режимі холодopостачання, то $\eta_{\text{э}}$ визначається як:

$$\eta_{\text{э}}^{\text{ТНУ}} = \frac{Q_{\text{и}} * \left(\frac{T_{\text{к}}}{T_{\text{ос}}} - 1\right)}{N_{\text{комп}} * \Delta\tau}, \quad (20)$$

де $Q_{\text{и}}$ – питома кількість енергії, що виділяється у випарнику, Дж;

Ефективність системи тепlopостачання обчислюється з урахуванням вхідних $E^{\text{вх}}$ та вихідних $E^{\text{вих}}$ потоків енергії: $\eta_{\text{э}}(t) = \sum_{i=1}^N E_i^{\text{вих}} / \sum_{i=1}^N E_i^{\text{вх}}$

Так як надалі розглядатиметься завдання мінімізації, то складова ефективності системи енергopостачання для поточного плану хперемикання обладнання є величиною втрат енергії і має вигляд:

$$E(x; t) = 1 - \frac{\sum_{i=1}^2 (Q_i^{\text{к}}(t) \cdot \eta_{\text{э}}^{\text{к}}) + Q^{\text{ТНУ}}(t) \cdot \eta_{\text{э}}^{\text{ТНУ}}}{\sum_{i=1}^2 (G_i^{\text{газ}}(t_i) \cdot t_i \cdot Q_{\text{п}}^{\text{н}}) + N(t_{\text{ТНУ}}) \cdot t_{\text{ТНУ}} / 0,4}, \quad (21)$$

де $Q_i^{\text{к}}(t)$ – теплова енергія, що надходить від i -го котла для тепlopостачання, Дж; $Q^{\text{ТНУ}}(t)$ – теплова енергія для тепlopостачання, Дж; t_i – час роботи i -го котла на інтервалі $[t_0; t]$, с; $G_i^{\text{газ}}(t_i)$ – витрата газу при роботі i -го котла за час t_i , кг / с; $Q_{\text{п}}^{\text{н}}$ – теплотворна здатність газу, Дж/кг; $t_{\text{ТНУ}}$ – час роботи на інтервалі $[t_0; t]$, с; $N(t_{\text{ТНУ}})$ – потужність, Вт.

Отримані результати. Так як складові цільової функції оптимізаційної задачі можуть відрізнятися за абсолютною величиною на кілька порядків і мають різну фізичну природу, очевидно, необхідно провести їх нормування. Крім того, для більшої гнучкості процесу управління пропонується провести зважування складових.

Для визначення нормованого значення надійності прийнято, що максимальне значення ймовірності відмови одиниці устаткування становить 0,05. Якщо ця можливість стає вищою, обладнання необхідно зупинити і виводити в ремонт. Тому нормована величина визначається як:

$$R_{\text{н}}(x; t) = \frac{\prod_{i=1}^3 (1 - P(t_i))}{r_{\text{max}}^3},$$

де r_{max} – максимальне значення ймовірності відмови одиниці обладнання.

Для вартісної оцінки ресурсів $S(x; t)$ за норму було прийнято вартість ресурсів S_{max} витрачаються функціонування системи за умови, що це устаткування працювало, не вимикаючись, весь аналізований інтервал часу $[t_0; t]$. При цьому нормоване значення $S_{\text{н}}(x; t)$ визначається як:

$$S_H(x; t) = \frac{S(x; t)}{S_{max}}$$

Якість забезпечення заданої температури повітря в приміщенні має розмірність ($^{\circ}\text{C}$). Тому нормоване її значення має вигляд:

$$Q_H(x; t) = Q(x; t)/1^{\circ}.$$

Оскільки складова енергетичної ефективності – безрозмірна величина, то

$$E_H(x; t) = E(x; t).$$

Складемо математичну модель завдання вибору оптимальної структури системи. Введемо дискретну функцію, аргументами якої є плани перемикання технічних засобів x протягом t . В остаточній формі з урахуванням зважування цільова функція набуває вигляду:

$$J(x; t) = \sqrt{w_r R_H^2(x; t) + w_q Q_H^2(x; t) + w_s S_H^2(x; t) + w_e E_H^2(x; t)}$$

де w_r, w_q, w_s, w_e – вагові коефіцієнти, які визначаються експертним методом. Дані коефіцієнти вводяться задля забезпечення гнучкості процесу управління.

Таким чином маємо задачу оптимізації функції двох змінних, які належать до класу задач дискретного програмування:

$$J(x; t) \rightarrow \min_{x \in X, t \in T}. \quad (22)$$

Розв'язуючи запропоновану оптимізаційну задачу за допомогою імітаційних моделей технологічного процесу енергозабезпечення, можна отримати найкращу структуру при перемиканні обладнання.

Висновки. Запропоновано оптимізаційне завдання для оптимального управління системою енергопостачання за допомогою АСУТП із змінюваною структурою технічних засобів, яка поєднує в собі такі фактори як якість процесу підтримки заданої температури, ефективність устаткування, що використовується, його надійність, та вартість ресурсів, що дозволяє комплексно оцінювати процес функціонування системи на основі технологічних та економічних показників.

Список використаних джерел:

- [1] Maksimova OB Control of Heat Supply System with Structural Changeable Hardware [Текст] / OB Maksimova, VO Davydov, SV Babych // International Scientific Technical Journal «Problems of Control and Informatics». - 2014. - v.46, i.6. – P.37–48.
- [2] Maksymov M. Improvement of the control system over drum boilers for burning combustible artificial gases [Текст] / M. Maksymov, V. Lozhechnikov, O. Maksymova, O. Lysiuk // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2017. – 4/8 (88) – P.10–16.
- [3] Babich SV Objective function for municipal heat supply system's structural optimization / S.V Babich, V.O. Давидов // Пр. Одеса. нац. політехн. ун-ту. – Одеса, 2015. – Вип. 1 (45). - С. 134 - 140.
- [4] Боличевцев А.Д. Локальні критерії якості систем контролю та управління безперервним виробництвом / Боличевцев А.Д., Бистрицька Л.Б., Любімова Н.А. // Автоматика. Автоматизація. Електричні комплекси та системи. - 1999. - № 2. - С. 85 - 90.
- [5] Шинський Ф. Управління процесами за критеріями економії енергії. М: Світ, 1981. 373с.
- [6] Гнеденко, Б.В. Математичні методи теорії _ надійності / Гнеденко Б.В., Беляєв Ю.К., Соловйов А.Д. - М.: Наука, 1965. - 524 с.

섹션 17. INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.35

ANALYSIS OF BIOMETRIC TECHNOLOGY METHODS

Kopytsia Alla

Student of the Department of
Information and network engineering
Kharkiv National University of Radio Electronics

Skoryk Yuliia

Associate Professor of the Department of
Information and Network Engineering
Kharkiv National University of Radio Electronics

UKRAINE

The field of biometric technologies has undergone significant changes due to the large-scale implementation of biometrics in everyday life. A person directly encounters biometrics in life - from obtaining a passport or visa to purchasing a modern gadget [1].

Biometric identification and authentication technologies are used by the majority of people in different countries of the world. Significant projects are realized by governmental and commercial structures. The use of biometric technologies is one of the most important factors that determine the success and competitiveness of any subject of public life - a private person, company, or state [2].

The main advantage of biometrics is the possibility of quick and easy identification or authentication (verification) without inconveniencing the individual [2].

Many human traits and characteristics are used in practice, among them the most common ones are fingerprint, iris, and facial image recognition.

Identification in any biometric system goes through four stages [1]:

- recording – a physical or behavioral pattern is remembered by the system;
- extraction – unique information is extracted from the captured samples and analyzed by the system;
- Comparison - the resulting sample is compared to an existing sample;
- match/non-match – the system determines whether the submitted biometric samples match and makes a decision accordingly.

Now there are two groups of biometrics methods, static and dynamic [2].

Static methods – based on the physiological and unique characteristics of a physical person, which is provided from birth, is an integral part of a person and does not change over time [1].

Fingerprint – a unique pattern of papillary patterns on the fingers. The fingerprint is taken by a scanner, turned into a digital code, and compared with the sample stored in the system.

Palm shape – individual geometry of the palm, hand, or finger. Using a special device consisting of a camera and several diodes, a three-dimensional image of the palm is built up, from which a convolution is formed and the person is recognized.

Vein pattern on the palm or finger of the hand – an infrared camera is used to read the vein pattern on the front side of the palm (hand) or finger, the obtained image is processed and the corresponding digital convolution is formed according to the vein pattern.

Iris – for its scanning a portable camera and specialized software are used, with the help of which the corresponding part of the face is scanned and the image of the eye is selected, from which the pattern is separated and the corresponding digital identification code of the person is formed.

The retina of the eye is the pattern of blood vessels in the eye fundus. In order for this pattern to become visible and possible to record, a person needs to look at distant light source-vessels, and then the illuminated eye fundus is scanned by a special camera.

Face shape – formation of a two-dimensional or three-dimensional image of a person's face. The contours of eyebrows, eyes, nose, and lips are marked on the face, the distance between them is calculated, and not only the image of the face is formed, but also its many variants in case of face rotation or inclination, as well as changes in expression.

Thermogram of a face, thermography of a hand or a finger – the uniqueness of distribution on each part of a human body of arteries which provide blood supply to the chosen area of skin and form a specific thermal background on it. Special infrared cameras are used to obtain thermograms.

DNA – the methods used for obtaining and processing DNA are rather labor-intensive and time-consuming, so the systems applying this method are mainly used only for specialized expertise.

Dynamic methods – based on the analysis of behavioral characteristics, features of mobile actions, and subconscious facial movements [1].

Handwriting – a person's signature is usually used. A digital identification code is formed depending on the required degree of protection and availability of necessary equipment.

Handwriting identification is of two types [1]:

- by the signature itself;
- by the dynamic characteristics of the signature writing.

Keyboard handwriting – uses a set of codewords and does not externally require any special equipment other than a converted standard keyboard.

Voice – there are many ways to form voice identification codes, but usually they are different combinations of frequency and statistical characteristics of the voice.

Generalizing the characteristics of all methods and techniques of biometric identification and authentication they can be divided by quantitative indicators [1]:

- the presence of "first kind" errors (not allowing "one of your own" into the system) – due to the dependence on hardware quality it is very difficult to compare these methods;

- the second kind of error (to let "someone else" into the system) – the general sorting of the most common methods by quality looks like this (from the best to the worst) [1]:

- DNA;
  - iris, retina;
  - fingerprint, facial thermography, palm shape;
  - shape of the face, location of veins on the hand and palm;
  - signature;
-

- keyboard handwriting;
- voice.

Static identification methods are considered to be of much higher quality than dynamic methods, but are also much more expensive [2].

References:

- [1] Zakharov V. P., Rudeshko V. I. Biometric technologies in the XXI century and their use by law enforcement agencies: a manual. - 2nd edition, supplement / V. P. Zakharov, V. I. Rudeshko. - Lviv: LvivSIA, 2015. - 492 p.
- [2] Joseph N. Pato & Lynette I. Millett (2010), –Biometric Recognition: Challenges and OpportunitiesII, Editors: Whither Biometrics Committee; National Research Council.

섹션 18. TRANSPORT AND TRANSPORT TECHNOLOGIES

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.36

МОЖЛИВОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ РІШЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ORCID ID: 0000-0001-7290-7267

Кунда Неоніла Тарасівна

канд. техн. наук, доцент,
професор кафедри «Міжнародні перевезення та митний контроль»
Національний транспортний університет

Дубровіна Марія Анатоліївна

магістр факультету транспортних та інформаційних технологій
Національний транспортний університет

УКРАЇНА

Для транспортування вантажів у міжнародному сполученні в сучасному логістичному світі використовуються багато різноманітних технологій.

Велику роль в забезпеченні якісної зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) відіграє транспортно-експедиторська діяльність. Саме експедирування та логістика в міжнародних перевезеннях відповідає за організацію і забезпечення переміщення матеріальних потоків по всьому світу.

При необхідності доставки товару від відправника до одержувача, як правило, орієнтуються на два основні критерії: вартість і терміни – на них звертають увагу при плануванні перевезення. Товар має бути доставленим до одержувача за певний узгоджений проміжок часу, який є вигідним для відправника, за вигідним фрахтом як для клієнта, так і для кінцевого вантажоотримувача.

Постає питання: як доставити вантаж в певні строки з урахуванням мінімальних витрат на перевезення. Це може бути пряме перевезення або мультимодальне. Пряме перевезення передбачає використання одного виду транспорту на всьому маршруті від відправника до одержувача, тобто транспортний засіб завантажується на складі відправника і рухається лише автомобільними шляхами. А мультимодальне перевезення – це перевезення вантажу з використанням декількох видів транспорту (двох і більше), яке виконується за одним договором перевезення. При мультимодальних перевезеннях можуть використовуватися такі види транспорту як автомобільний, залізничний, повітряний, водний – залежно від потреби, відстані, особливостей вантажу [1].

Приміром, є вантаж, який потрібно доставити з одного континенту на інший. Вантаж транспортується з місця завантаження до порту відправлення, перевантажується на судно, що рухається до порту призначення, і звідти автомобільними шляхами потрапляє до одержувача. Або є замовлення на перевезення в межах одного континенту, де вантаж може певний проміжок маршруту транспортуватися залізницею, інші ділянки – сушею та морем.

Класичними вважаються 10 наступних комбінацій видів транспорту: автомобільний-залізничний, автомобільний-водний, автомобільний-авіа, залізничний-водний, залізничний-авіа, водний-авіа, а також за участю трубопровідного транспорту: трубопровідний-автомобільний, трубопровідний-залізничний, трубопровідний-водний, трубопровідний-авіа.

І більш складних комбінацій можна створити безліч, орієнтуючись на складність маршруту, терміни доставки, вибір рухомого складу, погодні умови, вид вантажу та наявність матеріальних ресурсів.

Тоді звертаються до логістичної компанії, на яку покладається відповідальність за весь процес і терміни перевезення, незалежно від виду транспорту, в тому числі і укладання договорів з різними підрядниками. В договорі фігурують дві сторони: замовник перевезення і логістична компанія-оператор перевезення. У цьому випадку для замовника спосіб або технологія перевезення відходить на другорядний план.

Щоб упевнитись в перевагах мультимодальної технології, проаналізовано перевезення за маршрутом Рим (Італія) - Мюлуз (Франція), яке виконується вітчизняним транспортно-логістичним підприємством, що надає аутсорсингові послуги з управління ЗЕД. Розглянуто три варіанти доставки вантажів.

За першим варіантом маршрут пролягає лише автомобільними шляхами сполученням Італія-Франція, частина якого проходить через автомобільний трансальпійський тунель Фрежюс, вартість квитка якого складає 381,9 € [2]. Загалом з урахуванням вартості проходження тунелю, оплати доріг та інших витрат (пальне, зарплата водія тощо) на це перевезення витрачено 1716,48 € і при цьому подолано відстань 1338 км.

У другому варіанті сполучення Італія-Швейцарія-Німеччина-Франція використано мультимодальну технологію перевезення. До маршруту додано відрізок Італія-Німеччина, який проходить через Швейцарію контрейлерним потягом Новара-Фрайбург. Квиток на потяг коштує 565 євро [3], та загалом витрачено 1175,13 євро і подолано 686 км, причому частину проїзду потягом (430 км) вантажівка знаходиться на спеціальній залізничній платформі, а отже, не буде витрат на пальне.

Третій можливий варіант доставки - Італія-Австрія-Німеччина-Франція. Цей маршрут довжиною 1395 км проходить повністю автомобільними шляхами європейської мережі Е. Для розрахунку було взято середні показники основних статей витрат: на пальне по країнах слідування, заробітна плата водія, лізинг тощо. Витрати склали 1296,15 €.

Порівнюючи три варіанти, можна зробити висновок, що для даного перевезення найпривабливіший є другий варіант з найнижчими показниками по кілометражу та витратах. Мультимодальне сполучення надає ряд переваг: зменшення собівартості перевезення, незалежність від погодних умов, ремонтних робіт на автобанах, заторів та, що дуже важливо для європейських доріг, трафік-банів [4] (коли є чіткі терміни для доставки вантажу, а в певній країні на певних дорогах є заборона руху, то поінформований перевізник може не витрачати час на простої).

В технології мультимодального перевезення вагому роль відіграє комерційна сторона: вона дає можливість отримати найбільший ефект від перевезення, тобто вигоду. Цей метод є дуже зручним для замовника, адже з його сторони оформлюється стільки ж супроводжувальних документів, скільки і для прямого перевезення.

Можна виокремити основні позитивні моменти застосування технології:

- використовується єдиний договір на перевезення між замовником та перевізником (це спрощує правовий аспект);
- існує єдиний транспортний документ – договір на мультимодальне перевезення (це спрощує документообіг та бухгалтерський облік);
- відповідальність за таке перевезення лягає повністю на компанію-перевізника, завдання якої - обрати оптимальний варіант доставки вантажу;
- в мультимодальному перевезенні існує одна єдина пряма ставка (тобто замовник надає один інвойс за узгодженим фрахтом на одне повноцінне перевезення від завантаження до розвантаження).

Слід вказати, що мультимодальні перевезення здійснюються згідно з вимогами нормативно-правових документів, базовим з яких є Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів 1980 р. [5], статті якої поширюються на всі види транспорту, що беруть участь в змішаних перевезеннях. 17 листопада 2021 року був прийнятий довгоочікуваний українськими перевізниками Закон України № 1887-IX «Про мультимодальні перевезення» [6], який багато в чому наслідуює положення загальновізнаних міжнародних конвенцій та є важливим для України на шляху інтеграції до ЄС та участь в Угоді про розвиток мультимодальних перевезень TRACECA. Адже завдяки вигідному географічному положенню та розвиненій транспортній мережі Україна має хороші перспективи для розвитку мультимодальних перевезень у міжнародному сполученні [7].

Мультимодальні перевезення отримали стрімкий розвиток у сучасному логістичному світі, адже через свої переваги цей вид перевезень дозволяє компаніям-перевізникам оптимізувати свої витрати на перевезення у такій економічно нестійкій ситуації на транспортному ринку. Незважаючи на зростання цін на паливно-мастильні матеріали, витрати на амортизацію рухомого складу, цей вид перевезень є оптимальним варіантом при виборі схеми доставки вантажів декількома країнами слідування.

Основним недоліком, який може вплинути на остаточний результат вибору схеми організації перевезення, є затримки через черги на проміжних терміналах (портах, аеропортах та залізничних терміналах), де існують певні графіки відправлень, під які іноді важко підлаштуватися, і на зайве очікування доводиться витратити додатковий час. Також великою перешкодою може стати значне збільшення цін на послуги портових та залізничних операторів. Порівнюючи переваги та недоліки даного методу, кожен перевізник обирає для себе найкращий варіант, адже від цього вибору залежить його конкурентоспроможність; але це є дуже гарною альтернативою при плануванні маршрутів та схем організації доставки різної складності.

Отже, мультимодальні перевезення є способом комбінування двох та/або більше видів транспортування, який дозволяє скоротити витрати на перевезення та оптимізувати логістичне планування. Втім, вони є актуальними лише тоді, коли такий маршрут буде доречним при розрахунку собівартості та плануванні у часі.

Список використаних джерел:

- [1] Кунда Н.Т. (2010) Організація міжнародних автомобільних перевезень: навч. посібник. Київ: ВД «Слово», 464 с. 320-339/ Вилучено з: <https://drive.google.com/open?id=11Y6NtWnahAmbKXK3GyCWYE4xe-0y68Pk>
- [2] The Frejus tunnel. https://www.sfrtf.fr/uk/il4-sfrtf_p3-the-tunnel.aspx
- [3] RALpin AG. <https://www.ralpin.com/de>

- [4] Заборона руху вантажівок в Європі. Вилучено з: <https://trafficban.com/>
- [5] Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення 1980 р. Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_189#Text
- [6] Закон України № 1887-IX «Про мультимодальні перевезення». Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1887-20#Text>
- [7] Kunda N.T. (2022) Multimodal Transportation of Cargo: International and Domestic Practice Law Regulation. International scientific conference “Features of innovative development in the field of technology: the comparative experience of Ukraine and the European Union” : conference proceedings, August 5–6, 2022. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”. 108 pages. Pp.78-81 <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-230-2-20>

섹션 19. PHYSICS AND MATHEMATICS

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.37

ВІРТУАЛЬНИЙ ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ З ФІЗИКИ НА ПЛАТФОРМІ LABVIEW – РОЗДІЛ «КОЛИВАННЯ І ХВИЛІ»

Птащенко Федір Олександрович

Доктор фіз.-мат. наук, доцент, завідувач кафедри фізики і хімії
Національний університет Одеська морська академія

Зенченко Валерій Петрович

Кандидат фіз.-мат. наук, доцент кафедри фізики і хімії
Національний університет Одеська морська академія

Горюк Анатолій Антонович

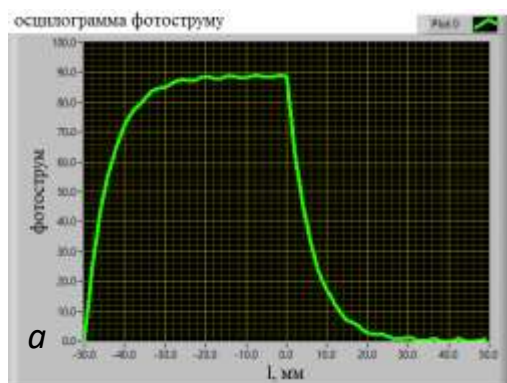
Кандидат фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри фізики і хімії
Національний університет Одеська морська академія

УКРАЇНА

LabVIEW (від англійської Laboratory Virtual Instrumentation Engineering Workbench) – це середовище розробки і платформа для виконання програм, створених на графічній мові програмування «G» фірми National Instruments (США) [1]. LabVIEW використовується в системах збору даних (вимірювання фізичних величин за допомогою датчиків) та їх обробки, управління технічними об'єктами (різноманітними двигунами, приводами) і технологічними процесами, розробки систем тестування у виробництві та у навчальному процесі при підготовці студентів технічних спеціальностей. Графічний метод програмування дозволяє візуалізувати будь-яку деталь завдання, включаючи конфігурацію обладнання, дані вимірювань і налагодження. Ця візуалізація спрощує інтеграцію вимірювального обладнання, зображення складних алгоритмів на діаграмі, розробку алгоритмів аналізу даних і спеціалізованих інтерфейсів користувача. Програма у LabVIEW називається віртуальним приладом (англ. Virtual Instrument) і складається з двох частин: блок-діаграми, яка описує логіку роботи віртуального приладу та лицьової панелі, яка відображає зовнішній інтерфейс віртуального приладу. Лицьова панель містить засоби введення-виведення: кнопки, перемикачі, світлодіоди, шкали, інформаційні табло, інтерактивні графіки (включаючи 3-D) та інші засоби візуалізації. Вони використовуються для управління віртуальним приладом, візуального аналізу даних а також обміну даними з іншими віртуальними приладами. Блок-діаграма містить функціональні вузли, які є джерелами, приймачами і засобами обробки даних. Компонентами блок-діаграми також є термінали («контакти» об'єктів лицьовій панелі), керуючі структури (аналогі операторів «IF», «FOR», «WHILE»), різноманітні математичні та логічні оператори. Функціональні вузли та термінали об'єднуються в єдину алгоритмічну схему лініями зв'язків, які забезпечують обмін даними певного типу. Це спрощує програмування, не дозволяючи помилково з'єднувати термінали з різним типом даних (різної вимірності). Дуже зручним є процес налагодження програми з покроковим виконанням та використанням інтерактивних «щупів», які візуалізують дані у будь-якій точці блок-діаграми. Всі

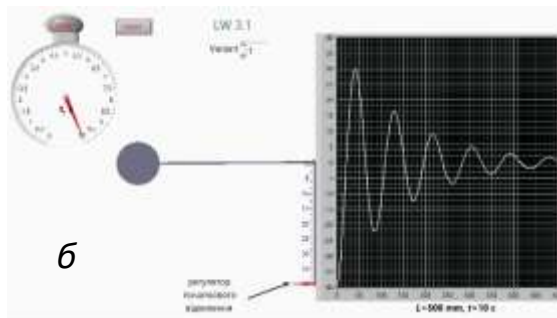
описані засоби середовища LabVIEW роблять програмування дуже зручним і інтуїтивно простим. Це дозволяє особам без спеціальних навичок програміста створювати дуже функціональні віртуальні прилади з достатньо приємним зовнішнім виглядом. Ще одною перевагою середовища LabVIEW є можливість його безкоштовного використання на цілком законних умовах. Ранні версії LabVIEW є безкоштовними, на них можна навчати студентів, а останні версії умовно безкоштовні на протязі місячного випробувального терміну. Крім того, спеціальний компонент LabVIEW Application Builder дозволяє створювати LabVIEW-програми, придатні для виконання без установки середовища розробки (тобто ехе-файли для операційної системи Windows). Для роботи таких програм на потрібен безкоштовно розповсюджуваний компонент «LabVIEW Runtime Engine». У своїй науковій роботі ми використовуємо середовище LabVIEW для підключення плати збору даних E14-140M фірми L-CARD. Це дозволяє автоматизувати вимірювання вольт-амперних характеристик, кінетики зміни струму у p - n структурах під впливом різних газів [2, 3].

Тісне знайомство з перевагами LabVIEW навело нас на думку про використання цього середовища для створення віртуальних стендів лабораторного практикуму з фізики. Створення віртуальних приладів на платформі LabVIEW є сучасним і доступним засобом впровадження дистанційних методів навчання та осучаснення фізичного практикуму. Лабораторні комплекси найпростіше створювати для розділу «електрика», імітуючи роботу електровимірювальних приладів та осцилографів рис. 1 а. Але цим можливості LabVIEW не обмежуються. Нами було розроблено також віртуальні стенди для лабораторних робіт з розділу «Механічні коливання та хвилі», а саме, «Загасаючі коливання», «Вимушені коливання» та «Визначення швидкості звуку методом інтерференції», рис. 1 б, в, г.

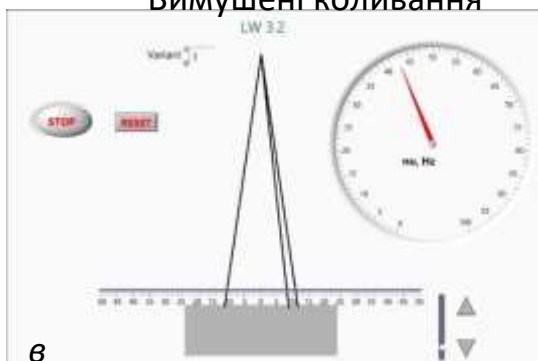
а

Загасаючі коливання

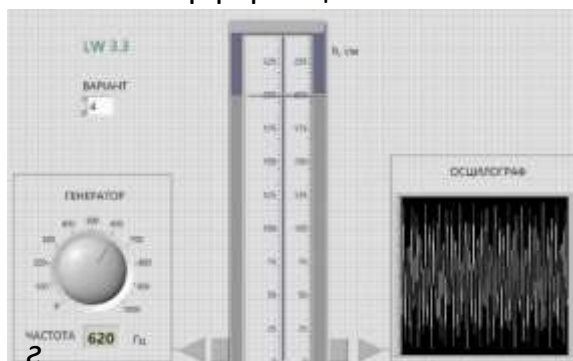
б

Вимушені коливання

в

Інтерференція хвиль

г

Рис. 1. Елементи лицьової панелі у віртуальних стендах до лабораторних робіт: а – «Визначення часу життя нерівноважних носіїв струму в напівпровідниках», б – «Загасаючі коливання», в – «Вимушені коливання», г – «Визначення швидкості звуку методом інтерференції»

Всі віртуальні лабораторні стенди на даний час успішно використовуються у навчальному процесі та викликають зацікавленість у студентів. Вони скомпільовані в окремі виконувані модулі та розгорнуті на Linux-платформах з використанням безкоштовного компоненту «LabVIEW Runtime Engine». У наших подальших планах – розробка нових віртуальних лабораторних стендів.

Список використаних джерел:

- [1] Bress T. Effective Labview Programming. New York: NTC Press, 2013. 720 p.
  - [2] Птащенко О. О., Артеменко О. С., Птащенко Ф. О. Кінетика поверхневого струму, пов'язаного з адсорбцією іонів, у р-п переходах. Фотоелектроніка. 2003. Вип. 12. С. 47–50.
  - [3] Ptashchenko O. O., Ptashchenko F. O., Yemets O. V. Effect of ammonia vapors on the surface current in silicon p-n junctions. Photoelectronics. 2006. № 16. P. 89–93.
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.38

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДУАЛІЗМУ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ І ХВИЛЬ РУХОМИХ ЧАСТИНОК РЕЧОВИНИ

ORCID ID: 0000-0003-2103-9978

Краснобокий Юрій Миколайович

кандидат фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри фізики
та інтегративних технологій навчання природничих наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID ID: 0000-0003-1775-1110

Ткаченко Ігор Анатолійович

доктор пед. наук, професор, професор кафедри фізики
та інтегративних технологій навчання природничих наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID ID: 0000-0002-6179-5543

Ільніцька Катерина Сергіївна

кандидат пед. наук, доцент кафедри фізики
та інтегративних технологій навчання природничих наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

УКРАЇНА

Як відомо, світло виявляє корпускулярно-хвильову природу властивостей у процесі поширення електромагнітного випромінювання: в одних явищах (інтерференція, дифракція, поляризація) виявляється його хвильова природа і воно поводить себе як електромагнітна хвиля, в інших явищах (тиск світла, фотоефект, ефект Комптона) світло проявляє корпускулярну природу і поводить себе як потік частинок (фотонів) [1, С. 16–25].

Для глибшого розуміння і полегшення засвоєння студентами такої дуалістичної природи світла ми намагаємося з'ясувати, формулюючи проблемне питання: у якому ж співвідношенні знаходяться хвильова і корпускулярна картини? Відповідь на нього можна отримати, розглянувши з обох точок зору процес освітленості будь-якої поверхні.

Згідно з хвильовими уявленнями освітленість у даній точці поверхні пропорціональна квадрату амплітуди світлової хвилі. З корпускулярної точки зору освітленість пропорціональна щільності (густині) потоку фотонів. Отже, між квадратом амплітуди світлової хвилі і щільністю потоку фотонів має місце пряма пропорціональність. Носієм енергії й імпульсу є фотон. Енергія виділяється у тій точці поверхні, в яку потрапляє фотон. Квадрат амплітуди хвилі визначає ймовірність того, що фотон потрапляє у дану точку поверхні. Точніше кажучи, ймовірність того, що фотон буде виявлений у межах об'єму dV , який містить у собі розглядувану точку простору. Ця ймовірність визначається виразом:

$$dP = \chi A^2 dV, \quad (1)$$

де χ – коефіцієнт пропорциональності, A – амплітуда світлової хвилі. Величина

$$dP/dV = \chi A^2 \quad (2)$$

називається щільністю (густиною) ймовірності.

Із наведеного випливає, що розподіл фотонів по поверхні, на яку падає світло, має статистичний характер. Спостережувана на практиці рівномірність освітленості, наприклад, поверхні столів чи екранів зумовлена тим, що зазвичай щільність потоку фотонів буває дуже значною. Так, наприклад, за освітленості поверхні стола 50 лк (така освітленість необхідна, щоб очі не стомлювалися при читанні та письмі) і довжині хвилі 0,555 мк (видиме світло) на 1 см² поверхні падає приблизно $2 \cdot 10^{13}$ фотонів за одну секунду. Відносні відхилення статистичних величин від середнього значення (відносні флуктуації) обернено пропорційні кореневі квадратному з числа частинок. Тому за наведеної щільності потоку фотонів флуктуації нехтовно малі і поверхня виглядає освітленою рівномірно.

Тож можна зробити такий висновок: квадрат амплітуди світлової хвилі в якій-небудь точці простору є мірою ймовірності потрапляння фотонів у цю точку.

Отже, корпускулярні і хвильові властивості світла не виключають, а навпаки, взаємно доповнюють одні одних. Вони відбивають дві різні, але водночас тісно взаємопов'язані закономірності поширення електромагнітного випромінювання і його взаємодії з речовиною. Корпускулярні властивості зумовлені тим, що енергія, імпульс і маса випромінювання локалізовані в дискретних «частинках» – фотонах, хвильові – статистичними закономірностями розподілу фотонів у просторі, тобто закономірностями, які визначають ймовірності перебування фотонів у різних точках простору.

З дослідів на дифракцію світла, відомо, що при зміні інтенсивності падаючого світлового потоку характер дифракційної картини, що виникає від певної перешкоди, тобто співвідношення між інтенсивностями в тих самих точках екрана, не змінюється. Це дає можливість стверджувати, що хвильові властивості притаманні не лише сукупності великої кількості фотонів, які рухаються одночасно, а й кожному окремому фотону. Хвильові властивості фотона проявляються в тому, що для нього не можна вказати точно, в яку саме точку екрана він потрапить після проходження через розглядувану оптичну систему. Можна говорити лише про ймовірності потрапляння кожного фотона в різні точки екрана. Отже, фотони якісно відрізняються від світлових корпускул Ньютона, рух яких, як вважав Ньютон, подібний до руху макроскопічних тіл і однозначно визначається другим законом динаміки Ньютона і початковими умовами. Зі сказаного зрозуміло, що створення квантової теорії світла зовсім не означало повернення до механічної корпускулярної теорії Ньютона.

У 1924 р. французький фізик Луї де Бройль дійшов висновку, що двоїста корпускулярно-хвильова природа характерна не лише для світла. Логіка його міркувань була приблизно такою: якщо із зростанням частоти світла його хвильові властивості проявляються дедалі менше, то можна припустити існування ще коротших хвиль, ніж у γ -променів, пов'язаних якимсь чином з частинками речовини – електронами, нейтронами, атомами, молекулами і т.д. Ці хвилі, як буде показано, не електромагнітні, вони мають специфічну природу, для якої не можна знайти аналогії в класичній фізиці.

Л. де Бройль узагальнив співвідношення для імпульсу фотона

$$p_f = h/\lambda, \quad (3)$$

припустивши, що воно має універсальний характер для будь-яких хвильових процесів, пов'язаних з частинками матерії, що мають імпульс p :

$$\lambda = h/p. \quad (4)$$

Формулу (4) називають формулою де Бройля; вона є одним із співвідношень, що лежать в основі сучасної фізики. Для частинки, що має масу m і рухається зі швидкістю $v \ll c$,

$$\lambda = h/mv. \quad (5)$$

Як відомо з історії фізики, формула де Бройля експериментально була підтверджена дослідями К. Девіссона і Л. Джермера у 1927 р. за спостереженнями розсіювання електронів монокристалом нікелю. Оскільки експеримент є критерієм наукової істини, то в існуванні хвиль де Бройля вже ніхто не мав сумніву і необхідно було лише встановити їх фізичну природу.

Оскільки на той час вже добре була відома природа електромагнітних хвиль, які породжуються змінним електромагнітним полем, що поширюється в просторі, то були намагання аналогічним чином пояснити й природу хвиль де Бройля. Проте, як виявилось, поширення хвиль де Бройля не пов'язане з поширенням у просторі якого-небудь електромагнітного поля. Можна було б гадати, що із зарядженими частинками (електронами, протонами, йонами, а також з нейтральними молекулами, що мають дипольні і мультидипольні електричні моменти), що рухаються в просторі і можуть у певних випадках випромінювати електромагнітні хвилі, пов'язаний якийсь додатковий особливий хвильовий електромагнітний процес. Однак експерименти спростовують ці припущення. Як відомо, із зарядженими частинками, які рухаються рівномірно і прямолінійно, поширення електромагнітних хвиль не пов'язане. Хвильові ж властивості електронів спостерігаються й у випадку їх рівномірного руху. Отже, електромагнітна природа хвиль, пов'язаних з рухомими частинками речовини, цілком виключається. Можна показати також, що не справджується природа й будь-яких інших хвиль, відомих у класичній фізиці. Це підводить до висновку: хвилі де Бройля, які пов'язані з рухомими частинками речовини, мають специфічну квантову природу, що не має аналогії в класичній фізиці.

Тож для розуміння фізичного змісту хвиль де Бройля ми використовуємо розглянуте вище взаємовідношення між корпускулярними і хвильовими властивостями світла. Питання про природу хвиль, пов'язаних з частинками речовини, можна сформулювати як питання про фізичний зміст амплітуди цих хвиль. Замість амплітуди A тут зручніше розглядати інтенсивність хвилі J , пропорційну $J \sim |A^2|$ – квадрату модуля амплітуди.

З дослідів на дифракцію електронів випливає, що в цих експериментах виявляється неоднаковий розподіл пучків електронів, відбитих або розсіяних у різних напрямках – у деяких напрямках число електронів більше, ніж у всіх інших. З хвильової точки зору наявність максимумів числа електронів у деяких напрямках означає, що ці напрями відповідають найбільшій інтенсивності хвиль де Бройля. Інакше кажучи, інтенсивність хвиль у певній точці простору визначає число електронів, що потрапили в цю точку за 1 с. Це було основою для своєрідного статистичного, ймовірнісного тлумачення хвиль де Бройля. Квадрат модуля амплітуди хвиль де Бройля в певній точці є мірою ймовірності того, що частинку виявляють у цій точці. Наведене й свідчить про аналогічну по суті інтерпретацію взаємовідношення між корпускулярними і хвильовими властивостями світла.

Щоб описати розподіл ймовірності перебування частинки в певний момент часу в деякій ділянці простору, вводять деяку функцію $\psi(x, y, z, t)$, яку називають хвильовою функцією (або псі-функцією). Означимо її так: ймовірність dw того, що частинка перебуває в елементі об'єму dV , пропорційна $|\psi|^2$ і елементу об'єму $dV = (dx dy dz)$:

$$dw = |\psi|^2 dV = |\psi|^2 dx dy dz . \quad (6)$$

Фізичний зміст має не сама функція ψ , а квадрат її модуля: $|\psi|^2 = \psi \cdot \psi^*$, де ψ^* – функція, комплексно спряжена з ψ . Величина $|\psi|^2$ має зміст густини ймовірності:

$$\rho = dw/dV = |\psi|^2, \quad (7)$$

тобто визначає ймовірність перебування частинки в певній точці простору. Інакше кажучи, величиною $|\psi|^2$ визначається інтенсивність хвиль де Бройля. Така інтерпретація хвильової функції ψ пояснює, чому хвилі де Бройля іноді називають «хвилями ймовірності». З означення хвильової функції випливає, що вона повинна задовольняти таку умову, яку називають умовою нормування ймовірностей:

$$\iiint_{-\infty}^{\infty} |\psi|^2 dx dy dz = 1, \quad (8)$$

де потрібний інтеграл обчислюють по всьому об'єму нескінченного простору, тобто по координатах x , y і z від $-\infty$ до $+\infty$. Справді, ця умова означає, що перебування частинки десь у просторі є достовірною подією і її ймовірність повинна дорівнювати одиниці.

Отже, хвильова функція ψ є основною характеристикою стану мікрооб'єктів (елементарних частинок, атомів, молекул). За її допомогою в квантовій механіці можна обчислити середні значення фізичних величин, які характеризують певний об'єкт, що перебуває в стані, який описує хвильова функція ψ [2, С. 246–247].

Список використаних джерел:

- [1] Кучерук, І. М. & Горбачук, І. Т. (2006). *Загальний курс фізики : у 3 томах. Т. 3 : Оптика. Квантова фізика*. Київ : Техніка.
- [2] Яворський, Б. М., & Детлаф А. А. (1973). *Курс фізики, т. III*. Київ : Вища школа.

섹션 20. SOCIOLOGY AND STATISTICS

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.39

ВІЙСЬКОВИЙ СТАН ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ТА ПОРУШЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Апанасенко Аліса Альбертівна

здобувач вищої освіти 2 медичного факультету
Харківський Національний медичний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Древаль Мар'яна Василівна

Аспірант кафедри гігієни та екології №1
Харківський Національний медичний університет

УКРАЇНА

Проблема інформаційної залежності і так була поширена серед молодого покоління українців, проте початок повномасштабної війни тільки її загострив. Так у своїх дослідженнях Університет Talbot Recovery в Атланті (США) порівнює надмірну необхідність постійно переглядати певну інформацію в телефоні з кокаїновою чи алкогольною залежністю [1]. Університет також зазначає, що в мозку даних людей знижується об'єм сірої речовина, що, в свою чергу, призводить до безсоння, діабету й інших негативних наслідків.

Актуальність і проблематика. Інтернет-залежність є відносно новим явищем, яке ще не було достатньо вивчене, як інші вже більш поширені види залежності. Зважаючи на це, щодо відповідної проблеми існує замало доведеної інформації й статистичних даних.

Мета роботи. З'ясувати, наскільки населення обізнане в проблемі Інтернет-залежності й зрозуміти наскільки війна вплинула на погіршення проблеми.

Матеріали та методи. Задля отримання результату під час написання дослідницької роботи було проведено анкетування на платформі Google Forms з подальшою статистичною обробкою результатів та формуванням висновків, аналіз наукової літератури за темою дослідження.

Результати та їх обговорення. Для опитування була взята вибірка з 77 осіб різного віку, статі та виду діяльності. 80,5% людей зазначили, що вважаються себе залежними від Інтернету, 19,5% - що ні. 39% відмітили, що проводять в мережі Інтернет 6-7 годин, 22,1% - 8-9 годин, 15,6% - 4-5 годин, 11,7% - 2-3 години, 10,4% - більше 9 годин, 1,3% - менше 1 години. 87% опитуваних відповіли, що з моменту початку повномасштабної війни в Україні їх екранний час збільшився, 13% - спростували цю думку. На запитання: «Чи відчуваєте Ви необхідність постійно бути в курсі новин з початку повномасштабної війни в Україні?», - 68,8% погодилися, 15,6% не погодилися, 15,6% відмітили, що їм важко відповісти на це запитання. 63,6% зазначили, що вони відчувають, як гублять відлік часу щойно заходять в Інтернет, 20,8% - з цим не погодилися, 15,6% - відповіли, що ніколи не думали про це. Надалі було запропоноване

питання: «Чи використовуєте Ви Інтернет як спосіб відволіктися від сучасних реалій?», - та надані можливі варіанти відповідей. Відповідь «Так» обрало 66 осіб (85,7%), «Ні» - 11 осіб (14,3%). 70,1% опитуваних вказали, що відчуватимуть напругу й відсутність концентрації, якщо на 1 день відмовиться від використання Інтернету, 29,9% - не погодилися з цим. Коли було поставлене питання: «Які, на Вашу думку, наслідки Інтернет-залежності?», - 63,6% обрали порушення уваги, 46,8% - зменшення об'єму сірої речовини, 55,8% - проблеми зі сном, 41,6% - розлади соціальної поведінки, 61% - виснаження нервової системи, 67,5% - сухість в очах, 23,4% - відчуття самотності. 76,6% опитуваних відмітили, що використовують Інтернет для розваг, 74% - для навчання, 67,5% - для спілкування, 54,5% - для пошуку новин, 45,5% - для роботи. 48 осіб (62,3%) погодилися з тим, що їм важко припинити перегляд стрічки новин в соціальних мережах, 29 осіб (37,7%) – спростували цю думку.

Висновки. За результатами проведеного опитування видно, що більшість населення, а саме 80,5%, вважають себе залежними від Інтернету. Більшість опитуваних вже зіштовхнулися з проявами Інтернет-залежності. Для вирішення цієї проблеми необхідне проведення освітньо-просвітницьких робіт та впровадження соціальних проектів для боротьби з даним новим видом залежності й для поширення думки про необхідність цих знань в масах.

Список використаних джерел:

- [1] How Internet Addiction Affects Your Brain. *talbotcampus.com*. Вилучено з: <https://talbotcampus.com/how-internet-addiction-affects-your-brain/> (дата звернення: 16.10.2023).
- [2] Доцент кафедри нервових хвороб психіатрії та медичної психології ім С.М.Савенка к.мед.н Юрценюк О.С асистент кафедри Ротар С.С. Інтернет-залежність – це теж хвороба. *БДМУ*.
- [3] Вилучено з: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/5440-internet-zalezhnist-tse-tezh-hvoroba/> (дата звернення: 16.10.2023).
- [4] Голуб О. Як під час війни не стати залежним від новин. *CREDO*. Вилучено з: <https://credo.pro/2022/08/328321> (дата звернення: 17.10.2023).

섹션 21. PHILOLOGY AND JOURNALISM

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.40

MODERN APPROACHES TO THE STUDY OF PERSUASIVENESS IN POLITICAL DISCOURSE

Bazhenov Bohdan Ruslanovych

student of the Faculty of Foreign Languages
Kyryvi Rih State Pedagogical University

ORCID ID: 0000-0003-3330-1312

Maloivan Maryna Viktorivna

PhD, Associate Professor, Associate Professor of English Philology Department
Kyryvi Rih State Pedagogical University

UKRAINE

H. Lasswell is believed to be the leading theoretician in the field of persuasiveness. The model created by the scientist has constituted grounds for shaping and updating the paradigm of theoretical perception of the structure of the act of communication. The latter involves finding answers to five key questions that create a holistic view of the act of communication between a speaker and their audience. The speaker and peculiarities of their speech style, the content and form of a specific message, the ways and means of information dissemination, the key features and properties of the audience, as well as the expected and obtained results from a public speech are under consideration. Therefore, a comprehensive approach to considering the phenomena of persuasion and its influence within the framework of political discourse allows us to understand the communicative act at the functional, structural and contextual levels [1].

Another example of essential research conducted in the field of persuasion phenomenon by K. Hovland, I. Janis and H. Kelley was presented in their book "Communications and Persuasion". Their work extensively gave a detailed account and extended H. Lasswell's theory. In accordance with their research persuasive communication is considered to be a process which is capable of disseminating stimuli that contribute to the changes in recipients' attitudes and behaviours. The program for the study of attitudes based on the instrumental model of learning was suggested by the scientists. The parameters of the quality of the message, sincerity, attractiveness of the speaker and the chosen means of information transmission, the level of trust of the audience, as well as their features, which imply age, attentiveness, conviction, intelligence, etc., are at the forefront of the phenomenon of persuasiveness. It has been discovered that psychological resistance to the persuasiveness of a speaker depends on the worldview of recipients, their group norms, levels of anxiety, self-esteem and aggressiveness, as well as the presence of counterarguments to speaker's theses. The likelihood of the audience changing their attitudes and beliefs directly correlates with the plausibility of the message, the authority of the information source, as well as with the support and encouragement of the speaker within the framework of the public speech itself. The received information is further analyzed by the audience through the prism of their own experience and the prevailing value system among them [2].

An important study by F. Boster and P. Mongeau has formed the thesis according to which the manipulation of fear and intimidation turns out to be less effective due to the naturally different perception of the persuasiveness of such a phenomenon by a recipient and an initiator of persuasion [3]. Furthermore, their conclusion has been complemented by R. Perloff in his research. In accordance with the work in question a persuader may overexaggerate the possible impact on the audience, but this also implies that a more realistic approach to persuasion via fear will have a higher level of effectiveness [4].

The model of the probability of persuasion formed by R. Petty and J. Cacioppo remains relevant. In compliance with it two important ways of persuasion, to be more precise, central and peripheral ones, have been distinguished. The first one involves a higher level of processing of the message by the audience, which makes the attitude formed due to this method of persuasion more reliable and stable, while the second method can be implemented through the creation of positive or negative associations of the speaker, as well as through a simplified conclusion connected to the benefit of accepting their opinions [5].

Conclusions. Modern studies of the phenomenon of persuasiveness require researchers to cover the matter completely and thoroughly by comprehending various structural and functional aspects of public speaking.

Modern research examines incentives for recipients in terms of their effectiveness, expediency, and takes into account the context as an important factor in the success of communication. The effectiveness of a public speech depends on the individual characteristics of the speaker and the collective characteristics of the listeners, their tendency to perceive certain arguments and judgments of the speaker. Therefore, public messages should be formed in the agreement of the desired effect with the realism and probability of implementation of the impact on a certain audience.

References:

- [1] Lasswell, H. D. (1948). *The structure and function of communication in society*. New York: Harper and Row.
- [2] Hovland, C. I., Janis, I. L., & Kelley, H. H. (1953). *Communication and persuasion: psychological studies of opinion change*. Yale University Press.
- [3] Boster, F. J., & Mongeau, P. (1984). Fear-arousing persuasive messages. *Annals of the International Communication Association*, 8(1), 330-375.
- [4] Perloff, R. M. (2003). *The Dynamics of Persuasion: Communication and Attitudes in the 21st Century*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- [5] Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). *Communication and persuasion: central and peripheral routes to attitude change*. New York: Springer.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.41

THE PROBLEM OF THE POST-STRUCTURALIST APPROACH FOR INTERTEXTUAL ANALYSIS OF TEXT

ORCID ID: 0000-0002-8529-4882

Tomilina Anna Oleksandrivna

PhD, Associate Professor, Associate Professor of English Philology Department
Kryvyi Rih State Pedagogical University

Korniienko Volodymyr Vladyslavovych

student of the Faculty of Foreign Languages
Kryvyi Rih State Pedagogical University

UKRAINE

For the first time, the concept of intertextuality was illuminated and outlined by scholar J. Kristeva. According to her interpretation, intertextuality is a process where each newly created text emerges based on previously created ones and is constructed as a mosaic of quotations. Intertextual connections, where possible, interact with different cultures at all possible levels of manifestation, acquiring a massive and chaotic nature. Within such a complex system, texts may contradict, intertwine, and unravel in relation to each other via repetitions, illogical and irrational constructions, allusions, etc. [1; 2].

Research on intertextuality by post-structuralist scholar R. Barthes is considered to be significant. According to his theory the concept signifies and characterizes the text formed as a result of the intertextual process. This concept was introduced as the intertext – a ‘new canvas’ made from old quotations. Within intertextuality, other texts exist at various levels in more or less recognizable forms, to be more precise, texts from previous cultures and texts from the present culture [3; 4]. Therefore, one can observe the dependence of intertextuality on the socio-cultural context.

This dependency has always existed in all texts, and one of the first writers who not only could comprehend it but also formulate his vision of this process in poetic conservatism is believed to be T. Eliot. For instance, he asserted that a text written by a Western individual would have unity in the heritage of Christianity, ancient civilizations of Greece, Rome, and Israel, from which its origins can be traced for two thousand years [5]. This shapes T. Eliot’s well-known statement that immature poets imitate, while mature poets steal. This idea is also referred to as carnivalism.

On the one hand, T. Eliot’s sarcasm about not taking things too literally is rational, on the other hand, referring to R. Barthes and J. Kristeva, one can see how the carnivalistic idea forms the basis of the intertextual process: a text cannot be a closed system or a self-sufficient unit. Consequently, the fundamental problem of the post-structuralist approach has arisen: how to distinguish between two notions: a text and intertext?

According to R. Barthes’ approach, such boundaries do not exist because a text cannot exist outside its socio-cultural context. The focus of this approach is grounded in the reader because the author attempts to confine the infinite nature of the text, which, according to R. Barthes, should not be limited. As a result, reduction occurs, not only devaluing the author’s persona with its originality but also hindering the interpretation of intertextuality. R. Barthes termed his approach ‘the death of the author’ [4].

J. Kristeva, not as a post-structuralist scholar, does not involve the 'death of the author' in her approach, but significantly dilutes the author's presence in her subsequent research in the fields of linguistic structuralism and psychoanalysis. J. Kristeva's approach is based on J. Lacan's inverted system of Ferdinand de Saussure's 'signifying over signified'. In this system, the subject (author) acts as both an object (text) and a proper subject, thus, the author has a polyphonic nature. Therefore, by his inversion, J. Lacan compelled the 'signifying' to act as a subject for another 'signifying' [1; 2].

Conclusions. Intertextuality is a text that actively interacts with others through references within the socio-cultural context. This phenomenon was first introduced and studied by scholar J. Kristeva, and later by post-structuralist R. Barthes.

Approaches to defining intertextuality by R. Barthes and J. Kristeva involve the complete or partial dissolution of the author's persona. As a result, not only the boundary between the text and intertext disappears but also the significance of the author's persona. As a result, the reader can freely interpret the text, being validated regardless of how close they come to the truth.

This reduction leads to undesirable relativism, which undermines the results of intertextual analysis. Therefore, during its conduction, it is recommended to disregard post-structuralist dialogism. By adhering to this recommendation, analysts can avoid these issues and conduct intertextual analysis whose results can be objectively evaluated.

References:

- [1] Kristeva, J. (2004). *Psychoanalysis and Modernity*. New York: State University of New York Press.
- [2] Kristeva, J. (1986). *Word Dialogue and Novel* (p. 34-61). New York: Columbia University Press.
- [3] Барт, Р. (1989). *Вибрані роботи. Семіотика. Поетика*. Вилучено із <https://ibl.pp.ua/3/011181.html>.
- [4] Барт, Р. (2001). *Від твору до тексту; Антологія світової літературної-критичної думки XX ст.*. М. Зубрицька (ред.) (с. 491-496). Львів: Літопис.
- [5] Eliot, T. (1949). *Notes towards defining the culture*. London: Faber and Faber limited.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.42

ІМЕННІСТЬ І БЕЗІМЕННІСТЬ У РОМАНІ Ю. АНДРУХОВИЧА «РЕКРЕАЦІЇ»

Локшина Діана Дмитрівна
здобувачка СО Магістр ОП «Прикладна лінгвістика»
факультету філології, психології та іноземних мов
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Кравченко Елла Олександрівна
доктор філологічних наук, доцент кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології
Донецький національний університет імені Василя Стуса

УКРАЇНА

За традицією, роман Ю. Андруховича «Рекреації» розглядають в контексті явища українського постмодернізму, зокрема “карнавальної” прози. Основні риси поетики постмодернізму, серед яких – інтертекстуальна гра з текстами попередників, усвідомлення реальності як апокаліптичного карнавалу, пародійна спрямованість, багатогранний образ оповідача, суміш традиційних мотивів, образів тощо, підтверджують уналежнення роману українського письменника до яскравих зразків постмодерністської прози.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі та значущості власних імен (поетонімів) як складників онімного простору і компонентів цілісності (тексту), спрямованого на гру, пародіювання і трансформацію елементів найширшого історико-культурного контексту.

Принцип карнавальності реалізується як в поетиці роману взагалі, так і в конкретних сюжетних епізодах [4, с. 6]. Ідея карнавалізації пронизує текст, визначаючи його цілісний зміст і розвиток (розгортання) сюжету у тому числі завдяки поетонімам і численним безонімним номінаціям. Домінатними прийомами поетики іменності та безіменності стають такі: 1) вибудовування вигаданого – оновленого часопростору; 2) суміщення реально існуючих і фіктивних імен, що конструюють часопростір, зорієнтований на реальність і вимисел; 3) відсутність імен у епізодичних персонажів або згадуваних осіб.

У романі «Рекреації» безконфліктно співіснують промовисті імена дійових осіб (*Орест Хомський, Гриць Штундера, Ростислав Мартофляк*) і оніми історико-культурного походження, які насамперед демонструють коло читання, обізнаності, вподобань персонажів (*Герман Гессе, Фройд, Рільке, Глюк, Гендель, Міккі Рурк*).

Події в «Рекреаціях» розгортаються в межах вигаданого міста *Чортопіль*, де відбувається *Свято Воскресаючого Духу*. Хронопоетонім іронічно поєднується за змістом з образним визначенням топопоетоніма *Чортопіль*: <...> *Чортопіль – наша духовна Мекка, і не побувати в ньому не можна, якщо ти справді любиш свій рідний край*<...> [1]. Семи ‘святість’, ‘духовність’, ‘любов до рідного краю’, сформовані онімом у переносному значенні та його найближчим контекстом, вступають у протиріччя з семантикою ‘грішне’, заактуалізованою в назві *Чортопіль*. Дослідники проводять аналогії із реальними топонімами Тернопіль, Чорнобиль, Чортків, підкреслюючи унікальність художнього об’єкту, вибудованого на зразок реального: воно має *Річку, Писану Скалу, урочище Сільце, центр туризму «Гуцулочка», готель «Синьогора»* та ін.

У відновленому часопросторі «Рекреацій» безліч дійових осіб не удостоєна власних імен, залишаючись перебиранцями в *масках і з розмальованими фізіями*, які беруть участь у карнавальній процесії. Г. П. Лукаш зазначає, що тканину тексту вибудовує онімна лексика, яка «поєднує різні часові виміри: минуле – сучасне – майбутнє, створюючи ілюзію ймовірного. <...> прийом травестії проектується на сучасні образи, захоплюючи “дорогою” образи попередніх часів, змішуючи реальні та вигадані постаті» [3, с. 36]. Якщо в “суміші” поетонімів «Рекреацій» поєднано “реальне” (*Ломоносов, Степан Бандера*) та вигадане (*Чортопіль, Задорожній*), минуле (*Гендель, Рільке*) й сучасне (*Віталій Коротич, Лех Валенса*), то перевдягнені *dramatis personae* карнавальної процесії, позбавлені імен, характеризуються трагедійно-комічними ознаками ‘позачасовості’ та ‘позапросторовості’ [2, с. 107].

Пор.: “То були *Ангели Божі, Цигани, Маєри, Козаки, Ведмеді, Спудеї, Чорти, Відьми, Русалки, Пророки, Отці Василіани в чорному, Жиди, Пігмеї, Повії, Улани, Легіонери, Пастушки, Ягнята, Каліки, Божевільні, Прокажені, Паралітики на Роздорожжю, Вбивці, Розбишаки, Турки, Індуси, Січові Стрільці, Волоцюги, Кобзарі, Металісти, Самураї, Дармограї, Сердюки, Олійники, Мамелюки, Яничари, Манкурти, Ветерани, Афганці, Багатодітні Сім’ї, Сарацини, Євреї, Негри, Патриції в тогах, Хвойди, Писарі, Брехуни з висолопленими язиками, Дебіли, Козаки-Запорожці, Піхота, Музики, Магометани, Маланки, Маланці, Діптянки, Блудниці, Гуцули, Троянці, Сармати, Етруски, Гіппі, Сліпці, Трембітарі, Фіндюрки, Святі з картонними німбами, Гетьмани, Ченці, Панки, Клошари, Цьохлі, Трубадури, Різники, Юристи, Хапуги, Пияки, Лікарі, Ледарі, Араби, Кацапи, Опришки, Отці Домінікани в білому, Шльондри, Герої, Пиворізи, Мочиморди, Салоїди, Голодранці, Дуболоми, Сажотруси, Козолупи, Недоріки, Менестрелі, Проститутки* – а всіх інших перелічити просто неможливо, бо були там ще *Горили, Генерали, Гавіали, Павіани, Павликіани, Данайці, Нанайці, Німфи, Нівхи, Ассирійці, Арнаути, Торбохвати, Лірники, Сирники, Шинкарі, Македонці, Броварі, Анахорети, Пупорізки, Українці, Лесбіяни, Гноми, Мавки, Мавпи, Лилики, Чорні Коти, Грудні Жаби, Алхіміки, Шльохи, Профури, Татари, Бубабісти...*” [Андрухович, с. 68]. Умовність прихованих під маскою осіб, плюральна форма, призначена актуалізувати співвіднесеність “личини” з кількома об’єктами, декларують узагальненість найменувань. Такі одиниці слід потрактовувати як квазіоніми, а їх домінантною ознакою стає театральність. Карнавального сенсу може набувати ім’я, якщо персонаж видає себе за іншого, приховує справжню особистість. Так, *Хомський* видає себе за своєрідного Дон-Жуана, але цей запозичений з літератури образ є маскою для демонстрації схожості з учасниками карнавалу.

Зразок фарсу, обігравання, зниження святого вміщено у Програму *Свята Воскресаючого Духу* із заходами:

– *науково-теоретична конференція «Свято, яке завжди з нами»*. Назва конференції є прямою (відкритою) алюзією на заголовок роману Е. Хемінгуея «*Свято, яке завжди з тобою*» із заміною особового займенника *ти* на *ми*.

– *урочиста літургія* відбувається у церкві *Воскресіння* в Чортополі. Контактне розміщення онімів актуалізує опозицію *святе – грішне*.

– *демонстрація художнього кінофільму «Еманюель-4»*. Назва фільму є відкритою алюзією на французький еротичний фільм 1974 року, знятий режисером Жустом Жакеном за однойменним романом Еммануель Арсан.

– ораторія «*Дух, що тіло пре до бою*». «Саркастично-знижена назва ораторії є герметичною алюзією на революційно-патріотичний «Гімн»: *Вічний революціонер – / Дух, що тіло рве до бою*» [2]. Символічно-програмовий зміст

поезії І. Франка знищує заміна *рве – пре*, невипадковість якої підтверджує Програма свята. Відновлений образ-символ виникає з перевтілення *високе* → *низьке*, ознаменовуючи смерть *Вічного революціонера* (Пор. у Франка: *Він живе, він ще не вмер*). Взагалі назва художнього фільму і ораторії, інші заходи (*вибори Королеви Свята «Суперпанна», рок-група «Оргазм»*) актуалізують сутність свята як перемоги плотського над духовним.

Удавана реальність «Рекреацій» висвітлює ідею “перелицьовування” подій, кругообігу часу, гумористичного або саркастичного переосмислення існуючого, змішування часу і простору. Отже, функційне навантаження одиниць історико-культурного походження та фіктонімів спрямоване на конструювання ідейно-художньої концепції твору. Одягання масок персонажами і перевтілення існуючих ідей, ситуацій, мотивів символізує карнавалізацію онімного простору і романної дійсності відповідно до вислову “Карнавал не спостерігають, у ньому живуть”.

Список використаних джерел:

- [1] Андрухович Ю. Рекреації : Роман. К. : Час, 1997 // Режим доступу : http://thelib.ru/books/andruhovich_yuriy/rekreacii-read.html
- [2] Кравченко Е. О. Поетика зв'язків і відношень імені – тексту – поетонімосфери . К., 2017. 568 с.
- [3] Лукаш Г. П. Травестія І. Котляревського та карнавальність Ю. Андруховича // Записки з ономастики, 1999. №2. С. 31–40.
- [4] Харчук Р. Юрій Андрухович не для дітей // Дивослово. 2006. № 12. С. 1–29.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.43

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ АКТУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ЛІНГВОДИДАКТИКИ

ORCID ID: 0000-0003-4507-9018

Дузь Лариса Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової

УКРАЇНА

Вирішення актуальних завдань лінгводидактики потребує врахування новітніх тенденцій сучасних гуманітарних наук. Однією з них є трактування взаємодії суб'єктів навчання/вивчення мови, яке базується на потребах, мотиваціях, характеристиках і ресурсах учнів. Розуміння важливих аспектів суб'єктності того, хто навчається, дає можливість "експліцитно визначити фундаментальні цілі та методи викладання мови" [1].

Так, вивчення проблем суб'єктності у сучасній гуманітаристиці пов'язане з категорією індивідуалізації, що позначає самовизначення індивіда, самостійність обрання життєвого шляху, незалежність від суспільного оточення, а також відповідальність за власні дії та вибір. У лінгводидактичній методології індивідуалізацію нерідко розуміють як одну з форм навчальної роботи; синонімом використовується поняття *індивідуальний підхід*.

Плідним для трактування індивідуалізації є врахування психології особистості. У теорії персоналізації розглядають індивідуалізацію як важливу стадію розвитку особистості у процесі соціалізації. На цьому шляху відбувається відокремлення індивіда, викликане потребою персоналізації. Особистість стає суб'єктом суспільних відносин і відчуває здатність до прояву себе як унікальної індивідуальності. Відбувається перехід від оволодіння та засвоєння до створення нового, неповторного. Людська особистість починає виявлятися в індивідуальних, неповторних формах. Водночас, за твердженням психологів, стадія індивідуалізації є суперечливою, оскільки сприяє прояву відмінностей між людьми, що викликані потребою максимальної реалізації, перш за все, своїх індивідуальних особливостей.

Дослідження функціональних зв'язків між мовними знаннями та психологічними якостями особистості у процесі мовленнєво-мисленнєвої діяльності довели плідність використання психологічних та психолінгвістичних тестових та опитувальних методик для встановлення кореляції між психологічними рисами особистості та особливостями функціонування її когнітивних процесів [2], прямо чи опосередковано пов'язаних з мовною діяльністю.

Практика лінгводидактичної роботи з іноземними студентами у немовному ЗВО дає підстави для аналізу соціально-вікових та культурно-психологічних виявів суб'єктності. Завданнями лінгводидакта є створення умов для розвитку суб'єкта навчання, забезпечення оптимального варіанту розкриття його індивідуальності у мовній навчальній групі. Такий підхід уможливорює мовну реалізацію іноземного студента як майбутнього фахівця,

його особистісну самореалізацію у освітньому та соціально-культурному просторі.

Список використаних джерел:

- [1] *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. (2018). Council of Europe Publishing.
- [2] Лавриненко О. Л. (2020). Функціональні зв'язки між мовними знаннями та психологічними якостями особистості в процесі мовленнєво-мисленнєвої діяльності. *Актуальні проблеми іноземної філології: науковий збірник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*, (13), 84–90.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.44

МОЛОДІЖНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Музика Катерина Сергіївна

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів та природокористування України

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Колесник Марія Юріївна

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Національний університет біоресурсів та природокористування України

УКРАЇНА

Молодіжний сленг – це одне із складових процесу розвитку мови, її поповнення, її різноманіття. Актуальність вивчення німецької молодіжної лексики зумовлена тим, що молодіжна мова набуває все більшого значення в суспільстві. Тому, мова — це явище соціальне, якому характерне відображення вподобань та антипатій соціуму. Розвиток мови, поповнення її словникового складу відбувається на сучасному етапі дуже швидко. Це пов'язано із шаленою швидкістю розвитку промисловості, техніки, із загальною комп'ютеризацією тощо. За допомогою мови людина не лише висловлює свої думки, а й свої почуття, ставлення до висловлюваного.

Основні функції лексичних одиниць молодіжного сленгу – це слова підвищеної емоційності, які гіперболізують позитивні (напр. super, schau, geil, cool, genial, klasse, funky) та негативні оціночні слова (напр. assig schizo, ätzend). Характеризуючи молодіжні висловлення, ми можемо розподілити їх за понятійними групами: здивування та захоплення, небажання, протест, байдужість, перебільшення, доведення своєї думки, погроза. Багато чинників впливає на

роль молодіжного сленгу. До таких чинників належать передусім національні мовні традиції, поняття мовної культури, урбаністичні процеси, характер іншомовного впливу, особливості (фонетичні, лексичні, граматичні) будови мови, специфіка мовної орієнтованості медійного середовища, державний статус мови та ін.

Основними спільними рисами між німецьким та українським молодіжним сленгом є: 1) німецька та українська лексика використовується молоддю для ідентифікації конкретної вікової групи, (напр. Knutschen – küssen; хавати – їсти); 2) Молодіжний сленг зумовлений характерністю внутрішньо групової диференціація (Azubi-Student; бухенвальд – студентська їдальня); 3) Схильність до вульгаризації (Schwul – schlecht; кишка – черга).

Основними відмінними рисами є: 1) Український молодіжний сленг відзначається більшою соціальною маркованістю (Mücke – Musik; бандера – людина із Західної України); 2) Порівняно з німецьким, український молодіжний сленг є більш вульгаризованим, юні мовці часто вимовляють нецензурну лексику (Scheiße, дебіл). При аналізі німецького розмовного матеріалу українським читачем, можуть виникнути непорозуміння. Іноземець схильний вільно реконструювати і осмислювати внутрішню форму, етимологізувати, та вбачати експресію. Молодіжний сленг продовжує цікавити як дослідників і філологів, так і людей, що вивчають іноземну мову.

У вивченні цієї теми, я звернула свою увагу на молодіжний сленг. В усіх мовах ми можемо знайти цікаві приклади позначення молодими людьми дівчат і жінок. Мною виявлені цікаві приклади таких позначень жінки, наприклад: блондинка - Blödchen; подруга- Torte; неприваблива дівчина — Schabracke; завзята відвідувачка дискотек - Disco- Torte; "Welch eine Süße"! - яка очаровашка тощо.

Для позначення непривабливих, некрасивих дівчат використовуються наступні слова:

Horrorbraut - неприваблива дівчина; Spinatwachtel - негарна дівчина; Motte - непоказна дівчина, сіра миша; Schreckschraube - страховисько; стара карга; Eule - неприваблива дівчина; Besen - страховисько, негарна дівчина, жінка; Gans - непоказна дівчина; Schrulle - потвора.

Для позначення поняття «зарозуміла жінка» існують такі слова: Schneegans - самозакоханий дикий арктичний гусак, hübsche Larve - красивий черв'як.

Отже, проведене мною дослідження показало, що як в українській, так і в німецькій мові існує безліч молодіжних жаргонізмів для позначення жінок в різних життєвих аспектах. Крім того, дослідження показало, що кількість слів для позначення негативних рис значно вище, ніж слів для позначення рис позитивних.

Як було сказано вище, знання жаргонізмів і сленгових слів представляє великий інтерес в процесі вивчення німецької мови, так як пов'язано з розумінням значень слів і їх вживанням в мові сучасної німецької молоді, для якої сленг є звичайним явищем.

Узагальнюючи сказане щодо проблеми ідентифікації та опису німецького молодіжного жаргону, слід підкреслити, що, на мій погляд, потрібно розглядати його сьогодні як окремий соціолект, варіацію побутово-розмовної мови у множинній структурі німецької мови. Неоднорідність носіїв молодіжного жаргону сучасної німецької мови пояснюється насамперед збільшенням фази "молодість" у житті сучасної людини. Так само, як сьогодні зміщені вікові межі, зміщені й межі між окремими соціальними групами— учнями, студентами, солдатами, молодими працівниками й ін.

Список використаних джерел:

- [1] Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник / І. В. Корунець. Вінниця: Нова Книга, 2001. 448 с. 13.
- [2] Лисенко Г. Л., Баклан І. М., Чепурна З. В. Основи перекладу – міст між теорією і практикою (німецько-український напрям): підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видво «Політехніка», 2019. 204 с. 14.
- [3] Назаркевич Х. Основи перекладознавства = Grundkurs Translatologie: в 2 ч.: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Ч. 1: Теоретичний курс. 298 с. 15.
- [4] Нямцу А. Є. Основи перекладознавства / А. Є. Нямцу, О. І. Дашченко, М. І. Гураль та ін. Чернівці: Рута, 2008. 312 с.
- [5] Тлумачний словник німецької мови Duden

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.45

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кириченко Аліна Русланівна

Здобувач вищої освіти
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Линтвар Ольга Миколаївна

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет

УКРАЇНА

Вступ. Сучасна Україна невпинно інтегрує до Європейської спільноти. Це призводить до швидкого розвитку політичних зв'язків з іншими країнами та розширення державно-правових зв'язків на міжнародній арені. Оскільки Україна поступово виходить на міжнародний рівень, збільшується й необхідність володіння іноземною мовою для забезпечення ефективного спілкування між представниками різних культур. Це призводить до збільшення попиту на висококваліфікованих фахівців у галузі перекладу, включаючи і юридичну сферу. Особливо важливою стає юридична термінологія, яка відображає наукове усвідомлення та об'єднання теоретичних знань і практичного досвіду застосування міжмовних еквівалентів. Переклад юридичних текстів стає спеціалізованою цариною для фахівців-філологів, оскільки вимагає лаконічності та чіткості, щоб уникнути будь-яких непорозумінь. Також слід відзначити, що велика увага до мови права та юридичних термінів свідчить про розвиток правової держави, нації і її правосвідомості на національному, державному та культурному рівнях. Така зовнішньополітична правова ситуація призводить до проблем у перекладі юридичних нормативно-правових актів через постійні зміни у професійній лексиці, а також динамічні зміни в національній юридичній термінології, яка розвивається паралельно зі суспільними змінами. З огляду на відмінності у правовій системі України та англомовних країн, переклад юридичної термінології стає однією з найскладніших задач у лінгвістиці та перекладознавстві. Таким чином, проблема перекладу англійської юридичної літератури, зокрема, є важливою у зв'язку із сучасними державними та суспільними процесами, вимагає уважного дослідження та пошуку шляхів досягнення еквівалентності перекладу в галузі права.

Дослідженням юридичної термінології займалися такі мовознавці, як А. Анісімова [1], А. Ключина, А. Здор, О. Радишевська, І. Шумило [3], М. Карпушина, В. Згурська [2] та інші.

Мета роботи. Мета дослідження полягає в аналізі специфіки «англійсько-українського» перекладу юридичної термінології та труднощів, які можуть виникнути під час перекладу.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження виступають юридичні терміни, які викладені у Конституції Сполучених Штатів Америки. Дослідження

лексично-семантичної проблематики перекладу юридичної термінології здійснюється шляхом вивчення структури та складових частин юридичних термінів у англійській та українській мовах, збору та аналізу великого обсягу юридичних текстів для виявлення вживання даних термінів та їх контекстного значення.

Результати та обговорення. Переклад текстів та термінів юридичного спрямування мають певну специфіку. Під юридичним перекладом мається на увазі переклад текстів, які належать до галузі права, характеризуються спеціалізованою юридичною термінологією і застосовуються для розуміння та обміну правовою інформацією. На сьогоднішній день юридичний текст має декілька визначень, проте якщо розглядати його з точки зору мовознавства, то він трактується як повідомлення, що містить правову інформацію, викладену у вигляді офіційного письмового документа, який має модальний характер і прагматичну установку та складається з певних єдностей, які включають різні типи лексичного, граматичного та логічного зв'язку [1, с. 48]. Головне завдання перекладу – передати значення терміну та речення через перефразування або навіть дослівно.

Для дослідження проблематики лексично-семантичного аспекту перекладу юридичних термінів з англійської мови важливо проаналізувати застосування лексичних трансформацій, що використовуються мовознавцями у процесі перекладу юридичних текстів.

І. Шуміло запропонував такі найпоширеніші прийоми при перекладі юридичних термінів:

1) застосування лексичного еквівалента, наприклад: *legislative* – законодавчий [5, с. 1]; *legal case* – судова справа, *forensic medical examination* – судово-медична експертиза, *common law* – загальне право, *family law* – сімейне право, *corporal punishment* – тілесне покарання; *assassin* – убивця;

2) калькування – відтворення комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови, наприклад: *according to law* – відповідно до закону, *multiple accredit* – множинне акредитування;

3) транскрибування – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу, наприклад: *securitization* – сек'юритизація; *actuarian* – актуарій; *bonus* – бонус.

4) транслітерація – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу, наприклад: *solicitor* – солісітор, *barrister* – баррістер, *legitimism* – легітимізм, *vice-chancellor* – віце-канцлер, *vice-consul* – віце-консул;

5) описовий переклад – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке дає її пояснення або визначення, наприклад: *official accusation* – офіційне звинувачення (у здійсненні злочину);

6) приблизний переклад – переклад, за якого зберігається основне значення слова, проте в мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном, наприклад: *police photographer* – судовий фотограф, *notary public* – державний нотаріус;

7) переклад із допомогою аналога – одного із декількох можливих синонімів, наприклад: *claim* – позов; праводомогання; претензія; вимога, *notice* – попередження, повідомлення, заява, сповіщення, попереджати, заявляти сповіщати; сповіщення про готовність судна до завантаження; знання, обізнаність [4, с. 49];

8) переклад шляхом створення неологізму, неологізм у юридичній лінгвістиці передбачає наявність слова чи словосполучення, якого не існує в правовій системі мови перекладу, наприклад: *stay-in* – пікетування; *has-been* – політичний діяч, який утратив свій вплив [3, с. 277].

Проаналізувавши юридичні документи та їх переклад українською мовою, можна зробити висновок, що при перекладі термінології переважно застосовується лексичний еквівалент та калькування.

Висновки. Проблематика перекладу юридичної термінології полягає в множинності значень термінів і відсутності їх прямих еквівалентів. Перекладач повинен розуміти принципи термінотворення, знати чинне законодавство, культурні відмінності та користуватися довідковою літературою.

Проаналізувавши специфіку перекладу юридичної термінології, серед стратегій перекладу юридичної термінології з англійської на українську мову найчастіше використовується лексичний еквівалент та калькування.

Отже, основними стратегіями перекладу юридичних термінів, виходячи з проаналізованої літератури, слугують відтворення комбінаторного складу слова чи словосполучення та пошук лексичного еквіваленту до англійського юридичного терміну.

Список використаних джерел:

- [1] Анисимова А.Г., Архипова М.А. (2014). Англоязычные юридические термины: оптимизация процесса обучения. *Вестник Московского государственного института международных отношений.*, № 4 (37), 294–298.
- [2] Згурська В. (2010). Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології: збірник наукових статей*, № XXIII, 535–542.
- [3] Шуміло І.І. (2017). Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови. *«Молодий вчений»*, № 12 (52), 275-278.
- [4] Гайдай В. В. (2016). Особливості перекладу судових рішень як виду юридичних текстів. Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки, № 3-4 (46-47), 48-51.
- [5] Конституція США. URL: <https://constitutioncenter.org/the-constitution/full-text> (1789).

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.46

ФЕМІНІТИВИ У СУЧАСНОМУ ІТАЛІЙСЬКОМУ ДИСКУРСІ

ORCID ID: 0000-0001-8866-9312

Боровенська Тетяна Олексіївна

старший викладач кафедри іноземних мов
університет «Харківський національний університет мистецтв
ім. І. П. Котляревський»

УКРАЇНА

Мова завжди відображала соціокультурні реалії та стандарти суспільства. Світ щоденно, щохвилино змінюється, з'являються нові предмети, нові технології, перемінюється соціум і це все знаходить своє відображення у мові.

Останнім часом, у зв'язку з розширенням гендерної гнучкості та інклюзивності, виникла проблема фемінітивів – іменників, які позначають професію, посаду, сферу діяльності тощо в жіночому роді. Вони надають альтернативні форми слів. Наприклад, традиційна чоловіча форма "il dottore" (лікар) може бути замінена фемінітивом "la dottoressa" (жіночий лікар), підкреслюючи інклюзивність професії для обох статей.

Фемінітиви, відносно нове лінгвістичне явище, питання щодо роду було порушене в Італії ще в 1986 році італійською лінгвісткою Альмою Сабатіні у роботі «Raccomandazioni per un uso non sessista della lingua italiana». У своїй книзі Альма Сабатіні підкреслювала мовну нерівність між чоловіками та жінками і пропонувала способи уникнення такої гендерної проблеми. І хоча спочатку ця робота зазнала великої критики та невдоволення, саме вона стала рушійною силою, яка призвела до гендерної революції, зміни андроцентричного підходу та більш активного вживання фемінітивів в італійському дискурсі.

В італійській мові всі іменники відносяться або до чоловічого, або до жіночого роду. Ця граматична властивість часто відображає біологічну стать. Наприклад, "il ragazzo" (хлопчик) є чоловічим родом, в той час як "la ragazza" (дівчинка) є жіночим родом. Ця роздільна лінія також стосується артиклів, прикметників та навіть форм дієслова, створюючи істотний гендерний вимір у мові.

Найбільше полеміки та обговорень щодо фемінітивів виникає у професійній сфері, так як фемінізація професійних назв дозволяє зробити жінок видимими у мові. Багато лінгвістів намагаються знайти спосіб зробити мову більш інклюзивною та зменшити наявний андроцентризм. Наприклад, при звертанні, щоб уникнути гендерної нерівності, кажуть «signori e signore», підкреслюючи звертання як до чоловіків, так і до жінок. На письмі був запропонований знак «schwa» - «ə» або «астериск» - «*», яким пропонується замінювати останню голосну слова, яка позначає рід: «signogə», «amic*», таким чином нівелюється різниця між чоловічим та жіночим родами і робить звертання нейтральним [1]. Хоча такі способи часто використовуються в спілкуванні, соціальних мережах, але є багато противників таких позначок, вважаючи їх недоречними, тому поки що ці символи не прийняті та не є офіційними.

В сучасній лінгвістиці активно займаються питанням фемінітивів та гендерної рівності такі лінгвісти як Вера Гено, Сесілія Робустеллі. Завдяки активній діяльності прихильників гендерної (феміністської) лінгвістики та порушенню питання фемінітивів, в словниках почали фіксувати жіночі назви професій. Наприклад, відомий італійський словник «Il vocabolario Treccani» в

2022 році вперше в історії словників італійської мови відмовився від андроцентричного підходу, почавши вказувати також жіночі форми іменників та прикметників, при цьому в новій редакції словника жіночі форми даються перед чоловічими. Ці революційні зміни відображають соціальні зміни, необхідність інклюзивності в сучасному світі та допомагають уникнути гендерної нерівності.

Хоча відмічається значний прогрес у вживанні фемінітивів, на практиці цей процес відбувається повільно та має багато противників. Це пояснюється певними соціокультурними та лінгвістичними чинниками. Деякі лінгвісти вважають, що фемінітиви можуть призвести до плутанини. Наприклад, іменник *portiere* позначає голкіпера чоловічого роду, утворивши фемінітив від цього слова, отримає *portiera*, що зараз позначає «двері», таким чином, новоутворений фемінітив може призводити до непорозуміння. Насправді ж, інші лінгвісти вважають це лише упередженням та небажанням, щоб жінки займалися чоловічим видом спорту. Деякі італійці вважають, що фемінітиви мають немилозвучне сполучення звуків і цим забруднюють мову. Проте цей аргумент також немає підтвердження, адже є багато слів у мові, які звучать негарно, але від них ніхто не відмовляється. Лінгвісти не вбачають какофонії у фемінітивах, наприклад, новий фемінітив «*ministra*» - «міністерка» не звучить гірше за давно існуюче слово «*maestra*» - «вчителька», але вбачають в цьому стереотипне сприйняття та асоціювання престижних професій лише з чоловіками [2].

Ці обговорення та суперечки вказують на те, що питання фемінітивів в італійській мові є складним і багатограним, і відображають більш загальні питання стосовно гендерної рівності, культурних традицій та лінгвістичної еволюції.

Список використаних джерел:

- [1] Офіційний сайт Інституту італійської енциклопедії «Треccані». (2022). Вилучено із https://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/speciali/Schwa/4_Gheno.html
- [2] Vera Gheno. (2020). *Femminili singolari – il femminismo è nelle parole*. Firenze: Effecu.

섹션 22. PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.47

THE FUNDAMENTAL CONTRADICTION OF THE GOALS AND MEASURES OF THE "AFFIRMATIVE ACTION" POLICY IN THE USA

Anatoly Pokrovsky

Candidate of Philosophy, Associate Professor of the Department of Philosophy
Kharkiv National University of Radio Electronics

Yevheniia Lementova

3rd year Student of Computer Science Faculty
Kharkiv National University of Radio Electronics

UKRAINE

A demonstration of discrimination and a fight against it is shown in different societies. The more developed a society is, the more complicated its structure is, and the more varied the population is. Development is always accompanied by differential processes that require secondary integration at a new level of complexity. Under such circumstances, the desire of developed societies to positively solve integration problems, including in the field of ethno-cultural relations, which are an important form of social interaction in any society, is obvious. The problem of ethno-cultural integration becomes even more acute if there is a certain historical context in which these relations were formed. A clear example of such a problematic situation is the modern USA, where the great racial and ethno-cultural diversity of the population is complemented by the historical legacy of slave ownership and a long policy of segregation of certain sections of the population. The consequence of these circumstances was a significant deformation of social relations, to overcome which the state policy of "affirmative actions" has been implemented over the past few decades. In modern conditions, gender issues have also been added to the ethnic component. Analysis of the goals and means of this program seems important and relevant in modern conditions.

For the first time, the term "affirmative action" appeared in the decree of the 35th president of the United States, John Kennedy, from 1961. The main idea of the proposed program was the implementation of a system of measures that were supposed to compensate for the consequences of historical discrimination of certain sections of the population and ensure equal opportunities. First of all, these measures abolished all forms of legal segregation. Later, according to the decree of President Lyndon Johnson, economic measures were added to the political measures: government contractors were obliged to proportionally increase the number of representatives of ethnic minorities and women in the workplace [1]. Such measures created a system of ethnic quotas, which led to the emergence of privileges in hiring, entering an educational institution or opening a small business for those who were classified as certain historically oppressed minorities.

This approach of "artificial balance" was supposed to have positive consequences for society primarily due to increasing the equality of different groups

and overcoming disparities in the distribution of social resources. But in practice, the policy of "affirmative actions" had more controversial consequences, which are most clearly manifested precisely in the aspect of equality as the main goal of this policy [2]. The fundamental contradiction is the attempt to overcome inequality through the introduction of quotas, and not in the fight against the preconditions of inequality. The policy leads to the preservation of a system of inequality, in which stratification is based not on acquired, but on assigned statuses. This, in particular, is pointed out by the sociologist Nathan Glaser, noting that the transition from a policy of "indifference to skin color and race" to a policy of "race perception" creates a situation in which advantages for minorities discriminate against other groups, which leads to reverse discrimination [3]. This creates the conditions under which discrimination does not disappear, but only changes forms, creating new artificial hierarchies.

A clear manifestation of the reverse nature of the "affirmative action" policy is the situation at Yale University [4], where skin color was an important criterion for the admission of students to the educational institution for 50 years. In 2020, the US Department of Justice released data from an investigation that found African-American applicants were, on average, 10 times more likely to enter university than Asians and a quarter as likely as whites. This fact is only a demonstration of the general trend. It is indicative of the general tendency to shift the emphasis from assistance in achieving certain results (social scholarships or housing subsidies for representatives of minorities who demonstrate certain abilities and readiness for development) to direct quotas of certain proportions - regardless of the actual distribution of competences. Quotas obviously distort the selection procedures for professional training and the distribution of relevant statuses, which must first of all take into account the level of competence, especially in industries related to socially important and vulnerable spheres of public life and technical support.

The possibility of receiving privileges "by default" only on the basis of belonging to a certain group not only violates the basic principles of equality of opportunity, but also definitely creates prerequisites for various abuses. Privileges, which are granted regardless of competence and achievements, but provide access to certain resources and benefits, provoke a situation where, in order to preserve or obtain preferences and political advantages, the formation of certain minorities necessarily turns into a business project, for the promotion of which any what manipulations – including with statistics – in mass media (for instance[5]), and individual precedents can be presented as manifestations of systemic phenomena. A good example of the abuse of media tools in the interests of certain groups was the wave of violence and riots that began in the USA in the summer of 2020 in connection with the death of George Floyd during the arrest by police [6]. Coincidentally, these events took place a few months before the next presidential election. An important aspect of these events is the massive manipulative influence of mass media on public consciousness and the preference of an emotional presentation of a single tragedy over a rational analysis of the problem of violence in society.

Moreover, the criminal statistics run away from stereotypes. In 2017, African-Americans accounted for 53.1% of all homicide arrests in the US, compared to 12% of the total population. However, 93% of African American was killed by African Americans. It is also indicative that according to the statistics of 2016 (the previous) year, the number of African-Americans killed during arrests was almost twice as low as the number of "whites" killed [7]. It is natural to conclude that the greatest threat to African Americans is the conditions of their compact living and the spread of specific subcultures. The involvement of new generations in the criminal world is thus a self-reproducing process. That is why "affirmative actions" totally cannot overcome the conditions under which the African-American minority remains the most marginalized.

There is no real improvement in the situation, because there is no overcoming of those prerequisites that caused the current socio-economic condition of the African-American community. The manipulative abuse of the mass media is even more clearly demonstrated by the statistics, which record that the position of the Latin American community in the USA is more vulnerable in many respects than that of African Americans [5].

Therefore, the main problem of the policy of "affirmative action" in the USA is the fundamental contradiction between the declared goals and the real circumstances and measures. The fight against various forms of discrimination declared as the main goal in the conditions of the increasing spread of quotas cannot be achieved, because it does not solve the problems of the existence of racial differences, but, on the contrary, exacerbates them even more. The policy of "indifference to skin color and race" cannot be implemented in the context of the slogan: "skin color matters." In society, ethics can only be general. Otherwise, society will inevitably disintegrate into separate communities, become fragmented. Under the conditions, discrimination does not disappear, but only changes its forms, once again being established in state laws, and political activity begins to concentrate around the struggle for all kinds of privileges and a dominant position in the system of distribution of unconditional subsidies and "reparations". The idea of direct financial payments to members of racial or ethnic and even sexual minorities already demonstrates that the general trend remains unchanged.

In the conditions of a society devoid of laws that previously limited the rights of certain racial and ethnic groups, any quota based on innate (assigned) statuses eliminates incentives for productive activity and self-development, fixing precisely belonging to a certain minority as the main social characteristic. Acquired statuses cease to be the main factor of individual efforts. This necessarily stimulates the preservation of the minority - instead of its reintegration into the general social space of activity and its evaluation through the successful actions of its individual members. Racial-ethnic origin (and even more imaginary forms of self-identification) from the elements of individual self-consciousness are once again transformed into dominant statuses, belonging to which is a decisive factor of social disposition, including economic and political.

References:

- [1] Bachynska O.-M.I. (2017) The historiography review of the policy of positive discrimination in the United States of America as a means of ensuring the principle of non-discrimination // Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Seria: Jurisprudence.2017(27).14-16
- [2] Skrentny J.D. (1996) The Ironies of Affirmative Action // Politics, Culture and Justice in America/ J.D. Skrentny. - Chicago, 1996. - 326p.
- [3] Glazer N. Affirmative Discrimination Ethnic Inequality and Public Policy/ N. Glazer.-New York, 1975.- 248p.
- [4] Mind.ua. The US Ministry of Justice accused Yale University of discriminating against "whites" and Asians. It was taken on 19th May from <https://mind.ua/news/20214608-min-yust-ssha-obvinuvativ-elskij-universitet-v-diskriminaciyi-bilih-ta-azijciv>
- [5] Gal, Sh., Kiersz A., Mark M. and others. 25 simple charts to show friends and family who aren't convinced racism is still a problem in America. It was taken on 10th November from <https://www.businessinsider.com/us-systemic-racism-in-charts-graphs-data-2020-6#the-employment-population-ratio-measures-the-share-of-a-demographic-group-that-has-a-job-and-its-been-lower-for-black-people-for-years-1>
- [6] BBC News Ukraine. The death of George Floyd. The USA was engulfed in "absolute chaos", Trump was going down to the bunker. It was taken on 28th August from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52879733>
- [7] BBC News. Police and Blacks in the United States: Facts and Myths It was taken on 28th August from <https://www.bbc.com/russian/features-36837450>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.48

WORKING WITH CHALLENGES OF HISTORIC SCALE DURING INTER-PARADIGM TRANSITION

ORCID ID: 0000-0003-2779-3736

Vladimir E. Shedyakov

Dr. Sc. (Sociology), Ph. D. (Economics)

Freelancer scientist

UKRAINE

The cataclysms of the beginning of the 3rd millennium are a feature of parting with the social structure and world order, which were becoming a thing of the past. The maturation of a new social paradigm breaks the old forms. Uncertainty, mutual penetration of fragments of different structures, mobility of boundaries increases, the ratio of norms and anomalies changes radically. The transitional period is a time of both an accelerated search in practice and in theory for new mechanisms, and an increase in the possibility of a rollback in development: as an element of progress or as a generalizing trend of transformations. At the same time, cyclical and translational, wave-like and irreversible processes, trends of progress and regress. The inversion phenomena of non-classical transformations require a more complete use in the process of social regulation of naturally matured socio-economic forms, when the strategy of the “progressors” “to do good by force” only exacerbates contradictions, leads to overspending of resource bases and causes rejection. The final success of the transition significantly depends on the quality of organizational and managerial relations. For example, an effective solution may be to single out the core of development in everyday reality, to cultivate and build it up through two-loop control. On the one hand, teachings of a conservative, liberal and social democratic orientation offer their own paths for transformation; on the other hand, national sovereignties or transnational corporations / associations become the core of the search. Optimizing the course of change involves taking into account changes not only at the micro, but also at the macro level [1-5]. Thus, the feature that determines the range of both emerging strategic transformations and the impact on them is the transition: from the economy of simple labor to the economy of unique creativity; from exogenous quantitative growth to endogenous qualitative development; from the dominant of the material to the spiritual, moral and intellectual; from formational to non-formational; from exchange based on the comparison of goods to exchange based on the comparison of abilities; from conceptual openness to recognition of the right to intrinsic value and isolation of cultural and civilizational worlds; from cosmopolitanism / nationalism to regionalism and strategic partnership; from the unity of globalism patterns to post-global diversity [6-17].

Obviously, the field of choice of possible transformations is expanding. Among them there is also an optimal way. But there are many others, including directions of degradation: both systemic and partial. For development, regress, as a rule, is an internal element of progress (and not only its external antithesis). But the transitional period intensifies the temptation not just to roll back, but to regressively direct further transformations, to roll over into reverse evolution. Manifesting itself most acutely precisely during the transition period, transformations and restructurings are enriched with specific characteristics of a rough outline of the future, the creation of its plan and the identification of intention. For example, actions to overcome the threat of the

coronavirus-19 pandemic clearly demonstrated the balance of advantages / disadvantages of not isolated subsystems of health care, education, emergency situations, but also the essence of models of political regimes, and, accordingly, the state of all socio-cultural relations. At the same time, the level of readiness of health care systems and authorities often turned out to be completely insufficient for understanding and stopping (and even more so, curing), the role of international organizations was often reduced almost to collecting statistics of events and processes. The challenge of the pandemic focused not only medical or psychological aspects, but also economic, technological, military, informational, etc., and the general crisis included the failures of the healthcare, trade, economic, information and cybernetic subsystems only as bright components, strengthening the corresponding confrontation lines. Those who previously had the status of recognized favourites (or even hegemony) of the global order failed to show the political, moral, organizational qualities of the true leaders of the ecumene, by no means saving the peoples, but outbidding medical supplies, doctors, etc. At the same time, the epidemic has become only an additional impetus to breaking the established transnational technological chains in the world and closing within the boundaries of cultural and civilizational worlds, stimulating import substitution and migration restrictions and reflecting the urgent need for cardinal transformations. However, sometimes the confrontation with the consequences of the pandemic sometimes covers up the solution of issues of mastering / preserving the sphere and instruments of international and internal control.

The conditions of the transition period objectively predispose not only to the expansion of opportunities, but also to the aggravation of threats [18-26]. At the same time, the prevalence of the potential of positive opportunities over negative ones is connected with the organizational and managerial skills of carrying out changes. The technical and technological content of the process, replacing the performance of muscle-energy functions with various aggregates, allows (and makes it effective) to concentrate human efforts on creative tasks. Naturally, growing tendencies do not at all mean an indispensable rejection of the achievements of Modernity and Tradition; they do not cross out their potentials. On the contrary, new facets of their combination and activation are opening up. But they manifest themselves differently in forms specific to each cultural-civilizational world. And the more fully the diversity and specificity of living conditions are taken into account during the transition period, the more impressive the result can be achieved.

A citizen has not only an inalienable right to freedom of choice of citizenship, but also the obligation to take an active part in solving not only tactical, but also strategic issues of the country's transformation. The social ideal turned to the past should not become a hindrance to the future; it ensures that innovations are rooted in the traditions of society. Ideas about the normative and fair leave their mark on strategic preferences. In particular, the separation of aid from neo-colonialism and neo-mercantilism runs along the same watershed as the divergence of the course towards development from being pumped out, depleted by political, economic and / or cultural-ideological mechanisms. Are the conditions for the life and creativity of the people improving, or are the channels for exporting raw materials and exploiting the potential being improved? How do the direction and pace of change compare in the centre and on the periphery, in the metropolis and the colony? Are conflicts considered as a possible source of increased controllability, quenched or fomented? As you know, colonialists not only sought to pump out all the wealth, but also drastically worsened the life of the natives (even if they did not kill immediately),

which, from quite tolerable, organically corresponding to the conditions, instantly became unbearable. Often – it has turned from almost heavenly into almost the embodiment of hell on earth. Compulsion to truly hard labour was carried out both by economic (cutting off alternative opportunities for obtaining means of subsistence) and by non-economic measures of influence. The current wave of neo-colonial expansionism (first of all, enterprises – "factories" of the military-industrial complex and pumping out resources) includes measures of economic and non-economic coercion to work for them.

Accordingly, effective organizational and managerial combinations of using the opportunities and threats of the transition period are able to significantly affect the potential of creativity in maintaining the harmony of the strategy, tactics and operatives of transformations. At the same time, the cardinal global transit resonates mutually with the search for the post-Soviet space. And during the collapse of great empires, not only their various fragments oppose, but also approach: to survive and change together or one by one. "Hitch knots" naturally turn into tangles of contradictions and an arena of conflicts. Naturally, the interpenetration of post-Soviet societies: kinship, friendship, spiritual, material ties, stages of life, study, etc. – huge and layered. And many sores of society, its parts are also common. It is obvious that the right to profess one's native religion, to use one's native language, to create in the forms of native culture are inalienable, as, for example, the right to life and prosperity. Accordingly, a regime that is trying to ban the language, culture, and faith of its citizens not only shows a nazi character, but also carries out ethnocide of the population as a model of the genocide of the people. A comprehensive (in particular, socio-demographic and political-economic) catastrophe becomes a natural consequence of such a course. And one of the channels for its realization naturally turns out to be blocking the ways of the creative manifestation of the giftedness of the population, the creative consensus of the people. Prevention of the threat of reverse evolution in the transition period involves a planned improvement in the quality of cooperation, social and production interaction and a competent balance of mechanisms and the objective state of affairs; uniting the efforts of individual workers and collectives. The embodiment of socio-economic creativity in a public-private partnership becomes a factor in the progress of society. Crucially important conditions for optimizing the transition are the cultivation of development engines - timely forms and mechanisms that are organic for given specific socio-cultural and political-economic conditions, as well as the social environment itself. That is, on the basis of a real increase in the maturity of socio-economic ties, it is required to ensure the advanced transformation of the social landscape and the development of scientific, educational and industrial clusters, points of concentration of progressive changes. The socio-state systems of protecting the basket of the rights of the population, as well as everyone's access to the use of the benefits of their cultural-civilizational world in order to discover and creatively realization (primarily in labour and management) their complex of talents, the consistent "socialization of the state". In particular, the protection and manifestation of the fundamental interests of the people require an increase in the level of organizational, managerial and professional knowledge and skills. The diversified creative initiative of workers, real political and economic power of the people is not an appendage to organizational and managerial activity, but one of its pillars. Civic restlessness, creative search, dissent in the broadest sense should not be perceived as an annoying factor and the opening of shortcomings by people's control as a pretext for curtailing intra-organizational democracy by bureaucratic elements in government and administration. Both

---

provoke the use of the wealth of society in the selfish interests of groups, lead to the squandering of resources, the degradation of production, and merge the flows of corruption and bureaucracy.

Accordingly, it is necessary to move from the habit to the global imposition of liberal standards of Westernization on extremely heterogeneous cultural and value worlds to a focus on cultivating one's own social conditions for productivity and long-term stability of life. Moreover, from each type of models (traditional, modern, postmodern) of development, any specific cultural-civilizational world, relying on its mechanisms of self-organization, is free to choose its specifics, respectively, both to the deep layers of its value-sense complexes, and to the dynamics of transformation. Reliance on the information and communication capabilities of various models of life arrangement / development of a smart society and the basic value-sense complexes of the cultural-civilizational world allows us to provide more reliable foundations for success in achieving both a state of unity within society and competition / partnership in our external relations.

References:

- [1] Бузгалин, А.В., Колганов, А.И. (2003). Теория социально-экономических трансформаций. М.: Теис.
- [2] Шедяков, В.Е. (2020). Революционные трансформации общественной парадигмы – черта начала 3 тысячелетия. *Politicus*, (6), 96-103. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-6.16>
- [3] Шедяков, В.Е. (2021). Метаморфозы миропорядка: место переходного периода. *Labyrinths of Reality*. Montreal: ASF, (13), 88-92.
- [4] Шедяков, В.Е. (2020). У колыбели новой общественной парадигмы. *Перспективи*, (3), 100-108. DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2020.3.13>
- [5] Шедяков, В.Е. (2016). Постглобализм как социально-экономическое явление. *Рухес*, (4 / 3), 104-114.
- [6] Колганов, А.И. (1990). Путь к социализму: трагедия и подвиг. М.: Экономика.
- [7] Шедяков, В.Е. (2017). Парадигмальный переход в теории и на практике: стратегический дизайн форсированных трансформаций. *Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту*. Економічні науки, (23 - 1), 54-58.
- [8] Шедяков, В.Е. (2020). Межпарадигмальный переход в структуре и организации международной жизни. *Research, challenges and development prospects in the area of social sciences / Kloc, J., Kempnińska, U., Brenda, Z. (ed. board). Wloclawek – Riga: Baltija Publishing, 301-325. DOI <https://doi.org/10.36059/978-9934-588-42-6/301-325>*
- [9] Шедяков, В.Е. (2017). Переходный период: сущность, содержание, формы. *Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту*. Екон. науки, (25 - 1), 17-21.
- [10] Шедяков, В.Е. (2020). Постепенность и скачки общественного развития: особенности в переходном состоянии. *Labyrinths of Reality*. Montreal: ASF, (10), 20-24.
- [11] Шедяков, В. (2015). Система світогосподарських зв'язків переживає стан, близький до інституціональної невизначеності. *Економіст*, (9), 1-3.
- [12] Шедяков, В.Е. (2020). Поиск исторического уровня в переходный период: личность и традиция. *Religion, Religiosity, Philosophy and the Humanities in the Modern Information Space: National and International Aspects*, (11), 26-30.
- [13] Шедяков, В.Е. (2020). Развитие протестных движений сквозь призму проблемного поля переходного периода. *Перспективи*, (1), 106-114. DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2020.1.14>
- [14] Shedyakov, V. (2020). Pandemic and change of public paradigm: political and economic aspects of the transition. *Pandemic Economic Crisis: Changes and New Challenges to Society: collective monograph / Bezpartochnyi, M. (scient. ed.). Sofia: St. Grigorii Bogoslov, 48-60. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.4396028>*
- [15] Шедяков, В.Е. (2020). Обогащение закономерностей переходного периода конкретикой случайного. *Labyrinths of Reality*. Montreal: ASF, (9), 6-9.
- [16] Шедяков, В.Е. (1994). Отвечая на вызов времени. *Капитал-экспресс*, (30 / 74), 8 сент., 1.
- [17] Шедяков, В.Е. (2019). Вектор постсоветских трансформаций как фактор глобальных преобразований. *Economy and Society: the Modern Foundation for Human Development: Proceed. of III Intern. Scient. Conf. Leipzig*, 40-41.

- [18] Braudel, F. (1992). *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, (I – III)*. University of California Press.
- [19] Ивашов, Л.Г. (2021). *Человечество. Мировые войны и пандемии*. М.: Кн. мир.
- [20] Амин, С. (2007). *Вирус либерализма: перманентная война и американизация мира*. М.: Европа.
- [21] Barnett, R.J. (1972). *Roots of War: The Men and Institutions behind U.S. foreign policy*. New York: Penguin Books.
- [22] Dettmer, J. (2023). Ukraine could be looking at another Maidan. *Politico*. 04.18. URL: <https://www.politico.eu/article/ukraine-war-another-maidan-revolution-dignity-russia-invasion>
- [23] Shedyakov, V. (2022). Post-globality as a changing of condition of international and domestic opportunities and threats. *Current issues of security management during martial law*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 46-57. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.7231597>
- [24] Шедяков, В.Е. (2020). Постглобальные возможности и угрозы: диапазон решений. *Economic Development: Global Trends and National Peculiarities* / Pawlik, A., Shaposhnykov, K. (eds.). Kielce: Baltija Publishing, 261-275. DOI 10.30525/978-9934-588-61-7-18
- [25] Шедяков, В.Е. (2017). Возможности и риски эпохи: научно-исследовательская рефлексия – рефлексивное управление – рефлексивная модернизация. *Management of modern socio-economic systems* / Žukovskis, J., Shaposhnykov, K. (eds.). Kaunas: Baltija Publishing, (I), 201-218.
- [26] Шедяков, В.Е. (2020). Возможности и угрозы для творческой реализации человека в сетевом обществе. *Development of Socio-Economic Systems in a Global Network Environment: Proceed. of Intern. Scient. Conf. Le Mans*, 88-90.
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.49

ВІД ГЕНОЦИДУ 1932–1933 РР. ДО ГЕНОЦИДУ 2022–2023 РР.): ТЯГЛІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ НЕОІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

ORCID ID: 0000-0001-8388-7169

Воропаєва Тетяна Сергіївна

кандидат психологічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0002-1088-2372

Авер'янова Ніна Миколаївна

кандидат філософських наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНА

Анотація: У статті аналізуються особливості російської неоімперської політики в Україні у ХХ – ХХІ ст., а також тяглість такої політики та геноцидних практик щодо українців. Методологічною основою даного дослідження виступає інтегративний підхід, який спрямований на вивчення Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. та геноциду українського народу 2022–2023 рр. під час повномасштабної російсько-української неоімперської війни.

Дискусії між науковцями та політиками щодо Голодомору 1932–1933 рр. в Україні тривають і посилюються, як правило, в період вшанування пам'яті жертв Голодомору та відзначення річниць цієї трагедії. Ключовими залишаються питання, що стосуються як кількості загиблих під час голоду, так і визнання чи не визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом. Інтегративний підхід дозволяє всеохопно дослідити причини і наслідки Голодомору 1932–1933 років, а також довести тяглість російської неоімперської політики в Україні у ХХ – ХХІ ст., а також послідовність у використанні геноцидних практик щодо українців.

Відомо, що основними характеристиками актуального стану сучасної науки є постнекласична раціональність (з її міждисциплінарним дискурсом; герменевтичним стилем мислення; парадигмальною толерантністю (В'ячеслав Стюпін); мережевим принципом організації знання (Джеффри Ф. Чью); «критичним самоосмисленням дисципліни» (Кеннет Дж. Джерджен); «легалізацією внутрішньо-суб'єктивного досвіду» (Андрей Юревич)), а також тенденція до інтеграції наукового знання [1] тощо. Ключовими ідеями постнекласичної науки є: 1) ідея конвергенції; 2) ідея соціокультурної обумовленості людського знання; 3) діалог соціогуманітаристики та природознавства. Це дозволяє зняти протистояння «наук про дух» і «наук про природу», організувати не тільки міждисциплінарний, але й трансдисциплінарний дискурс. Складне, нелінійне мислення здатне інтегрувати не тільки різні грані пізнання, але й різні наукові парадигми. Для постнекласичного мислення властиве інтегративне розуміння людського буття як цілісності (в єдності його тілесного, душевного і духовного рівнів [2]). Тому постнекласична раціональність може виступати в якості специфічного інструмента аналізу багатовимірних феноменів «з підвищеною гносеологічною й онтологічною складністю» (Джордж Келлі), до яких належать, зокрема, різнопланові соціетальні процеси (ідентифікаційні, націєтворчі тощо).

Для сучасних українознавчих досліджень, які присвячені аналізу системних, багатокомпонентних, багаторівневих і багатофункціональних утворень, найбільш оптимальним є інтегративний підхід, який дозволяє вивчати різні типи й види досліджуваних феноменів у їхній системній цілісності, а також врахувати різнопланові аспекти певних соціетальних процесів. Інтегративний підхід сприяє знаходженню методів, адекватних досліджуваному феномену, з урахуванням усіх особливостей та рівнів його розвитку. Інтеграція розглядається нами не як механічне з'єднання частин або компонентів системи, а як їх органічну взаємодію та взаємопроникнення, що сприяє формуванню якісно нового цілісного утворення. Інтегративний підхід дає можливість більш широкого, цілісного і багатогранного погляду на розуміння людської природи і всього Всесвіту. Методологічним підґрунтям інтегративного підходу є філософська ідея цілісності людини.

У європейській філософії родоначальником інтегративного підходу в науці вважається Іммануїл Кант, який висловив ідею цілісності природи людини, виділивши ієрархічні рівні її психіки. На початку ХХ століття в Німеччині почала формуватись філософська антропологія, яка продовжила розвиток ідей Канта. У 1972 р. Жан Піаже писав про ситуації, коли необхідно ставала інтеграція понять і методів різних дисциплін, які були близькі за своєю структурою, методам і способам перевірки результатів [3, с. 154–171].

Сучасний американський філософ і письменник Кен Вілбер став основоположником інтегральної метатеорії, покликаної об'єднати в одну діалектичну цілість науки про світ і про людину, традиції східного містицизму і західного раціоналізму, зовнішній досвід і внутрішні психічні стани. Кен Вілбер, розвиваючи ідеї Іммануїла Канта, Франца Brentano, Вільгельма Дільтея і Карла Юнга, створив цілісну картину еволюції людської свідомості і описав багаторівневий спектр психічної реальності. Інтегральний підхід (інтегральна теорія) – це підхід до людини, суспільства і науки, який зачіпає всі сфери людської діяльності. Поняття «інтегральний» означає об'єднання в єдину складну модель методів і теорій, які довели свою коректність у певних контекстах, відкидаючи будь-який редуccionізм. Сьогодні найбільш розробленим вважається інтегральний підхід, заснований на «всесекторній, всерівневій» моделі К. Вілбера (AQAL). Саме він розробив теоретичні й практичні положення інтегрального підходу, метою якого є конструктивне об'єднання відкриттів, зроблених у різних сферах людської діяльності (психологія, соціологія, філософія, містицизм і релігієзнавство, постмодерністські рухи, емпіричні науки, теорія систем тощо [4; 5]). У 1998 р. К. Вілбером був заснований Каліфорнійський інститут інтегральних досліджень, робота якого спрямована на вивчення наукових і соціальних питань в рамках інтегрального і нередуccionістського підходу. У наш час інтегральний підхід включає такі сфери, як інтегральна філософія, інтегральна психологія, інтегральна екологія, інтегральна політика, інтегральний бізнес, інтегральна духовність і інтегральне мистецтво, інтегральна модель людини тощо [6, с. 2–38]. Більше трьох десятиліть тому до досліджень К. Вілбера та інтегральної теорії приєднався відомий науковець, «батько кризового управління», професор Південного Каліфорнійського університету Ян Мітрофф, який розробляє інтегральну перспективу в галузі управління і теорії організацій [7, с. 25–42]. Ідеї К. Вілбера розвивають вчені з багатьох країн. Зокрема, Лариса Киященко й В'ячеслав Моїсеєв обґрунтовують філософію трансдисциплінарності, опираючись на інтегральний підхід Вілбера [8].

В сучасних українознавчих дослідженнях необхідно чітко розрізняти **різні рівні інтегративності**: 1) **комплекс** (репрезентує інтегративні процеси нижчого рівня); 2) **синтез** (репрезентує інтегративні процеси середнього рівня); 3) **інтеграцію** (репрезентує інтегративні процеси вищого рівня, що передбачають тісну взаємодію кількох наук (або наукових галузей), які всебічно й одночасно вивчають один і той самий предмет або об'єкт), які співвідносяться з **полідисциплінарними, міждисциплінарними й трансдисциплінарними** методологічними стратегіями). Наприклад, дослідження вважається **полідисциплінарним**, коли певний об'єкт різнобічно вивчається декількома науковими дисциплінами одночасно; при цьому кожна з цих дисциплін може використовувати власні методологічні принципи, вносячи свій внесок у «загальну скарбничку» знань про досліджуваний об'єкт [9]. Дослідження вважається **міждисциплінарним**, якщо воно проводиться з використанням не тільки спільних категорій, але й з кооперуванням різних наукових дисциплін. Для **трансдисциплінарних** досліджень характерний науковий пошук, спрямований «крізь», «через» кордони кількох наукових дисциплін, який виходить за їхні межі, на більш високий, метадисциплінарний, рівень. Саме такі дослідження характеризуються **холістичним баченням** предмета вивчення. Саме трансдисциплінарні дослідження здатні не тільки перетинати дисциплінарні межі, а й «переносити» наукові схеми, категорії, стратегії та практики з однієї дисциплінарної області в іншу [9; 10]. Олена Князева підкреслює, що «трансдисциплінарність у вузькому розумінні означає інтеграцію різних форм і методів дослідження, включаючи спеціальні прийоми наукового пізнання, для вирішення наукових проблем. Трансдисциплінарність у широкому розумінні означає єдність знання за межами конкретних дисциплін» [9]. Таким чином, вивчення будь-якої українознавчої проблеми не буде повноцінним, якщо не вийти за межі вузько-дисциплінарної обмеженості певної науки (наприклад, соціології, соціальної психології, культурології тощо). У цьому випадку «доцільніше говорити про полідисциплінарні дослідницькі поля, міждисциплінарні дослідження і трансдисциплінарні стратегії дослідження» [9]. При цьому «трансдисциплінарність не антагоністична міждисциплінарності, а доповнює її, оскільки з'єднує різні фрагменти реальності в єдину картину ... Трансдисциплінарність означає стимулювання синергії між дисциплінами і справжню інтеграцію знання» [9].

Н.М. Авер'янова в рамках інтегративного підходу вперше розробила принципи українознавчого аналізу [11, с. 3], який є різновидом трансдисциплінарного аналізу і який можна використовувати для різнопланових соціогуманітарних досліджень.

Відомо, що П. Кононенко, Т. Кононенко та В. Сергійчук зробили значний внесок у розвиток сучасного українознавства, сприяючи розвиткові як інтегративного, так і комплексного підходу [12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20]. Інтегративний підхід став методологічною основою багатьох українознавчих досліджень, присвячених становленню національної самосвідомості українців [21]; специфіці російсько-української гібридної війни [22]; інформаційній безпеці України [23; 24]; цивілізаційному розвитку українського народу [25]; колористичним уявленнями українців [26; 27] тощо.

Відомо, що повідомлення про голод у СРСР почали з'являтися ще у статтях американських журналістів, зокрема, в замітці Ричарда Саллета. Він у газеті *New York World Telegram* у липні 1933 р. опублікував невелику статтю з назвою «Кажуть, що в Росії загинули від голоду 10 мільйонів». Генеральний

секретар Європейського конгресу національностей при Лізі Націй Евальд Амменде у 1934 р. вказував, що жертвами голоду в СРСР стали 7,5 мільйони людей. Також побутує думка, що оцінка кількості загиблих людей від голоду належить безпосередньо Йосипу Сталіну, який у розмові з Вінстоном Черчиллем висловився про 10 мільйонів висланих і померлих від голоду селян [28, с. 38].

У самому ж СРСР недоступність архівів для науковців не давала змоги відтворити адекватну історичну картину деструктивного впливу голоду 1932 – 1933 рр. Можна згадати лише Станіслава Кульчицького, якому партійне керівництво доручило підготувати відповідь Конгресовій комісії США під керівництвом Джеймса Мейса щодо вчинення Й. Сталіним геноциду проти українського народу. Сам С. Кульчицький про цю подію згадував так: «У березні 1990 року Торонтський університет організував конференцію на тему «Україна під Сталіним». Запрошений до участі в ній, я вилетів у Торонто через Москву, де мав намір попрацювати з архівним фондом Центрального управління народногосподарського обліку (ЦУНГО). Директор Центрального державного архіву народного господарства СРСР В. Цаплін надав мені можливість працювати безпосередньо в архівосховищі. За кілька днів я проглянув сотні архівних справ і здобув потрібну інформацію. Я був не першим користувачем раніше суворо засекреченої демографічної інформації в цьому архіві, але виявився другим. У листах використання архівних справ було позначене прізвище Стефена Віткрофта – глави Центру радянських і східноєвропейських студій при Мельбурнському університеті» [29].

Лише із середини 1990-х років розсекречені архівні документи стали вивчатися українськими вченими. Після отримання Україною незалежності проблема Голодомору висвітлюється у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, проте досі не знайдено консенсусу в багатьох аспектах цієї проблеми. Важливо, що 28.11.2006 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», в якому визнано, що Голодомор 1932–1933 років в Україні є геноцидом Українського народу; публічне заперечення Голодомору 1932–1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним [30].

Володимир Василенко, вивчаючи Голодомор 1932–1933 рр. в Україні, висвітлив питання правової оцінки його геноцидного характеру відповідно до Конвенції 9 грудня 1948 р. про запобігання злочину геноциду та покарання за нього як цілеспрямований акт масового знищення людей. Науковець підкреслив, що численні підрахунки кількості жертв Голодомору свідчать про мільйони загиблих і точне їхнє число з правової точки зору не має принципового значення, адже це зовсім не змінює геноцидного характеру зазначеного злочину. «Тому в плані кваліфікації Голодомору злочином геноциду будь-які політичні маніпуляції цифрами, пов'язаними з кількістю жертв, як у бік їхнього зменшення, так і збільшення, є безпредметними. В моральному плані такі дії – спекулятивні і блюзнірські» [31, с. 34].

Елла Лібанова вказувала на значні демографічні втрати внаслідок Голодомору 1932–1933 рр., які оцінюються в 4,5 мільйони осіб: 3,4 втрачено через підвищену смертність, а 1,1 мільйон – через знижену народжуваність. Дослідниця підкреслює, що зазначені 4,5 мільйони осіб не народили дітей і онуків, а це обумовило кумулятивні демографічні втрати України, які на сьогодні становлять близько 6 мільйонів осіб, отже, «перевищують безпосередні втрати голодних років» [32, с. 276].

Станіслав Кульчицький коротко виклав суть своєї концепції щодо Голодомору. Вчений вважає, що необхідно чітко розрізняти голод 1932 р. від голоду 1933 р., перший з яких був тяжким, а в Україні відбувався навіть із випадками канібалізму, проте не мав характеру вбивства голодом. Пояснювався голод тим, особливо в Україні, що були запроваджені надмірні хлібозаготівлі. Селяни, щоб вижити та не померти з голоду, від'їжджали з України, таким чином, за її межами опинилося близько 3 мільйонів селян. Держава, переймаючись проблемою весняного посіву, надавала селянам продовольчу допомогу, навіть закуповувала обмежені партії зерна за кордоном і на певний час припинила експорт зернових культур. Голод, який настав наприкінці 1932 р. у селах, поставлених на «чорну дошку», а з січня 1933 р. поширився в усій Україні та Кубані, мав на меті, за задумом очільників Кремля, знищити неокреслену кількість селян, тобто «навчити уму-розуму» (вираз С. Косіора), щоб селянство більше не відмовлялося виконувати польові роботи за порожні трудовні. Були створені умови, несумісні з життям, держава у перші місяці 1933 р. вилучила в колгоспників усе наявне продовольство, заблокувала їх у власних селах і застосувала інформаційну блокаду, яка тривала аж до грудня 1987 року [29].

Василь Марочко, як відповідь на існуючу актуальну, болючу та досить часто провокативну проблему, наводить свої міркування щодо Голодомору 1932–1933 рр. На його думку, йому передували голод 1921–1923 рр. і локальний голод 1928–1929 рр. Перший – це наслідок воєнно-комуністичного методу правління, продрозверстки, який забрав понад 5 мільйонів осіб. Другий – це запровадження продрозверстки «по-сталінськи», яка була більш жорстокою. Голод 1932–1933 рр. – це проблема, яку необхідно розглядати в політичному, економічному, соціальному та національному аспектах, проте його першоосною є хлібозаготівлі, в сенсі системи свідомого позбавлення селян продовольства й інших засобів існування. Автор підкреслює, що цифра 10,5 мільйонів українців, як жертв Голодомору на теренах СРСР, не випадкова – це наслідок 1,5-річної роботи експертів, зокрема, істориків, юристів, демографів, географів, лінгвістів, психіатрів, слідчих СБУ [33].

Володимир Сергійчук ґрунтовно обстоює думку, що Голодомор 1932–1933 рр. в Україні відповідно до Конвенції ООН щодо запобігання злочинів проти людства є геноцидом всього українства. Він стверджував, що різні об'єктивні факти дають підстави «говорити про втрати України під час Голодомору 1932–1933 років щонайменше в 7 мільйонів життів» [34, с. 256]. У подальшому ним були оприлюднені підрахунки жертв Голодомору 1932–1933 рр. у кількості 10,5 мільйонів осіб. Зазначені підрахунки здійснювалися через історико-криміналістичну експертизу на основі первинних документів українських архівів [35].

Вікторія Малько, координаторка програми вивчення Голодомору на кафедрі історії Каліфорнійського університету у Фресно (США), підкреслила, що в наші дні науковці представляють результати багаторічних досліджень на базі нових документів з українських архівів. Зазначені документи дають підстави сумніватися в названій оцінці втрат під час голоду 1932–1932 рр., яка є заниженою та базується на неадекватних методах підрахунку і сфальсифікованих джерелах. А перешкоди та цькування у пресі науковців, які оприлюднюють нові дослідження щодо Голодомору, – це цензура, «бо справжня мета кампанії – переписати український історичний наратив за скерованим з Москви сценарієм» [36].

Отже, Голодомор 1932–1933 років – це насильницький голод-геноцид, який був навмисно організований комуністичним режимом СРСР. Голодомор 1932–1933 років визнали геноцидом українського народу Європейський Союз і 32 держави світу (хоча станом на 24 лютого 2022 року таких держав було лише 17). І подібне визнання Голодомору геноцидом буде продовжувати своє зростання, адже представники світової спільноти знаходять все більше доказів того, що російська федерація використовує геноцидні практики проти українського народу. В арсеналі країни-терориста і умисні й сплановані крадіжки українського зерна, і руйнування української енергетичної інфраструктури, і постійні обстріли мирного населення. Рішення РФ вийти із зернової угоди (що загострює голод та порушує продовольчу безпеку в багатьох країнах світу) підтверджує використання країною-терористом геноцидних практик і на міжнародній арені.

Таким чином, інтегративний підхід і трансдисциплінарні дослідницькі стратегії дозволяють інтегрувати нові факти, знання і результати архівних досліджень у цілісну систему (що уможливає створення взаємоузгодженої трансдисциплінарної дослідницької мережі з активно функціонуючою системою «концептуальних мостів»), сприяючи більш глибокому вивченню особливостей російської неоімперської політики в Україні у ХХ – ХХІ ст., а також **тяглість такої політики та геноцидних практик** щодо українців, що підтверджується дослідженнями Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. та геноциду українського народу 2022–2023 рр. під час повномасштабної російсько-української неоімперської війни [37]. І у 1932–1933 роках, і у 2022–2023 роках росія має на меті одне – знищення України та українців.

Список використаних джерел:

- [1] Воропаєва, Т.С. (2008). Інтегративний потенціал сучасного українознавства: теоретико-методологічні аспекти. *VII Міжнародний конгрес україністів. Збірник наукових статей. Освіта. Українознавство* (с. 45–54) / Голов. ред. Г. Скрипник. Київ, Україна: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ.
- [2] Averianova, Nina & Voropaieva, Tetiana. (2020). Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, (7), 45–71.
- [3] Piaget, Jean. (1972). L'epistemologie des Relations Interdisciplinaires. *L'interdisciplinarite: problemes d'enseignement et de recherche dans les universites*. Paris: OCDE.
- [4] Wilber, Ken. (1993). *The Spectrum of Consciousness*. Theosophical Publishing House.
- [5] Wilber, Ken. (1997). An Integral Theory of Consciousness. *Journal of Consciousness Studies*, (4.1), 71–92.
- [6] Wilber, Ken. (2005). Introduction to Integral Theory and Practice: IOS Basic and the AQAL Map. *AQAL Journal of Integral Theory and Practice*, (1.1), 2–38.
- [7] Volckmann Russ. (2006). A Transdisciplinary Mind: An Interview with Ian Mitroff. *Integral Review Journal*, (2.1), 25–42.
- [8] Kiyashhenko, Larisa & Moiseev, Viacheslav. (2009). *Philosophy of transdisciplinarity*. Moscow: IFRAN.
- [9] Князева, Е.Н. (2011). Трансдисциплінарні стратегії досліджень. *Вестник Томского государственного педагогического университета*, (10), 193–201.
- [10] Лысак, И.В. (2014). Междисциплинарность и трансдисциплинарность как подходы к исследованию человека. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*, (6, II), 134–137.
- [11] Авер'янова, Н.М. (2007). *Образотворче мистецтво як чинник національного виховання особистості (українознавчий аналіз)*. Автореферат дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00. 12 «Українознавство». КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, Україна.
- [12] Кононенко, П.П. (2006). Українознавство. Підручник для вищих навчальних закладів. К.: Міленіум.
- [13] Кононенко, Петро, Кононенко, Тарас (2008). Українці у світовій цивілізації і культурі К.: НДІУ.
- [14] Кононенко, Петро, Кононенко, Тарас (2013). Українознавство ХХІ століття: стан, проблеми, перспективи розвитку як системи інтегративних знань. Українознавство. Випуск 2(47). К.: ННДІУВІ. С. 6-15.
- [15] Кононенко, Петро, Кононенко, Тарас (2007). Українська освіта у світовому часопросторі. К.: Товариство “Знання” України.

- [16] Kononenko, P., Kononenko, T. (2013). Ukrainian studies of the XXI century: state, problems, prospects of development as a system of integrative knowledge. *Ukrainian studies*. 2.
- [17] Сергійчук, В. (2023). *Соборна пам'ять України. Календар-Альманах*. Київ: ПП М.І. Сергійчук.
- [18] Сергійчук, В. (2013). *Український Крим*. Вид. 2-ге, доповнене. Вишгород, 304 с.
- [19] Сергійчук, В. (2017). Шляхи формування української ідентичності і державності: автохтонне хліборобство та глибока духовність. *Народна творчість та етнологія*. Випуск 4. С. 26-40
- [20] Сергійчук, В.І., Піскун, В.М. & Воропаєва, Т.С. (2005). Трансформація національної ідентичності: історіософські, культурологічні та соціально-психологічні аспекти. *Фундаментальні орієнтири науки*. (с. 24–53). Київ: Академперіодика.
- [21] Бойко, С.М. (2005). Становлення і розвиток національної самосвідомості українського народу: ціннісний вимір. Автореф. дис...к. філос. н.: 09.00.12 – українознавство. КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, Україна.
- [22] Авер'янова, Н.М. (2017). Гібридна війна: російсько-українське протистояння. *Молодий вчений*, (3(43)), 30–34.
- [23] Авер'янова, Н.М. & Воропаєва, Т.С. (2020). Інформаційна безпека України: соціально-філософські аспекти. *Молодий вчений*, (10(86)), 297–303. Вилучено з: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-61>
- [24] Voropaeva, Tatiana, Averianova, Nina. Factors for Improving Ukraine's Information Security System in the Context of the Russian-Ukrainian Neo-Imperial War: Integrative Approach. *2022 IEEE 9th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)*, Kharkiv, Ukraine, 2022, pp. 373-378, doi: 10.1109/PICST57299.2022.10238609.
- [25] Воропаєва, Тетяна & Авер'янова, Ніна. (2019). Цивілізаційний розвиток українського народу: культуротворчі аспекти. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, (4), 18–23.
- [26] Ковтун, Л.І. (2011). Міфологема софійності в культурі Київської Русі. *Українознавчий альманах*, (6), 25–29. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2011_6_8.
- [27] Ковтун, Л.І. (2009). Український колористичний код світотворення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство*, (13), 49–52. Вилучено з: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-13/Kovtun.pdf>
- [28] Кульчицький, Станіслав. (2013). Український Голодомор: оцінка втрат. *Краєзнавство*. (4), 37–54.
- [29] Кульчицький, Станіслав. (2018). Мільйони загиблих: скільки саме? *День*. № 65–66. 13 квітня. Вилучено з: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/milyony-zagybylyh-skilky-same>
- [30] Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні». (2006). *Верховна Рада України. Законодавство України*. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text>
- [31] Василенко, Володимир. (2009). *Голодомор 1932–1933 років в Україні як злочин геноциду. Правова оцінка*. К.: Вид-во імені Олени Теліги, 48 с.
- [32] Лібанова, Елла. (2009). Оцінка демографічних втрат України внаслідок Голодомору 1932–1933 років. *Голодомор 1932–1933 років в Україні: причини, демографічні наслідки, правова оцінка. Матеріали міжнародної наукової конференції. Київ, 25-26 вересня 2008 р.* К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 266–277.
- [33] Сюдюков, Ігор, Торба, Валентин. (2021). Чому стала можливою катастрофа 1933-го року? Історик Василь Марочко – про ключові проблеми вивчення терору голодом. *День*. № 141–142. 25 листопада. Вилучено з: <https://day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/chomu-stala-mozhlyvoyu-katastrofa-1933-go-roku>
- [34] Сергійчук, Володимир. (2016). *Голодомор 1932–1933 років як геноцид українства. Видання четверте, доповнене*. В.: ПП Сергійчук М.І. 320 с.
- [35] Реальні факти підрахунку жертв Голодомору-геноциду 1932–1933 років. (2021). *Укрінформ*. 24 листопада. Вилучено з: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3355099-realni-fakti-pidrahunku-zertv-golodomorugenocidu-19321933-rokiv.html>
- [36] Малько, Вікторія. (2021). Голодомор-геноцид. Історія цифри «3,9» і російська дезінформація. *Радіо-Свобода*. 2021. 12 грудня. Вилучено з: <https://www.radiosvoboda.org/a/holodomor-killist-zhertv-rosiyska-dezinformatsiya/31604692.html>
- [37] Воропаєва, Т. С. & Авер'янова, Н. М. СТРАТЕГІЯ «РОЗУМНОЇ СИЛИ» ЯК НАЙОПТИМАЛЬНІША СТРАТЕГІЯ ПЕРЕМОГИ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ. *The 11 th International scientific and practical conference "Innovations and prospects of world science"* (pp. 476–483). June 22-24, 2022. Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2022. Вилучено з: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/06/INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-OF-WORLD-SCIENCE-22-24.06.22.pdf>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.50

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНОСТЕЙ УЧНЯ

ORCID ID: 0000-0002-7286-8103

Швидун Людмила Тарасівна
старший викладач кафедри філософії
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради

УКРАЇНА

Цінності відіграють важливу роль у житті сучасної людини, держави та суспільства. Особливе місце їм відводиться в умовах надскладних ситуацій та викликів. Аксиологічна складова є частиною захисту України не лише під час війни, вона – важливий чинник системи національної безпеки держави і в мирний час.

Освіта і культура є тими механізмами, які спрямовані на формування духовності людини, суспільства. Тому, продовжуючи оновлення освітньої галузі, насамперед, необхідно провести ревізію ціннісних орієнтирів для подолання негативних наслідків колоніальної освіти, акцентувати увагу на загальнолюдських та національних ціннісних аспектах.

«Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013 - 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України» [2].

У цьому плані «... важливою складовою реалізації ціннісних орієнтирів в освітньому середовищі є коректне трактування цінностей педагогами. Адже як показують результати дослідження «Ціннісні засади Нової української школи очима вчителів» у самих педагогічних працівників виникають певні труднощі щодо тлумачення деяких цінностей, зокрема таких як гідність, демократія та солідарність» [3, с. 94], які покладено в основу філософії Нової української школи. Для цього «сучасний учитель повинен передусім зрозуміти свій духовний світ, щоб мати право виховувати в своїх учнях ідеали правди, краси, добра» [1, с. 207]. Тому, щоб подолати національне безпам'ятство частини українського соціуму з його пострадянськими рудиментами, «штучними», підміненими так званими цінностями, щоб сформувати в дитини національні ціннісні орієнтири, вчитель сам має їх сповідувати, проявляти у повсякденному бутті. Адже, навчитися цінностей неможливо, їх потрібно пережити.

Список використаних джерел:

- [1] Дорошенко Г. Є. (2022). Нові тенденції розвитку теорії та практики освіти й виховання молоді в Україні. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті*. Харків: ВННОТ, 307–311.
  - [2] Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 (Наказ Міністерства освіти і науки України) № 527 (2022). Вилучено з: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37143?an=2>
  - [3] Федорова Ю. & Пляка С. Цінності як орієнтир у Новій українській школі. Вилучено з: file:///C:/Users/KAB-117%202/Downloads/mv_58-89-101.pdf
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.51

ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

ORCID ID: 0000-0002-5292-5334

Руденко Юлія Юріївна
доктор політичних наук, доцент
Національна академія СБ України

УКРАЇНА

Актуальність. Проблеми, когерентні тематиці «державної безпеки», є сьогодні у центрі уваги більшості цивілізованих країн світу та міждержавних утворень.

Адже державна безпека «потрібна» для належної репрезентації (представлення) та захисту інтересів нації (у розумінні політичної нації). Тому важливим завданням є забезпечення державного суверенітету, суть якого полягає у верховенстві та незалежності державної влади при вирішенні всіх питань внутрішньої та зовнішньої політики.

З одного боку, ми проводимо чітку межу між національною та державною безпекою. Остання відображує особливості функціонування держави у сфері безпеки. Але успішне функціонування держави можливе лише за умови зацікавленості у ній всіх соціальних груп і прошарків. Тому на практиці державна та національна безпека існують у неподільній єдності. Або ж, принаймні, державна безпека є компонентом національної безпеки. Важливість саме такого розуміння та трактування зазначених понять стає особливо актуальною в контексті інтеграції України у європейський цивілізаційний простір, особливо у ціннісному сенсі.

Стан наукової розробленості проблеми. Безпекова проблематика широко висвітлюється представниками різних наукових напрямків – політології, філософії, історії, економіки, юриспруденції тощо. Серед відомих вчених - В. Горбулін, О. Литвиненко, С. Пирожков, А. Кудряченко, А. Скрипнюк, Н. Хамітов, М. Шульга тощо.

Мета нашої роботи полягає в привертанні уваги науковців до проблематики формування безпекової політики на демократичних засадах.

Варто зазначити, що сьогодні зміни безпекової ситуації в умовах воєнного стану в Україні, зростання непередбачуваності та невизначеності життєвих ситуацій у суспільстві потребують стрімкого та динамічного реагування та особливої уваги до безпекових проблем. Зрозуміло, що в таких обставинах, держава в певних випадках іде на тимчасове обмеження демократичних прав та свобод - робить це в інтересах державної безпеки.

Втім, зробимо невеличкий відступ і згадаємо найбільш успішні теорії демократії, на засадах яких функціонують сучасні держави-демократії. «В ідеалі, найбільше сприяє національній єдності консоціативна демократія, яка виходить із необхідності паритетного розв'язання протиріч і узгодження інтересів різних складових суспільства. З цією метою наділені повноваженнями представники правлячих еліт розв'язують протиріччя на основі домовленостей між різними соціальними групами і прошарками. Партиципаторна демократія полягає в активній участі громадян в широких сферах суспільного життя, у всіх

фазах політичного процесу – від підготовки рішень до їх реалізації, у принциповій взаємозалежності громадян через систему зворотних зв'язків. Модель соціальної демократії складається із тріади «свобода – справедливість – солідарність», в ній пріоритетного значення набуває синхронізація зусиль держави й суспільства одночасно в трьох напрямках – політичному, економічному та соціальному [1].

Адже стає зрозумілим, що, принаймні, заявлені теорії демократії, як ілюстративні, передбачають спільну співучасть громадян та держави у справі управління країною.

В контексті вище зазначеного звернемося до поглядів громадян України у царині нашої безпекової проблематики. Або задамося питанням – як бачать безпекову політику громадяни України? Артикулюємо таке: попри надзвичайність умов для прийняття управлінських рішень у сфері безпеки, громадянське суспільство в Україні «виступає» за демократичні принципи реалізації безпекової політики: захисту життєво важливих інтересів особи та суспільства, законодавчому врегулюванню обмеження прав і свобод людини, відповідності інституцій сектору безпеки політичному устрою держави тощо.

Переконливою аргументацією до вище зазначеного є результати опитування громадян України, проведені Центром Разумкова. У період між 2010 і 2021 роками частка респондентів, які вважали демократію найбільш бажаним типом державного устрою, перебувала в межах 48–56%, а тих, хто віддавав перевагу авторитарному режиму — в межах 18–24%. За даними опитування, що проводилося у вересні-жовтні 2022р., частка перших зросла до 68%, а частка других знизилася до 11,5%. У травні 2023р. частка прихильників демократичного режиму зросла ще більше — до 73%, а частка прихильників авторитаризму зменшилася до 9,5%.

Протягом останніх років сумарна частка громадян України, які вважають, що демократична політична система є «скоріше хорошою» або «дуже хорошою» для країни, зросла від 86,5% у 2017р. до 93% у 2023р. Більш помітно зросла частка тих, хто вважає демократичну політичну систему «дуже хорошою» (з 36% до 57%) [3].

Результати соціологічних опитувань також свідчать, що введення воєнного стану призвело до зростання в Україні частки респондентів, які вважають «скоріше хорошою» або «дуже хорошою» систему, коли правлять військові або військовий режим (до 28%), тоді як у 2017р. таких було 12% [3].

Цікаво, що, разом з тим, 26% опитаних в Україні вважають хорошими одночасно і систему, коли правлять військові або військовий режим, і демократичну систему (91% тих, хто вважає хорошою систему, коли правлять військові або військовий режим, також вважають хорошою демократичну систему). Тобто «військовий режим» переважно сприймається як засіб захисту демократії в умовах воєнного протистояння [3].

Фактично громадянське суспільство голосує за збереження та, навіть, пріоритет демократичних цінностей, розуміючи їх обмеження (наприклад, прав людини) в умовах воєнного стану, але на правових засадах. Адже цінності «свободи» та «безпеки» залишаються рівно важливими для суспільства. Відповідно, «безпеку» обирають -54,5%, а 44% обирають «свободу» [3]. Певна перевага на користь «безпеки» є цілком зрозумілою в умовах воєнного стану.

Висновки. Отже, в контексті вище зазначеного зауважимо, що об'єктами, відповідно, національної безпеки є і повинні залишатися: людина – її життя, права, свободи, законні інтереси; суспільство – його безпека, духовні, моральні цінності, захищеність від навколишніх загроз; держава – її державний

суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад. Послідовність зазначення цих об'єктів не має принципового значення, адже кожен із об'єктів посідає важливе місце в системі забезпечення національної безпеки України. Проте, права та свободи особи є первинним об'єктом в системі об'єктів національної безпеки...

Адже «як і у випадку з розподілом гілок влади, демократія також потребує втілення механізмів, що стануть на заваді практичному нехтуванню принципами й цінностями демократії. За відсутності таких кроків будь-які демократичні здобутки можуть швидко зійти нанівець під тиском різних обставин», - зазначають науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса [2]. Тобто, навіть, в умовах воєнного стану, країна повинна мати в фокусі уваги демократичні цінності.

Список використаних джерел:

- [1] Латигіна Н. А. Демократія: реалії versus утопії: монографія. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2008. 400 с.
  - [2] Національна стійкість України та національна безпека. Аналітична записка / за ред. О. М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 40 с.
  - [3] Суспільно-політичні орієнтації громадян України (травень 2023р.). <https://razumkov.org.ua> (дата звернення: 20.07.2023).
-

섹션 23. PEDAGOGY AND EDUCATION

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.52

COMMUNITY CENTERS AND WORKSHOPS AS THE TERRITORY OF MINORITIES` ART TEACHING ACTIVITIES IN CHINA

ORCID ID: 0000-0003-1949-3514

Liu XI

PhD program student

H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

PR CHINA

Speaking about Chinese culture as to art it is customary to distinguish two phenomena: general Chinese culture (that is, one that is created on the basis of the visual-audio culture of the Han nationality interspersed with the most famous dances of national minorities) and the culture of national minorities with a full range of audio-visual means [3]. Formal education usually chooses general Chinese art as the object of its teaching, while the art of national minorities is considered as a specialization or has an extremely local circulation.

In China, a "teacher of fine arts" typically refers to an educator who specialises in instructing students in various aspects of visual arts, which can include drawing, painting, sculpture, design, and other related disciplines. These teachers can work in a variety of educational settings, such as:

- Primary and Secondary Schools (usually provide instruction to students ranging from early childhood to high school. They may teach a broad range of artistic skills and techniques);

- Art Schools and Institutes (as China has numerous specialised art schools and institutes, schoolchildren have an opportunity to receive intensive training in fine arts. Teachers in these institutions are often highly specialised and may focus on specific areas like painting, sculpture, calligraphy or digital art, etc.);

- Colleges and Universities (teachers of fine arts at the college and university level typically work with students pursuing higher education in art-related fields. Besides their key speciality (oil painting, European painting, calligraphy, graphics etc.) they also teach courses in art history, theory, and advanced artistic techniques as well as traditional Chinese arts and arts of ethnical minorities of China);

- Private Art Studios (informal education in form of private lessons or additional courses one are quite popular in China and fine arts teachers operate their own private studios where they offer individual or group lessons to students seeking additional artistic instruction beyond what is provided in formal education or for those who want to be kept in arts "just for themselves". This kind of services belongs to the sphere of economics more than to education [2]);

- Community Centres and Workshops (fine arts teachers may lead workshops or classes in community centres, art centres, or cultural organisations. These classes may be geared toward various age groups and skill levels);

- Online Platforms and Courses (with the rise of online education, some fine arts teachers in China may also offer virtual courses through platforms or their own websites).

The exact title and qualifications required for a fine arts teacher in China can vary based on the specific educational institution and the level of education being provided. In many cases, a degree in Fine Arts or a related field, along with relevant teaching experience or certification, is essential.

In China, there are initiatives and organisations focused on preserving and promoting the art and culture of minority ethnic groups. These centres play a crucial role in preserving the diverse cultural heritage of the country. It should be noted that Community Centres and Workshops can also be considered a promising form of research and development of local forms of visual culture, allowing folk artists to create in a unique style and taking into account very local characteristics (sometimes at the village or district level). Such folk craftsmen do not always have the appropriate level of education to officially teach in formal educational institutions or open private schools and studios (economic rules for opening private enterprises to provide educational services in the PRC also require a certificate of education of a certain level) [1]. However, within the framework of state and local programs for the preservation, research, development and dissemination of local cultural heritage, folk craftsmen can open production workshops and recruit students to whom, through mentoring, they transfer knowledge and skills specifically in this type of fine arts. In this way, representatives of national minorities and unique local arts not only preserve their skills, but also pass them on to the next generation of artists who, being people of the new technological generation, contribute to their modernisation as a form of artistic creativity and exploration.

References:

- [1] Jackson, J. B. (2021). The Seventh Forum on China-US Folklore and Intangible Cultural Heritage: Collaborative Work in Museum Folklore and Heritage Studies. *Museum Anthropology Review*, 15(1), 78-83
  - [2] Jian, Z., Nicolas, A., & Karin, K. (2022). Examining Cultural Production and the Development of Zhuang Cultural Performances in Guangxi Province, China. *International Journal of Critical Cultural Studies*, 20(1).
  - [3] Smith, J. N. (2002). 'Making Culture Matter': Symbolic, Spatial and Social Boundaries between Uyghurs and Han Chinese. *Asian Ethnicity*, 3(2), 153-174.
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.53

CONCEPTS OF QUALITY MANAGEMENT OF EDUCATION: FROM HISTORY TO PRESENT

Oleksandr Chernenko

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Law and Socio-Economic Relations
Central Ukrainian Institute of Human Development

UKRAINE

Introduction. Quality management of education is an important direction of reforming and developing the education system in Ukraine, bringing it up to EU standards. It is worth noting that the concept of quality management of education has deep historical roots and has gone a long way in its development.

Significant contributions to the development of the concept of quality management of education in Ukraine have been made by such domestic scientists as: S. Kalashnikova [6], V. Lugovyi [7], T. Lukina [8], Z. Talanova [12], and others. They studied the implementation of quality systems in educational institutions, developed models for assessing the quality of educational levels. However, it remains relevant to study the dynamics of the development of quality management of higher education in the context of European integration processes in Ukraine.

Main points of the study. The concept of education quality management in Ukraine is a complex and dynamic system that has been transforming over decades, reflecting the evolution of societal, political, and educational trends.

In Ukraine, the history of quality management in education dates back to the times of Kievan Rus. In those days, princes and bishops were involved in the selection of teachers and supervision of schools, and students were tested on their knowledge of the Holy Scriptures. In the 17th and 18th centuries, with the founding of the Kyiv-Mohyla Academy and other educational institutions, a system of examinations and tests was introduced to assess student knowledge.

In the Soviet period, from the 1950s to the 1990s, quality control was centralized through uniform curricula, programs, and textbooks.

With the proclamation of independence of the Ukrainian state, the Law of Ukraine "On Education" was adopted in 1991, which declared the autonomy of educational institutions and initiated the transition to democratic principles in education [9].

It is worth mentioning the educational reforms implemented by V. Kremen during his tenure as Minister of Education and Science of Ukraine (2005-2007): the introduction of a 12-year secondary education and specialized learning in high school; the transition of higher education to a three-tier system: bachelor's-master's-doctorate; the implementation of external independent assessment of school graduates' knowledge.

Educational reforms were carried out by the Minister of Education and Science of Ukraine, S. Nikolaenko (2007-2010): restructuring of the structure of secondary education; development of the National Qualifications Framework; introduction of mandatory master's degree programs in universities; initiation of the process of European integration of the Ukrainian education system (signing of the Bologna Declaration). This became an important step towards integrating domestic higher education into the European educational space.

The modern concept of education quality management in Ukraine is based on European approaches and principles of autonomy, collegiality, and transparency. According to the Law of Ukraine "On Higher Education" of 2014, the main instruments for ensuring the quality of higher education are: standardization, accreditation of educational programs, external independent assessment, etc. [10].

In 2017, in order to prevent academic plagiarism, the National Repository of Academic Texts by Ukrainian scholars was introduced.

It is worth noting the launch of a system allowing higher education applicants to choose disciplines within 25% of the educational program volume starting from 2018.

The certification of scientific and pedagogical staff was abolished, and a ranking system for teachers in higher education institutions was introduced by the Ministry of Education and Science of Ukraine in 2021.

Currently, quality management in the Ukrainian education system is gaining increasing significance in the context of globalization and European integration of higher education systems. Let's consider several key concepts defining modern approaches to ensuring educational quality.

One of the leading concepts is Total Quality Management (TQM), initiated by the American scholar W. Edwards Deming [2]. It involves engaging all participants in the educational process in quality management, continuous improvement, and a focus on the consumer of educational services.

Another widely recognized concept is the ISO standards for quality management. Particularly, ISO 21001 specifies requirements for quality management systems in educational organizations. This standard is based on principles of leadership, involvement of people, and a process approach in education [5].

The concept of quality management in education based on a competency approach lies in defining the quality of education by the level of formation of key and professional competencies in education recipients. The founder of this concept, J. Raven, proposed the competency approach in education in the 1970s. The aim of education should be the development of the ability to effectively act in various problematic situations rather than simply acquiring knowledge. Assessing the level of competency formation provides objective information about the quality of professional training and helps identify directions for improving educational programs and the overall learning process [11].

The concept of external quality assurance by Albrecht K. and Traver R. is relevant, realized through accreditation and audit [1].

"Accreditation of educational programs is the evaluation of the educational program and/or educational activities of a higher education institution based on this program in terms of ensuring and improving the quality of higher education" [10].

"Institutional audit is an external assessment of the school's work during which independent experts evaluate educational and managerial processes and the institution's compliance with legislative requirements" [4].

Recently, the concept of quality as transformation proposed by British scholars L. Harvey and D. Green [3] has gained prominence. It emphasizes the development of the individual's personality in education recipients.

Thus, the concept of quality management in education in Ukraine has evolved in accordance with socio-political conditions, enriched by past experiences and contemporary global approaches. Its further development requires comprehensive efforts from researchers, educators, and educational management bodies.

Currently, within the context of globalization and European integration, the concept of education quality management in Ukraine is evolving, taking into account

---

the best global practices and standards. The implementation of a quality assurance system, accreditation, and standardization in higher education contributes to strengthening trust in Ukrainian education within an international context.

However, there are issues that require attention, such as ensuring equal opportunities for all segments of society to access quality education, as well as continually updating assessment methods and approaches to teaching to meet the needs of the modern world.

Overall, the concept of education quality management in Ukraine continues to evolve, considering current challenges and opportunities, with the aim of enhancing the education system and preparing qualified professionals ready to face the challenges of the contemporary world.

Conclusions. Since the 1990s, there has been a transition towards democratic principles in quality management in education. Modern concepts are based on European quality standards, autonomy of higher education institutions, and independent assessment procedures. Competency-based approaches and student-centered learning play a pivotal role. Further development necessitates strengthening internationalization and integration into the European educational space.

References:

- [1] Albrecht, K., & Traver, R. (2000). *Beyond Compliance: Building a Successful Quality Management System*. Milwaukee, WI: ASQ Quality Press. 320 p. [USA].
- [2] Deming, W.E. (1986). *Out of the Crisis*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study. 507 p. [USA].
- [3] Harvey, L. and Green, D. (1993). *Defining Quality. Assessment & Evaluation in Higher Education*, 18(1). pp. 9-26. [United Kingdom].
- [4] Institutional Audit. State Service of Education Quality of Ukraine. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/instituciyniy-audit/>. (Accessed: 12.11.2023).
- [5] International Organization for Standardization (ISO). (2018). *ISO 21001:2018 Educational organizations – Management systems for educational organizations – Requirements with guidance for use*. Geneva: ISO. URL: <https://www.iso.org/ru/standard/66266.html>. (Accessed: 08.11.2023).
- [6] Kalashnikova, S.A. (2010). *Educational Paradigm of Professionalization Management on the Basis of Leadership*. Monograph. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University. 380 p. [Ukrainian].
- [7] Luhovyi, V.I., Talanova, Zh.V. (2012). *Management of Higher Education Quality: Theory, Methodology, Practice*. Monograph. Kyiv: Pedahohichna Dumka. 272 p. [Ukrainian].
- [8] Lukina, T.O. (2004). *Public Administration of General Secondary Education Quality in Ukraine*. Monograph. Kyiv: NAPA Publishing House. 292 p. [Ukrainian].
- [9] On Education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (Accessed: 08.11.2023).
- [10] On Higher Education: Law of Ukraine of July 1, 2014. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (Accessed: 10.11.2023).
- [11] Raven, J. (1984). *Competence in Modern Society: Identification, Development and Implementation*. Unionville, NY: Royal Fireworks Press. 395 p. [USA].
- [12] Talanova, Zh.V. (2010). *Doctoral Training in the Context of Higher Education Transformation*. Monograph. Kyiv: Milenium. 478 p. [Ukrainian].

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.54

DEVELOPING STUDENTS' SUBJECTIVITY AS AN IMPORTANT ASPECT OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

ORCID ID: 0000-0003-1536-9102

Maryna Vyshnevskya

Associate Professor of the Department of Philology and Translation
Kyiv National University of Technologies and Design

PhD student of the Institute of Pedagogy
National Academy of Educational Sciences of Ukraine

UKRAINE

In the field of foreign language pedagogy, the cultivation of students' subjectivity is a crucial yet underexplored facet in the attainment of communicative competence and cultural competence. While conventional methodologies in language education have focused primarily on linguistic structures and communicative skills, the importance of fostering learner subjectivity remains underrepresented in pedagogical discourse. A burgeoning body of scholarly literature acknowledges the indispensability of subjective engagement in language learning and emphasizes its profound implications for fostering intrinsic motivation, intercultural sensitivity, and holistic linguistic development. However, empirical research and systematic frameworks that elucidate the intentional cultivation of students' subjectivity in the context of foreign language teaching remain remarkably scarce.

This paper seeks to contribute to this scholarly gap by examining and elucidating the central role of fostering students' subjectivity as an essential component of foreign language teaching. The primary objective of this study is to delineate the conceptual underpinnings of subjectivity within the pedagogical milieu and to outline pragmatic methodologies aimed at integrating and enhancing learner subjectivity in the foreign language acquisition process.

Thus, there is a need to thoroughly investigate the theoretical foundations of subjectivity, analyze existing pedagogical practices, and propose innovative methodologies aimed at creating a conducive environment for the development of students' subjectivity. Research on this important link between subjectivity and foreign language teaching can provide teachers with the nuanced understanding and pragmatic tools they need to improve pedagogical practices that emphasize students' subjective involvement and promote better language acquisition and cultural awareness [1].

A central aspect of foreign language teaching is the recognition and integration of cultural nuances and socio-cultural contexts into the pedagogical framework. Language acquisition goes beyond mere linguistic competence; it is intertwined with the intricate tapestry of cultural norms, values, and socio-historical facets embedded in a language. Consequently, the development of intercultural communicative competence is of paramount importance for effective language teaching. This requires a pedagogical approach that not only emphasizes language proficiency, but also immerses the learner in the socio-cultural milieu of the target language [3]. By integrating cultural components such as customs, traditions, social norms, and historical contexts into the language classroom, educators facilitate a more holistic

learning experience that enables students to understand and navigate the subtleties of communication in diverse cultural settings. Thus, the incorporation of cultural dimensions into the language classroom becomes an indispensable facet in promoting well-rounded language proficiency and fostering meaningful intercultural interactions [4].

Cultivating student's subjectivity in language learning represents a fundamental paradigm shift in language education. It embodies the personal, experiential, and individual journey of learners as they engage with and internalize a new linguistic and cultural framework. Developing students' subjectivity involves fostering their autonomy, agency, and reflective capacity within the learning process, allowing them to construct their own meanings, associations, and connections with the target language [2]. By recognizing learners as active agents in their language learning journey, educators can tailor pedagogical approaches to accommodate different learning styles, preferences, and cultural backgrounds, thereby creating a more authentic and personally meaningful language learning experience. This intentional cultivation of subjectivity not only fosters linguistic competence, but also supports learners' intrinsic motivation, self-efficacy, and deep engagement with the language and its cultural underpinnings.

In summary, this study highlights the central role of fostering students' subjectivity in foreign language teaching. By recognizing learners as active participants and tailoring teaching methods to their individual experiences, intrinsic motivation, and cultural backgrounds, we pave the way for a more engaging and authentic language learning journey. Integrating subjectivity not only improves language proficiency, but also deepens learners' connection to the language and culture they are studying. This research advocates the integration of subjectivity as a cornerstone of effective language pedagogy, enriching the learning experience with diverse perspectives and personal narratives.

References:

- [1] Aristova, N. O. (2015). Formation of motivation for learning a foreign language among students of higher non-linguistic educational institutions. Glyfmedia LLC, 240.
- [2] Hurllyeva, T.S. (2020). Subjectivity as the basis for personal development of interacting participants in the educational process. In S.D. Maksymenko (Ed.), Educational space in the context of the humanistic paradigm: psychological priorities of modernity: collection of scientific works. Kyiv: H.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, pp. 40–52.
- [3] Kugai, K., & Vyshnevska, M. (2023). Peculiarities of teaching foreign languages to computer specialties students. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 3, 93-100. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2023-3-12>
- [4] Vyshnevska, M. (2023). Creation of a system of foreign language training for students of economic specialties. In International scientific-practical conference "Actual problems of science, education and technologies": Conference proceedings, Bratislava, Slovakia, 25 July 2023 (pp. 11-12).

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.55

FEEDBACK AFTER DIFFERENT TYPES OF CLINICAL CASE STUDIES TRAINING IN THE DISCIPLINE "CLINICAL CHEMISTRY"

Fedorova Hanna O.

PhD, senior teacher

Donetsk National Medical University Ukraine, Kropyvnytskyi

Fokina Nataliia O.

PhD, senior teacher

Donetsk National Medical University Ukraine, Kropyvnytskyi

Yankova Svitlana O.

Assistant

Donetsk National Medical University Ukraine, Kropyvnytskyi

SCIENTIFIC SUPERVISOR:

Bogatyrova Olena V.

PhD, docent

Department of biomedical disciplines

Donetsk National Medical University Ukraine, Kropyvnytskyi

UKRAINE

The purpose of the research was to get feedback from students of the "medicine" specialty about the effectiveness of different types of clinical case studies in clinical chemistry.

There are three types of clinical case studies incorporated into the educational process in higher educational medical institution [1]:

- 1) case-bedside teaching;
- 2) case-didactic teaching;
- 3) case-iterative teaching

The study of the elective discipline "clinical chemistry" by the 6th year students of the specialty "medicine" allows to develop the skills of prescribing and interpreting the results of clinical chemical testes in various pathologies [2]. Accordingly, it is expedient to solve different types of clinical case studies in practical classes to ensure the acquisition of practical skills during the formation of professional competence in making a provisional diagnosis and confirming the working diagnosis on the basis of clinical chemistry data.

To obtain feedback we conducted a survey of two groups of students (17 persons) to assess the effectiveness of different types of clinical case studies in clinical chemistry learning.

70.6 % of respondents consider case-iterative teaching the most useful for building skills in clinical chemistry. The solution of such cases requires their gradual analysis step by step. 17.6 % of respondents chose case-didactic teaching according to the topic of the class and 11.8% - multiple choice questions.

58.8 students admitted that case-iterative teaching hadn't been clear for self-solution without the help of the teacher. 11.8% of respondents needed help for solving

a case-didactic teaching, 29.4 % needed a teacher's hint to answer multiple choice questions.

Conclusion. Applicants of higher medical education highly appreciated the effectiveness of case-iterative teaching in clinical chemistry for acquiring knowledge and forming professional competences, while recognizing their complexity in comparison with other types of tasks. The wide implementation of this type of tasks will make the elective discipline "clinical biochemistry" more attractive and useful for students of the specialty "medicine".

References:

- [1] Yehudina Y. D., Sapozhnychenko L. V., Kozlova Yu. V. (2019). Implementation of case-method in the formation of clinical thinking of medical students. Medical education, (2), 79-85. <http://DOI10.11603/me.2414-5998.2019.2.10348>.
- [2] Луньова Г. Г. (2021). Клінічна біохімія Том 1. Магнолія 2006, 400 с. Lunyova H. G. (2021). Clinical Biochemistry Volume 1. Magnolia 2006, 400 p.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.56

IMPLEMENTING DISCUSSION-BASED LESSONS

ORCID ID: 0000-0002-6267-6263

Kolodko Tetiana

PhD in Education, Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv Institute of Philology

UKRAINE

What is a discussion? No one seems to define it. Lowman J. suggested: “ a useful classroom discussion ... consists of student comment separated by frequent probes and clarifications by the teacher that facilitate involvement and development of thinking by the whole group” [1, 159-160]. The author demystifies the complexity of education and shines a spotlight on three necessary teaching methods as ‘synergy of well-being, engagement, and feedback’, in other words, Lowman J. is helping teachers focus on what matters – to change the life of each student, and seek coherent ways of academic recovery in a post-pandemic world to support students.

In a time when our schools and communities need teachers more than ever, we provide a road map for new teachers to begin their profession focusing on the most important aspects of the work and give them practical advice for implementing recommendations.

Like all teaching methods, discussion approaches have their limitations as well as their strengths. Teaching discussions is a must do for any teacher looking to build a strong classroom community where all voices are heard, students connect with the teacher and with each other, and take control of their learning. In the state of our current world, students may feel more disconnected from each other face-to face than ever.

Much of our time as language teachers is taken up teaching particular features of phonology, lexis or structure: presenting them, getting students to practice and testing them, etc. But when our students have learnt them, we have the problem of getting them to use their knowledge for actual purposeful verbal communication. This side of language teaching has come into greater prominence in recent years; instead of the idea, associated with the audio-lingual school, that students should use language in more or less controlled exercises until they have mastered its structures to a high degree, and only then begin to talk freely, it is now accepted that some sort of dynamic, individual and meaningful oral practice should be included in English lessons right from the beginning. And this is seen as important at early stages – how much more at the advanced. Most courses now emphasize the importance of fostering learners’ ability to communicate in the foreign language rather than their skill in constructing correct sentences, and there is a corresponding increase in the time and energy allotted to communication exercises in the classroom.

It is, however, worth noticing here that if communication practice is one of the most important components of the language learning/teaching process, it is also one of the most problematical. It is much more difficult to get learners to express themselves freely than it is to extract right answers in a controlled exercises.

The most natural and effective way for learners to practice talking freely in English is by thinking out some problem or situation together through verbal interchange of ideas; or in simpler terms, to discuss. Using the word ‘discussion’ is rather broadly to include anything from the simplest question-answer guessing process, through exploration of situations by role-play, to the most complex political

and philosophical debates; we include not only the talking but also any reading and writing that may be entailed.

In order for communication to be successful, we have to structure the discourse in such a way that the listeners or readers will understand it. It is worth pointing out that spoken English tends to have a higher proportion of formulaic lexical phrases than written English [2, 227].

Live conversation is a spontaneous creation and has a dynamism that no writer can duplicate exactly. One striking element in the conversation above is the large number of questions, including the attached question “don’t you think”. Another aspect of conversation dynamics is the building of one comment on another so part of our speaking proficiency depends upon our ability to speak differentially, depending upon our audience and upon the way we absorb their reactions and respond to them.

The main objective of a discussion in a foreign language course may be *efficient fluency practice*, whether it is solving a problem, exploring the implications of an idea, constructing proposals or whatever, is to be taken seriously and the results respected by the teacher and students alike [3, 63]. Language, in short, is always means to an end – we cannot expect proper use of the means if we do not supply a reasonable end. Hence *achieving an objective* in itself must form one of our aims in holding discussions. As language teachers, we may see this as more or less secondary, but never negligible; and for our students at least it should be central thought focus during talking.

Learning from content may be another aim; in many discussions there is much to be learnt from what is said: information may be acquired, for example, or new points of view considered. And, of course, we may wish to foster another kind of learning: learning how to participate constructively and cooperatively in a discussion. This involves *clear, logical thought* on the one hand and *debating skills* on the other. By clear, logical thought the ability to generalize from examples is meant, or the converse, to draw analogies, judge priorities, infer causes and so on. Debating skills include listening to what someone else has to say, not interrupting, speaking relevantly and clearly.

For our purposes, a discussion that works is primarily one in which as many students as possible say as much as possible. We are not denying that oral comprehension is as important as speaking – or more so – but listening can be done by all the class simultaneously, whereas only a limited number of students can talk at one time; and talking, therefore, is liable to be practiced less.

A further characteristic of a successful discussion is the apparent motivation of the participants. One of the strongest outside sources of motivation is *the goal*, which students perceive themselves to be learning for. Frequently this is provided by a forthcoming exam, and in this respect it is no surprise to note that teachers often find their exam classes more committed than other groups who do not have something definite to work forward.

The next external source of motivation is *the society* we live in. We should not underestimate a student’s natural *curiosity*. At the beginning of a term, most students have at least a mild interest in who their new teacher is and what it will be like to be in his /her lessons. The initial motivation is precious. When students feel that teacher has little interest in them, they will have little incentive to remain motivated.

Nothing motivates like success. Nothing demotivates like continual failure. It is a part of the teacher’s art; therefore, to try to ensure that students are successful, because the longer their success continues, the more likely they are to stay motivated to learn.

However, success without effort does not seem to be that motivating. If everything is just too easy, students are likely to lose their respect for the task of learning. The same is true if success is too difficult to attain. What students need to feel is a real sense of *achievement*, which has cost them something to acquire but has not bankrupted them in the process. The necessity to actually formulate reasonable, tactful and helpful answers (the task) forced the participants to delve deeply and carefully into problems involved; and through particular case they found themselves discussing general values and sources of speech activity [4].

Each task consists of a thinking process and its outcome in the form of a tangible result. Here, the thinking – as it often does – involves an aspect of problem-solving: in this case, how to get someone else to do what you want; and its most simple and obvious implication is the use of speech.

The kinds of thinking involved can be described in terms of logical relationships and processes: generalization, exemplification, analysis, synthesis, evaluation, contrast, analogy, comparison, priority, cause, reason, purpose, result, inference, implication, interpretation, summary, amplification, alternativity. This is by no means a definitive list of possible thinking processes.

It is not enough just to think out a problem and explore the ramifications of a conflict: the results must be written down, ticked off, listed, sketched, or recorded in some way – some kind of conclusion must be set down in a form that can be presented to a teacher and the rest of the class. This serves several purposes. *Firstly*, it focuses and defines what the group has to do; it contributes the end product of the talking. *Secondly*, it provides a clear signal that the group has finished; there is no excuse for saying ‘we’ve finished’ before completing the task, or for uncertainty or disagreement between participants as to whether they have in fact completed what set out to do. *Thirdly*, it provides a basis for *feedback*, an important aspect of the administration of such discussions [5].

Part of teacher’s job is to set an *appropriate level of challenge* for the students [6]. This means setting tests that are not too difficult or too easy, and involving students in learning tasks they can succeed in. It also means being able to guide students towards success by showing them how to get things right next time.

In most cases a brief full class session is needed and some sort of rounding-off summary by the teacher. It is most important not to leave the problems set hanging in the air, but supply all the necessary solutions, answer queries as far as possible, and give students time and scope for exploring misunderstandings and differences that come out of comparing results.

So, teaching discussions involves the heart of the teacher connecting with the heart of each student they may encounter in a student’s academic journey to help students meet their goals.

References:

- [1] Lowman, J. (1995). *Mastering the techniques of teaching* (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- [2] Wray, A. (1999). Formulaic language in learners and native speakers. *Language Teaching*.
- [3] Kolodko, T. (2022). Effective techniques for students’ communication // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*; X (50), 1.: 269. Hungary, Budapest. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2022-269X50-10>
- [4] Littlejohn, A. (2001). Motivation: where does it come from? Where does it go? *English Teaching Professional* №19.
- [5] Hyland, K. (1990). Providing productive feedback. *ELT Journal* 44/4.
- [6] Cashin, W. E. (2011). *Effective classrooms*. IDEA Paper № 49.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.57

LEARNING THE ANCESTRAL LANGUAGE: A NEW TREND IN FOREIGN LANGUAGES LEARNING AMONG MATURE STUDENTS

ORCID ID: 0000-0003-3265-516X

Iryna Rudnieva

PhD, Head of the Department of Roman and German Philology
V.N. Karazin Kharkiv National University

UKRAINE

Among the traditional reasons for learning languages for students over 45 years old (such as personal growth and fulfilment, cognitive benefits, career and travel opportunities, communication and social benefits, lifelong learning opportunities and others) learning the ancestral language can be seen as quite a new language learning trend all over the world. The "language of ancestors" can be seen as the native or historical language spoken by one's forebears or ancestors of a person. This language is often passed down through generations and is a crucial part of a person's cultural and linguistic heritage [2]. If a person's ancestors came from a specific region or ethnic group, they likely spoke a particular language that may or may not still be in common use today.

Nowadays there is hard to find a mono-national society or country& For example, according to official sources, there are over 130 nationalities and ethnic groups residing in Ukraine and almost half of them have their national (ancestral) language (54 national languages besides of Ukrainian are used). France has representatives of about 300 nationalities who can speak about 180 languages (about 37% of newborns in France have at least one foreign-born grandparent (only 9% born in another European country and 8% born in the Maghreb). The USA can generally be considered a nation that consists 100% of representatives of different nationalities (here you can meet representatives and descendants of all peoples and nationalities currently existing on earth) [2]. We can say that the study of the language of ancestors showed itself very clearly in countries that historically were part of other state associations (for example, empires), especially if the metropolis oppressed local languages or banned them. The history of the republics of the Soviet Union is indicative, since there was a dominant language of the metropolis (Russian), which was actively introduced. This led to a situation where people began to forget their national language, it began to move into the category of "little used", or even completely disappeared. Also, many older and middle-aged people at the time of the collapse of the USSR did not know how to speak their native language and, already in adulthood, they had to learn their ancestral language as a foreign language [1]. The same situation, due to socio-political disturbances, occurred in Albania, Slovenia, Serbia, Croatia, etc.

Learning the language of ancestors can be a deeply enriching and meaningful endeavor. Here are several compelling reasons that force mature students to study the ancestor language:

1. **Cultural Connection:** Learning ancestral language helps to preserve and pass on a vital part of cultural heritage to future generations. Language is deeply intertwined with cultural practices, rituals, and traditions. Learning the ancestral language can provide deeper insights into these aspects of heritage.

2. **Family Bonds:** Speaking the language of ancestors can strengthen connections with family members who may also share an interest in preserving their cultural heritage. If older family members primarily communicate in the ancestral language, learning it can facilitate stronger and more meaningful interactions.

3. **Personal Identity:** Knowing the language of ancestors can create a stronger sense of belonging and identity within cultural community. Learning it can lead to a deeper understanding of roots, history, and the values that have been passed down through generations.

4. **Exploring History:** Many historical documents, literature, and records may be written in the ancestral language. Learning it allows for a direct engagement with these sources. Oral traditions, stories, and songs are also often passed down in the ancestral language. Learning it can help directly access and understand these narratives.

5. **Travel and Immersion:** Visiting the region where one's ancestors originated became very popular among people all over the world with the journeys became more accessible due to the development of transport. Knowing the language greatly enhances the ability to navigate, communicate, and connect with local communities and even relatives [3].

6. **Honoring Ancestors:** Learning the ancestral language can be a powerful way to pay tribute to forebears and the generations that came before you. This reason for learning the language today is very popular among the descendants of Chinese immigrants (especially representatives of the 3rd and 4th generations who have lost the Chinese language in communication in families), since programs to "restore ties with the homeland" at the state level are initiated by the Chinese government, which provides preferential programs travel to China, free study of the Chinese language and culture with embassies to restore family ties between relatives within China and abroad.

Learning and preserving this ancestral language can be a powerful way to connect with roots, understand heritage, and honor the traditions of forebears. It can also provide insights into the history, culture, and values of the community from which one's ancestors originated.

References:

- [1] Colla M.E. (2018). The Impact of Ancestral Language Maintenance on Cultural Identity Among White Immigrant Descendants: A Phenomenological Qualitative Study. Doctoral Dissertations. 475. URL: <https://repository.usfca.edu/diss/475>
- [2] Nichols J. (2011). Monogenesis or polygenesis: a single ancestral language for all humanity? *The Oxford Handbook of Language Evolution*. URL : <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199541119.013.0058>
- [3] Shailendra Y., Pillay A., Rughoonundun-Chellapermal N. & Govender N. (2023). Maintaining ancestral languages through extension schools: the case of telugu in Mauritius, *South Asian Diaspora*, 15:1, 97-111, DOI: 10.1080/19438192.2023.2168883

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.58

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' READINESS TO USE DISTANCE LEARNING TOOLS

Olha Voloshyna

Donetsk State University of Internal Affairs

UKRAINE

In the context of the development of scientific and technological progress in the education system with the involvement of modern computer technologies, the field of training future teachers also requires fundamental changes. Among the key competences defined in the new State Standard of Education of Ukraine (2016) is information and communication (information and digital) competence, which includes the confident use of information and communication technologies (ICT) to create, search, process and exchange information in the workplace, in public space and in private communication. ICT competence also includes information and media literacy, programming basics, algorithmic thinking, database manipulation, development of Internet and cybersecurity skills, and an understanding of ethics (e.g. copyright, intellectual property) when working with information [1]. Thus, the new Ukrainian school needs teachers who can ensure the development of information and communication (ICT) skills in prepared and motivated students. One of the most effective ways to achieve this is through the use of distance education technologies. Mastery of distance learning technologies is becoming a prerequisite for further professional development, particularly in the field of education. Currently, research by domestic and foreign scientists is aimed at identifying a number of conditions for the introduction of distance technologies in the educational process in higher education and ensuring its effectiveness [2]. However, it should be noted that at this stage of education development, there is no single list of conditions for the formation of future primary school teachers' professional readiness to use distance education tools.

Based on the above ideas, we consider the pedagogical conditions for the formation of future primary school teachers' readiness to use distance education tools as a set of specific situations that are purposefully created in pedagogical activities and contribute to the effectiveness of the results of readiness to use distance education technologies. As a result of our scientific research, we have outlined a number of pedagogical conditions for the formation of future primary school teachers' professional readiness to use distance education tools. The first condition is the combination of traditional teaching methods with distance education technologies. This pedagogical condition is due to the peculiarities of primary school teacher training, where methods of visualising educational material play an important role. Under these conditions, computer technologies in the educational process, and in particular distance education technologies, become an additional means of professional development of future primary school teachers, creating an active motivation to use information and communication technologies in their professional activities [1]. Thus, the formation of future primary school teachers' professional readiness to use distance learning tools is based on an organic combination of traditional teaching methods and new distance technologies. Moreover, as a result of

informatisation of education, traditional teaching methods are gradually evolving and acquiring new specific forms. For example, the introduction of electronic textbooks, manuals and video tutorials available on the Internet expands the possibilities for students to learn independently through interaction with educational resources, minimising the involvement of the teacher. Studying from textbooks is not only becoming more interesting due to the availability of multimedia content, but also more convenient in finding the necessary material. New forms of personalised learning methods are increasingly being used, not only in traditional private classrooms, but also via telephone, voice mail and email [3]. The use of explanatory and illustrative methods is also becoming more relevant. Teachers use presentations, infographics and interactive posters to organise the perception of the material. The most important component of the process of forming the professional readiness of future primary school teachers to use distance learning tools is general didactic, visual and demonstrative, and problem-solving methods adapted to the conditions of distance learning. The introduction of distance learning technologies in the professional training of future primary school teachers will also allow updating traditional types of educational activities, such as control and assessment of students' knowledge and skills. This is primarily due to the use of testing technologies in the distance education system, where different types of tests (multiple choice, matching, essays, etc.) can be introduced to qualitatively assess students' knowledge. The second condition is to provide future primary school teachers with a set of knowledge, skills and abilities necessary to work in distance education and pedagogical management of this process [4]. In the context of modernisation and renewal of the educational process, competent specialists in any field of knowledge must have a sufficiently high level of computer literacy. A modern teacher should be familiar with computers and modern educational technologies. This is due to the fact that teachers who are not interested in innovation and development gradually lose their competitiveness and authority among colleagues and students. Therefore, for future primary school teachers, the acquisition of skills in working with the distance learning environment, its content and structure is a prerequisite for professional development and growth. The following topics are considered: what is distance learning, its essence, functions, advantages and disadvantages; regulatory documents on distance learning and its organisation; distance learning platforms and their types; what are electronic resources and how to use them effectively in the educational process; principles of building distance courses and their learning resources; infographics, interactive infographics, interactive posters and animated presentations.

The acquisition of knowledge about distance learning tools and the development of skills in the use of distance technologies is possible if students are pedagogically managed. Since learning interaction as a pedagogical system requires controllability, pedagogical management is a way of coordinating the relationships between the elements of the pedagogical system, which expresses the essence, nature and functional aspects of educational work [1].

In addition, pedagogical management is also about encouraging, stimulating and supporting students' activities in the distance learning system. In addition, the range of professional activities of primary school teachers using distance learning tools is much wider than in traditional teaching methods. Pedagogical management of the process of mastering distance learning tools by students can be effective if the teacher rationally uses the capabilities of distance learning systems and collects high-quality examples of the use of information and communication technologies in educational activities. Mastery of educational technologies by students is a

---

prerequisite for the further educational work of teachers of secondary schools. Therefore, it is important for future professionals to gain experience in working with distance education courses and creating additional distance education technologies. The third condition is the distribution and creation of original visual aids (multimedia and infographics). One of the most important tasks in the educational process is to increase students' interest in learning, teach them to recognise educational information and use their senses to perceive the world around them. The more diverse the means of presenting the material, the better it is assimilated [1]. This is achieved through the widespread use of visuals at all stages of learning. Today, primary school teachers should clearly understand the meaning of the concept of "visualisation", have the means to create and use different types of visualisation and implement them in the learning process depending on the educational goals set. Modern computer technologies are capable of implementing any ideas for visualising educational materials. With the help of modern technologies, virtual visual materials are created and used in the educational process, so these products can be distinguished as a separate type of computer or virtual visualisation (presentations, interactive posters, infographics, etc.). can be used [3].

The conditions we have outlined will guarantee the technological aspects of distance learning technology and expand the boundaries of future primary school teachers' search and creative activity, allowing them not only to use existing learning tools but also to create their own learning tools. Thus, the following conditions should contribute to the effective formation of future primary school teachers' professional readiness to use distance education tools: 1) combining traditional teaching methods with distance education technologies; 2) providing future primary school teachers with a set of knowledge, skills and competences, as well as ensuring pedagogical management of this process; 3) dissemination and creation of original visual aids (multimedia and infographic).

References:

- [1] Budnyk, O. (2020) Pidgotovka vchytelya do rozvytku cyfrovoyi gramotnosti uchniv Novoyi ukrayinskoyi shkoly [Professional training of teachers for the development of digital literacy of students of the New Ukrainian School]. *Osvitni obriyi*, 1(50), 140–145. [in Ukrainian].
- [2] Bykov, V., Leshchenko M. (2016) Cyfrova humanistychna pedagogika vidkrytoyi osvity [Digital humanistic pedagogy of open education]. *Teoriya i praktyka upravlinnya socialnymy systemamy: filosofiya, psykologiya, pedagogika, sociologiya*, 4, 115–130. [in Ukrainian].
- [3] Dy`stancijne navchannya: vyklyky, rezultaty ta perspektyvy. Poradnyk. Z dosvidu roboty osvityan mista Kyyeva (2020) [Distance learning: challenges, results and prospects. Adviser. From the experience of educators of the city of Kyiv]. Kyiv. [in Ukrainian].
- [4] Kontseptsiiia «Nova ukrainska shkola». (2016). [The concept of the «New Ukrainian School»] URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.59

“REASONABLE MINIMUM” PRINCIPLE IN ELEMENTARY EDUCATION OF CHINA

ORCID-ID: 0000-0002-3757-947X

Lina HE

PhD program student

H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

PR CHINA

China's educational aims on providing a solid foundation of education for all students. The Chinese education system places a strong emphasis on equity and ensuring that every child receives a basic level of education that is considered essential. The concept of the "reasonable minimum" as it is emphasises that the country's education system ensures every student to receive a minimum adequate level of education that meets his/her individual needs, abilities and interests in accordance with the national standard of the country. This principle in the Chinese view recognises that not only students have different learning styles, paces and preferences, but also schools have different levels of staffing, different material bases and peculiarities of the educational process organisation due to the presence / absence on this territory of "factors that affect the organisation of education and the regulation of which is under the management of local authorities" [2] (mostly this means a compact residence of representatives of certain national and religious minority).

Here are some key aspects of elementary education in China that align with the concept of providing a reasonable minimum:

1. **Universal Access:** China has made significant efforts to ensure that all children have access to elementary education. It is mandatory for children to receive nine years of compulsory education, which includes six years of primary education.

2. **Standardized Curriculum:** The Chinese curriculum for elementary education is relatively standardized across the country, ensuring that all students receive a basic level of knowledge and skills in subjects like Chinese language, mathematics, science, and social studies.

3. **National Assessments:** China conducts national assessments, such as the "gaokao" (national college entrance examination), which serves as a means to evaluate students' knowledge and skills. While this assessment is more relevant to high school students, it reflects a broader commitment to maintaining educational standards.

4. **Supplementary Education:** In addition to formal schooling, many Chinese students participate in supplementary education programs, such as tutoring or extracurricular classes, to bolster their learning.

5. **Teacher Training and Professional Development:** China invests in training and professional development for teachers to ensure they are equipped with the necessary skills to deliver quality education to all students.

6. **Parental Emphasis on Education:** Chinese parents often place a strong emphasis on the importance of education and may provide additional support and resources to ensure their child's academic success.

7. **Government Initiatives:** The Chinese government regularly introduces policies and initiatives aimed at improving the quality of education at all levels, including elementary education [1; 3].

It should be noted that China's educational theory does not explicitly use the term "reasonable minimum" as a principle⁶ presenting all the activities in this field as a part of "flexible education" concept [2]. Also modern Chinese and foreign (mostly, European and American pedagogical sciences and practice) have different interpretations of the principle of "reasonable minimum" as to elementary school in particular and education in general. According to abroad research, applying the principle of the "reasonable minimum", elementary education aims to create an inclusive and adapted learning environment that provides students with the knowledge, skills and values they need to thrive on their unique life path based on the capabilities and needs of the child (or a children team). He recognises that education should be a dynamic process that corresponds to the individuality of each student [4]. As for the People's Republic of China, the main task of implementing the "reasonable minimum" principle is to combine the opportunities available in a particular educational institution to organise the educational process with the norms of the unified programs for primary education approved by the country's government. This term is mostly used for small rural schools, schools in remote and economically underdeveloped regions, and educational institutions in areas of compact residence of national minorities [2]. China places a high value on providing a solid foundation of education for all students, including the elementary schools` ones, and that's why there are many discussions and reforms within the education system that can potentially incorporate the concept of a "reasonable minimum" more explicitly.

References:

- [1] An Opinion on Strengthening Primary and Secondary School Teacher Training (2021). *Website of Ministry of Education of the People's Republic of China*. URL: <http://www.moe.edu.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/s4559/201101/114220.html> (in Chinese)
- [2] Huang, R.H., Liu, D.J., Tlili, A., Yang, J.F., Wang, H.H., et al. (2020). Handbook on Facilitating Flexible Learning During Educational Disruption: The Chinese Experience in Maintaining Undisrupted Learning in COVID-19 Outbreak. Beijing: Smart Learning Institute of Beijing Normal University. URL: <https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2020/03/Handbook-on-Facilitating-Flexible-Learning-in-COVID-19-Outbreak-SLIBNU-V1.2-20200315.pdf>
- [3] Notification on the implementation of the National Primary and Secondary School Teacher Training Program (2022). *Website of The State Council of the People's Republic of China*. URL: http://www.gov.cn/zwggk/2010-06/30/con-tent_1642031.htm (in Chinese)
- [4] Wallace P. (2017). Knowledge management: Historical and cross-disciplinary themes. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited, URL: [https://books.google.com.ua/books?id=printsec=frontcover&q=&redir_esc=y#v=onepage&q=cultivating%20communities%20of%](https://books.google.com.ua/books?id=printsec=frontcover&q=&redir_esc=y#v=onepage&q=cultivating%20communities%20of%20)

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.60

THE PROBLEMATIC OF FOREIGN ACCENT UNDER THE PRISM OF DAR MULTILINGUA-MULTIPERSONALIA: LEARNING THROUGH HEALING AS A WAY TO FULL CULTURAL IMMERSION AND SUCCESSFUL SOCIETAL INTEGRATION

Larysa Kupriianova

PhD in Medicine
Visitor Professor in
Humanitas University

MILAN, ITALY

Scholar in the frame of
the International Visegrad Fund Research Grant Programme
University of Wrocław

POLAND

Daryna Kupriianova

Lawyer
Head of the Board of DAR for Peace and Equality

MILAN, ITALY

Annotation. Nowadays there are various attitudes towards the accent while speaking foreign languages, that are supposed to be analyzed under the prism of the process of ensuring a proper integration and social inclusion in migrants/refugees and forcibly displaced persons. Some educational institutions, mentors, tutors, teachers and ordinary people claim: "it is completely enough to be comprehensible", therefore, consequently, it does not matter "whether you do literally sound as a local/native or not". At the same time, multiple old-fashioned attitudes to learning disclose age limits, until which the individual can or cannot learn a given language. To add, there are ordinary personal limitations, prejudices, biases, fears, doubts on the matter of a new linguistic experience, which make the person "blocked inside his/her personal fears". Moreover, though, while we are taking into consideration particularly refugees and forcibly displaced persons, therefore, ones, who are being displaced as a result of e.g. war, armed conflicts, riot, political and/or economical instabilities etc., there are extraordinary limitations that enter the stage of a research. The reality though requires modern and "appropriate attitudes to a process of a language learning", in the aim of not becoming an "infinite foreigner" and, as a result, not to be totally separated from the successful social inclusion and integration and, subsequently, from an opportunity to apply a personal potential in full. DAR Multilingua is becoming a remedy for the aforementioned state of affairs and advises successful solutions for all potential problems in the learning process. The specific attitude to learning, under the prism of a unique method that we have mentioned above, is being analyzed in the current research.

Research results. On the long way of learning foreign languages, the individual often meets various barriers that either make he/she feel an "infinite stranger" or someone, who is ready to "surrender", because "there is no way out". One of the most acute issues to solve is foreign accent. Most probable, we shall rather apply the name

“original accent” or “accent from the original language” of the individual, instead of the postulate “foreign”, because everyone, in case of sounding “different” owes a lot to his/her country of the origin.

However, the aforementioned problematic was not properly studied yet by the scientists. Ordinary articles in electronic or paper journals used to claim that the “accent is a thing, which is difficult to fight with, but with a proper attitude is possible to conquer” [3]. Moreover, authors do admit that there are specific tools and practices of optimizing the way we speak foreign language and how do we pronounce new sounds. On the other hand, there is a significant lack of data in the sphere of understanding “why foreign accent exists” (besides the fact that all of us are possessors of a specific toolkit of sounds and letters that we can pronounce thanks to skills and articulatory apparatus inherited from our families and society of origin), or “how to implement properly the ways of optimization self-sounding”. These two highly acute and important issues will be a main clue for our current research.

As the basis for our research we name results of anonymous survey, which was led among students in DARA School - school of luminaries of the foreign languages, as well as non-formal international group, dedicated to optimization of process of social inclusion and integration of refugees, forcibly displaced, DAR for peace and equality persons and migrants. In total there were 42 people, who shared main fears, thoughts, prejudices and hopes on the matter of eliminating foreign accent, while learning foreign languages. What is really important to declare under the prism of our research is the fact that refugees are definitely the most valuable and accurate source of information, if we are taking into consideration issues of social inclusion and integration, that cannot be successfully completed without appropriate level of linguistic proficiency in any given country. It means that every time we talk about regular migrants, we can emphasize that individuals who decide to change the country of the permanent settlement as a result of their free will, have basically limitations, prejudices, fears and thoughts caused by ordinary insecurities and doubts typical for almost all people in the World. However, by analyzing the situation of refugees and forcibly displaced people, we shall mention that they, besides “ordinary insecurities”, mostly declare suffering from “refugee syndrome”, “homesickness”, the PTSD as well as multiple psychological disorders of a wide range typical for people, who found themselves in a necessity to flee from danger of death, torture, inhumane or degrading treatment and, even enslavement etc.

Therefore, in the subsequent part of our research we shall present “*ordinary fears and limitations*”, which normally appear in case of migrants and “*extraordinary ones*” typical for refugees and forcibly displaced persons, that cause foreign language accent in all individuals mentioned above. Thus, here we are underlining the following ones:

Ordinary fears and limitations, typical for 90% of global population in case of learning foreign language:

1) Attitude of teacher, mentor, school of foreign languages that the student attends. There is still a great influence of the tendency, prejudice, fake theory that speaks about an inability to learn any foreign language and speak it, as a result, as a native, unless it was learnt till the age of 14 years. There are no doubts that there limited examples successfully opposing to this postulate, what is more, they exist and they are not too rear. The objective truth is: the level of sounding of any given individual as a result of foreign language learnt with mentor or in the foreign language school depends on the teachers attitude. Students literally believe, if not completely, then for 85% at least of everything, what does learner narrates on the learning

---

process. In addition, what is clearly postulated by our respondents is the fact that the “sound practicing” needs an incredible amount of time and efforts from the side of the teacher as first. Moreover, it has to be an infinite desire and attitude to learning allowing and pushing the mentor to persecute (in a good sense) a perfection in the learning process. Under the prism of modern business realities we shall admit that there is an obvious “rat race” among foreign language schools that make all teachers inside these great enterprises desire to make “graduate” as many students as they can, trying to satisfy the wish of student “to talk”, but without paying attention on the way he/she talks. Therefore, it is always more simple to stick to the point, that the accent “is barely possible to train” and that “the individual shall possess the predisposition to talk as a native” than to work properly hard on the real optimizing the student’s level of linguistic preparation. However, we should not forget that there is also such an attitude among teachers in governmental schools and universities. No matter, how well do they know and speak the language they teach, they also try to plant a thought in the mind of a student that “he/she is too old, does not have predispositions and/or necessity” to speak with an appropriate local accent. Without a fundamental knowledge on the process of learning of foreign language, the individual does not have any other choice, as just to listen to his/her teacher and “accept the reality”. Finally, we do not have to turn a blind eye to the truth either speaking about various qualifications of teachers and mentors, regardless their place of work. Here we are talking about an opportunity to meet a teacher without a proper sounding or even with a literally “brutal foreign accent” claiming that the “foreigner” is a diagnosis for any individual decided to stay permanently abroad, no matter, what kind of efforts he/she will dedicate to combat it. In case of the aforementioned attitude, it barely possible not just to make student “try harder no matter what”, but even to reassure him/her that the opposite attitude and reality may be ever possible.

2) A great importance under the prism of lack of proper sounding we shall place also on the proper attitude of the student him-/herself. They can also be built under the influence of outer “more qualified/experienced” people though. Here we are emphasizing the negative mantras like “I have never been able to learn foreign languages”, “It requires a humanitarian mindset to learn languages properly”, “I will never be able to sound like a professional and/or a native, no matter what kind of efforts I do dedicate to my challenge”, “I do not have years, as a typical philologist to be focused exceptionally on learning the language and practice my sounding skills, I have other things to do”, “I do not need it, because my occupation/profession/toolkit of skills etc. does not require speaking like a native. In other words: I do the job, where there are only migrants, locals anyway will know that I am a foreigner”.

3) Extra curriculum efforts: there is a highly popular in a negative way postulate saying: “it is totally enough to be comprehensible”, therefore, nobody needs to “sound like a local”. First of all, it trains in the student the unwillingness even to try. Secondly, the more people globally think in a such way, the more people “sound strange” and the theory proves itself and leads to increase in negative indicators that we are taking into consideration under the prism of the current research. At the same time, the number of migrants coming to an accepting country without a “proper sounding” leads to the increased level of “empathy” (in a negative way) towards the postulate of sounding like a foreigner, i.e. that the society of an accepting country starts to praise and tolerate the situation exactly as it is. In a short perspective, it simplifies first steps of integration, but when it lasts for a long time, or when the representatives of local community share the same idea of “inability to assimilate linguistically at all”, the level of desperation of every single individual increases significantly. Without proper

linguistic assimilation, there is no one cultural at all. Eventually, it leads to a stable feeling of separation, loneliness in a foreign country, tendencies to depression and anxiety and, finally, makes the level of proper inclusion and integration impossible as it is.

Extraordinary fears, doubts and limitation experienced mostly by refugees and forcibly displaced persons.

Primarily, it is necessary to mention, that there is a drastic difference between migrants from one side, and refugees as well as forcibly displaced persons from the other one [1]. Migrants, are people, who are leaving from another country from their homeland according to their own wish/desire, because they have better job opportunities, financial possibilities etc. abroad. They DO normally have enough time for preparation of their departure: including the appropriate time frame for choosing the accepting land, learning more about its culture, traditions, prejudices and attitudes towards newcomers; to get in touch with compatriots, who are already residing there, so that they will give useful advises on first steps after arrival; in addition, what cannot be underestimated, traditionally, the “linguistic journey” for a future F.O.B. (fresh off the board) begins a long time before arrival. He/she attends language courses or, alternatively, hire a private linguistic mentor for him/herself, as well as for his/her partner and/or children. There are no doubts that they face the challenges as it was mentioned before, especially, under the prism of choosing the teacher with an appropriate attitude, but, from the psychological point of view, the migrants have an important advantage before refugees and forcibly displaced persons: they PERSONALLY decide to change the country of a permanent stay, while in case of the second group of newcomers, the fact of transferring to another country, country itself, necessity to “be ready in couple of hours”, obligation to fit into the life of a new society, are caused by outer obstacles, that once upon a time take the control over these individuals’ life. Therefore, here, the crucial issue of integration itself is accompanied by lack of objective ability to “ultimately decide” on one’s own life, what, subsequently, becomes a corner stone of difference in the integration and social inclusion processes between two aforementioned social groups.

Refugees and forcibly displaced persons, therefore, besides the ordinary fears, doubts, prejudices, hopes and negative thoughts, typical for every person even under normal living conditions, face additional insecurities, temporary “loosing of social and/or economical position”, which was typical for an individual in the past; suffer from the PTSD, syndrome of refugee and/or stable fear as a result of fleeing the war/armed conflicts and or riots etc. Moreover, at the same time appears an additional “symptom” of a refugee/forcibly displaced person fate, which is tightly connected with the “foreign accent itself”. While leading our scientific research, we have come to the conclusion that traditionally around 94% of refugees suffer from acute homesickness, which is reflected in something, what we, for the sake of our subsequent research, will call “**the painful symptom of missing the belonging to the country of origin**”.

Every individual needs a feeling of “belonging” to a given local community, society in general, some kind of values, beliefs, even fears and prejudices, which appear to be typical for conditions and surroundings we live in. What is also highly important, on the basis of our anonymous survey, we had an opportunity to find out that people, who are claiming themselves “a global citizens” or “citizens of the whole World”, in reality, feel even bigger necessity to belong to a given community. To add, sometimes, the postulates on being a “citizen of whole World” are arising from a painful experience of separation of this individual from his/her homeland in an early childhood or adolescence. Therefore, when they find themselves in situations of

acute “social injustice” (when the expectations do not respond to the reality) or they need to forcibly leave the place of birth in the aim of looking for a better place to live/better occupational opportunities for his/her family member etc., even though this “place exchange” can take place inside the borders of his/her State of birth, it may lead to a feeling of a “**stable separation**” in such individual, as a result of which he/she tries to negate any kind of bound/sensible belonging/relation to the place he/she will ever live in.

Anyway, *the painful symptom of missing the belonging to the country of origin* is manifested in trying to literally “to swim against the tide” of circumstances, which took place in the life of this individual. He/she primarily tries to negate that the negative experience (war/armed conflict/as a result separation with family member, relatives/possible destruction of his/her objects of property etc) took place, that the life will never be the same; that the right to make decisions was taken away from him/her and he/she, subconsciously tries to reconstitute that “feeling of belonging”. When the individual stays permanently abroad for any reason, one of the “symbols” of his/her belonging to his/her State of origin, his/her primary community is the **accent**. The accent is, therefore, the tone and the sound, typical for any language in the World. The accent (the echoes of mother tongue, we can also name it as follows for the sake of our research) brings the feeling of security, stability, childhood and home. As we have found out, on the basis of the survey’s results, refugees and forcibly displaced persons (but, sometimes this tendency appears also in case of migrants as well) are tended to vulgarize necessary sounds and tones of a local language, while coming to a new country; try to refuse responding in this language in case of objective possibility (to seem like a “foreigner, tourist”), try to make their foreign “sounding” stand out. What is crucial here is the fact that 4 respondents of our survey have declared, that once the War in Ukraine started on February 24, 2022, they, despite living in EU countries and the USA more than 10 years each, admitted a temporary brutalization of their already perfect accent in a foreign language they spoke. It was clearly caused by a subconscious response of their inner personality for the full-scale invasion of Russia on the Ukrainian territory and psychological desire “to manifest their proper belonging” instead of claiming the assimilation, at least, for a short period of time. This phenomenon we can also meet in case of numerous other refugees/forcibly displaced persons from all over the World. Finally, when the individual hears, as a local asks “are you a foreigner?”, the stage of inner relief appears and the praised subconscious desire to hear a confirmation of the fact of being a newcomer and to “still belong to the homeland”. What is important here: most of our respondents admit that this “switching between local and foreign accents”, both in case of people professionally speaking a given language and those, who have come just a short time before, takes place almost “automatically”, without an any inner control of it. Therefore, we can assume, that it is literally a psychological reaction on acute actions/circumstances that have taken place in a connection with individual’s homeland.

What is absolutely important to mention by this part of our research is: despite endless number of institutions, both governmental and private, as well as individual private tutors ready to teach foreign languages, it is still difficult to find someone, who will be able to teach difficult grammar tenses, local collocations and phrasal verbs in an easy way, but it is even more difficult (and even can appear to be impossible in some localities) to find someone with a proper attitude towards sounding, accent and subsequent social inclusion and integration in the society that the individual will become a part of. At the same time, the proper attitude both towards learning theory

---

and practicing the sounding not just make the general level of knowledge and skill higher, but also increases level of self-esteem and self-confidence in a student, allowing him/her a proper and successful immersion into local society. Finally, an absolutely crucial fact to admit is that any kind of financial resources or “appropriate interpersonal acquaintances” increase the possibility, but DO NOT GUARANTEE an opportunity to find a teacher, how will not just present strictly theoretical, grammatical knowledge, as well as one on collocations and phrasal verbs, but will allow the student a proper immersion into a given culture through the language that the apprentice learn. Therefore, will also enable a literature healing through the learning process, which is absolutely crucial in case of migrants, refugees and forcibly displaced persons.

As a proper remedy for the aforementioned state of affairs we can declare a unique learning method, **DAR MULTILINGUA-MULTIPERSONALIA**. **DAR Multilingua** is a unique method of learning foreign languages developed on the basis of DARA School - school of luminaries of foreign languages (Odessa, Ukraine), in cooperation with DAR for Peace and Equality, a non-formal international group (Milan, Italy) dedicated to optimization and support of successful integration and social inclusion of migrants, refugees and forcibly displaced persons. The authors of the method are Daryna Kupriianova (lawyer, linguistic tutor, facilitator of integration and social inclusion with 8 years of experience in the sphere of Erasmus plus and volunteer with 8 years of experience in the sphere of social inclusion, integration of refugees forcibly displaced persons, migrants) and Larysa Kupriianova (University teacher, PhD in Medicine, mentor, lector, volunteer with 8 years of experience in the sphere of social inclusion, integration of refugees, forcibly displaced persons, migrants). The method is based on the postulates of combining spiritual practices and mentoring, psychological support dedicated to “purification of previous negative patterns” and complete immersing into the process of language learning [1,2]. Thus, proper attitude to learning a given language is being formed on the basis of the fact that students are being coordinated by experienced mentors (called, on the basis of the method “sensei”), who do not just ensure learning fundamental theoretic background of learning language, but also put all necessary effort to practice a professional pronunciation, in the aim of not just “sounding professionally from the perspective of grammar”, but also to apply appropriate tones and sounds similar to those ones used by native speakers.

The primary mediation practice dedicated to “refreshing the personality” and finding one’s own “positive alter ego” will be aimed to distance an individual from all negative experiences, prejudices, doubts, limitations and fears that were, on one hand, tightly related to individual’s unsuccessful practice in learning language, and, on the other hand, to separate temporarily from the cruel obstacles of becoming refugee/forcibly displaced person/migrant. The newly created “refreshed version of an individual” will ensure an access to unlimited potential of each person in the sphere of learning business; the individual will be able to not to “build new linguistic constructions of old bad-functioning fundament”, but to start from the very beginning, as they were no unsuccessful happenings before. Moreover, more primarily healed personality has an objectively better attitude to the learning process itself. What is crucial: positively new alter ego allows not to “create concurrence” between mother tongue and a given foreign language, but, oppositely, after healing, the positive alter ego initiates the process of inner personal changes in the original personality as well. Thus, the individual generally liberates him/herself from blocks, limitations and fears that assisted him/her from the very beginning. By assuring the totally new attitude to

learning, the attitude based on treating the language learning and practice as a healing process directed to the personality as it is, we do not liberate an individual from all potential boundaries and even foreign accents that are highly typical, as we have postulated before, we also open the way of a full immersion to a new culture and, therefore, the successful social inclusion and integration of the individual. Thus, as a result, the process of assimilation reaches the level, which is being expected and desired by governmental institutions in the sphere of international policy, while the person gets an additional opportunity for self-realization, self-development and liberation of his/her own full potential for the sake of his/her future professional and personal development and one of an accepting state as well.

Conclusions.

1. Foreign accent is not a sentence, it is a state of mind and rather an attitude promoted and praised by numerous teachers, mentors, foreign language schools, educators, representatives of older generations that are often directly or indirectly supported by business strategies trying to “make more students graduate” rather than do it in a qualitatively better way, but towards few of them.

2. Nowadays, even appropriate financial resources can guarantee neither the proper theoretical, nor practical attitude to learning foreign languages. It mostly depends on proper limitations and negative mantras that are inherited by a student from his/her first language teacher. In addition to limitations, blocks and biases that are typical for 90% of representatives of the modern society, the “snowball” of negative considerations makes a subsequent level of social inclusion and integration barely possible.

3. To allow the necessary and desirable level of social inclusion and integration of migrants, forcibly displaced persons and refugees in the society of a given accepting country, we shall diametrically change the general attitude of a linguistic preparation of future newcomers or those, who have actually come to the new society.

4. Proper attitude to learning foreign languages, dedication of mentors to the quality of studies as well as optimizing and supporting the cultural and linguistic immersion of the student into a new society will not just empower and ensure appropriate level of social inclusion and integration in migrants, refugees and forcibly displaced persons, but will also allow them to show their inner potential completely, to apply their skills and knowledge, which are often being blocked for ever because of inability of the student to resist inferiority complex as a result of being an “infinite stranger/foreigner”.

References:

- [1] DAR MULTILINGUA - MULTIPERSONALIA, key practice for social inclusion of migrants, refugees and forcibly displaced persons//INTERCONF, Scientific Publishing Center//The VI International Scientific and Practical Conference "Scientific paradigm in the Context of technologies and society development"//November 26-28, 2023, Geneva, Switzerland/0,4 ECTS Credits
- [2] DAR MULTILINGUA as a prerequisite of social and cultural inclusion, integration and self-realization of migrants, refugees and forcibly displaced persons//SCIENTIA//The V International Scientific and Theoretical Conference “Current issues of science, prospects and challenges”//November 17th, 2023//Sydney, Australia//0,1 ECTS Credit
- [3] BBC //Can technology help you to lose an accent?// <https://www.bbc.com/worklife/article/20190506-this-technology-could-help-you-lose-your-accent>
- [4] The Italian accent in English. Results from an experimental study and implications for language teaching//Maria Grazia Busà//Università di Bologna// <https://www.openstarts.units.it/server/api/core/bitstreams/d5b55c0b-b43c-4575-aec0-e9d539714638/content>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.61

UNIVERSITIES PREPARE STUDENTS FOR INTERNATIONALISATION: TRADITIONAL FRAMEWORK OF THE ACTIVITIES

ORCID ID: 0000-0002-2033-1224

Ziwen Wang

PhD program student

H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

PR CHINA

Preparing students for internationalisation activities traditionally involves equipping them with the skills, knowledge, and attitudes needed to thrive in a globalised world. This includes understanding diverse cultures, effective communication, adaptability, and a global mindset (as seen in a set of activities that educational establishments (mostly Universities and high schools) take to prepare students for internationalisation. Usually they are as follows:

1. **Cultural Awareness and Sensitivity activities:** workshops, seminars or courses on intercultural communication and cultural sensitivity, organised by the University or different NGOs both from the host and home school; encouraging students to participate in cultural exchange programs or cooperation with international students on campus; providing resources like books, articles, and documentaries that explore different cultures etc.;

2. **Language Proficiency activities:** foreign language learning through language courses, language clubs or conversation partners; providing resources for learning common international languages like English, Spanish, French, Mandarin, etc.; offering language immersion opportunities, such as study and student travel abroad programs; teaching the main courses according to the curriculum using a foreign language (in part or in full) etc.;

3. **Global Knowledge and Current Affairs activities:** encouraging students to stay informed about global events, politics, and cultural trends by discussing this information in classes and including such information into the particular majoring subjects (mainly of the humanitarian circle); incorporating global issues into the curriculum and promoting discussions about international topics etc.;

4. **Cross-Cultural Communication Skills activities:** providing training in effective communication, including verbal, non-verbal, and written communication; teaching students how to navigate different communication styles and preferences; stimulating short-term and long-term project and creative work of students in teams, that include home and abroad students etc.;

5. **Adaptability and Flexibility activities:** encouraging students to step out of their comfort zones through experiences like studying abroad, internships, or volunteering in diverse environments (both by general educational and propaganda work with emphasising the normality of such activities and institutionalisation coercion, when studying abroad or internal academic mobility is a requirement to the organisation of the educational process); promoting problem-solving skills and the ability of students to adapt to different situations etc.;

6. **Networking and Relationship Building activities:** organising networking events, career fairs, and workshops with a global focus and with the participation of foreign entities; organising of academic cooperation in the form of joint student

research, creative projects, conferences, etc.; encouraging students to connect with alumni or professionals who have experience in international contexts etc.;

7. **Global Mindset Development activities:** fostering a curiosity about the world and a willingness to learn from different perspectives; encouraging critical thinking of students about global issues and their impact on various communities (both during curriculum and post-curriculum activities) etc.;

8. **Intercultural Competence Training activities:** offering specific training on intercultural competence, which includes skills like empathy, tolerance for ambiguity, and the ability to navigate cultural differences (usually in forms of culture weeks / festivals) etc.;

9. **Digital Literacy and Technology Skills activities:** ensuring students are comfortable using digital tools and platforms that facilitate global collaboration and communication; providing students with truthful and critical information to develop practice of information hygiene and preventing cases of influence of extremist and other organizations opposing government structures on students etc.;

10. **Study Abroad and Exchange Programs activities:** encouraging students to participate in study abroad or exchange programs, which provide immersive international experiences; facilitating opportunities for students to work on projects or internships with an international focus etc.;

11. **Support and Resources activities:** providing resources such as international student offices, counselling services, mentorship programs, students` NGOs, groups of teachers and student volunteers who have experience participating in internationalization programs and other to help students navigate the challenges of international experiences [1; 2].

Universities and schools are to create a supportive and inclusive environment where students feel comfortable exploring and learning about different cultures as well as their rights to internationalisation, encourage them to reflect on their experiences and provide opportunities for them to share their insights with the broader community. In the modern world, especially in the conditions of regional globalisation (creation of a single unified educational space: countries that have joined the Bologna process, countries of the educational and cultural space “One Belt - One Road”, etc.), students should not only know about their rights and practical opportunities as to internationalisation, but also to have clear internal attitudes about the normality and naturalness [2] of this phenomenon in the field of education.

References:

- [1] Yang R. (2014). China's strategy for the internationalization of higher education: An overview. *Frontiers of Education in China*. 2014. No. 9(2). Pp. 151–162. URL: <https://doi.org/10.3868/s110-003-014-0014-x>
- [2] Zhao X., Shoji D., Kalashnyk L., Luhova T. Cultural adaptation of Chinese students as the Need of their Education Abroad Process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION: Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume IV, May 22-23, 2020. Pp. 388–99. <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol4.4856>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.62

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Отравенко О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання
*Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Полтава*

Карпенко М. І.

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики фізичного виховання
*Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Полтава*

УКРАЇНА

Анотація. У статті особлива увага приділяється розгляду теоретичних основ якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти з використанням дистанційної та змішаної форм навчання, що стало надто актуальним під час воєнного стану, виявити їхні переваги та недоліки. Змішана та дистанційна форми навчання для більшості здобувачів вищої освіти позитивно сприймаються щодо засвоєння освітніх компонентів професійного циклу спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)», особливо для підвищення рівня самоосвіти та мобільності студентів в умовах вимушеного карантину або воєнного стану.

Вступ (актуальність теми дослідження). У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні однією із основних умов успішної реалізації державної політики у сфері розвитку інформаційного суспільства є забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки майбутніх фахівців для роботи в інформаційному суспільстві [1].

Згідно Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні (2000) оновлена роль викладача у дистанційній освіті як наставника-консультанта, який координує пізнавальний процес, удосконалює ті курси, які він викладає, підвищує творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій [2].

У Положенні про дистанційне навчання зазначено, що педагогічні, науково-педагогічні працівники та методисти закладів освіти, у яких організована дистанційна форма навчання, своєчасно підвищують свою кваліфікацію щодо організації та володіння технологіями дистанційного навчання [3].

Законодавчою базою з питань дистанційної освіти в Україні є: Закон України «Про вищу освіту (2014), Концепція забезпечення якості вищої освіти в Україні (2014), Положення про дистанційне навчання (наказ МОН №466 від 25.04.2013 р.), Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 рр.» та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури розглядають у

своїх працях О. Ажиппо, (2013), Н. Степанченко, (2017), О. Отравенко, (2020) та ін. Окремі питання дистанційного навчання розкрили у своїх працях такі науковці, як: А. Кузьмінський та ін. (2022); О. Лучанінова, (2022); В. Кухаренко (2008); О. Отравенко та ін. (2018-2022); О. Самойленко (2011); Л. Ткаченко, О. Хмельницька (2021); Н. Яремчук, О. Лавро, О (2021) та ін. [4-9; 12, 13, 14, 17]. Утім, незважаючи на велику кількість наукових праць з даної проблеми на сьогодні ще немає єдиної точки зору щодо дистанційного навчання у закладах освіти.

Метою статті є розгляд теоретичних основ підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання, що стало надто актуальним під час воєнного стану, виявити переваги та недоліки, що супроводжують процес організації дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із головних завдань вищої освіти є якісна підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, створення умов для всебічного розвитку особистості, надання можливостей до професійної самореалізації упродовж життя [7].

Ми підтримуємо думку Н. Степанченко, що у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури необхідно використовувати системний підхід для успішного виявлення усіх особливостей фахівців із фізичного виховання та спорту із застосуванням інформаційних технологій: структурні елементи (змісту педагогічної системи), зв'язки усередині системи (цілі), зовнішні зв'язки (взаємодія системи з системою освіти України, із системою фізичного виховання України) [8].

Для підвищення якості професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, як зазначив О. Ажиппо, необхідно активувати увагу викладачів, фахівців у галузі фізичного виховання й спорту на інтенсивні пошуки нового змісту, ефективних форм і методів підготовки вчительських кадрів з фізичної культури, діяльність яких плідно впливає на забезпечення фізичного й духовного здоров'я підростаючого покоління» [9].

Професійну підготовку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах модернізації змісту освіти (О. Отравенко, 2018), ми розглядаємо як складну багатогранну систему, яка спрямована на здобуття та розвиток достатнього для продуктивної креативної професійної діяльності рівня компетентності у процесі навчання у закладах вищої освіти і практичній діяльності з урахуванням сучасних вимог ринку праці [10]. За О. Отравенко (2019), якість підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладі вищої освіти – це системно-цілісна єдність її процесуально-результативних характеристик, яка характеризується професійно-особистісним становленням конкурентоспроможних і здатних до розуміння ціннісно-сміслового контексту майбутніх спеціалістів. навчальну діяльність, підвищувати творчий потенціал, знаходити нестандартне вирішення професійно-навчальних завдань, а також здатний до професійного самовизначення та самореалізації [11].

Нам імпанує думка Л. Ткаченко, О. Хмельницької, що «упровадження дистанційних технологій навчання в освітній процес спрямоване на глибоке розуміння навчального матеріалу та формування комунікативних (безпосереднє спілкування за допомогою засобів мережі Інтернет), інформаційних (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвітніх (уміння навчатись самостійно) компетентностей. Дистанційне навчання сприяє формуванню таких особистісних якостей як активність,

самостійність, креативність, творчість, відповідальність, цілеспрямованість тощо. Тому здобувач освіти має вчитися працювати у команді дистанційно, оволодівати skill soft (гнучкими навичками), підвищувати власну інформаційно-цифрову компетентність, вміти виокремити та опрацювати необхідний зміст навчальної дисципліни та ін.» [12]. Далі розглянемо визначення поняття «дистанційна освіта», «дистанційне навчання» за різними авторами у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «дистанційна освіта», «дистанційне навчання» за різними авторами

Автор, рік	Визначення поняття «дистанційна освіта»
В. Кухаренко, 2008	дистанційна освіта – різновид освітньої системи, у якій переважно використовуються дистанційні технології навчання. Це одна з форм отримання освіти, за якою опанування тим чи іншим рівнем знань за тією або іншою спеціальністю здійснюється у процесі дистанційного навчання [13].
О. Самойленко, 2011	дистанційна освіта – універсальна форма навчання, що базується на використанні традиційних і нових інформаційних технологій навчання, а також на технічних засобах, що створюють для здобувача вищої освіти умови вільного вибору освітніх дисциплін та діалогового обміну з викладачем; при цьому процес навчання не залежить від місця знаходження всіх учасників процесу» [14].
Н. Глуховська, 2016	дистанційне навчання орієнтоване на впровадження в навчальний процес таких моделей навчання, які передбачають проведення конференцій, проектні роботи, тренінги та інші види діяльності з комп'ютерними та нетрадиційними цифровими технологіями [15]
В. Ягупов, Л. Петренко, С. Кравець, 2019	Дистанційна освіта – це такий педагогічний процес, особливістю якого є опосередкована взаємодія тих, хто надає освітні послуги, з користувачами цих послуг – суб'єктами навчальної діяльності – в створеному навчальним закладом інформаційно-освітньому середовищі, з метою досягнення та підтвердження тими, хто вчиться, відповідного цензу освіченості, яка в майбутньому стане основою їх професійної діяльності [16].
Н. Яремчук, О. Лавро,	Дистанційне навчання є не лише викликом сьогодення, але і основою для значного оновлення форм, методів та принципів вищої освіти. Саме дистанційна організація навчання впливає на характер взаємодії між методами навчання, джерелами інформації та освітніми структурами, і звісно ж на зміни взаємодії між освітніми суб'єктами, час навчання, хід і місце розташування [17].

Існують два процеси взаємодії учасників дистанційного навчання: синхронний (дистанційний контакт з викладачем, у режимі реального часу) та асинхронний (неконтактний режим взаємодії з викладачем) режимі.

Форми проведення занять у дистанційному режимі зазначені у таблиці 2.

Таблиця 2

Форми проведення занять у дистанційному режимі

Форми проведення	Зміст занять
Лекції: відео конференцзв'язок	перегляд виступу викладача в реальному часі;
Самостійне вивчення навчальних матеріалів у різних видах	Електронні навчальні посібники, паперові підручники, аудіозапис, відеозапис з наступним їх обговоренням у online або offline режимах.
Семінари організовані:	у режимі відкладеного часу (offline) (обмін текстовими повідомленнями);
	у реальному часі (online) (обмін повідомленнями (чат), аудіоконференції,
Практичні заняття передбачають:	самостійне виконання практичних завдань;
	віддалене підключення до віртуальних лабораторій;
	роботу з комп'ютерною моделлю лабораторної установки. Форми активного навчання можуть бути в методичному аспекті реалізовані у таких варіантах: online-ігри; аналіз ситуації (кейс-технології); груповий проєкт.
Використання технологій зберігання та обробки освітніх ресурсів	засоби системи підтримки дистанційного навчання та хмарних сервісів – Google Docs, YouTube, DropBox, Яндекс диску та ін.

Отже, дистанційне навчання сприяє задоволенню індивідуальних освітніх потреб здобувачів вищої освіти, реалізації їх творчого інтелектуального та особистісного потенціалів [13; 16].

Основні переваги та недоліки дистанційного навчання наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Основні переваги та недоліки дистанційного навчання

Основні переваги	Недоліки
навчання у зручний час, в спокійній обстановці, у власному темпі; мобільність (навіть є можливість відвідувати пари між тренуваннями, на зборах та якщо знаходишся в іншій країні);	здобувачі вищої освіти та викладачі мають недостатній рівень сформованих навичок цифрової роботи;
здобувачі вищої освіти мають можливість використовувати навчальні матеріали та електронні платформи; брати участь у навчальних курсах на різних рівнях освіти; отримувати можливість навчатися без відриву від роботи тощо;	слабка теоретична та методична підготовка викладачів щодо роботи у дистанційному форматі та переносити свої навчальні курси в онлайн;
зниження, матеріальних витрат на організацію й здійснення процесу навчання; не потрібно витрачати багато часу на дорогу до університету;	у плануванні навчальних програм відсутній баланс між практикою та теорією;
оновлення ролі викладача у якості наставника-консультанта	відсутність спілкування у реальному часі та місці.

У навчально-науковому інституті фізичного виховання і спорту Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» викладачами кафедри теорії та методики фізичного виховання розроблено дистанційні курси з фахових дисциплін. Методичне забезпечення навчального процесу передбачає, поряд із традиційними формами, впровадження нових технологій навчання, широке використання ресурсів локальної мережі кафедри та репозиторію університету, використання мережі Інтернет і сучасних мультимедійних програмних засобів (Skype, соціальні мережі, електронна пошта, сайт дистанційного навчання Moodle «Освітній портал ЛНУ», соціальні мережі: Viber, Facebook, YouTube, Instagram, Telegram.

Висновки. У підвищенні якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури набувають поширення онлайн-лекції, гостьові лекції із запрошенням провідних фахівців, мультимедійні презентації, інтерактивні заняття, кейс-технології, метод проєктів, майстер-класи, онлайн-тренінги, участь у Міжнародних науково-практичних конференціях, ділові ігри, онлайн-вебінари. Отже, змішана та дистанційна форми навчання для більшості здобувачів вищої освіти позитивно сприймаються щодо засвоєння освітніх компонентів в професійного циклі спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)», особливо для підвищення рівня самоосвіти та мобільності студентів в умовах вимушеного карантину та воєнного стану. У перспективі дистанційна освіта зробить навчання цікавим, із захоплюючим пізнавальним процесом, у формуванні якого здобувач вищої освіти сам бере участь.

Список використаних джерел:

- [1] Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
- [2] Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. Постанова МОН України 20.12.2000 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.
- [3] Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ Міністерства освіти і науки від 25.04.2013 № 466. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
- [4] Otravenko, O. V. (2020). Formation of digital competence of future physical education teachers in innovative environment. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, № 70, Т. 3. 180-184. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-3.33>. Режим доступу: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_3/35.pdf.
- [5] Кузьмінський, А., Кучай, О., Біда, О., Чичук, А., Сіретій, І. & Кучай, Т. (2022). Дистанційне навчання в підготовці фахівців у закладах вищої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, (60), 50–57. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-50-57>.
- [6] Лучанінова, О. П. (2022). Дистанційне навчання як світовий освітній тренд: реалії та перспективи для ЗВО України. *Імідж сучасного педагога*, (1(202)), 5–10. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1\(202\)-5-10](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1(202)-5-10).
- [7] Olena Otravenko, Olena Shkola, Valeriy Zhamardiy, Olena Sokolenko, Olena Pavliuk & Oleksandr Hadiuchko (2022). Analysis Of The Current State Of Training Of Future Specialists In Physical Culture And Sports In The Conditions Of Distance Learning. *Journal of Positive School Psychology*. <https://journalppw.com>. Vol. 6, No. 8, 6018-6031. ISSN 2717-7564. Режим доступу: <https://www.journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/10876>.
- [8] Степанченко Н. І. (2017). Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Дис... на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук за спеціальністю: 13.00.04. Вінниця. 629 с.
- [9] Ажиппо О. Ю. (2013). Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 39 с.

- [10] Отравенко О. В. (2018). Вплив сучасних інформаційних технологій на якість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*: зб. наук. праць [Електронний ресурс]. Харків: ХДАФК, Вип. 2. С.70-73. Режим доступу: <http://ujdvc.com.ua/index.php/wissn009/article/view/132522>.
- [11] Отравенко О. В. (2019). Інноваційні методи навчання як основа якісної професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. *Open educational e-environment of modern University, special edition*. С. 222–230. DOI: <http://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s21>. Режим доступу: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/241>.
- [12] Ткаченко Л. В. & Хмельницька О. С. (2021). Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. ISSN 1992-5786. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. №75, Т. 3. С. 91-96. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-3.18>.
- [13] Кухаренко В. М. Дистанційне навчання для керівників. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.slideshare.net/kvntkf/ss-65987130>.
- [14] Самойленко О. М. (2011). Поняття дистанційної освіти та дискусії навколо неї. Збірник наукових праць. Херсон: «Міськдрук», 61.
- [15] Глуховська Н. А. (2016). Проблеми і перспективи дистанційного навчання в системі підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. №2. С. 67-71. Режим доступу: <https://journals.urau.ua/appfpo/article/view/83847>.
- [16] Дистанційне навчання в системі професійно-технічної освіти: монографія / авт. кол. В. В. Ягупов, Л. М. Петренко, С. Г. Кравець та ін. / За наук. ред. В. В. Ягупова. Житомир: «Полісся», 2019. 234 с.
- [17] Яремчук, Н., & Лавро, О. (2021). Дистанційне навчання у ЗВО: можливості та перспективи. *Молодий вчений*, 8 (96), 79-81. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-8-96-17>.
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.63

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ORCID ID: 0000-0002-5178-3581

Кравченко Ірина Миколаївна

канд. пед .наук, доцент
*КЗО Ліцей №1 с. Петропавлівська Борщагівка
Бучанського району Київської області*

ORCID ID: 0000-0002-0810-036X

Смікал Вікторія Олексіївна

канд. пед .наук, доцент
*КЗО Ліцей №1 с. Петропавлівська Борщагівка
Бучанського району Київської області*

Москаленко Оксана Павлівна

учитель вищої категорії, старший учитель, заступник директора
*КЗО Ліцей №1 с. Петропавлівська Борщагівка
Бучанського району Київської області*

УКРАЇНА

Сучасні суспільно-політичні та соціально-економічні чинники розвитку українського суспільства, як ніколи, вимагають формування критично мислячої людини. Основною умовою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина і професіонала освітньою реформою на засадах Концепції Нової української школи визначено десять ключових компетентностей, в основі яких лежить критичне мислення [4]. Отже, актуальність дослідження питань, пов'язаних з формуванням критичного мислення в учнів не викликає сумніву.

Аналіз наукових робіт вчених із України та інших країн також свідчить про збільшений інтерес до проблеми розвитку критичного мислення учнів. Цей інтерес виявляється у дослідженнях таких авторів, як К. Баханова, І. Большакова, І. Бондарук, Б. Блум, Д. Брунер, О. Варзацька, М. Вашуленко, В. Вітюк, М. Векслер, Р. Джонсон, І. Кашуб'як, Д. Клустер, Н. Ларіонова, А. Лякішева, В. Мисан, О. Оліяр, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, І. Суценка, Л. Терлецька, С. Терно, Д. Халперн та інші.

Проте, яке мислення вважається критичним, які прийоми, методи критичного мислення існують, з якого віку слід починати його формувати? Це ті питання, які найбільше хвилюють науковців і вчителів-практиків.

О. Пометун описує критичне мислення як набір розумових стратегій і процедур, які потребують вільного використання людиною високорівневих мисленневих операцій. Ці стратегії використовуються для обробки інформації, формулювання обґрунтованих висновків, оцінювання та ухвалення рішень. Дослідниця вказує, що формування критичного мислення – це складний процес, який розпочинається з ознайомлення з інформацією і включає кілька послідовних етапів: сприйняття інформації з різних джерел, аналіз різних точок зору, вибір власної позиції, порівняння з іншими точками зору, вибір аргументів для підтримки обраної позиції; весь процес завершується прийняттям конкретного рішення [5].

До основних рис і принципів критичного мислення вчені включають: незалежність та індивідуальність; уявлення, що інформація служить не

останнім, а лише вихідним пунктом для критичного мислення; початок критичного мислення завжди пов'язаний із визначенням та осмисленням проблеми; акцент критичного мислення робиться на досягненні переконливої аргументації; його первинним аспектом є соціальне мислення [5].

Науковці вважають, що критично мисляча людина вміє: визначати проблему, перевіряти отриману інформацію, визначати наявність підтексту в інформації, враховувати інші точки зору, синтезувати отримані знання, робити висновки і приймати відповідні найбільш доцільні рішення [6].

Проте постає питання, з якого віку стає можливим розвиток критичного мислення, чи може критичне мислення бути характерним для учнів початкової школи, чи не зарано говорити про розвиток критичного мислення у молодших школярів?

У минулому деякі вчені, такі як С. Рубінштейн, Ж. Піаже, В. Штерн та інші, дійсно сприймали з певним сумнівом можливість розвитку критичного мислення учнів початкових класів. Вони вважали, що в цьому віковому періоді більшість школярів виявляють наслідувальність, низький рівень самоконтролю, емоційність та образність мислення. Тому вони вважали, що проблема розвитку критичного мислення учнів початкових класів є передчасною.

У той же час в психолого-педагогічній теорії все більше встановлювалася ідея, що формування критичного мислення можливе вже на початковому шкільному етапі. Д. Клустер, один із засновників теорії критичного мислення, вважає, що у першокласників вже є достатньо життєвого досвіду і знань для цього. Існують дослідження, які підтверджують можливість формування критичного мислення учнів молодшого шкільного віку відповідно до їхніх вікових особливостей.

Аналіз робіт, наприклад, О.В. Белкіної-Ковальчук та А.С. Байрамова, розкриває особливості розвитку критичного мислення учнів початкових класів під час вирішення спеціальних завдань, що включають виявлення непорозумінь і помилок. А.С. Байрамова, зокрема, виділяє три рівні прояву критичності мислення у молодших школярів: 1) рівень критичності, «що зароджується»: суб'єкт помічає, що в зображенні об'єкта пізнання допущені помилки, невідповідності, але він ще не в змозі їх осмислити, пояснити; 2) рівень критичності, «що констатує»: суб'єкт знаходить допущені в об'єкті пізнання невідповідності, помилки, але не прагне розкрити джерело їхнього виникнення (характерно для учнів перших і других класів); 3) рівень критичності, «що коригує»: суб'єкт не тільки усвідомлює частини, деталі об'єкта пізнання у взаємозв'язку взаємозалежності й виявляє допущені в них помилки, безглуздості, але й розкриває причини їхнього виникнення, а також указує шляхи і засоби їхнього усунення [2].

Розвиток критичного мислення учнів початкових класів вивчається також з погляду А.І. Ліпкіної і В.М. Сінельнікова. Зокрема, В.М. Сінельніков виділив у молодших школярів дві основні форми критичності та самокритичності: ті, які виявляються в пізнавальній діяльності, при вирішенні мислительних завдань, і ті, які виявляються при оцінці поведінки, якостей особистості [2].

Сучасні дослідження вказують на те, що молодший шкільний вік є найсприятливішим для розвитку критичного мислення. У цьому віці діти виявляють високий рівень допитливості, вони цікавляться не лише фактами, але й суттєвими властивостями об'єктів і явищ, причинно-наслідковими зв'язками та закономірностями. Також важливо відзначити відсутність стереотипів мислення у цьому віці, що створює сприятливі умови для розвитку критичного мислення.

Отже, ще з 1 кл вчитель повинен розвивати критичне мислення своїх учнів на уроках, застосовуючи відповідні технології, методи, прийоми.

Основою технології критичного мислення школярів стала триетапна структура уроку. Зокрема, А.Кроуфорд, В.Саул, С.Метьюз, Д.Макінстер виокремлюють три фази такого уроку: актуалізація, побудова знань, консолідація [1, 3]. І.О.Кашуб'як розробила власну структуру уроку розвитку критичного мислення: 1) Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів (На цьому етапі концентрується увага учнів на проблемі та викликається інтерес до теми уроку). 2) Етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності (Відбувається ознайомлення учнів з темою, очікуваними навчальними результатами, виконання практичних завдань). 3) Етап консолідації знань, умінь і навичок (На цьому етапі відбувається застосування ЗУНів відповідно до очікуваних результатів уроку, узагальнення, підбиття підсумків, оцінювання, рефлексія) [1].

О.І.Пометун основними етапами уроку при використанні технології критичного мислення вважає вступну, основну та підсумкову частини. Вступна частина уроку триває близько 5-7 хвилин і має ще одну назву «виклик», що за своєю сутністю є етапом актуалізації та мотивації навчання. На цьому етапі при застосуванні технології розвитку критичного мислення дуже важливо, щоб вчитель виконував роль провідника, стимулюючи школярів до роздумів. Вчитель має говорити менше, більше надавати слово учням. Діти залучаються тут до процесу згадування того, що знають з цієї теми, відбувається аналіз власних знань і уявлень, визначення рівня власних знань. На цьому етапі здобуті раніше знання переходять на рівень усвідомлення, стають основою для отримання нових. І з психологічної точки зору це дуже важливо, тому що знання стають міцнішими і осмисленішими, якщо вони отримуються в межах того, що дитина вже знає і розуміє [6]. Завершується цей етап повідомленням теми уроку, очікуваними результатами. Тут важливо, щоб учні усвідомили власну мету навчання.

Основна частина уроку триває 25-35 хв. На цьому етапі учні експериментують, аналізують отриманий досвід, переглядають свої очікування і висловлюють нові, осмислюють новий теоретичний матеріал, відстежують хід власних думок, роблять висновки, зв'язують зміст уроку з власним досвідом, відпрацьовують уміння і стратегії мислення. На цьому етапі є два дуже важливі елементи. Це індивідуальний пошук учнів і обмін ідеями у групах [6].

Підсумкова частина уроку триває близько 10 хв. Це рефлексія. Загалом, на цьому етапі ми узагальнюємо основні концепції, тлумачимо визначені ідеї, обмінюємося своїми думками, виражаємо особисті погляди, тестуємо ці ідеї на практиці, формулюємо додаткові питання, робимо висновки та узагальнення щодо вивченого матеріалу.

Вважається, що третій етап уроку є найважливішим у розвитку критичного мислення школярів. Необхідною складовою ефективного критичного мислення є мотивація учнів до навчання. Процес рефлексії сприяє розвитку внутрішньої мотивації у молодших школярів, відмінної від початкової зовнішньої мотивації, яку ініціює вчитель. Ситуації, що виникають під час уроку, допомагають дітям усвідомлювати свої успіхи та недоліки. Внутрішня мотивація виявляється сильнішою, оскільки вона базується на усвідомленому прагненні до досягнення успіху, бажанні виправити помилки та використовувати адекватні методи і прийоми. Рівень рефлексії завжди впливає на рівень мотивації.

Саме на цьому етапі молодші школярі розвивають уміння резюмувати, підсумовувати інформацію, висловлювати складні ідеї, почуття, уявлення в кількох словах, свідомо співвідносити нову інформацію з уже відомою [3, 6].

Хоча науковці підкреслюють на важливості саме третього етапу уроку у розвитку критичного мислення, методи і прийоми розвитку такого мислення використовуються на усіх етапах.

Зокрема, на першому етапі уроку, на етапі «виклик» доцільно застосовувати такі прийоми і методи, як асоціативний куц, кошик ідей, кубування, займи позицію, правильні та хибні висловлювання, мозкова атака. Ці прийоми і методи сприятимуть концентрації уваги школярів на певній проблемі, сприятимуть аналізу, синтезу, порівнянню, розвитку інтересу до певної теми та ін.

На другому етапі уроку – основній частині – можна застосовувати асоціативний куц, мозкову атаку, 6 капелюхів, дерево передбачень, кубування, кластер, займи позицію, бортовий журнал, метод 6 W, «Фішбоун», таблицю «З-Х-Д», прес та ін. У цілому ці прийоми та методи мають сприяти розвитку у учнів здатності розуміти суть своєї діяльності, формуванню навичок логічного висновку на основі самостійного об'єднання здобутої інформації, здатності до узагальнення та формулювання самостійних суджень, а також вмінню побудови переконливої аргументації та ін.

На етапі рефлексії доречними будуть такі прийоми і методи розвитку критичного мислення, як: асоціативний куц, сенкан, кластер, метод ПМЦ, діаграма Венна, двосторонній щоденник, Т-таблиця, займи позицію, прес, читання з маркуванням, бортовий журнал, РОФТ, «Фішбоун», шість капелюхів, кошик ідей, метод 6 W, таблиця «З-Х-Д» та ін. Використання даних прийомів і методів сприятиме вмінню узагальнювати навчальний матеріал, здійснювати рефлексію, самооцінювання.

Досить цікавим для учнів, що й підвищує їх мотивацію до навчання, є метод «6 капелюхів». Цей метод дозволяє так би мовити «розкласти думки по полицках», відокремити фантазії від фактів, логіку від емоцій, бажане від дійсного. Цей метод доречно застосовувати під час етапу рефлексії, підбиття певних підсумків. Цей метод дозволяє обговорити проблему з різних боків. Обираючи капелюх певного кольору, учні мають дотримуватись і певного типу мислення. Кожен колір має своє призначення. Білий капелюх пов'язаний з неупередженим, об'єктивним мисленням. Учень, який «приміряє» на себе цей капелюх, має називати цифри, факти, об'єктивну інформацію, тобто бути, як «комп'ютер». Червоний капелюх асоціюється з емоціями, почуттями, тому учні в цьому капелюсі висловлюють свої емоції щодо певної теми, відверто можуть висловлювати свої думки. Чорний капелюх зобов'язує учнів шукати негативні сторони певної теми, проблеми, щось несправедливе, помилкове. Жовтий капелюх зобов'язує учнів розглядати певне явище, тему, проблему з позитивної точки зору, надавати позитивні оцінки тому, що обговорюється. Зелений капелюх символізує творчість, появу нових ідей, тому учні, які «одягнули» цей капелюх, зобов'язуються шукати альтернативу, нові рішення, можливості розвитку подій. І синій капелюх символізує контроль і організованість. Тому учень у синьому капелюсі підводить підсумки того, що було сказане, за можливості визначає напрямок для подальшого обговорення [6].

Зокрема, метод «6 капелюхів» можна використати на уроці літературного читання у 2 кл. під час опрацювання польської народної казки «Оселедець і камбала». Тут учнів доречно поділити на 6 груп, кожній групі дати капелюх

певного кольору із завданнями. Так група у білому капелюсі шукатиме в тексті певні факти, які відповідають дійсності (наприклад, зміна камбалою кольору, міграція риб, зокрема лосося). Група у червоному капелюсі отримає завдання висловити свої емоції, почуття від казки. Що сподобалось у творі? Група в чорному капелюсі шукатиме негативні події в казці. Група у жовтому капелюсі має надати відповідь на питання про те, що на їх думку, гарного відбулось у казці. Група у зеленому капелюсі має подумати і запропонувати іншу кінцівку казки. Наприклад, щоб відбулось, якби риби не погодились обрати королем оселедця чи щоб було, якби риби погодились на повторні змагання, оскільки камбала на перші не встигла. І група у синьому капелюсі має доповідати останньою, оскільки має підвести підсумки. Має сказати, чому вчить ця казка, що засуджує, які висновки можна зробити з прочитаного.

Цікавим прийомом розвитку критичного мислення є й сенквейн – вірш, написаний за певними правилами. Доречно використовувати на етапі рефлексії, підбиття підсумків, оскільки основна його мета – це навчити учнів знаходити в темі найсуттєвіші елементи, робити певні висновки, формулюючи їх дуже стисло. Учням, як правило, на етапі підведення підсумків, пропонується написати сенквейн до основного поняття уроку, теми чи тексту. Вірш містить п'ять рядків. У першому рядку зазначається поняття, якому присвячений цей вірш, і зазвичай це слово-іменник. У другому рядку слід записати два слова-прикметника, якими можна описати дане поняття. Третій рядок – це три дієслова, які показують, що робить це поняття або що з ним відбувається. Четвертий рядок – це фраза з чотирьох слів, що передає наше ставлення до даного поняття. І п'ятий рядок – одне-два слова-асоціації, або почуття, пов'язані з цим поняття [6].

Зокрема, учням 2 кл з предмету «Я досліджую світ» по завершенню вивчення тем «Які властивості має вода», «Як мандрує вода» можна запропонувати скласти сенквейн до поняття «вода». Може вийти такий вірш:

Вода
Прозора, безбарвна.
Тече, замерзає, випаровується.
Джерело життя на Землі.
Повітря

На уроках математики, зокрема, в початковій школі себе добре зарекомендував прийом розвитку критичного мислення «Прес», метою застосування якого є навчити школярів чітко, стисло і аргументовано формулювати і висловлювати свою думку з певного питання. Перше, що пропонується учням (позиція) – висловити і пояснити свою думку, погляд, починаючи з фрази «Я вважаю, що ...». Друге – це обґрунтування. Пропонується навести причину, докази на підтримку вашої позиції, починаючи словами «Так є, тому, що ...». Третє – це приклад. Учням пропонується навести приклад, факти, докази, починаючи фразою «Наприклад, ...». Четверте (висновки) – учням пропонується узагальнити свою думку, зробити певний висновок, починаючи словами «Отже, я вважаю ...». У результаті такої роботи учні відпрацьовують чітку позицію щодо певної проблеми, теми, яка обговорювалась [1].

Даний прийом добре себе зарекомендував під час розв'язування задач у 2 кл. Як приклад, така задача: У Миколки 8 цукерок, а у Діани – на 4 цукерки більше. Скільки цукерок у Діани? Розв'язування задачі учнем: Я вважаю, що ця задача розв'язується за допомоги дії додавання: $8 + 4 = 12$. Так є тому, що в

умові сказано «... на 4 більше», а ми знаємо, щоб збільшити – треба додати. Наприклад, накреслити в зошиті два відрізки, перший завдовжки 8 см, а другий – на 4 см довший. Яка буде довжина другого відрізка? $8 + 4$. Отже, якщо в умові задачі сказано «на ... більше», то ми виконуємо дію додавання.

Висновки. Отже, не будь-яке мислення є критичним. Критичне мислення відповідає певним критеріям і характеристикам. Найбільш сприятливим для формування критичного мислення є молодший шкільний вік. Вже з 1 кл. вчитель може починати його формувати. Для цього є великий інструментарій. Працювати над формуванням і розвитком критичного мислення молодших школярів можна на будь-якому етапі уроку, проте вчені та вчителі-практики вважають найважливішим у цьому процесі саме третій етап - етап рефлексії, оскільки необхідною складовою ефективного критичного мислення є мотивація учнів до навчання. Процес рефлексії сприяє розвитку внутрішньої мотивації у молодших школярів, відмінної від початкової зовнішньої мотивації, яку ініціює вчитель.

Список використаних джерел:

- [1] Кашуб'як, І.О. (2019). Розвиток критичного мислення молодших школярів під час узагальнення математичного матеріалу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*, (30), 80 – 86.
- [2] Ларіонова, Н.Б. (2019). *Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи*. Харків: Друкарня Мадрид
- [3] Лякішева, А.В., Вітюк, В.В. & Кашуб'як, І.О (2022). *Кейсбук методів і прийомів технології розвитку критичного мислення в Новій українській школі*. Луцьк: ФОП Іванюк В. П.
- [4] *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування загальної освіти*. (2016). Вилучено з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- [5] Оліяр, М. (2022). Розвиток критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. *Освітні обрії*, (1), 114 – 118.
- [6] Пометун, О.І & Сущенко, І.М. (2016). *Навчаємо мислити критично*. Дніпропетровськ: Ліра

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.64

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ДИСЛАЛІЄЮ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ

Котирєва Дарина Василівна

студентка факультету дошкільної і технологічної освіти
Криворізький державний педагогічний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Сіденко Юлія Олександрівна

доктор філософії зі Спеціальної освіти,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Криворізький державний педагогічний університет

УКРАЇНА

Актуальність питання розвитку мовленнєвої активності дошкільників з дислалією за допомогою засобів мнемотехніки визначається кількома ключовими аспектами. По-перше, розвиток мовлення є важливою складовою комунікативних навичок. Для дітей з дислалією ця активність особливо критична, оскільки може впливати на їхню здатність взаємодіяти з оточуючими, навчання і соціальну адаптацію. По-друге, розвиток мовлення є важливим аспектом особистісного розвитку дитини, оскільки засоби мнемотехніки можуть допомогти дітям з дислалією покращити свої комунікативні навички, підвищити самооцінку та стати більш впевненими в собі.

Зокрема, ефективний розвиток мовлення у дошкільному віці може позитивно вплинути на успішність у навчанні в школі. Діти, які володіють мовленням, можуть краще розуміти та виконувати завдання в класі; засоби мнемотехніки можуть розширити доступ до можливостей для дітей з дислалією, допомагаючи їм краще сприймати та використовувати інформацію. Засоби мнемотехніки можуть бути корисними для покращення мовлення дошкільників з дислалією, допомагаючи їм запам'ятовувати та використовувати слова більш ефективно [1, с. 342].

Крім того, питання розвитку мовлення та ефективних методів корекції дислалії завжди в центрі уваги науковців, педагогів та спеціалістів у галузі розвитку дитини, таких як К. Л. Крутій, О. І. Білан, Л. М. Єфіменкова, Л. В. Кашуба, Г. А. Чепурний. Актуальність питання полягає в пошуку і розробці найкращих педагогічних практик та методів для поліпшення мовлення цієї групи дітей, що впливає на їхню якість життя і соціальну інтеграцію [2, с. 134].

Мнемотехніка – це система методів та технік, які допомагають поліпшити запам'ятовування та використання інформації [4, с. 273]. Надаємо кілька ключових аспектів розвитку мовленнєвої активності дітей з дислалією за допомогою мнемотехніки:

1. Сприяння запам'ятовуванню слів: засоби мнемотехніки, такі як асоціації, рими, розповіді, допомагають дітям запам'ятовувати слова та збагачувати свій словник.

2. Покращення артикуляції: засоби мнемотехніки усувають проблеми з артикуляцією шляхом зосередження на звуковому складі слів.

3. Розвиток креативності: використання творчих методів мнемотехніки стимулює креативність та уяву дітей, що є важливим для розвитку мовлення.

4. Підвищення самопочуття та впевненості: засоби мнемотехніки допомагають дітям з дислалією відчувати себе більш впевненими в мовленні та спілкуванні.

5. Розвиток мовних навичок: мнемотехніка використовується для покращення різних мовних навичок, таких як слухання, розуміння, вимова та спілкування [3, с. 118].

Отже, розвиток мовленнєвої активності дошкільників з дислалією за допомогою засобів мнемотехніки є актуальним та важливим завданням. Використання мнемотехніки дозволяє покращити навчання та розвиток мовлення у дітей з порушеннями мовлення. Методи мнемотехніки сприяють запам'ятовуванню слів, покращенню артикуляції, розвитку креативності, підвищенню самопочуття та впевненості, а також розвитку мовних навичок.

Актуальність цього питання визначається необхідністю підтримувати і поліпшувати мовлення дітей з дислалією в ранньому віці, коли формуються основи комунікативних навичок. Використання методів мнемотехніки допомагає зробити процес навчання більш ефективним і цікавим, сприяючи подальшому розвитку мовлення та покращенню якості спілкування у цих дітей.

Список використаних джерел:

- [1] Мартиненко І. В. Проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з системними мовленнєвими порушеннями. НПУ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 26. С. 342-348.
- [2] Конопляста С. Ю., Косинкіна В. О. До проблеми мовленнєвої активності дітей дошкільного віку з аутистичними проявами. НПУ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 24. С. 134-137.
- [3] Луцан Н. І. Мовленнєвий розвиток дитини в контексті багатовимірності освітнього середовища. МНУ: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. № 2(49). С. 118-121.
- [4] Яковенко А. О. Загальнодидактичні аспекти дослідження мовленнєвої готовності до навчання у школі старших дошкільників. НПУ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 24. С. 273-277.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.65

СИСТЕМА ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ КУРСУ «ТРЕНІНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ» ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО

ORCID ID: 0000-0001-7885-9454

Топольник Яна Володимирівна
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УКРАЇНА

Широке використання в практиці викладача вищої школи інтерактивних форм та методів роботи обумовлює необхідність вивчення дисциплін, які формують уміння та навички правильного підбору, а також методології побудови тих чи тих психолого-педагогічних прийомів. Однією із найбільш ефективних форм інтерактивної взаємодії з суб'єктами освітнього процесу є навчальний тренінг. У сучасних умовах застосування тренінгів у викладанні дисциплін професійного спрямування є необхідною умовою підготовки конкурентоспроможних фахівців. Навчальний тренінг дозволяє ефективно вирішувати освітні завдання, пов'язані з розвитком навичок спілкування, управління власними емоціями, адекватного вираження емоцій, соціально значимої поведінки, самопізнання і самовдосконалення тощо.

Частково ці завдання вирішуються в ході опанування курсом «Тренінгова діяльність у закладі вищої освіти», що сприяє підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти до розробки та проведення власних тренінгів з формування загальних і фахових компетентностей у навчальному процесі закладу вищої освіти, використання тренінгових занять і вправ під час підготовки здобувачів, розвитку навичок викладача-тренера не тільки в сфері викладання профільних дисциплін, але й реалізаційних здатностей у сфері педагогіки й психології, уміння створювати умови багаторівневої комунікації для всіх учасників тренінгового заняття, застосовувати нестандартні підходи в процесі навчання здобувачів.

Пропонована система практичних завдань в межах вивчення курсу передбачає розгляд питань відповідно до визначеної теми заняття. Наведемо її більш детально.

Тема 1. Сутність і роль тренінгових технологій у вищій школі.

Мета вивчення: ознайомлення здобувачів з теоретичними положеннями дисципліни «Тренінгова діяльність у закладі вищої освіти»; розвиток навичок аналізу педагогічних категорій, залучення майбутніх професіоналів до творчого дослідництва та критичного осмислення педагогічних теорій; розширення наукового світогляду здобувачів, формування прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Підготувати семінар за дискусійними питаннями, пов'язаними із запровадженням тренінгів як організаційної форми навчання у ЗВО.

2. Створити опитування за допомогою Google Форми та провести дослідження у закладі вищої освіти, де Ви навчаєтесь, з визначення потреб в актуальних навчальних тренінгах.

Тема 2. Використання тренінгових технологій у викладацькій діяльності.

Мета вивчення: формування уявлень про сутність та особливості підготовки навчального тренінгу, сприяння розвитку навичок аналізу педагогічних категорій, залучення майбутніх професіоналів до творчого дослідництва та критичного осмислення педагогічних теорій; розширення наукового світогляду здобувачів, формування прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розробити авторський варіант структури тренінгу із профільної дисципліни.

2. Підготувати презентацію на тему „Пасивні, активні та інтерактивні технології навчання”.

Тема 3. Конструювання програм тренінгу та оцінка їх ефективності.

Мета вивчення: надання знань щодо етапів проведення тренінгу, формування уміння проводити навчальний тренінг, розширення наукового світогляду здобувачів, формування прагнення до систематичного підвищення професійної майстерності.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розробити вправи з урахуванням різних етапів тренінгу (не менше однієї вправи на кожний етап).

2. Розробити критерії оцінювання результатів тренінгового навчання здобувачів, учасників тренінгового навчання.

3. Розробити критерії оцінювання роботи тренерів-викладачів.

Тема 4. Керівник тренінгової групи.

Мета вивчення: надання знань щодо підготовки викладача до тренерської роботи, формування уміння проводити навчальний тренінг, розширення наукового світогляд здобувачів, розвиток педагогічної майстерності в майбутніх викладачів-тренерів.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Провести опитування викладачів закладу вищої освіти щодо готовності до тренінгової діяльності. Хід та результати опитування представити у вигляді повідомлення.

2. Розробити вправи для розвитку майстерності викладача-тренера.

3. Підготувати презентацію на тему „Особистість успішного тренера”.

Тема 5. Проведення навчального тренінгу: рекомендації майбутнім викладачам-тренерам.

Мета вивчення: надання знань щодо особливостей роботи тренера під час проведення навчального тренінгу, формування уміння проводити навчальний тренінг, розширення наукового світогляд здобувачів, розвиток педагогічної майстерності в майбутніх викладачів-тренерів.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Перелічити етапи розвитку тренінгової групи та визначити завдання тренера на кожному з них. Результати подати у вигляді таблиці.

---

2. Описати, з якими складними учасниками та ситуаціями може зіткнутися викладач-тренер та надати поради виходу зі складних ситуацій.

Отже, вивчення дисципліни «Тренінгова діяльність у закладі вищої освіти» та виконання відповідних практичних завдань забезпечують здобувачів вищої освіти теоретичними знаннями про сутність тренінгу, його структуру, принципи тренінгової роботи та оволодіння методологією підготовки навчальних тренінгів.

Список використаних джерел:

- [1] Афанасьєв, М. В., Полякова, Г. А., & Романова, Н. Ф. (2018). *Тренінгове навчання в закладі вищої освіти: навчально-методичний посібник*. М. В. Афанасьєв (ред.). Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця.
- [2] Лук'янова, Л. Б., Аніщенко, О. В., & Баніт, О. В. (2013). Тренінгові технології навчання дорослих. *Сучасні технології освіти дорослих: посібник* (с. 36-69). Київ: Пед. думка.
- [3] Топольник, Я. В. (уклад.) (2020). *Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Тренінгова діяльність у закладі вищої освіти» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання*. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.66

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІКАРЯ НА ЕТАПІ ДОДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0002-7326-1522

Тертична Н.А.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцентка кафедри загальної і медичної психології,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

ORCID ID: 0009-0003-9035-2957

Логвіновська Л.М.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцентка кафедри загальної і медичної психології,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

УКРАЇНА

Війна займає особливе місце серед усіх видів екстремальних ситуацій, оскільки завжди призводить до людських втрат, переміщень, стресів, економічних потрясінь у житті багатьох людей. Ситуації, події та обставини, які виникають в умовах війни, можуть негативно впливати як на фізичне, так і психічне здоров'я особистості. Зазвичай, такі ситуації пов'язані з перебуванням в зоні бойових дій (як військових, так і цивільних осіб), під обстрілами, в зоні масового ураження; наявність великої кількості травм, поранень, що становлять загрозу для життя; раптова насильницька смерть (наприклад, убивство, свідком якого була людина); вимушене переселення з місця постійного проживання; втрата контактів із близькими людьми і страх за свою безпеку та безпеку рідних; раптова втрата житла та майна тощо [1]. Тому, в умовах різкого зростання психічних та поведінкових розладів, спричинених пролонгованим повномасштабним російським вторгненням, побудова системи надання відповідної психологічної допомоги та підтримки населенню є пріоритетним завданням не лише для професійних психологів, а й для лікарів загальної практики, військових медиків на різних етапах медичної реабілітації. У зв'язку з цим, особливого значення набуває розробка нових підходів щодо психологічної підготовки лікаря у закладах вищої медичної освіти в Україні на додипломному рівні за визнаними у світі моделями психологічної медицини.

Екстремальні (надзвичайні) ситуації - це події, які виходять за рамки звичного життя людини і загрожують її фізичній, психічній цілісності, призводять до руйнування соціальної структури і суспільного порядку [2]. На сьогодні у світі дедалі більше визнають, що надання своєчасної якісної психологічної допомоги людині в екстремальній ситуації має велике значення. Тому формування психологічної готовності майбутнього лікаря до діяльності в екстремальних та кризових умовах, опанування ним знаннями і навичками першої психологічної допомоги пацієнтам, складає важливу умову для кваліфікованого вирішення ним широкого спектру завдань, пов'язаних з лікувальним процесом та реабілітацією.

Сьогодні система психологічної підготовки лікарів має конкретні завдання, які поставила війна. Водночас, вирішення цих завдань має ряд об'єктивних і суб'єктивних труднощів, серед яких, на нашу думку, найбільш вагомими є:

➤ Відносна новизна завдань підготовки лікарів до надання першої психологічної допомоги пацієнтам, а отже, слабка теоретична обґрунтованість

змісту і методів навчання, нечіткість нормативних вимог до психологізації навчання, що безпосередньо пов'язано з відсутністю окреслених спеціальних психологічних компетентностей особистості спеціаліста. На жаль, сьогодні у професійній підготовці лікаря психологічні науки часто сприймаються як додаткові (в навчальних планах, вони, здебільшого, зазначені як дисципліни за вибором), а при їх вивченні переважає інформаційна складова.

➤ Наявність в медичній спільноті деякої упередженості щодо впливу психологічної допомоги на ефективність лікувального процесу. Це, на нашу думку, призводить до певної стигматизації ролі психолога та психологічної підготовки лікаря, а як наслідок - зниження втрати мотиваційного компоненту при формуванні психологічної компетентності лікаря.

➤ Надмірно узагальнений характер психологічної підготовки майбутніх лікарів без чіткого розуміння та окреслення спеціальних психологічних компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній лікар задля надання ефективної медичної допомоги пацієнтам в умовах війни. Тому, вона потребує уточнення змісту та розроблення нових напрямків, які б дали змогу фахівцю оволодіти алгоритмами первинної психологічної допомоги, конкретними психологічними інструментами та сформувати навички їх використання у повсякденній лікарській практиці.

На нашу думку, організація фахової підготовки лікарів у закладах вищої медичної освіти на додипломному рівні передбачає структурування програми таким чином, щоб вона інтегрувала, власне, мету якісної медичної освіти, а також соціальний запит на готовність лікаря надавати первинну психологічну допомогу як в екстремальних ситуаціях, так і в умовах реабілітації [2]. Надання першої психологічної допомоги дозволяє своєчасно відновити фізичний та психічний ресурс пацієнта, уникнути більш глибокої травматизації психіки, відновити самоконтроль, від якого часто залежить соматичне і психічне здоров'я людини, її працездатність та ефективна взаємодія в соціумі. Ми вважаємо, саме такий підхід позитивно впливатиме на вміння ефективно діяти у складних ситуаціях та розв'язувати відповідні професійні завдання.

Реалізуючи саме ці завдання програми формування психологічної компетентності майбутнього лікаря нами була розроблена та впроваджена послідовна система практично орієнтованих дисциплін, яка дозволила студентам, по-перше, використовувати знання методологічних та теоретичних проблем екстремальної психології в дослідженні, поясненні та психологічній корекції руйнівних психоемоційних станів пацієнта та формуванні у студентів вміння аналізувати та розрізняти поведінкові особливості проявів гострих реакцій на стрес та ознаки психічної травми; визначати чинники, що підвищують або знижують рівень психічної травматизації різних категорій населення під час воєнних дій.

По-друге, майбутні лікарі усвідомили психологічні наслідки перебування людини в екстремальних та кризових умовах та засвоїли тактику надання екстреної медичної допомоги, використовуючи рекомендовані алгоритми, які можна використовувати за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану в умовах нестачі інформації та обмеженого часу (вдома, на вулиці, у лікувальній установі).

По-третє, програма передбачала формування вміння планувати та втілювати заходи профілактики гострих стресових станів серед населення під час воєнних дій. Особлива увага при цьому приділялась оволодінню специфічними психологічними інструментами та методиками надання

первинної психологічної допомоги на робочому місці, в укриттях, на вулиці під час війни та у післявоєнний період, а також формуванню вміння майбутнього лікаря свідомо обирати коректні комунікативні стратегії з пацієнтами, що мають прояви психічної травми. Також нами актуалізувалися вміння критично оцінювати власні психоемоційні реакції у стресових обставинах та володіти навичками психічної саморегуляції під час тривалої травматизації через військові дії та у післявоєнний період.

Таким чином, професійна підготовка майбутнього лікаря, зважаючи на виклики, які поставила перед нашою країною війна, передбачає не лише збереження пріоритету практичного застосування фундаментальних медичних знань у практичній діяльності, а й розроблення та втілення наскрізної програми формування психологічної компетентності лікаря та практичних навичок надання першої психологічної допомоги населенню.

Список використаних джерел:

- [1] Матяш М.М., Ільїн М.В., Сопов В.М., Становських З.Л. (2022). *Первинна психологічна допомога військовослужбовцям в екстремальних умовах(методичні рекомендації)*. Київ: НМУ імені О.О.Богомольця.
- [2] Макаренко О.М., Федосєєва І. В. (2005). Гострі психологічні реакції людини на стресогенні події. *Наукові записки НаУКМА: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота, (47), 45-49.*

섹션 24. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.67

PSYCHOPHYSIOLOGICAL MANIFESTATIONS OF THE INFLUENCE OF STRESS ON HUMAN HEALTH

ORCID ID: 0000-0002-2098-8218

Sirenko Olena Mykolaivna

student of higher education, 2nd year master's degree
of the Faculty of Social and Humanities, specialty 053 psychology
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky

UKRAINE

Stress weakens our immunity, making us vulnerable to various infections. Many pathologies, the main cause of which is the experience of stress, include heart attack, depression, anxiety, stroke, weakening of the immune system and as a result, vulnerability to all kinds of infections, from the common cold and herpes to complex ones like AIDS, some forms of cancer, rheumatoid arthritis or multiple sclerosis. The critical value of stress, after which it becomes destructive, is different for each person. It is very important not to miss the characteristic signs that signal that we are approaching such a peak. Stresses can be acute and chronic, accumulating gradually. It is well known that even a single acute stress, caused by, for example, a hopeless situation, can cause serious illness and even death.

In medicine and clinical psychology, three degrees of stress are distinguished: weak, medium and strong. A weak degree of stress practically states the fact of its absence. At the same time, mental state almost does not change, and physical and physiological changes do not occur. With an average degree of stress, significant changes are felt at the somatic and mental levels. There is a general mobilization of mental and physiological activity, often not characteristic of a person in ordinary life circumstances: self-confidence, composure, organization, cleverness, increased mental capacity, resistance to obstacles, activation of speech activity, general positive assessment of this condition [2].

With strong or excessive stress. A person in such a state develops disorders and disorders of the main mental, physical and physiological functions, the number of complaints about certain discomfort and various unpleasant sensations increases. The individual's conscious control over the performance of any activity deteriorates, there are significant difficulties in concentration, memorization, rational and abstract thinking, the number of errors and unusual reactions increases, the role of automatic, stereotyped actions that displace creative, conscious and orderly actions increases. This condition is undoubtedly harmful and must be overcome as soon as possible.

Emotional tension always accompanies physiological stress. The level of secretion of adrenocorticotrophic hormone is determined by the affective component, the "emotional charge" of activity. Emotional arousal is the only factor that stimulates the hormonal adaptation reaction. Homeostatic reactions, in turn, are determined by the body's behavioral response, which is expressed in preparation for fight or flight.

However, with such an approach, the concept of stress could primarily be considered not as physiological, but as behavioral [3].

At the physiological level, stress is accompanied by activation of the hypothalamus. The hypothalamus is the highest center of the autonomic nervous system, which is responsible for coordinating the nervous and humoral systems of the body. Also, it controls the secretion of hormones of the anterior lobe of the pituitary gland and adrenocorticotrophic hormone, which stimulates the adrenal glands. Thus, it forms the emotional reactions of a person, regulates the intensity of energy exchange, sleep, and nutrition. When a person encounters a stressor, it is the hypothalamus that determines the nature of the first neuro-humoral reactions. The hypothalamus is responsible both for increasing the activity of the sympathetic nervous system and for the secretion of anti-stress hormones of the adrenal cortex.

Nervous regulation of metabolism in the human body is the result of a dynamic balance of the sympathetic and parasympathetic divisions of the autonomic nervous system. Clinical studies have shown that most patients who have suffered a stroke or myocardial infarction (acute stress) are prone to developing hyperglycemia even without a diagnosis of diabetes. Hyperglycemia can develop against the background of stress. This process is triggered by catecholamines, glucocorticoids and other endogenous counterinsulin hormones [5].

The job of the sympathetic division is to provide the body with resources for fight or flight. Activation of the sympathetic division is accompanied by an increase in the heartbeat, dilation of the pupils, release of adrenaline or noradrenaline by muscle tension. When energy reserves are depleted, the parasympathetic department is activated in the body, the task of which is to store resources. It is activated during sleep, eating and rest[psychophysiology].

During stress, the activity of the sympathetic part of the autonomic nervous system increases, but if the stress lasts long enough, the parasympathetic part is activated. Humoral regulation of stress reactions is accompanied by the activation of the cortical layer of the adrenal glands, which help the body to overcome difficulties with the help of anti-stress hormones. This reaction is also activated by the hypothalamus. Under the influence of glucocorticoids, all metabolic processes increase, more glucose appears in the blood, inflammatory processes subside, pain sensitivity decreases, as a result, adaptation to stressors increases [4].

It is at this stage that the body tries to adapt to stress or overcome it. If the stress factor continues to affect, adaptation occurs, that is, the stage of equilibrium between the stressor and protective mechanisms. With prolonged exposure to a stimulus, physiological stress changes to pathological. Studies prove that peptic ulcer disease, arterial hypertension, non-specific colitis and other psychosomatic diseases arise as complications of long-term psychological stress. [1]

The degree of harmfulness of psychological stress depends on the individual characteristics of the personality structure. A set of ideas about a situation with a negative result is created by a psychologically stressful situation that determines the harmfulness of the stimulus. The stress reaction is mediated by the assessment of danger, which is assumed by a person regarding the possibility of negative consequences of an event that affects him. The evaluation process includes the following components: perception, elements of the individual's past experience, memory, thinking, and others. Stress is closely related to cognition, emotion, and action. However, it is not the action itself that is the main cause of the subsequent reaction of the organism, but the attitude towards it and the assessment of the individual. If a person does not consider a stimulus to be harmful, even if it is

objectively so, it is not a stressor for them. We can conclude that it is not the external, but the internal individual psychological conditions and processes of the individual that determine the nature of the organism's response.

References:

- [1] Golderger L., Breznitz S. (Eds.) Handbook of Stress: Theoretical and Clinical Aspects. (2-nd Ed), The Free Press. A Division of Macmillian, New York, 1993. 819 p.
- [2] Naugolnyk L.B. Psykholohiya stresu. Kurs lektsiy. [Psychology of stress. Course of lectures]. Lviv: LigaPress, 2013. 130 s. – Lviv: LigaPress, 2013. 130 p. [in Ukrainian].
- [3] Selye H. The stress of life. N.-Y., Toronto, London: Mc-Graw-Hill Book Co.Inc., 1956
- [4] Twain M. Stress Concepts, Teories and Model. P.L. Rice (Ed.) Stress and Health. Brooks / Cole Publishing Company, Pasific Grove, California, 1992. P. 3-31.
- [5] Watson A., Rosenfield R., Fang V. Recovery from glucocorticoid inhibition of the responce to corticotropin-releasing hormone. Clin. Endocrinol. 1988. 28. 5, P. 471-479.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.68

UNVEILING EMOTIONS: A COMPREHENSIVE EXPLORATION OF ANALYZING, UNDERSTANDING, AND MANAGING EMOTIONAL RESPONSES

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

Ibragimov Sherzod Umidovich
student

Samarkand State Medical University

Rayimjanova Kamilla Farkhodovna
student

Samarkand State Medical University

Ganieva Aziza Burxonboy kizi
student

Samarkand State Medical University

Normakhmadov Shohjakhon Bakhtiyorovich
student

Samarkand State Medical University

Kobilova Zarina Khamzaevna
student

Samarkand State Medical University

UZBEKISTAN

Abstract: Emotions are intricate facets of human experience, influencing cognition, behavior, and overall well-being. This comprehensive article aims to explore the diverse dimensions of emotions within the framework of psychology. Delving into various psychological theories, assessment techniques, neurobiological underpinnings, cultural influences, clinical applications, and future directions, this paper provides an in-depth understanding of emotional analysis and regulation. By examining the multidisciplinary aspects of emotions, it aims to offer valuable insights for fostering emotional intelligence and well-being.

Introduction:

Emotions, the intricate tapestries of human experience, are the vibrant hues that color our interactions, perceptions, and responses to the world. These multifaceted states of being, ranging from joy and love to anger, fear, and sorrow, intricately weave themselves into the fabric of our lives, influencing our cognition, shaping our decisions, and fundamentally defining our mental landscapes. Understanding the intricate nuances of emotions and mastering the art of effectively analyzing and regulating them are central pillars within the realm of psychology, essential for fostering resilience, enhancing mental health, and navigating life's diverse challenges with grace and adaptability.

This comprehensive article endeavors to embark on an immersive journey into the complex and often enigmatic realm of emotions. Anchored in a rich tapestry of psychological theories, assessment methodologies, cultural influences, neurobiological underpinnings, therapeutic interventions, and future prospects, this exploration seeks to illuminate the multifaceted dimensions of emotional analysis and regulation. By undertaking an interdisciplinary approach and weaving together

diverse strands of scholarly insights, this article aims not only to dissect the intricacies of emotions but also to provide a roadmap for understanding, managing, and ultimately thriving amidst the diverse emotional landscapes that define our human experience.

Theoretical Frameworks of Emotions:

Various psychological theories offer diverse perspectives on the nature and mechanisms of emotions. From the early James-Lange and Cannon-Bard theories to contemporary appraisal theories and the component process model, each theory elucidates unique aspects of emotional experiences. The integration of these theories provides a holistic understanding of the intricate interplay between physiological arousal, cognitive appraisal, and emotional responses.

Emotional Intelligence and its Significance:

Emotional intelligence (EI) encompasses a range of abilities essential for perceiving, understanding, and managing emotions effectively. Goleman's model of EI highlights self-awareness, self-regulation, social awareness, and relationship management as crucial components. The cultivation of emotional intelligence fosters adaptive behaviors, resilience, and improved interpersonal relationships, contributing significantly to overall well-being.

Developmental Perspectives on Emotions:

The development of emotional regulation begins in early childhood and continues throughout life. Attachment theory emphasizes the role of secure attachments in shaping emotional regulation skills, laying the foundation for healthy emotional experiences. Adolescence and adulthood witness the refinement of emotion regulation strategies influenced by social learning, experiences, and coping mechanisms.

Cultural Variations in Emotional Expression:

Cultural norms and societal values significantly impact the expression and interpretation of emotions. Collectivist cultures may prioritize harmony and suppression of negative emotions in social settings, while individualistic cultures may encourage emotional expressiveness as a means of personal authenticity. Understanding cultural variations in emotional expression is pivotal for effective communication and cross-cultural interactions.

Neurobiological Correlates of Emotions:

Advancements in neuroscience have unveiled the intricate neural circuitry involved in emotional processing and regulation. The limbic system, comprising structures like the amygdala and hippocampus, plays a pivotal role in emotional experiences. Neurotransmitters, including serotonin, dopamine, and norepinephrine, modulate emotional responses, influencing mood and affective states.

Assessment Techniques for Emotions:

Psychological assessment tools serve as valuable instruments for evaluating emotional experiences. Self-report measures, such as the PANAS, PSS, and the Emotion Regulation Questionnaire (ERQ), offer insights into an individual's emotional state and regulatory strategies. Psychophysiological measures, including EEG and fMRI, provide objective assessments by examining neural correlates of emotions.

Analytical Strategies for Emotions

Psychologists employ diverse analytical techniques to understand and manage emotions effectively. Cognitive-behavioral approaches focus on identifying and challenging maladaptive thought patterns associated with emotional responses. Mindfulness-based interventions facilitate non-judgmental awareness of emotions, promoting acceptance and regulation. Additionally, narrative therapy allows individuals to reframe their experiences, altering emotional perspectives through storytelling.

Strategies for Managing and Leaving Behind Emotions:

Effective management of emotions involves adopting constructive strategies for regulation. Emotion regulation techniques, such as deep breathing exercises, progressive muscle relaxation, and mindfulness meditation, aid in reducing emotional intensity and promoting a sense of calmness. Cognitive restructuring involves reframing negative thoughts to alleviate emotional distress. Furthermore, expressive writing serves as an outlet for processing and releasing pent-up emotions.

Clinical Applications and Therapeutic Interventions

In clinical settings, a myriad of therapeutic modalities address emotional difficulties. Psychodynamic therapy explores unconscious emotions and unresolved conflicts, aiming to bring buried feelings to the surface for processing. Cognitive-behavioral therapy (CBT) focuses on identifying and modifying maladaptive thoughts and behaviors associated with emotions. Dialectical behavior therapy (DBT) equips individuals with skills for emotion regulation, distress tolerance, and interpersonal effectiveness.

Interplay of Emotions and Well-being:

Emotional well-being is intrinsically linked to overall mental health. Prolonged negative emotions, when unaddressed, can lead to conditions like anxiety disorders, depression, and chronic stress. Cultivating positive emotions through practices like gratitude, compassion, and altruism fosters resilience and psychological well-being. Striking a balance between acknowledging and regulating emotions is pivotal for maintaining mental health.

Emerging Trends and Future Directions:

Continued research in emotion analysis and regulation holds promise for innovative interventions and techniques. Advancements in technology, such as wearable devices measuring physiological indicators, offer real-time feedback for emotion regulation. Furthermore, interdisciplinary approaches integrating psychology, neuroscience, and artificial intelligence may revolutionize personalized interventions tailored to individual emotional needs.

Conclusion:

In summary, emotions encapsulate a rich tapestry of human experiences, influencing cognition, behavior, and mental health. Psychological theories, assessment tools, cultural influences, neurobiological insights, therapeutic interventions, and developmental perspectives collectively contribute to a comprehensive understanding of emotions. By embracing emotions as valuable signals and mastering effective strategies for regulation, individuals can navigate life's challenges with resilience, fostering emotional intelligence and overall well-being.

- [1] Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition & emotion*, 6(3-4), 169-200.
- [2] Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and Adaptation*. Oxford University Press.
- [3] Ibragimov, S. (2022). SOCIOPHOBIA AS A COMMON PROBLEM OF MODERN SOCIETY. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (April 22, 2022; Chicago, USA), 70-72.
- [4] Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1988). Coping as a mediator of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(3), 466-475.
- [5] Ibragimov, S. (2021). HEART DAMAGE IN PATIENTS WITH SYSTEMIC LUPUS ERYTHEMATOSUS. *Збірник наукових праць ЛОГОС*.
- [6] Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 25-52.
- [7] Ibragimov, S., & Ganiyeva, A. (2022). HOW YOUR CHILDHOOD HAS AN IMPACT ON YOUR ADULT LIFE. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (June 24, 2022; Helsinki, Finland), 34-36.
- [8] Barrett, L. F. (2017). *How emotions are made: The secret life of the brain*. Pan Macmillan.
- [9] Van Kleef, G. A. (2009). How emotions regulate social life: The emotions as social information (EASI) model. *Current directions in psychological science*, 18(3), 184-188.
- [10] Oatley, K., Keltner, D., & Jenkins, J. M. (2006). *Understanding emotions*. Blackwell publishing.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.69

«АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС» ЛЬЮІСА КЕРОЛЛА: ЯКІ ПСИХІЧНІ РОЗЛАДИ ПРИХОВУЮТЬ ГЕРОІ ВІДОМОЇ ДИТЯЧОЇ КНИГИ?

ORCID ID: 0000-0001-7289-0514

Іваніцька Тетяна Іванівна
асистент кафедри психіатрії, наркології та медичної психології
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

ORCID ID: 0009-0005-4118-9529

Хархаліс Юлія Юріївна
здобувач вищої освіти
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

ORCID ID: 0009-0005-6958-6147

Лучишин Надія Ігорівна
здобувач вищої освіти
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

УКРАЇНА

Анотація: У даній статті розглядаються деякі з можливих психічних і неврологічних розладів, якими теоретично можуть страждати персонажі книги Льюїса Керолла «Аліса в Країні Чудес».

Вступ: Одна з найвідоміших книг Льюїса Керолла «Аліса в Країні Чудес» наповнена різноманітними подіями, які захоплюють дитячу та й дорослу уяву вже з першої сторінки. Ця історія насичена дивовижними персонажами, які є унікальними, і в певному сенсі навіть чудернацькими. Найбільш відомою екранізацією цього твору є фільм «Аліса в країні чудес» Тіма Бертона 2010 року, в якому всім добре відома історія доповнюється і відкривається нам з іншої сторони.

Книги про Алісу сповнені математики та філософських головоломок. Але Керролл був математиком, а не психологом. Коли він написав книги про Алісу в 1865 і 1871 роках, до «Аналізу снів» Зигмунда Фрейда залишилося ціле покоління. У той час як будь-який літературний персонаж відкритий для інтерпретацій, широко поширена теорія, що автор класичного твору Льюїс Керролл черпав натхнення у лікуванні психічних захворювань у 19 столітті. Дослідники біографі автора повідомляють, що дядько Керролла, Роберт Вілфред Скеффінгтон Лутвідж, був офіцером «Комісії з божевільня». Організація наглядала за психіатричними закладами, які тоді називали «божевільнями». Вважається, що Керролл використав свої знання про психічні розлади та те, що про них розуміли в той час, щоб допомогти сформувати своїх персонажів.

У цій статті ми розглянемо ключових героїв як фільму, так і книжки з точки зору психіатрії та можливих психічних розладів персонажів. Варто зазначити, щоб поставити правильний діагноз даних фільму чи книжки є недостатньо. Власне, ми не маємо багатьох фактів та відомостей про стан кожного героя і ми не знаємо суб'єктивної сторони переживань стану кожного персонажа, тому можемо лише припустити у них той чи інший симптом, синдром чи розлад.

Мета: Дослідити особливості психопатологічної симптоматики персонажів книги Льюїса Керолла «Аліса в Країні Чудес».

Матеріали і методи: Поточна стаття є описовою роботою ключових героїв книги Льюїса Керолла «Аліса в Країні Чудес» (1865) та однойменної екранізації твору режисером Тімом Бертоном (2010) з точки зору психіатрії та неврології. Розглянуто наступних героїв: Аліса, Білий Кролик, Березневий Заєць, Круть і Верть, Авесалом, Чеширський Кіт, Капелюшник, Червона Королева, Червоний Валет, Біла Королева. Варто зазначити, щоб поставити правильний діагноз даних фільму чи книжки є недостатньо, тому ми можемо лише припустити ту чи іншу психопатологічну симптоматику.

Результати та обговорення: В «Алісі та Країні Чудес» Чеширський Кіт каже Алісі: «*Тут усі божевільні*». Проаналізувавши дивовижних героїв «Країни Чудес», шанувальники припустили, що, можливо, Кіт мав рацію. Можливо, класичні персонажі, такі як Червона Королева, Капелюшник і сама Аліса, справді мають психічні захворювання.

«Аліса в Країні Чудес» залишається однією з найпопулярніших дитячих історій. Понад століття після того, як вона була написана, історія все ще подобається глядачам. Цілком можливо, що один із секретів його успіху полягає в тому, що персонажі, хоч і виглядають дивовижними, демонструють психічні розлади, які можна віднести до аналогічних у реальному світі.

Припускаючи, що персонажі справді мають певні особливості в психопатологічному стані, ми спробуємо виокремити їхні головні симптоми, синдроми та діагнози, опираючись на загальноприйнятту класифікацію в психіатрії.

І розпочнемо з головної героїні. **Аліса** – центральний персонаж, навколо якої закручується весь сюжет. Найперше, ми відкидаємо можливість того, що дівчинка спить. За таких умов знайомство Аліси з тваринами, які вміють розмовляти та з досить неординарними людьми можна сприймати за *комбіновані галюцинації*. Це один із розладів сприйняття, що виявляється появою поєднаних зорових, слухових, тактильних або будь-яких інших образів, без відповідної дії подразника на органи чуття. Також ми можемо припустити в Аліси *синдром Тодда*. Цей синдром характеризується порушенням «схеми тіла»: макросоматогнозією – відчуття власного тіла як більшого та мікросоматогнозією – сприйняттям тіла як меншого. Крім того, при цьому синдромі можуть виникати *зорові психосенсорні розлади* – *макропсії* та *мікропсії*, коли предмети здаються збільшеними та зменшеними відповідно. Про синдром Тодда у фільмі свідчать зміни розміру тіла Аліси: вона то росла, то зменшувалася, а у книзі такі слова: «...*Тепер я розтягуюсь наче найбільша в світі підзорна труба! До побачення, ноги! (Бо ніг своїх вона вже майже не бачила — так хутко вони віддалялися)...*»

В Аліси можна простежити синдром *дереалізації*. Стандартно це проявляється порушенням сприйняття світу, який здається нереальним. У фільмі Аліса постійно переконує себе та жителів Дивокраю, що все що відбувається – лише її сон: «*Як я можу бути не та, якщо це все мій сон!*». Дівчина не орієнтується в просторі та не розуміє, де знаходиться. В книжці набагато виразніше, ніж у фільмі, прослідковується синдром *деперсоналізації* (стан відчуження від самого себе). Про цей стан свідчать фрази самої Аліси: «...*бо вчорашня я — то не я*» або «*А якщо я не та, що була, то, скажіть-но, хто я тепер?*».

Враховуючи все вищеперераховане у головної героїні можна запідозрити *онейроїд*. Це змінений стан свідомості, подібний до сну, під час якого

відбувається наплив яскравих специфічних ілюзій і галюцинацій. В більшості випадків він супроводжується відчуттям власної участі у хворобливих переживаннях. На користь онейроїду свідчить те, що і в книжці, і в фільмі Аліса переживає багато різноманітних яскравих подій, які часто видаються абсурдними та настільки дивовижними, що сама героїня заледве в них вірить.

І врешті-решт, підсумовуючи все вищеперераховане, та враховуючі всі виявлені симптоми та синдроми, можна припустити, що в Аліси *шизофренія*. Шизофренія – це ендогенне психічне захворювання, що в основному проявляється позитивними симптомами (галюцинації, маячні ідеї), негативними симптомами (апатія, амнезія або зниження інтелекту) та розщепленням мислення. У фільмі Аліса довгий час зберігала критику до свого стану, відчуваючи себе невпевнено та розгублено в Країні Див, але під кінець вона таки прийняла навколишню дійсність і стала гармонійною частиною своєї нової реальності.

Наступний герой, якого ми зустрічаємо – це **Білий Кролик**. У цього персонажа ми можемо припустити *генералізований тривожний розлад*. Це стан, що характеризується надмірними переживаннями, які не мають конкретного підґрунтя та які важко контролювати. Білий Кролик постійно кудись біжить, спішить та дивиться на годинник. У книзі він часто повторює: «*Ой лишенько, лишенько, як я забарився!*».

Березневий Заєць, один з яскравих персонажів твору, хоч і виглядає доволі моторошно, насправді є одним із найпопулярніших персонажів для дітей молодшого віку, які бачили цей фільм Тіма Бертона; його тарабарщина та раптові рухи сприймаються у дитячій свідомості як грайливі. Однак Березневий Заєць, схоже, страждає від *синдрому Туретта* або *тику*. І хвороба Туретта, і тиковий розлад є розладами, які викликають у постраждалих сильні «тики» або мимовільні рухи та/або *копролалію* (раптове випалювання слів, неприйнятні для соціального використання, коли вони вживаються поза контекстом). Ось чому Заєць постійно кидається в чаювання посудом і говорить дурниці.

Ще одними дуже цікавими та неоднозначними персонажами є **Круть** і **Верть** – два брати близнюки. У них можна виявити *конкретно-образне мислення*, обмежене примітивними поняттями: «- *Якщо це та, то може бути. - А якщо не, то не та. - А якби та, то звісно. - Але це не та, не.*» та *ехолалію* – повторення останніх слів, кимось сказаних. Окрім цього у двох братів можна виявити *порушення власної ідентичності*: вони одягаються і поведуться однакого, повторюють рухи одне одного та договороють одне за одним фрази. До того ж можемо припустити, що у Крутя і Вертя є *легка розумова відсталість*. Це проявляється їхньою нездатністю до абстрактного мислення та нерозумінням ситуації в цілому.

Також у даних персонажів ми можемо запідозрити *емоційну співзалежність* – патологічну форму стосунків, яка характеризується сильною емоційною, соціальною й іноді фізичною залежністю від іншої людини. Формує відчуття, що одна сторона фактично не може без іншої. Круть та Верть завжди разом та доповнюють одне одного, їх неможливо побачити окремо. Вони постійно говорять одні і ті ж речі, продовжуючи одне за одним, сперечаються між собою, проте ніколи не розділяються фізично.

Авесалом – синя гусінь, що сидить високо на грибі і курить кальян. У нього ми можемо запідозрити *маячні ідеї величі*. Гусінь думає, що знає все краще за інших, при цьому поводить себе дуже зверхньо щодо інших героїв, а жителі Дивокраю переконані, що Авесалом знає абсолютно все.

З іншого боку, ми можемо побачити *індиферентність* у даного героя – байдуже, незацікавлене ставлення. Саме так гусінь розмовляв з Алісою – він був незацікавлений, нічого не пояснив, неохоче відповідав на питання та якомога швидше пішов від діалогу.

Не менш цікавим персонажем є **Чеширський Кіт**. Він сам себе характеризує так: «*Хтось із зникальним хистом*». У цього героя ми можемо припустити *дисоціативний розлад особистості* або *синдром множинної особистості*. Цей стан дуже неоднозначний, бо при ньому людина поводиться так, ніби має дві або більше ідентичності чи їх фрагменти, які одна з одною не контактують і час від часу якась із них бере гору над іншими. Симптомами дисоціативного розладу у Чеширського Кота можуть бути часте зникнення. Він то з'являється, то зникає, часто лишаючи видимою якусь частину свого тіла чи посмішку. Крім того поведінка Кота дуже непостійна, залежна від обставин та ексцентрична, що також може вказувати на різні особистості або їх фрагменти. До того ж у фільмі Чеширський Кіт приймає подобу Капелюшника.

Окрім цього, ми можемо запідозрити у Кота *приховану депресію*. Маскована депресія також відома як «депресія з посмішкою на губах» є небезпечним станом, бо на вигляд із хворою людиною все добре. У Кота цей стан може проявлятися апатією: «*Від цих балачок навіть чаювати не хочеться*», навіть певною безтурботністю, та зникаючою поведінкою. Він зникає щоразу, коли розмова зачіпає неприємні для нього теми, а його посмішка може бути спробою відвернути увагу від свого внутрішнього стану.

Одним із найпопулярнішим і найвідомішим героєм цієї історії є **Капелюшник**. Його постать у книжці і фільмі значно відрізняється. У контексті фільму в Капелюшника можна виявити певні порушення мислення, такі як *неологізми* та *резонерство* – порожні роздуми. Часто його мова позбавлена логічного сенсу і не пов'язана з тим, що відбувається навколо. До того ж він часто запитує: «*Що спільного у ворони і шкільної партії?*»

Також ми можемо припустити в Капелюшника *посттравматичний стресовий розлад* – реакцію на психотравмуючу подію, що супроводжується симптомами уникання, негативними думками, гіперзбудливістю, порушенням сну та симптомами повторного переживання. Для Капелюшника такою травмуючою подією стало масове вбивство його рідних. Він легко спалахує гнівом та агресією, його легко вивести із себе. В одному із епізодів ми можемо спостерігати, як Капелюшника турбує флешбек – сильний та раптовий спогад минулої травмуючої події, який ніби знову переживається. Йому важко веселитися та підтримувати позитивний настрій. Навіть Чеширський Кіт каже до нього: «*Та що з тобою? Ти ж завжди був душею компанії...*»

Нам відомо, що колись капелюшники використовували для своїх виробів ртуть. Тому цілком може бути, що Капелюшник страждає на *хронічне отруєння ртуттю*. Цей стан проявляється роздратуванням, порушенням концентрації уваги, сплутаність свідомості, що можна спостерігати у героя твору.

Одним із важливих, навіть ключових негативних персонажів фільму є **Червона Королева**. У цієї героїні легко запідозрити *нарцисичний розлад особистості*. Здебільшого цьому розладу притаманні надмірна потреба у захопленні, завищене почуття власної значущості та відчуття переваги над іншими. У Червоної Королеви це особливо явно проявляється. Вона постійно кричить на інших, потребує, щоб її піддані нею захоплювалися, а коли їй щось не подобається у неї одна фраза: «*Голову геть!*». Червона Королева часто переоцінює власні можливості та принижує інших. За таким умов ми можемо

припустити у цієї героїні також *деспотію* – прагнення контролювати оточуючих, виявляючи при цьому жорстокість та агресивність.

З іншого боку, ми можемо трактувати поведінку Червоної Королеви, як таку, що демонструє *антисоціальний розлад особистості*. Для нього характерні: постійна антисоціальна поведінка, знижена здатність до співчуття і каєття, а також нахабна, егоїстична поведінка без «внутрішніх гальм», схильність до агресії. Червона Королева від моменту знайомства з Алісою проявляла неабиякі нахили до жорсткості без натяку на докори сумління (страта всіх, хто діяв наперекір її правил і бажань). У даної героїні також можна помітити інші відхилення від загальноприйнятих норм: вона використовує свиней як підставки для ніг, мавп, щоб тримати канделябри та табурет, на який Червона Королева запрошує сісти Алісу (що представилась ім'ям Ам), і воронів, щоб тримати люстри.

Вираженою є також *експлозивність* – підвищена збудливість, вибуховість характерні для персонажа у кожній ситуації, що йде не за планом (наприклад, навіть одна думка про загрозу для життя її улюбленця-дракона – Жербельковтунчика, змушує її нервуватись та кричати.

Вірний помічник Червоної Королеви – **Червоний Валет**. Для цього героя можна припустити *епілептоїдний тип акцентуації*. Для цього типу характерні збудливість та авторитарність. Такі люди часто жорстокі та цинічні, готові на все, щоб досягнути власної мети. Вони імпульсивні та непередбачувані, легко перекладають із себе відповідальність та звинувачують інших людей. Цей опис чудово підходить для Червоного Валета.

З іншого боку, у даного персонажа ми можемо запідозрити *демонстративний тип акцентуації* – на це вказує його самовпевненість, пихатість, хвалькуватість, брехня, лестощі, орієнтованість на власному "Я". Він дуже добре вміє хитрувати та лестити, завдяки чому королева прихильно ставиться до нього. У певному сенсі він також слизький, бо звинуватив Алісу в тому, що вона спокусила його, боячись, що Королева відсіче його голову, якщо дізнається, що насправді це він намагався спокусити Алісу. Також брехня його полягає у довготривалій лояльності і службі Червоній Королеві попри добре приховану ненависть до неї. Саме в кінці фільму ми бачимо, як його хоробрість та впевненість розвіюється і спостерігаємо справжнє боягузтво та страх на власну голову.

І останній персонаж – **Біла Королева**. На перший погляд ця жінка цілком здорова, без жодних психічних порушень. Проте для неї є характерними виразна манірність спілкування з іншими людьми. Біла Королева намагається бути в центрі уваги, ніколи не приховує свої емоції, а навпаки – експресивною і намагається показати себе з кращої сторони. Найбільш ймовірно у цієї героїні наявний *демонстративний особистісний радикал*. Цей тип хоче усім подобатися та бути поміченим.

Підсумок. «Алісу в Країні Чудес» Льюїса Керролла часто трактують як психологічний роман через різноманітні симптоми та ознаки, які можна побачити в історії. Деякі з них включають:

1. Плутанина ідентичності: Аліса часто ставить під сумнів свою власну ідентичність і відчуває зміни у своєму розмірі, що можна розглядати як метафору невизначеності та мінливості самосвідомості.

2. Спотворення реальності: роман представляє спотворений і безглуздий світ, який кидає виклик традиційним уявленням про реальність. Це можна розглядати як відображення ірраціонального та суб'єктивного характеру людського сприйняття.

3. Символізм і метафора: герої та події в історії часто символізують аспекти людської психіки або психологічні концепції. Наприклад, Чеширський кіт може символізувати невловиму природу підсвідомості.

4. Розповідь, схожа на сон: історія дотримується логіки, схожої на сон, з подіями та героями, які суперечать нормальній раціональності. Цю якість, схожу на сновидіння, можна розглядати як дослідження підсвідомості та її символіки.

5. Психологічне дослідження: завдяки зустрічам Аліси з різними персонажами та ситуаціями роман заглиблюється в такі теми, як дорослішання, природа реальності та пошук сенсу. Ці теми перегукуються з психологічними дослідженнями самопізнання та особистісного зростання.

Хоча це деякі психологічні симптоми та ознаки, присутні в «Алісі в країні чудес», важливо зазначити, що інтерпретації можуть відрізнятись, і роман можна оцінювати на багатьох рівнях, у тому числі як химерну дитячу казку.

Список використаних джерел:

- [1] Blom, J. D. (2016). Alice in Wonderland syndrome: a systematic review. *Neurology: Clinical Practice*, 6(3), 259-270.
- [2] Албул, Ю. Є. (2017). Філософський підтекст у творі Льюїса Керрола Аліса в Країні чудес (на матеріалі англійської, італійської та української мов). *Молодий вчений*, (11), 174-177.
- [3] Железняк, Д. (2021). Філософія казки «Аліса в країні чудес». *ОСВІТА І НАУКА*, (1).
- [4] Bilous, V. ., & Ivanitska, T. . (2023). EDUCATIONAL SUPREMATISM: FRAMELESS SPASE IN EDUCATION. *Grail of Science*, (27), 439–445. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.12.05.2023.070>
- [5] Matria, G., Mancini, V., Viganò, A., & Di Piero, V. (2016). Alice in Wonderland syndrome: a clinical and pathophysiological review. *BioMed Research International*, 2016.
- [6] Шемуда, М. (2017). Особливості репрезентації емоційності в казці Л. Керрола Аліса в Країні чудес. *Психолінгвістика*, (22 (2)), 127-137.
- [7] Lanska, J. R., & Lanska, D. J. (2013). Alice in Wonderland syndrome: somesthetic vs visual perceptual disturbance. *Neurology*, 80(13), 1262-1264.
- [8] Suris, A., Holliday, R., & North, C. S. (2016). The evolution of the classification of psychiatric disorders. *Behavioral Sciences*, 6(1), 5.
- [9] Spitzer, R. L., & First, M. B. (2005). Classification of psychiatric disorders. *Jama*, 294(15), 1898-1900.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.70

ДИСОЦІАТИВНИЙ РОЗЛАД ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПСИХІЧНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

Гамарц Анастасія Максимівна
здобувач вищої освіти Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
кафедри практичної психології
Одеський національний морський університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Пахмурний Віктор Анатолійович
кандидат медичних наук, доцент кафедри практичної психології
Одеський національний морський університет

УКРАЇНА

Актуальність дослідження. Дисоціативний розлад ідентичності не є остаточно дослідженим, розповсюдження даної теми допоможе залучити науковців, психологів і психіатрів до розуміння причин, симптомів і методів лікування дисоціативного розладу задля поліпшення результатів лікування та надання підтримки пацієнтам.

Мета дослідження. Аналіз симптомів і клінічних проявів дисоціативного розладу ідентичності для розроблення ефективних стратегій діагностики та лікування.

Викладення основного матеріалу. Дисоціативний розлад ідентичності (раніше – розлад множинної особистості) – також відомий як роздвоєння особистості – один із найскладніших психічних розладів, що виявляється у набуванні індивідом більш аніж однієї особистості, і певними змінами у когнітивних навичках. Цей розлад супроводжується різкими періодами змін у свідомості, пам'яті та поведінці, що і викликає глибокі розпади ідентичності. Дисоціативний розлад ідентичності протягом значного часу вважався міфічним, неможливим. Вперше його дослідив французький природознавець Арман Марі-Жак де Пюїсегюр, який використав техніку гіпнозу на своєму робітнику, Віктором Расом. Внаслідок застосованих де Пюїсегюром технік, Рас набув можливості під час сну епізодично бути неспаним, свідомо виконувати певні дії. Проте зранку, коли Віктор «прокидався», минулу ніч він не пам'ятав. Дане відкриття стало фундаментальним знанням стосовно проявів цього розладу.

Дисоціативний розлад ідентичності може набувати як «доброякісної» – неoderжимої, – так і «злорякісної» – одержимої – форм.

Неoderжима форма проявляється несподівано: особи можуть відчувати зміни у своєму самопочутті або самоідентифікації, іноді вони ніби є сторонніми спостерігачами своєї власної мови, емоцій і дій, а не активними учасниками. Також часто спостерігається періодична дисоціативна амнезія – найпоширеніший дисоціативний розлад, що виникає внаслідок ситуацій загрози смерті, психологічного конфлікту й емоційної травми, проявляється у частковій втраті пам'яті щодо психотравмуючих подій [4].

Одержимість відрізняється тим, що альтернативна особистість з'являється непередбачено та без бажання самої особи. Це явище супроводжується

значним дискомфортом і може виникати у непридатних ситуаціях, порушуючи культурні або релігійні норми. Зокрема, ця дисоціативна форма одержимості може спричинити важкі труднощі у взаємодії з оточуючим світом і створювати труднощі для самоідентифікації особи. Загалом, у багатьох культурах такі стани одержимості розглядаються як природна складова культурних чи духовних практик і не розглядаються як прояв дисоціативного розладу особистості [1].

У стані одержимості інші особистості осіб можуть виявлятися через зовнішні характеристики, представлені зазвичай надприродними істотами, духами. Ці сили приймають контроль над особою, примушуючи її виявляти зовсім непритаманний їй спосіб поведінки та мови. У випадках одержимості цей процес дуже виразно сприймається оточуючими. Художнім прикладом даної форми є фільм «Спліт» (2016), режисером якого є Манодж Шьямалан. Стрічка розповідає про історію чоловіка Кевіна, який набуває додаткові двадцять дві особистості, однією з яких є так званий Звір. Ця особистість мала величезну надлюдську силу та була переконана ідеєю, що чисті люди – це ті, що пройшли страждання.

Остаточних причин виникнення розладу наразі не існує, адже він є мало дослідженим видом психічних захворювань: офіційно було зафіксовано лише приблизно 300 випадків. Одним з припущень виникнення дисоціативного розладу ідентичності є результат важкої стресової чи травматичної ситуації, пережитої у дитинстві. У випадках, коли дитина стикається із сталим й інтенсивним стресом, зокрема тривалого та серйозного насильства (фізичного, сексуального або емоційного), інтеграція психічних компонентів як єдиної особистості може бути порушена [3]. Неналежне батьками виховання та приділення уваги, турботи до дитини також може викликати дисоціативний розлад ідентичності. Внаслідок пережитих травмуючих подій розвивається своєрідний механізм захисту від них, які можуть впливати на дитину, – заперечення (ігнорування певних аспектів реальності), витіснення (ізоляція від свідомості загрозливої інформації) і дисоціація (сприймання особи подій її життя так, ніби вони відбуваються з кимось іншим, а не з нею особисто) [4].

Прикладом детермінант, які викликають дисоціативний розлад ідентичності, також можуть бути переживання внаслідок смертельної загрози, горя, втрату близької людини, пошкоджене самолюбство або внаслідок почуття глибокого сорому, безсилля у вирішенні внутрішньоособистісного чи міжособистісного конфлікту, неможливість змінити об'єктивну ситуацію.

Анатомічно дисоціативний розлад ідентичності може бути пов'язаний із порушенням взаємодії конкретних областей кори великих півкуль із підкорковими структурами. Цей розлад акцентується на гіпокампі та викликає порушення взаємодії скроневих часток з іншими областями мозку. Пошкодження гіпокампа призводить до висилання неправильних імпульсів у скроневу частку, що призводить до явищ, таких як деперсоналізація, дереалізація, різні форми амнезії, а також порушення самосвідомості, виражене у неадекватному сприйнятті моделі «Я» [2].

Висновок. Ми зазначили, що дисоціативний розлад ідентичності є складним психічним захворюванням, яке впливає на формування і сприйняття ідентичності особи. Патологічні стани у гіпокампі та взаємодія міжпівкульних структур мозку можуть грати ключову роль у розвитку цього розладу. Одним з ключових висновків є необхідність психотерапевтичного втручання для полегшення симптомів і покращення якості життя пацієнтів.

Список використаних джерел:

- [1] Никоненко, Ю.П. (2016). Клінічна психологія : Навчальний посібник. Укладач Ю.П. Никоненко. Київ: КНТ. Вилучено з: https://pidru4niki.com/88714/psihologiya/klinichna_psihologiya
- [2] Гак, О. М. (2020). Дисоціативний розлад особистості. Вилучено з: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/21948/1/Zbirka_Aktualni%20pytannia%20suchasnoho%20sotsiohumanitarnoho%20znannia%202020-16.pdf
- [3] Івченко, М. О. (2023). Сучасні підходи до діагностики і класифікації розладів особистості. Вилучено з: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7106/1/%D0%9A%D0%B2%D0%B0%D0%BB.%D0%A0%D0%BE%D0%B1._%D0%86%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C.%D0%9E..pdf
- [4] Головіна, А. О. (2017). НЕЙРОБІОЛОГІЯ ДИСОЦІАТИВНОГО РОЗЛАДУ ІДЕНТИЧНОСТІ. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ, (1413), 57. Вилучено з: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2018/2_2018.pdf#page=57

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.71

ПРОБЛЕМАТИКА ПОЛОГОВОГО БОЛЮ В ПСИХОТЕРАПІЇ ТА АКУШЕРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

ORCID ID: 0000-0001-8859-0778

Баришнікова Валерія Валеріївна

перинатальний психолог,
аспірантка

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

УКРАЇНА

Різноманіття сучасних психологічних втручань у сфері допомоги вагітним жінкам та породіллям можна умовно розділити на три напрямки:

- 1) оптимізація емоційного стану вагітних, корекція страхів та тривоги, формування впевненості у благополучному результаті пологів;
- 2) немедикаментозні методи полегшення болю при переймах та пологах;
- 3) адаптація до нової соціальної ролі матері та розвиток материнської компетентності.

Більшість прийомів та практик відомі з давніх часів, а в останнє століття вони отримали теоретичне та нейробіологічне обґрунтування, підтвердили свою ефективність в клінічних дослідженнях. У практиках, пов'язаних із вагітністю та пологами, яскраво проявляється співіснування медичної науки та традиційної культури, глибинних звичаїв, вірувань та уявлень про пологи. У всіх народів світу існують культурні традиції, які оберігають емоційну сферу вагітної та породілля, підтримують її в цей важливий період.

Разом з тим, сучасні автори вказують на медикалізацію пологового процесу – лікарі відносяться до природних функцій організму так, ніби вони є хворобою. Це фактично позбавляє породіль активної участі в пологах, робить їх вразливими та залежними від персоналу пологового відділення. Те, що жінки не можуть контролювати цей процес і приймати рішення в ньому, негативно впливає на розвиток материнства. Існує думка, що медикалізація, увага до акушерських технологій є причиною відсутності культурних знань про народження дитини, надзвичайної поширеності страхів щодо пологів серед жінок [11]. В останні роки традиційна модель медичної допомоги переглядається для того, щоб найкраще відповідати потребам вагітних (емоційним, соціальним, духовним), при цьому головним орієнтиром постає *задоволеність* матерів досвідом пологів [1; 8; 9].

Пологи – складний процес, що включає гормональні, морфологічні, фізіологічні та поведінкові зміни. Хоча це нормальна природна функція організму жінки, вони часто стають важким випробуванням для її тіла та психіки. У багатьох видів ссавців пологи пов'язані з болючим досвідом. Це одна з головних проблем, що впливає на переживання жінок в пологах, обумовлює страх дітонародження. Біль може виникати через розтягування шийки матки, піхви, промежини, тазового дна; стиснення або розрив м'яких тканин. На першій стадії пологів жінки зазвичай відчувають вісцеральний біль через дифузні спазми в животі та скорочення шийки матки; у другому періоді спостерігається більш різкий і безперервний соматичний біль в промежині, може виникати сильний біль у спині чи ногах через тиск або защемлення нервів, спричинені головою плоду [6]. Тривалість пологів та інтенсивність болісних відчуттів не

можна точно спрогнозувати; це залежить від розміру та положення дитини, розміру тазу жінки, а також від її емоцій (напруженості, страхів, тривоги), очікувань та установок, розуміння того, що відбувається [1]. Середовище, в якому відбуваються пологи, також впливає на відчуття болю та здатність жінки справитися з ним [4]. Психологічні аспекти пологів можна регулювати відповідною допологовою підготовкою.

Найчастіше вагітні бояться пологів, турбуються, чи зможуть вони контролювати себе і впоратися із болем. Цей страх у великій мірі продиктований соціальним впливом, адже впродовж жінки керувалися християнським постулатом про «народження в муках». Через больові відчуття у породіль може порушитися серцева діяльність й дихання; тривалий біль часто веде до передчасної втоми, припинення скорочень матки, а також нестачі кисню у плода. Тому довгі роки розвиток допомоги в пологах був спрямований саме на пошук засобів полегшення (аналгезія) або усунення (анестезія) больових відчуттів. Проте більшість медичних засобів мали небезпечні побічні ефекти. До ХХ ст. для знеболення пологів використовували вдихання парів ефіру та хлороформу, що загрожувало задухою дитини. Після багатьох нещасних випадків лікарі відмовились від тривалого наркозу, натомість застосовували скополамін та морфін (так зв. «сутінковий сон»), при цьому породілля не втрачали свідомості та перейми не слабшали. Винайдення епідуральної анестезії частково зняло проблему «присутності» жінки в пологах, але не вирішило її повністю.

Головна проблема медичної анестезії пологів полягає в тому, що перебуваючи під наркозом, жінки не здатні брати активну участь у народженні своїх дітей, отже залишаються незадоволені досвідом пологів. Незадоволеність пологами може загрожувати розвитком післяпологової депресії, зниженням лактації, порушенням формування материнської прив'язаності й іншими негараздами. Це актуалізує пошук альтернативних нефармакологічних засобів уникнення пологового болю, в першу чергу в руслі психосоматичної медицини та психотерапії [12]. Знеболення пологів безумовно необхідне у випадках їх патологічного перебігу, однак не всім породіллям потрібне таке втручання.

Сучасна теорія *управління пологовим болем* (pain management during childbirth) проголошує, що біль під час перейм та потуг, спричинений скороченням матки, які штовхають дитину вниз із родових шляхів, не аналогічний болю через хворобу або травму. Пологовий біль має мету, він є корисною частиною фізіологічно нормальної події. Біль може бути орієнтиром для породіль, інформуючи про те, як просуваються пологи, чи потрібно змінити положення тіла, тощо [6; 12].

Важливо пам'ятати, що сприйняття болю суб'єктивне – розпізнавання, обробка, оцінка й реакція на сенсорні стимули відрізняються у різних людей, а також залежать від ситуації, соціальних та культурних факторів. Тому біль в контексті безпорадності і страждань суттєво відрізняється від болю в контексті успішного подолання і почуття виконаного обов'язку. З цієї точки зору процес пологів розглядається як розвиваюча подія в житті жінки, подолання якої підвищує почуття власної гідності та особистої сили [5]. Опитування, проведені в США наприкінці 1990-тих років, показали, що багато жінок вважали досвід пологів важливим у становленні власного материнства і воліли мінімально застосовувати знеболювальні наркотичні засоби, щоб зберегти контроль та взаємодіяти з медичним персоналом [11]. I. Olza et al. (2018) узагальнили результати досліджень переживань породіль та значень, які вони надають процесу пологів, та прийшли до висновку, що фізіологічні пологи – це

інтенсивний, трансформуючий психологічний досвід жінки, що народжує почуття розширення можливостей [7].

Ставлення спеціалістів до болю під час пологів можна розділити на дві парадигми: «полегшення болю» та «робота з болем». Перша керується тим, що жінка не повинна страждати під час пологів, і пропонує різні засоби знеболення. Парадигма *роботи з болем* ґрунтується на переконанні, що сприяння нормальним пологам має довгострокові переваги з точки зору життєвого досвіду жінки та становлення материнства, і що біль відіграє важливу роль у фізіології цього процесу. На початку пологів біль дозволяє жінці усвідомити, що вона ось-ось народить: у неї є час знайти безпечне місце і зібрати навколо людей, які її підтримають. В першій стадії пологів біль запускає каскад нейрогормонів, які контролюють цей процес, тому відчуття змінюються, засвідчуючи, що пологи протікають як треба. Пологовий біль знаменує вагому зміну в житті жінки – перехід до материнства, готує до зустрічі з дитиною. Радість народження може бути підсилена контрастом із болем пологів, відчуттям триумфу після виконання важкого й важливого завдання [4].

Коли пологи протікають нормально (перейми активні і дитина добре розташована) при належній підтримці жінки здатні впоратися з болем, який відчувають. Це пов'язано з виробленням організмом природних знеболюючих опіатів – ендорфінів. Під час пологів та відразу після них жінка з немовлям занурені в специфічний нейрогормональний сценарій, який неможливо штучно відтворити. Піки ендогенного окситоцину разом із поступовим вивільненням ендорфінів у мозку матері спричиняють змінений стан свідомості, типовий для немедикаментозних природних пологів, але це явище малодосліджене в психології [2]. Відомо, що ендорфіни притупляють пологовий біль, хоча не стирають його повністю [5].

Мета-аналіз 60 досліджень із майже 6,5 тис. учасників (Garland et al., 2020), показав, що психологічні заходи є ефективною й безпечною заміною прийому опіоїдів при гострих, процедурних та хронічних больових станах. Такі методи як медитація, гіпноз, терапевтичне навіювання, прогресивна релаксація і КПТ достовірно пов'язані зі зменшенням болю та зниженням дози ліків [3]. Кохрейнівський огляд 19 досліджень щодо технік зняття болю в пологах (2519 жінок), привів до висновку, що релаксація, йога та медитація усвідомленості відіграють певну роль у зменшенні відчуття болю і збільшенні задоволеності жінок (Smith et al., 2018) [10]. Це підтверджує і наша власна практика психологічного супроводу вагітних в допологовий період та під час перейм.

Висновки. Пологи – це надзвичайний досвід, що чинить фізичний, психологічний, соціальний та екзистенційний вплив на життя жінки як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Наслідки цього досвіду можуть бути позитивними й надихаючими або негативними й травматичними. Біль є невід'ємним аспектом пологів, але він виконує важливі функції і має можливості природної нейрофізіологічної регуляції. Гуманістичний підхід, що спирається на активну роль жінки в процесі пологів, її власні ресурси та потреби, а також потреби новонародженої дитини, став загальноприйнятим у сучасному клінічному акушерстві.

Список використаних джерел:

- [1] Астахов, В. М., Бацилева, О. В., Пузь І. В. (2023). Психологічний супровід у репродуктивній медицині: монографія. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 125 с.
- [2] Buckley, S.J. (2015). Executive summary of hormonal physiology of childbearing: evidence and implications for women, babies, and maternity care. *Journal of Perinatal Education*, 24, 145–153. DOI: 10.1891/1058-1243.24.3.145

- [3] Garland E. L., Brintz C. E., Hanley A. W., Roseen E. J., Atchley R. M., Gaylord S. A., Faurot K. R., Yaffe J., Fiander M., Keefe F. J. (2020). Mind-Body Therapies for Opioid-Treated Pain. A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Internal Medicine*, 180(1), 91-105. DOI:10.1001/jamainternmed.2019.4917
- [4] Leap N., Dodwell M., & Newburn M. (2010). Working with pain in labour: An overview of evidence. *New Digest*, 49, 22-26.
- [5] Lowe, N. K. (2002). The Nature of Labor Pain. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 186 (5), S16–24. DOI: 10.1067/mob.2002.121427
- [6] OASH. Office on Women's Health (2021). Labor and birth. *Office on Women's Health of U.S. Department of Health & Human Services*. URL : <https://www.womenshealth.gov/pregnancy/childbirth-and-beyond/labor-and-birth>
- [7] Olza I., Leahy-Warren P., Benyamini Y., Kazmierczak M., Karlsdottir S. J. et al. (2018). Women's psychological experiences of physiological childbirth: a meta-synthesis. *BMJ Open*, 8(10), e020347. DOI: 10.1136/bmjopen-2017-020347
- [8] Parry, D. C. (2008). "We wanted a birth experience, not a medical experience": exploring Canadian women's use of midwifery. *Health Care for Women International*, 29(8), 784-806. DOI: 10.1080/07399330802269451
- [9] Schuiling, K. D., Sampsele, C., & Kolcaba, K. (2011). Exploring the presence of comfort within the context of childbirth. In Bryar R. & Sinclair M. (Eds.), *Theory for midwifery practice* (pp. 197–214). Hampshire, UK: Palgrave Macmillian.
- [10] Smith, C. A., Levett, K. M., Collins, C. T., Armour, M., Dahlen, H. G., & Sukanuma, M. (2018). Relaxation techniques for pain management in labour. *Cochrane database of systematic reviews*, 3(3), CD009514. DOI: 10.1002/14651858.CD009514.pub2
- [11] Striebich, S., Mattern, E., & Ayerle G. M. (2018). Support for pregnant women identified with fear of childbirth (FOC) / tokophobia – A systematic review of approaches and interventions. *Midwifery*, 61, 97-115. DOI: 10.1016/j.midw.2018.02.013
- [12] WHO Reproductive Health Library. (2018). WHO recommendations: non-clinical interventions to reduce unnecessary caesarean sections. Geneva : World Health Organization.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.72

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН І ПОВЕДІНКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У БОЙОВИХ УМОВАХ

Кернас Андрій В'ячеславович

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри Практичної психології
Одеський національний морський університет

Король Олег

студент 3 курсу факультета Психології
Національний університет «Одеська політехніка»

УКРАЇНА

Постійна загроза життю, здоров'ю, постійна зміна бойової обстановки, тривалі навантаження, які нерідко перевищують межі людських можливостей, втрата бойових товаришів, участь у жорстокому насильстві по відношенню до ворога мають величезний вплив на психіку учасників бойових дій.

За оцінками експертів, близько 90% військовослужбовців відчувають у бою страх у явно вираженій формі. При цьому у 25% з них страх супроводжується нудотою, блюванням, у 20% - нездатністю контролювати функції сечовипускання та кишечника. Поруч досліджень встановлено, що приблизно 30% солдатів мають найбільший страх перед боєм, 35% - у бою і 16% - після бою[1].

У дослідженнях військових фахівців вказується на те, що в бою лише 20 - 25% солдатів самостійно виявляють необхідну активність (ведуть прицільний вогонь, доцільно переміщуються на полі бою і т. п.), а інші проявляють активність, лише перебуваючи на увазі у командира. За його відсутності вони ховаються в безпечне місце, імітують вихід з ладу техніки, зброї, психічну чи фізичну травму, «супроводжують» у тил поранених товаришів по службі.

Німецький дослідник Е. Дінтер виявив, що процес адаптації до бойових дій триває приблизно 15 - 25 діб, після чого військовослужбовець досягає піку морально-психологічних можливостей. Після 30 - 40 діб безперервного перебування в безпосередньому зіткненні з противником настає виснаження духовних та фізичних сил. Р. А. Габріель вважає, що якщо після 45 діб безперервного перебування на полі бою військовослужбовці не будуть відправлені в тил, то вони за своїми психофізіологічними можливостями виявляться небоєздатними. Аналогічної точки зору дотримуються американські психіатри Р. Свонк та У. Маршан. На їхню думку, у 98% військовослужбовців, які безперервно беруть участь у бойових діях протягом 35 діб, виникають ті чи інші психічні розлади[2].

Несприятливий впливом геть психологічний стан особового складу надає також порушення ритмів життєдіяльності (звичного чергування активної діяльності, сну, відпочинку, прийому їжі), незвична місцевість, часта зміна кліматичних умов, погані погодні умови.

Встановлено, що складна бойова обстановка викликає серйозні психологічні розлади і повну втрату боєздатності на певний час у воїнів зі слабким типом нервової системи (серед військовослужбовців їх близько 15%). В аналогічних умовах воїни із середнім типом нервової системи (таких близько

70 %) зменшать активність бойових дій лише на короткий час. Воїни з сильним типом нервової системи (їх приблизно 15%) не зазнають відчутного психотравмуючого впливу бойової обстановки.

Під час Другої світової війни в американській армії через психічні розлади було виведено з ладу 504 тис. військовослужбовців, а близько 1 млн. 400 тис. мали різні психічні порушення, які на деякий час виключали участь у бойових діях. Під час Корейської війни і війни у В'єтнамі психогенні втрати в армії США становили 24 - 28% від чисельності особового складу, який безпосередньо брав участь у бойових діях.

Важливе значення для психологічного стану військовослужбовців мають віра, заботони, символи-цінності, способи регулювання психічних станів (ритуали, обряди тощо)[2].

Багато хто з військових засвоює собі, часто цілком щиро і на переконання в необхідності цього, особливу фізіономію, звички, мовлення. Ця манера, так би мовити напускна, зникає в бою непереможно і замінюється іншою, що відповідає вродженим інстинктам людини. Там люди гарного гарту та дійсно хоробрі виявляють цю якість блискуче; інші, у звичайний час жваві на словах, коли йдеться про війну, впадають у похмуре, вбите мовчання; хоробрі на словах, завжди, мабуть, готові на бій і тому набули теоретичну репутацію безстрашності, є глибоко зніяковілими; деякі навіть ганебно зникають під час справи, не здатні приборкати своє хвилювання та оцінити його наслідки. Треті, хоч і схильні до болісної тривоги, стримують її зусиллям волі; але вони нічого не бачать, не чують, не можуть зібрати своїх думок і однаково нездатні передбачати або бути передбачуваними. Люди холоднокровні, лагідні, вважаються часто боязкими в мирний час виявляють захоплюючу хоробрість і дають найкращий приклад; божевільні, у яких, мабуть, голова не зовсім гаразд, виявляють спокій, здоров'я судження, розпорядність у несподіваних розмірах. У всьому бій є безпомилковий селище, що дає міру здібностей і мужності кожного, крім нього і незалежно від нього.

Після битви більшість тих, що залишилися в живих, помалу приймають свою звичайну манеру і фізіономію, мабуть і не пам'ятаючи навіть про своє перетворення під час бою; і видається тоді спостереженню інше, нове видовище; кожен у міру, що допускається його становищем, посилюється утвердити у себе славу успіху, відхилити відповідальність невдачу. Самолюбство, гордість, честолюбство змушують пускатися в витівки, які часто бувають не щирі і навіть погані. Бій, під час якого служили спільній справі з особою, мимоволі відкритою, вже забутий; починається інший бій - особистих інтересів. Не один спритник є перед загальною думкою в масці і вимагає його прихильності, з місцем у бюлетені та нагородному списку. І від цього скільки сумнівних подвигів, які отримали честь опублікування! Скільки подвигів дійсної хоробрості і самовідданості проходять безвісно, або впізнаються занадто пізно завдяки тому, що винуватці цих подвигів не трубили про них, або ж поплатилися за них життям, що часто буває; або ж, нарешті, важко понівечені, не є в наявності.

Часто мені доводилося бачити все це і щоразу ставало важко; це експлуатація війни, в якій убиті, поранені, безвісти зниклі та скромні програють; що залишилися живими, перебувають у наявності і нахабні - виграють.

Серед американських військових є вислів «Погляд на тисячу ярдів», який використовують, коли мова заходить про солдата з настільки невіршеним

поглядом, ніби він дивиться за межу реальності і незрозуміло, що відбувається в його голові. Це словосполучення використовується для опису стану солдатів, які пережили тривалий стрес або сильне потрясіння, що травмувало психіку. Фото, на яких вдалося відобразити погляд на тисячу ярдів, викликають дивне відчуття — раптово стає зрозуміло, що людський розум може ось так запросто повністю зупинити свою роботу, як механічний годинник, що зламався. Ступор для якого характерний такий погляд – це захисна реакція психіки на нестерпні для неї умови бойових дій. Так мозок захищається від перевантаження і бойової психічної травми, при чому часто успішно, стан повної відчуженості і розфокусування може скоро закінчитися і солдат знову повернеться в норму. Історія Вирази почалася з картини "Погляд на 2000 ярдів" написаної військовим художником Томасом Лі під час битви з японськими військами на острові Палау в Мікронезії, Лі присутній на полі бою зіткнувся з безліччю солдатів, які після чергового штурму на якийсь час впадали в ступор набували цього характерного погляду.

Ось що про це говорив сам художник: «Я бачив людей із таким виразом обличчя. Воно було в мене самого. Відчувається скутість, і м'язи не слухаються, коли ви намагаєтеся посміхнутися, або виявити емоцію, або заговорити».

Взагалі вираз «Погляд на тисячу ярдів» є розбійною формою Бойової психічної травми, яку переживає солдат. Погляд на тисячу ярдів став дуже активно обговорюватися після закінчення Другої Світової, хоча подібним реакція не була в новинку про неї писали ще автори давнини. Особливу популярність цей термін отримав у часи Війни у В'єтнамі фотографи активно використовували для антивоєнної пропаганди. Погляд на тисячу ярдів це не тільки військове явище в принципі воно може зустрітися у будь-якої людини, яка пережила потужну психологічну травму, аварійне відключення розуму, який ми бачимо на подібних фотографіях саме тим і захоплює і одночасно турбує, такий механізм є в кожному з нас.

Психоемоційний стан військовослужбовців у бойових умовах може бути дуже складним і впливати на їх поведінку. Ось декілька факторів, що можуть відігравати роль у формуванні такого стану:

1. Стрес: Бойові умови можуть бути дуже стресовими для військовослужбовців. Постійна загроза для життя та інтенсивність боїв можуть викликати тривожність, нервозність та інші симптоми стресу.

2. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): Військовослужбовці, які були свідками або вижили в травматичних ситуаціях, можуть розвинути ПТСР. Це стан, що характеризується повторюваною переживаністю травматичного досвіду, сильною тривогою, роздратуванням та ретельним униках.

3. Втома: Передова служба, великі фізичні навантаження та недостатній сон можуть призводити до значної втоми. Це може вплинути на рішення та реакції військовослужбовців.

4. Гнів та агресія: Бойові умови можуть створювати відчуття гніву і агресії. Стрес, нервові напруження та постійна загроза можуть сприяти з'явленню емоційної нестабільності, що може впливати на поведінку військовослужбовців.

Щоб допомогти військовослужбовцям в управлінні психоемоційним станом і поведінкою в бойових умовах, важливо забезпечити підтримку та доступ до психологічної допомоги. Командування повинно займатися не тільки фізичними, а й психологічними потребами своїх військовослужбовців. Планування регулярних перерв, доступ до консультування психологів та надання можливості для відновлення можуть сприяти зменшенню психоемоційного напруження та підтримці позитивної поведінки в ситуаціях бойових дій.

У бойових умовах психоемоційний стан військовослужбовців є одним із найважливіших факторів для успішного виконання завдань. Війна є екстремальною ситуацією, яка перевертає звичні порядки речей і викликає емоційний стрес у людини.

Під час бойових дій у військовослужбовців може виникнути страх перед смертю та пораненням, тривога стосовно збереження власної безпеки та безпеки товаришів, стомленість від тривалої бойової діяльності, а також відчуття вини і страху перед можливими помилками.

Ці емоції можуть вплинути на поведінку військовослужбовців у бойових умовах. Наприклад, вони можуть діяти агресивно, ризиковано або занадто обережно. Важливо навчитися керувати своїми емоціями, щоб уникнути неправильної поведінки та забезпечити свою безпеку та безпеку свого оточення.

Також завжди потрібно діяти в команді, колективно діяти. Військовослужбовці повинні мати довіру один до одного, підтримувати та допомагати один одному в складних ситуаціях. Це допоможе знизити ризик розвитку психоемоційного напруження та зберегти ефективність військового підрозділу під час бойових дій [1, 2, 3].

Таким чином перебування у зоні бойових дій належить до тієї екстремальної ситуації, коли людина постійно зазнає найсильніший психоемоційний стрес, для подолання якого застосовує надмірні вольові зусилля. Все це має надто високу ціну: майже у всіх учасників бойових дій неминуче тією чи іншою мірою спостерігаються зміни у фізичному і психічному стані, що призводить до психологічних проблем. Особлива увага зверталася на мотиваційні аспекти діяльності воїнів, серед яких виокремлювалися насамперед моральні мотиви, суспільнозначущі за своїм характером [3].

Список використаних джерел:

- [1] Военная психология. Материал из Википедии — свободной энциклопедии. [Електронний ресурс]. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F
- [2] Почему солдаты смотрят в пустоту. [Електронний ресурс]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=nZZsu5h-io&ab_channel=Diodand
- [3] Терещук А.Д. ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН І ПОВЕДІНКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЩО ПОВЕРНУЛИСЯ ІЗ ЗОНИ АТО. <https://lib.iitta.gov.ua/712659/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%89%D1%83%D0%BA.pdf>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.73

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ДОВІРИ В ДІЛОВИХ ВІДНОСИНАХ

Кернас Андрій В'ячеславович

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри Практичної психології
Одеський національний морський університет

Зайцева Анна

студентка 28 групи ФЕУП
Одеський національний економічний університет

УКРАЇНА

Ділове спілкування це — двосторонній або багатосторонній процес, зумовлений необхідністю здійснення управлінських функцій шляхом встановлення відносин, налагодження зворотного зв'язку. Ділове спілкування є специфічною формою активності людей, передбачає встановлення прямих і опосередкованих контактів між тими, хто вступає у ділові відносини, забезпечує реагування і вплив на дії та інформацію інших осіб, взаємне сприймання.

В свою чергу побудова довіри в ділових відносинах є важливим аспектом успішного функціонування підприємств і організацій. Довіра є основою для встановлення ефективної комунікації, співпраці та спільної роботи між бізнес-партнерами та співробітниками[1].

У сучасному світі, де бізнес-середовище стає все більш конкурентним і складним, побудова довіри є необхідною умовою для досягнення успіху. Окрім цього, довіра в ділових відносинах має значення не лише для успішного виконання проєктів, але й для підвищення задоволеності клієнтів та залучення нових клієнтів до співпраці. Тому, дослідження психологічних аспектів побудови довіри в ділових відносинах є актуальною та важливою задачею.

Лисенко Д. П. пише, що довіра – це соціально-психологічне відношення, яке полягає в особливому ставленні суб'єкта до об'єкта довіри, що виникає в результаті безпосередньої або опосередкованої взаємодії та відображає внутрішню позицію суб'єкта, зумовлену прогнозованою оцінкою результатів цієї взаємодії [2].

За словами Чайки Г. В. довіра – впевненість у порядності й доброзичливості іншої сторони, з котрою людина знаходиться в тих чи інших відносинах [3].

Тобто, довіра - це складна психологічна концепція, яка містить в собі віру в надійність, чесність та компетентність іншої сторони. В бізнес-відносинах довіра виявляється у вірі в те, що сторони будуть дотримуватися умов договору, виконувати свої зобов'язання та діяти в інтересах один одного.

Довіра в бізнес-відносинах має різні аспекти. Перш за все, це довіра до компанії в цілому – її репутації, етики та цілеспрямованості. Друге, це довіра до конкретних осіб, з якими ведуться відносини. Важливо, щоб сторони вірили одна одній, відчували взаємне розуміння та були відкритими в комунікації.

Довіра — це не лише побудова стосунків із новими та потенційними клієнтами, але й ключовий аспект її підтримки з наявними клієнтами. Зміцнення довіри допоможе клієнтам почуватися в безпеці, усвідомлюючи, що ви експерт

у своїй справі та маєте абсолютне право це робити. Якщо ви їм подобається, ваша команда та ваш бізнес, і це відповідає їхнім переконанням, це ще більше зміцнить ці стосунки [4].

Існує кілька основних відмінностей в побудові довіри в бізнес-відносинах порівняно з особистими відносинами. Перш за все, в бізнесі довіра базується на об'єктивних фактах та доказах. Компанії та особи мають довести свою надійність та компетентність через свої дії та досягнення.

Друге, в бізнес-відносинах довіра може бути побудована на основі репутації. Компанії з доброю репутацією мають вигоди від того, що у них вже є певний рівень довіри серед своїх клієнтів та партнерів. Однак, репутацію необхідно підтримувати та розвивати, щоб забезпечити тривалу довіру.

Довіра – це процес, який розвивається з часом. З цієї точки зору довіра зміцнюється протягом стосунків, прогресуючи від делікатної до стійкої. Довіру також можна розглядати як набір етапів, через які розвиваються відносини: дослідження, розширення та обслуговування [5].

На етапі дослідження покупці перевіряють репутацію продавців, щоб визначити, чи заслуговують вони довіри. Після того, як ця початкова надійність буде певною мірою встановлена, наступним етапом є розширення. Коли між двома компаніями розвиваються робочі стосунки, довіра зростає, оскільки конфлікти вирішуються, комунікація покращується, а між сторонами розвивається симпатія. Кожній компанії більше не потрібно так сильно покладатися на перевірку надійності іншої, як це було на етапі дослідження, оскільки встановлюється запис про довіру. Нарешті, коли є історія виконання обіцянок і виправдання очікувань, компанії можуть перейти до етапу підтримки, коли вони просто зосереджені на продовженні своїх відносин [5].

Довіра в ділових відносинах формується на основі таких факторів, як:

- Взаємодія партнерів. Довіра виникає в процесі взаємодії партнерів, коли вони мають можливість познайомитися один з одним, дізнатися про їхні цінності, цілі та інтереси.
- Спільні цінності та цілі. Партнери, які мають спільні цінності та цілі, більш схильні довіряти один одному.
- Відповідність поведінки партнерам очікуванням. Якщо поведінка партнера відповідає очікуванням, це сприяє підвищенню довіри.
- Особистісні характеристики партнерів. Довіра більш схильна виникнути між партнерами, які мають такі особистісні характеристики, як чесність, відкритість, відповідальність та готовність до співпраці.

Побудова довіри в бізнес-відносинах – це процес, який вимагає часу та зусиль. Однак, це можливо за допомогою деяких стратегій та практик. Можна виділити такі основні принципи побудови довіри в ділових відносинах:

- Бути чесним і відкритим. Партнери повинні бути чесними один з одним і відкрито обговорювати всі важливі питання.
- Дотримуватися своїх обіцянок. Партнери повинні дотримуватися своїх обіцянок, навіть якщо це буває важко.
- Бути готовим до компромісу. У ділових відносинах часто доводиться йти на компроміс. Партнери повинні бути готові до цього, щоб досягти спільних цілей.
- Бути готовим допомагати. Партнери повинні бути готові допомагати один одному, коли це необхідно.

Побудова довіри в бізнес-відносинах має багато переваг. Перш за все, вона допомагає забезпечити стабільність та тривалість відносин. Коли сторони

довіряють одна одній, вони більш схильні до співпраці та взаємодії на довгостроковій основі.

Довіра також сприяє ефективнішій комунікації та спільній роботі. Коли сторони вірять одна одній, вони відкриті для обміну ідеями, вирішення проблем та спільного досягнення цілей.

Крім того, побудова довіри допомагає знизити ризики та покращити результативність бізнесу. Коли сторони довіряють одна одній, вони більш схильні до спільного ризику та інвестицій. Це може привести до нових можливостей та розвитку бізнесу.

Отже, побудова довіри в бізнес-відносинах – це складний, але важливий процес, який впливає на успішність бізнесу. Довіра є основою для міцних та стійких відносин, які сприяють успіху бізнесу. За допомогою психологічних аспектів, таких як надійність, чесність та взаємне розуміння, можна побудувати довіру та забезпечити тривалість відносин. Розуміння важливості довіри та використання стратегій побудови довіри допоможуть досягти успіху в бізнес-відносинах.

Список використаних джерел:

- [1] Васильєва О. А. Психологія ділового спілкування. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальностей “Психологія”, “Практична психологія” Ізмаїл – 2018
- [2] Лисенко Д. П. Довіра як соціально-психологічний феномен. Теорія і практика сучасної психології. №3. 2018. С. 123-126. [Електронний ресурс]. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2018/26.pdf
- [3] З.Чайка Г. В. Довіра як ключовий компонент психологічного здоров'я. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Загальна психологія. Історія психології. Том 33 (72) №1. 2022. С. 31-36. DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2022.1/05>
- [4] Alan S Adams. Building trust and the psychology of relationships. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.thepmfajournal.com/features/features/post/building-trust-and-the-psychology-of-relationships>
- [5] Houcine Akrouf, Mbaye Fall Diallo. The Fundamentals of Trust in Business Relationships. Keller Center Research Report. Volume 11, Issue 2. 2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.baylor.edu/business/kellercenter/doc.php/312123.pdf>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.74

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НЛП У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ

Оксюк М.Є.

студентка 28 групи ФЕУП

Одеський національний економічний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Кернас Андрій В'ячеславович

кандидат психологічних наук, доцент,

кафедри Практичної психології

Одеський національний морський університет

УКРАЇНА

Процес ділового спілкування у будь-якому своєму проявленні представляє собою не звичайне спілкування, а цілеспрямовану комунікацію, тобто взаємодію між суб'єктами комунікації яка спрямована на досягнення тих чи інших цілей компанії. Наприклад, це може бути підписання контракту про співпрацю з іншими підприємствами, договір про передачу майна, або звичайний процес купівлі та продажу. Для підвищення ефективності таких видів комунікацій існує чи мало способів, але сьогодні річ піде саме про нейролінгвістичне програмування.

НЛП або нейролінгвістичне програмування являє собою інноваційну дисципліну, яка фокусується на взаємозв'язку між мовою, поведінкою та розумом. Суть такого методу полягає у копіюванні певних особистісних рис, манер та шаблонів поведінки успішних людей з ціллю перейняти бажану поведінку і застосовувати її у реальному житті для досягнення поставлених задач і цілей. [1] Попри те що дана методика не завоювала довіру деяких спеціалістів через відсутність в неї наукового обґрунтування, вона активно використовується серед практикуючих психологів через свою ефективність.

Перед тим як освоювати методики нейролінгвістичного програмування треба ознайомитися з її головними принципами, оскільки вони тісно пов'язані з формуванням самих методів НЛП:

1. Всі люди унікальні, кожен сприймає різні ситуації лише з призми свого бачення. Це не означає що хтось краще, а хтось гірше, люди просто різні.

2. Значення спілкування визначається реакцією, яку воно викликає. Тобто людина буде подальше спілкування виходячи з реакції опонента.

3. Кожна людина вибирає свої дії з метою задоволення своїх потреб. Виходячи з цієї концепції, краще не акцентувати увагу на виявленні проблеми, замість цього треба зрозуміти що саме хотів донести співрозмовник через свою поведінку. [2, 3с]

Як вже було сказано, принципи НЛП мають тісний зв'язок з самими методами, оскільки вони є фундаментом успішної комунікації. Найголовнішими аспектами у використанні технік НЛП є встановлення контакту, мова та управління емоційним станом.

Для того щоб встановити контакт, тобто створити зв'язок та викликати почуття довіри у процесі спілкування НЛП пропонує техніку під назвою «дзеркалення». Вона полягає у непомітному копіюванні жестів, міміки,

швидкості мовлення співбесідника, інакше кажучи ми «відзеркалюємо» його поведінку. Таким чином, ми можемо розташувати людину до себе, знизити її критичність та викликати зацікавленості і симпатії.

Щодо мовлення, то воно є майже не найважливішим аспектом при побудові ділової бесіди. Для того щоб уникнути непорозумінь та покращити якість комунікації краще всього підійде техніка під назвою «Мета-модель». Основна ідея полягає в тому, що люди часто використовують розпливчасту, загальну або нечітку мову, яка може призвести до непорозумінь і невідповідностей у сприйнятті інших людей. Мета-модель допомагає проаналізувати та прояснити таку мову, щоб точніше зрозуміти, що інша людина намагається сказати. Це передбачає постановку запитань для уточнення або розширення інформації, наведення конкретних прикладів або з'ясування значення термінів і виразів. Такий підхід зменшує ризик непорозуміння та покращує чіткість комунікації.

За допомогою НЛП можна з легкістю навчитися керувати як своїм емоційним станом, так і іншої людини. Одна з найпопулярніших технік для досягнення цього є анкорування. Анкорування в контексті НЛП означає пов'язування конкретного емоційного стану з фізичним сигналом або дією. Наприклад, особа може навмисно створити асоціацію між власним дотиком до пальця і певним позитивним емоційним станом, таким як впевненість чи спокій. При використанні техніки анкорування людина проводить певні кроки для створення цієї асоціації. Наприклад, вона може вибрати момент, коли відчуває впевненість або інші позитивні емоції, і одночасно натискати на певний палець. Поступово це дія та емоційний стан стають взаємо залежними, і, внаслідок цього, натискання на палець може викликати виникнення певного емоційного стану. [3]

Використання Нейролінгвістичного програмування (НЛП) у бізнес-комунікації може значно поліпшити навички взаємодії. НЛП пропонує різні техніки, які спрямовані на встановлення ефективного контакту, використання точної мови та управління емоційним станом. Проте важливо зазначити, що НЛП не представляє собою універсального вирішення всіх проблем комунікації; воно є інструментом, який може допомогти у вдосконаленні наявних навичок.

Список використаних джерел:

- [1] Конференції Державного університету «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/57-3.pdf>.
- [2] Збірки Конференцій - Головна сторінка. URL: <https://opu-konf.at.ua/2016-1/103.pdf>
- [3] Что такое НЛП и как оно работает?. MC.today, Media for Creators. URL: <https://mc.today/chto-takoe-nejrolingvisticheskoe-programmirovaniye-i-kak-ono-rabotaet/>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.75

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ТІЛЕСНО- ОРІЄНТОВАНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ У ПІСЛЯВОЄННІЙ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Іпатенко Олена Юріївна

здобувач вищої освіти факультету психології
Одеський Національний Морський Університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Бондаревич Світлана Майславівна

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології
Одеський Національний Морський Університет

УКРАЇНА

Щодня ми піддаємося стресу та психічному навантаженню. З одного боку, може здатися, що на кону лише наше психічне здоров'я, але це також впливає на наше фізичне тіло. Під час воєнного стану в Україні кожному з нас довелося більше думати, приймати термінові рішення, відчувати страх і щодня стикатися з невизначеністю.

За словами авторів, вплив стресу на організм проявляється у раптовій втомі, скутості м'язів у різних частинах тіла (оскільки м'язи перебувають у стані стресу, а при його подоланні неможливо досягти належного розслаблення), поступовій втраті чутливості через блок м'язів, болю, та обмеженні рухів.

Кожен відчував м'язові спазми неодноразово, але вони спричиняються не лише важкою фізичною роботою. Так проявляється стрес. М'язові судоми виникають, наприклад, у ділянках тіла, де є заблоковані емоції, Вільгельм Райх називає це "м'язовим панциром". [1] М'язові затиски призводять до спотворення і руйнування природних почуттів, до втрати енергії і радості в житті, до придушення сексуальних почуттів, заважають повноцінному оргазму.

Автор ділить тіло на сім частин, кожна з яких має свої блоки, що перешкоджають циркуляції життєвої енергії в організмі. Вчені акцентують увагу на єдності психічних станів і фізичних відчуттів та пояснюють вплив м'язових затисків на життєдіяльність організму. [1]

Однак вони можуть приділяти менше уваги наслідкам стресу, які згодом переростають у психосоматичні розлади.

Засновником цього методу вважається австрійський психоаналітик Вільгельм Райх. Цей вчений започаткував психоаналітичну практику, уважно спостерігаючи за взаємозв'язком між мовленням, емоційною експресією та рухами пацієнтів, дозволив виявити стійке поєднання між хронічним напруженням у певних групах м'язів та пригніченими емоціями. Вільгельм назвав це явище "м'язовим панциром" і в своїй роботі описав, як минулий травматичний досвід залишається в тілі людини у вигляді м'язових блоків.

Щоб не відчувати емоції, люди зупиняють дихання і блокують ту частину тіла, яка відповідає емоції, яку вони відчувають у цей момент. Це можна розпізнати, коли людина швидко й активно говорить, а потім раптово зупиняється і починає дихати, ніби їй бракує повітря. Звичайно, цей процес

відбувається на несвідомому рівні. Людина не контролює його і не усвідомлює. Якщо така ситуація повторюється досить часто, напруга перетворюється на хронічний блок. Важка психологічна травма також може відобразитися в тілі хронічним напруженням, що відповідає непережитим емоціям. Глибока дитяча травма також може вплинути на формування особистості, а отже, і на форму тіла.

Отже, психосоматика вивчає взаємозв'язок між психічним і фізіологічним здоров'ям, зокрема, вплив емоцій, думок і психічних станів на фізичний стан і як фізичні хвороби впливають на психічний стан людини. Як результат, тілесно-орієнтована психотерапія може стати способом подолання психосоматичних проблем і допомогти клієнтам розпізнати і вирішити свої фізичні блоки, що призведе до поліпшення психічного і фізичного здоров'я.

Список використаних джерел:

- [1] Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя Медвідь Є.С. ОСНОВИ ГЛИБИННОЇ ПСИХОЛОГІЇ Навчальний посібник Ніжин – 2016 , ст 54-56.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.76

ПСИХОСОМАТИКА. ПЕРЕБІГ НЕДУГ ТА ПРИЧНИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ

Кітчак Назар Юрійович

здобувач вищої освіти
факультету комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Тимощук Віталій Дмитрович

здобувач вищої освіти
факультету прикладних інформаційних технологій та електроінженерії
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Момоток Юлія Олександрівна

здобувач вищої освіти
факультету прикладних інформаційних технологій та електроінженерії
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

УКРАЇНА

Психосоматика – це міждисциплінарна наука, що знаходиться на стику психології та медицини, яка описує особливість виникнення хворобливих станів тіла людини безпосередньо не через фізичні зумовленості, а через специфіку роботи психіки під час стресових ситуацій, що якраз і спричиняє фізичні недуги. Одна із головних причин психосоматичних захворювань криється в особистісній реакції індивіда на стресові ситуації. В свою чергу, патерн поведінки закладається в дитинстві вихованням батьків чи опікунів, що звертає нас до теорії Фрейда. Стрес з'являється у невідповідних та завищених очікуваннях щодо реальності, тобто відбувається конфлікт «Супер его» із «Его». Якщо цей конфлікт є не усвідомленим, де не застосовані жодні стратегії копінгу, конфлікт переноситься на рівень «Воно», тобто відбувається механізм витіснення із подальшою соматизацією ^[1].

Попередній негативний досвід, як показує американське дослідження ^[2], де зміна ситуації на краще від особи жодним чином не залежала, призводить до більшого фаталізму поглядів, а надалі і ризику виникнення серцево-судинних хвороб по типу інфаркту, аритмії чи гіпертонії.

Також психосоматичні хвороби є часто викликаними неспроможністю суб'єкта відверто відреагувати на неординарну подію в той самий момент часу, коли б це за логікою речей мало відбутися. Ситуація значно погіршується, коли особу спіткає серія значимих подій, здебільшого з негативним забарвленням, які виявляються сильними подразниками на вегетативну та лімбічну системи людського організму. Навіть надмірність подразника, що викликає позитивні відчуття, може призвести до реверсивної реакції організму – кішка, яку повторювано гладять одним і тим ж рухом по одній й тій самій зоні, з часом може шиплячи відсахнутися від господаря ^[3]. В людей це влаштовано складніше і тому часто виявляється на соціальному рівні, як деякі порушення правил етикету, що супроводжуються в подальшому соціальними санкціями. Допустимо, коли хтось смішно пожартує в компанії людей: вперше більшість оцінить жарт, вдруге також відреагують хихотанням та ледь помітною

посмішкою, втретє це вже буде видаватися недоречним і викличе відразу в компаньйонів. Також прикладом стане, коли при рукостисканні один з учасників не відпускає долоню вчасно, що також викликає дискомфорт.

Затримка у вивільненні емоцій та їх свідомих пропрацюваннях відбувається через існування в сучасних реаліях соціальних інституцій, що диктують правила етикету. Ці правила існують не просто так, а заради вищого блага нормалізації поведінки між членами деякої спільноти. Звертаючись до особливості стримування емоцій, стає очевидним той факт, що людина постійно перебуває в контакті з іншими: на роботі навіть мови не може йти про недоречну емоційність, бо це зменшує ефективність роботи або навіть в колі сім'ї чи друзів перекладати на інших свій тягаря, якщо в усіх все в порядку.

Якщо подібні дії набувають надмірної повторюваності в короткий проміжок часу, позитивного чи негативного вони характеру, то це можна пояснити простим виснаженням відповідних рецепторів, що не можуть настільки швидко відновлювати свою роботу, щоб знову захопити нову порцію нейромедіатора – це приводить до деконструктивних наслідків.

Найчастішим справжнім індикатором емоційного переживання в людей стає саме міміка і цікаво зазначити на тому, що найскладніше приховати саме емоції негативного спектру [3]. Це ще один доказ, що негативні емоції потужні і ефект є пропорційно-проекційним на тіло за умови їх приховання. В цьому контексті можна згадати тему соціофобії, яка стає структурним елементом цих тез, адже ґрунтується на одній й тій ж проблемі тривоги. Тривога – це ірраціональний страх чогось невідомого, що змушує особу перебувати в перманентному стані збудження, готовності. Цей стан споживає чимало енергії чим і є небезпечним в довготривалій перспективі.

Фізіологічно, з давніх часів, ми реагували на загрозу нападу хижаків і тілом, і свідомістю. Втім, ця реакція до цих пір має місце бути і не стала реліктом минулого, просто загрози змінили свій облік. Хоч загроза смерті тепер не є прямою, однак усвідомлення особою несприятливого ланцюжка подій, що буде слідувати за одним не обережним кроком часто прирівнюється до смерті. З одного боку, цей песимізм ситуативного прорахунку має еволюційну перевагу, бо людина завжди будує план для уникнення найгіршого. З іншого боку, коли прокручування багатьох негативних сценаріїв стає невротичним через менш очевидні загрози сучасності і структурну складність, що ускладнює їхню чітку ідентифікацію, людині важко утримати увагу і об'єктивно оцінити можливі розвідки подій, що призводить до фізичного знедуження, як способу сигналу про проблему, як було зазначено вище.

Було згадано про психосоматичний спосіб походження недуги, та варто не забувати про протилежний, а саме соматопсихічний. Він є зворотнім до психосоматичного в сенсі причинно-наслідкового зв'язку, адже в цьому разі ми маємо більшу залежність психіки від стану тіла. Втім, цей спосіб пояснення психічного пригнічення є очевиднішим для загалу, адже простуда завжди супроводжується поганим настроєм. Як стверджують дослідники, загальна тенденція до урбанізації спричиняє зростання випадків звертань до спеціалістів із скаргами на психічне здоров'я. Також свою нішу посідає генетична складова, що із сукупністю вищеперелічених чинників підсилює ефект [4].

Щодо вторинної вигоди, то вона присутня в самій суті психосоматичних захворювань, адже захворювання несе за собою погіршення продуктивності і навіть деяку тимчасову непридатність до деяких справ – це уникнення відповідальності чи прямої конфронтації з неприємною ситуацією. Вранці

понеділка дитину нудить з незрозумілої, на перший погляд, причини. Мати, не зволікаючи, надає допомогу дитині та дозволяє не відвідувати школу сьогодні. Невідомим елементом історії для матері була контрольна робота, до якої вона погано підготувалася. Біль в області живота є справжнім, але немає органічного походження, бо є реакцією на тривогу. Вторинна вигода з цієї ситуації виходить така, що мати приділила увагу дитині та ще й дозволила «прогуляти» школу.

Цінним стане доповнення про ставлення медфахівців до психосоматичного підходу, з огляду не причини, а радше причини посилення вже наявних причин. Головною ідеєю є те, що велика частина лікарів часто не серйозно ставляться до припущень психосоматичних факторів в формуванні етіологічних профілів пацієнтів, а радше опираються до згаданого вище соматопсихічного зразку, що приводить до неправильного лікування або лікування лише симптомів хворіб. З такою категоричною позицією більшості, меншій частині опозиції, що приймає до уваги ідеї психосоматики, доводиться просто миритися ^[4], адже це може невітно повпливати на професійну кар'єру останніх.

Висновуючи, хочеться повторно наголосити на важливості психологічного благополуччя людини, як можливому факторі виникнення проблем із тілесним здоров'ям. Думки, установки, непропрацьовані випадки – все це несе однозначний вплив на добробут не лише ментальної складової, а й тіла. Рефлексування, відверті розмови з близькими, допомога спеціалістів, навіть розважена сублімація можуть стати ключем в рішенні питань, які ще не набули негативних оборотів. Якість життя насамперед залежить від емоційної саморегуляції, тобто від самих нас, як апріорної складової самодостатньої особи, що може проаналізувати цілісну картину власного «Я» і підтримати цю стабільність.

Список використаних джерел:

- [1] Огоренко В. В., & Шорніков А. В. (2019). Інтегративний підхід в генезі психосоматичних розладів. *Вісник проблем біології і медицини*, 4(2) (154), 14-17.
- [2] Satyjeet, F., Naz, S., Kumar, V., Aung, N. H., Bansari, K., Irfan, S., & Rizwan, A. (2020). Psychological Stress as a Risk Factor for Cardiovascular Disease: A Case-Control Study. *Cureus*, 12(10), e10757. Вилучено з: <https://doi.org/10.7759/cureus.10757>
- [3] Чабан, О. С. (2023). "Психосоматика та емоції, що вбивають". *Простими словами. Психологія та наука*. Вилучено з: <https://www.youtube.com/watch?v=MVbktKKAY-M>
- [4] Харченко, Д. М., & Чистовська, Ю. Ю. (2017). Особливості психосоматичних скарг в осіб із різними стилями поведінки. *Науковий вісник Херсонського державного інституту*, Том 2, Випуск 2, Серія: Психологічні науки.

섹션 25. MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.77

IMPACT OF COVID-19 VACCINATION ON PREGNANCY

Piddubnyi Danylo

Higher education student of the School of Medicine
Kharkiv National Medical University

SCIENTIFIC SUPERVISOR:

Malyk Nataliia

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of General
Practice - Family Medicine and Internal Medicine
Kharkiv National Medical University

UKRAINE

The COVID-19 pandemic is one of the most important health issues of our time, putting millions of lives at risk. The development of prevention methods is extremely relevant among pregnant women, as the course of the infection increases the risk of complications that can affect both mother and child, such as premature birth or stillbirth.

Generally speaking, carrying a child does not increase the risks of contracting COVID-19, but it does increase the possibility of severe infection. This is due to changes in the pregnant woman's body, primarily in the immune, respiratory, circulatory, and blood coagulation system. Additional factors include age, obesity, diabetes mellitus, and hypertension. A severe form of the disease requires hospitalization, closer medical monitoring, and the use of a ventilator.

The most effective method of preventing COVID-19 is vaccination. However, research shows that some women do not intend to get vaccinated. The most common reason for refusal was the lack of information about safety and potential fetal risks.

Centers for Disease Control and Prevention note that numerous studies have shown that vaccination against COVID-19 is safe and effective. According to the data, the use of Pfizer and Moderna mRNA vaccines and Janssen's recombinant adenovirus vector vaccine is highly recommended, particularly for pregnant women. These vaccines do not contain live virus and thus do not cause disease, but only help to create antibodies against COVID-19.

Maternal vaccination also helps protect children under 6 months of age from hospitalization. Reports show that most infants admitted to hospital due to COVID-19 infection are delivered by women who were not vaccinated during pregnancy.

Vaccination is also recommended for breastfeeding women. Experts believe that the mechanism of action of mRNA vaccines does not have the potential to cause chlorosis in a child, but rather contributes to its protection through the transfer of antibodies. However, this category of people was not included in the study, and therefore this aspect needs to be further studied.

The safety and effectiveness of this method of prevention does not exclude the possibility of side effects. After vaccination, most women reported symptoms of pain

and swelling at the injection site. The most common systemic complications are fatigue, headache, nausea, fever, and myalgia. Studies show that side effects experienced by vaccinated pregnant women and non-pregnant women do not differ.

Therefore, the use of vaccination as a method of preventing COVID-19 is proven and safe for pregnant women, does not pose any threats to the mother and fetus in the future, and is recommended for everyone.

References:

- [1] United States Centers for Disease Control and Prevention. Coronavirus disease 2019 (COVID-19). COVID-19 Vaccines While Pregnant or Breastfeeding.(2023). Available at: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/recommendations/pregnancy.html>
- [2] Goncu Ayhan, S., Oluklu, D., Atalay, A., Menekse Beser, D., Tanacan, A., Moraloglu Tekin, O., & Sahin, D. (2021). COVID-19 vaccine acceptance in pregnant women. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 154(2), 291-296. Available at: <https://doi.org/10.1002/ijgo.13713>
- [3] Rawal, S., Tackett, R. L., Stone, R. H., & Young, H. N. (2022). COVID-19 vaccination among pregnant people in the United States: a systematic review. *American journal of obstetrics & gynecology MFM*, 4(4), 100616. Available at: [https://www.ajogmfm.org/article/S2589-9333\(22\)00058-1/fulltext](https://www.ajogmfm.org/article/S2589-9333(22)00058-1/fulltext)
- [4] SeyedAlinaghi, S., MohsseniPour, M., Saeidi, S., Habibi, P., Dashti, M., Nazarian, N., ... & Dadras, O. (2022). Complications of COVID-19 vaccines during pregnancy; a systematic review. *Archives of Academic Emergency Medicine*, 10(1). Available at: <https://doi.org/10.22037/aaem.v10i1.1622>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.78

REASONS FOR THE INFLUENZA VACCINE REFUSAL AMONG PREGNANT WOMEN

Kovalenko Kateryna

Higher education student of the School of Medicine
Kharkiv National Medical University

SCIENTIFIC SUPERVISOR:

Malyk Nataliia

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of General
Practice - Family Medicine and Internal Medicine
Kharkiv National Medical University

UKRAINE

Vaccination of pregnant women against influenza is a very relevant topic in family medicine. Due to immunological and physiological changes in pregnant women, the risk of susceptibility to infections of various genesis increases. Changes in the immune system are associated with hormones, cytokines and immune cells, as well as endometrial remodelling. Despite these changes, antibody response to influenza after natural infection and vaccination does not seem to differ between pregnant and not-pregnant women. A disease that occurs in the context of influenza can cause miscarriage, stillbirth, premature birth, and low birth weight. To prevent these complications, immunization of pregnant women is necessary, since influenza vaccination can act as direct protection for pregnant women and as passive immunity for infants under 6 months of age through maternal antibodies.

There is a fairly large percentage of women around the world who do not get vaccinated during pregnancy because they are not well informed about influenza and the vaccine, regardless of their geographic location.

Therefore, the purpose of the study, which was conducted in Italy by Emilia Prospero, Sara Galmozzi and other doctors, was to investigate the factors associated with non-compliance with global recommendations for influenza vaccination by pregnant women in this country.

From October 2016 to January 2017, during the seasonal epidemic of influenza, a self-administered, closed-ended survey was conducted among pregnant women in one of Italian regions. Key questions in the survey included the origin of pregnant women, socio-demographic characteristics, their knowledge and attitudes toward the vaccine, and whether they had already been vaccinated or not. In addition, a multivariate analysis was conducted to control for factors that prevent women from getting vaccinated.

According to the survey, 366 women took part in the research, and 348 of them said they had not been vaccinated against influenza during the 2016-2017 epidemic season. Concerns about vaccine side effects were the most common reason for not getting vaccinated. It turned out that the level of knowledge about influenza was low. The analysis also showed that women have a very low preference for vaccination due to insufficient promotion of immunization by healthcare professionals.

Physicians play a crucial role in helping women during pregnancy, so their active involvement in disseminating information about vaccination is essential. There is a

need to improve the level of knowledge of health care workers about pregnancy and immunization interdependence, as well as their communication skills to ensure quality information for their patients.

References:

- [1] Buchy, P., Badur, S., Kassianos, G., Preiss, S., & Tam, J. S. (2020). Vaccinating pregnant women against influenza needs to be a priority for all countries: an expert commentary. *International Journal of Infectious Diseases*, 92, 1-12. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1201971219304928>
- [2] Regan, A. K., & Munoz, F. M. (2021). Efficacy and safety of influenza vaccination during pregnancy: realizing the potential of maternal influenza immunization. *Expert Review of Vaccines*, 20(6), 649-660. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14760584.2021.1915138>
- [3] Prospero, E., Galmozzi, S., Paris, V., Felici, G., Barbadoro, P., D'Alleva, A., ... & Ciavattini, A. (2019). Factors influencing refusing of flu vaccination among pregnant women in Italy: Healthcare workers' role. *Influenza and Other Respiratory Viruses*, 13(2), 201-207. Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/irv.12600>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.79

ВИВЧЕННЯ СТАВЛЕННЯ ЛЮДЕЙ ДО БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ ДОБАВОК (БАД): ЯКИМ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИМ ДОБАВКАМ ВІДДАЮТЬ ПЕРЕВАГУ ТА ЧОМУ

Чепурна Вікторія Денисівна
студентка 3 курсу, 2 факультету 24 групи
Харківський національний медичний університет

Карташева Дар'я Максимівна
студентка 3 курсу, 2 факультету, 23 групи
Харківський національний медичний університет

Старусева Вікторія Вадимівна
доцент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет

УКРАЇНА

Актуальність. Біологічно активні харчові добавки - це продукти, призначені для доповнення раціону людини біологічно активними речовинами.

Сучасні засоби масової комунікації, зокрема соціальні мережі, а також реклама в них, значно змінили спосіб, яким люди отримують інформацію про БАДи. Це може мати важливі наслідки для розуміння людьми впливу біологічно активних добавок на здоров'я.

Мета дослідження. З'ясувати:

1. Як люди ставляться до біологічно активних добавок.
2. Які найбільш вживані БАДи та як часто їх приймають.
3. Чи є наукове (медичне, лікарське) підґрунтя прийняття БАДів більшістю користувачів.

Матеріали та метод. В роботі застосовано метод анкетного опитування з використанням самостійно розробленої анкети. У ході анкетування взяли участь 72 респонденти віком від 18 до 50+ років.

Результати. В результаті дослідження встановлено, що більшість жінок та чоловіків до 30 років (75%) мають нейтральну думку, щодо біологічно активних добавок. В свою чергу, переважна кількість респондентів віком 30+ років (25%) не мають однозначної думки або схиляються у бік негативного ставлення.

За результатами анкетування, 54% респондентів, від загальної кількості, не вживають біологічно активні добавки, а 46% - вживають (в подальшому буде використано як 100%). Зі 100% опитаних, що приймають БАДи, 33% - тільки вітаміни, 18% - вітаміни і мінерали та 59% - комбінують вітаміни, мінерали і добавки рослинного або тваринного походження.

В ході аналізу відповідей, даних на опитування, було зроблено висновок, що найбільша кількість людей (48%) приймають БАДи не регулярно; 30% за інтервалами та відповідно 22% вживають біологічно активні добавки кожен день.

Також нами встановлено, що 32% респондентів приймають біологічно активні добавки виключно за призначенням лікаря, 19% вирішили вживати їх

для спортивних потреб, а інші 49% додають в своє харчування БАДи за порадою знайомих та впевнені, що це корисно.

Висновки:

1. Результати дослідження демонструють нам, що переважна кількість респондентів не вживають біологічно активні добавки, проте, інша частина людей найбільше віддає перевагу вітамінам та мінералам.

2. Більшість опитаних приймають БАДи за порадами знайомих або на власний розсуд, що привалює над додаванням їх до свого харчування за призначенням лікарів.

3. Не менш важливим є той факт, що майже половина людей не має звички регулярно додавати БАДи до щоденного раціону прийому їжі.

4. І превалюючим висновком є те, що сучасні користувачі БАДів малообізнані в їх дійсній значущості і ця тема потребує подальшого більш досконалого вивчення та розвитку.

Список використаних джерел:

- [1] Що таке БАДи і чи корисні вони для здоров'я, – МОЗ (2018), <https://www.kmu.gov.ua/news/shcho-take-badi-i-chi-korisni-voni-dlya-zdorovya-moz>
- [2] БАДи – користь чи ризик для здоров'я? – БДМУ (2023), <https://www.bsmu.edu.ua/blog/bady-koryst-chy-gyzyk-dlya-zdorovya/>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.80

ГІГІЄНІЧНА ОЦІНКА РОБОЧОГО МІСЦЯ ШКОЛЯРА ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

ORCID ID: 0000-0003-2844-5813

Богачова Ольга Сергіївна

канд. мед. наук, доцент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет

Жолудь Вікторія Вікторівна

Здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет

Пастерюк Віола Геннадіївна

Здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет

УКРАЇНА

Актуальність. Робоче місце – це простір, який обладнаний необхідними засобами, в якому здійснюється трудова діяльність людини. Саме для школярів це має велике значення, бо у дитинстві формується постава, зір і правильний фізичний розвиток [1]. Робочий простір має відповідати своєму призначенню: бути правильно організованим з гігієнічної точки зору. Освітлення, параметри шкільних меблів, мікроклімат мають зберігатися на належному рівні. Тема є надзвичайно актуальною натеper, тому що багато школярів змушені протягом кількох років перебувати на дистанційному навчанні, спочатку через несприятливу епідеміологічну ситуацію, а зараз через військову агресію. У навчальних закладах суворо наглядають за дотриманням гігієнічних норм, але в домашніх умовах складно досягти цього власноруч. У багатьох учнів вдома немає належних умов для повноцінних занять онлайн. Саме тому в нашій роботі ми хочемо з'ясувати розповсюдженість цієї проблеми та надати пропозиції щодо її розв'язання.

Мета. Визначити рівень дотримання гігієнічних норм школярем (природне та штучне освітлення, мікроклімат та відповідність розмірів меблів, функціонального простору розмірам тіла) щодо його домашнього робочого місця; порівняти їх з нормами Санітарного регламенту та запропонувати варіанти для вирішення та запобігання цих порушень.

Матеріал та методи. Для дослідження даного питання ми провели опитування учнів Харківської загальноосвітньої школи №10, за допомогою сервісу Google forms. Опитування пройшло 44 респонденти з них 56,8% – дівчата та 43,2% хлопчиків віком 12 років (59,1%), 13 років (25%), 14 років (13,6%) та 15 років (2,3%). Це були школярі 7 класу – 65,9% , 8 класу – 22,7% та 9 класу – 11,4%. Анкетування включало в себе питання для з'ясування гігієнічних характеристик домашнього простору учнів під час дистанційного навчання.

Результати: Після проведення опитування, серед респондентів було з'ясовано, що навчальний простір не залежить від віку та статі дитини. Найбільшою проблемою для розвитку постави є невідповідність робочого місця, а саме: у 88,6% кришка робочого стола не має нахилу, лінійні розміри не відповідають нормі 120*50 см у 75,0 % учнів. Кришка парти за якою навчаються

школярі не має нахилу 12-15°, що може призвести до обмеження кута зору, зменшення об'єму акомодатції, віддалення від очей найближчої крапки ясного зору, розвитку короткозорості. Спинка стільця дотикається до спини дитини лише у 31,8%, у 68,2% не відповідає нормі. Сидячи за столом, ноги учня не дістають до підлоги у 61,4%, стоять на підлозі під прямим кутом у 20,5% і загнуті під гострим кутом у 18,2%. Спинка стільця має дотикатися до спини дитини, а ноги стояти на підлозі зігнуті під прямим кутом, це також не враховується у більшості учнів вдома, тому варто обирати парту за пропорціями тіла дитини. Висота парти має відповідати довжині гомілки зі стопою, а спинка стільця має давати тверду опору для спини. Робоча поверхня стола світла у 61,4%, темна у 29,5% та з яскравим покриттям у 9,1%. Колір робочої поверхні стола у 38,6% темного або яскравого кольору, що викликає збільшену напругу на очі. Згідно з вимогами Санітарного регламенту колір поверхні стелі, стін, меблів повинен бути матових пастельних тонів. У 86,4% школярів достатнє природне освітлення робочого місця, при цьому 68,2% учнів мають правильно розташоване робоче місце біля вікна, тому у багатьох достатнє природне освітлення, а також 84,1% додатково використовують як стельовий світильник так і настільну лампу, яку ставлять збоку робочої руки, щоб зменшити тінь та відблиски на робочій поверхні, у 9,1% школярів є тільки стельовий світильник, а у 6,8% тільки настільна лампа. Лише 34,1% обирає правильну теплу колірну температуру світла. Холодна колірна температура лампи у 65,9%, а тепле жовте світло у 34,1%. У більшості учнів (57,8%) температура приміщення відповідає нормі +17° – +20°C, у 34,1% температура підвищена +20° – +23°C, у 4,5% температура дуже підвищена +23°–+26°C і у 4,5% низька +13° – +16°C. Майже всі опитувані зазначають, що мають 5 онлайн занять по 45 хвилин, що є надмірним навантаженням на орган зору і загальне самопочуття. Тривалість онлайн уроків перевищує всі норми. На дистанційному навчанні час проведення за екраном не повинен перевищувати 30 хвилин без перерви [2]. Надмірне використання учнями ноутбуків, планшетів призводить до формування патологічної «передньої» робочої пози, що є прямою загрозою їх здоров'ю та супроводжується розвитком зорової та нервової втоми, а також функціональними порушеннями вегето-судинної та опорно-рухової систем (у подальшому розвиток дистонії, сколіозу). У 59,1% учнів Wi-Fi роутер розміщений у кімнаті, де проходить навчання, що може чинити негативний вплив на центральну нервову систему, викликаючи порушення уваги та концентрації, запаморочення або навіть синдром дезадаптації через вплив електромагнітних хвиль. Учень буде почуватися розгублено і знервовано, робити помилки.

Висновок: Проаналізувавши результати опитування слід зазначити, що у більшості учнів домашнє приміщення для навчання не відповідає нормам. Тому нами запропоновані наступні рекомендації щодо усунення проблем невідповідності робочого простору вдома:

- Підбирати парту (робочий стіл) та стілець згідно з ростом дитини, для усунення проблем з поставою.
- Розташовувати робоче місце ближче до вікна зліва, з метою гарного природнього освітлення робочої поверхні. Та використовувати тепле світло, щоб не завдавати напруги на очі.
- Відводити більше часу на самостійну роботу під час онлайн уроку, щоб мінімізувати контакт з електронними пристроями.
- Після кожного онлайн уроку дитина повинна робити фізкультхвилинку і гімнастику для очей.

- Wi-Fi роутер розташовувати подалі від робочого місця дитини, бо швидкість інтернету не залежить від відстані між ним і гаджетом.

Список використаних джерел:

- [1] Землянська О.В., Третьякова Л.Д., Праховник Н.А., Семененко Р.Ю. Вплив дистанційної форми навчання на психічне та фізичне здоров'я студента *Енергозбереження та промислова безпека : виклики та перспективи* : наук.-техн. зб. : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Основа, 2020. С. 280–286.
  - [2] Чинний санітарний регламент затверджений наказом МОЗ України (25.09.2020) за № 2205, зареєстрований в Мінюсті України (10.11.2020) за № 1111/35394 містить санітарно-гігієнічні вимоги до освітнього середовища (закладів середньої загальної освіти) та до навчального розкладу школярів. Доступ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>.
-

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.81

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РИТМІВ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я

Хаустова Маргарита Максимівна

студентка

Харківський національний медичний університет

Лухіна Євгенія Андріївна

студентка

Харківський національний медичний університет

Щербань Микола Гаврилович

д-р.мед.наук, професор

Харківський національний медичний університет

УКРАЇНА

Актуальність: Гарне самопочуття та працездатність студентів, як і будь-яких людей, залежить від здатності функціонувати в певний час доби, що залежить від типу їх біологічного годинника. Люди мають різний час “вершини” їх розумової активності і у багатьох він не співпадає з поточною життєдіяльністю. Для корекції самопочуття та підвищення активності використовуються індивідуальні рішення, наприклад, у форматі прийому різних психостимулюючих засобів (кофеїновмісних та ін.), що не завжди корисно для організму людини. Добові ритми впливають на понад 300 фізіологічних процесів в організмі людини. Тому для контингентів студентів врахування добових ритмів має важливе значення. Головне, щоб кожний студент вивчав свої самопочуття, своєчасно реалізував практичні заходи щодо саморегуляції шляхом раціонального розподілу часу на самопідготовку, відпочинок, заняття спортом та багато іншого. Таким чином, дослідження індивідуальних ритмів працездатності у студентів в умовах дистанційного навчання являється актуальною проблемою. [1,2]

Метою роботи є: дослідження індивідуальних ритмів працездатності студентів в умовах дистанційного навчання, а також вивчення впливу на здоров'я несприятливих умов життєдіяльності, пов'язаних як з цим форматом навчання, так і з війною в Україні з російським агресором.

Матеріали та методи: запланованих досліджень були використані наступні методи дослідження: анкетування, аналітичної оцінки та статистичні способи обробки досліджуваної інформації.

Результати та їх обговорення: В опитуванні на платформі Google Forms взяли участь 118 студентів Харківського національного медичного університету. Виявилось, що 49,2% опитаних вважають свій графік навчання виснажливим, 44,9% - ні, а 5,9% періодично страждають від завантаженості навчального плану.

За результатами опитування було встановлено, що 75,4% студентів задоволені часом початку занять, однак дві третини з них висловлюють бажання розпочинати деякі практичні заняття пізніше. Загалом це пов'язане із тим, що 50% опитаних мають прокидатись до 9 години ранку, 36,4% - до 11 години ранку, щоб почувати себе повними сил та енергії на весь день. При цьому, 33,1%

відчувають невелику сонливість після підйому, 14,4% мають досить ясну голову, а 8,5% - повну ясність думок. Головним чинником, що впливає на наведені результати опитування є те, що 16,9% студентів досягають “вершини” своєї трудової активності у проміжок від 5 до 8 години ранку, 22% - від 8 до 11 години ранку, 23,7% - від 11 до 18 години. За умови вільного планування навчального часу, 11,9% опитаних навчалися б у проміжок від 5 до 8 години ранку, 30,5% - від 8 до 11 години ранку, 27,1% - від 11 до 18 години.

Навпаки, 24,6% опитаних студентів не задоволені часом початку занять. При цьому, 17,8% студентів відчувають велику сонливість залежно від часу пробудження, а 26,3% - у будь-який час підйому. Як і в попередньому випадку, головним чинником є те, що великий відсоток студентів мають різний час для “вершини” їх розумової діяльності. Таким чином, за умови самостійного планування навчального часу, 14,4% відповіли, що найбільш ефективно працювали на парах у проміжок з 18 до 24 години, а 16,1% - від опівночі до 5 години ранку.

У вільні від аудиторних занять днів, 58,5% студентів лягають спати пізніше ніж зазвичай, що негативно впливає на вже встановлені організмом біоритми, 12,7% взагалі не мають стабільного розпорядку циклу сон-неспанья, і лише 28,8% лягають спати як зазвичай.

Через нестабільні біоритми студентів можуть виникати зазвичай проблеми із нервовою, серцево судинною та ендокринною системами. Лише 36,4% студентів зазначили, що не помічали жодних порушень у самопочутті та стані організму за весь період навчання в університеті. Навпаки, 63,6% зазнали шкідливого впливу на організм: порушення режиму сон/неспанья - 48,3%; появу дратівливості та стресонестійкості.

Встановлено, що у 17,8% студентів ці шкідливі стани в організмі мали постійний характер; у 42,4% респондентів не мало місцене спостерігали такого впливу на собі, 39,8% періодично відчувають підвищений рівень дратівливості та стресонестійкості.

Додатковою проблемою серед студентів загалом є використання кофеїновмісних та інших психостимулюючих напоїв для підтримання належної, на їх думку, продуктивності, що також може спричиняти порушення правильної роботи систем організму. Визначено, що 52,6% вживають кофеїновмісні напої, 9,3% - інші психостимулюючі засоби. Також причиною вживання таких напоїв є відчуття додаткової енергії та приємний смак, що підтвердили 52% опитаних, які вживають кофеїновмісні та психостимулюючі напої.

Висновки: Статистичний аналіз результатів опитувань довів, що майже половина студентів Харківського національного медичного університету вважають свій навчальний план виснажливим, що не завжди підходить їм за ритмами працездатності, у зв'язку з чим доводиться вдаватись до використання додаткових джерел енергії, таких як: кава, енергетики та інші психостимулюючі засоби. Як доведено дослідженнями лікарів, зловживання цими напоями може призвести до захворювань серцево-судинної системи, безсоння, зниження потенції та загальне виснаження ресурсів організму. Для вирішення цих питань, за результатами опитування, студенти пропонують зробити навчання більш інтерактивним, скоригувати систему оцінювання й кількість викладеного матеріалу для зменшення розумового та психічного навантаження на організм.

Список використаних джерел:

- [1] Гігієна та екологія. Підручник / За ред. В.Г. Бардова. – Вінниця: Нова книга. 2006. – С. 569-583.
- [2] Загальна гігієна: пропедевтика гігієни // Є.Г.Гончарук, Ю.І.Кундієв, В.Г.Бардов та ін.; За ред. Є.Г.Гончарука. – К.: Вища шк., 1995 – С. 178-179, 479-506.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.82

ІНФОРМОВАНІСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ ЩОДО БАКТЕРІАЛЬНОГО ЗАБРУДНЕННЯ КЛАВІАТУР МОБІЛЬНИХ ТЕЛЕФОНІВ І КОМП'ЮТЕРІВ

Серік Михайло Романович

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет

Мощенко Єлизавета Максимівна

здобувач вищої освіти I медичного факультету
Харківський національний медичний університет

Мокрякова Марина Іванівна

асистент кафедра гігієни та екології № 1
Харківський національний медичний університет

УКРАЇНА

Актуальність. У контексті громадського здоров'я та гігієни розуміння обізнаності людей щодо бактеріального забруднення поверхонь клавіатур мобільних телефонів та комп'ютерів має вирішальне значення. З огляду на часте використання цих пристроїв, обізнаність людей та дотримання ними гігієнічних правил відіграє ключову роль у запобіганні поширенню інфекцій. Це дослідження має на меті оцінити рівень обізнаності населення та його вплив на особисте та громадське здоров'я.

Мета. Основна мета цього дослідження - вивчити обізнаність людей щодо ступеня бактеріального забруднення поверхонь клавіатур мобільних телефонів та комп'ютерів. Оцінюючи знання, ставлення та практики громадськості щодо гігієни цих широко використовуваних пристроїв, дослідження має на меті визначити сфери для вдосконалення просвітницьких та комунікаційних стратегій у сфері громадського здоров'я. Крім того, дослідження має на меті вивчити кореляцію між рівнем обізнаності та фактичними гігієнічними практиками.

Матеріали та методи. Для визначення свідомості громадськості було розроблено структуровану анкету для збору інформації про обізнаність учасників щодо бактеріального забруднення клавіатури мобільних телефонів та комп'ютерів. Опитування включало питання, пов'язані зі знаннями про гігієнічні практики, сприйняттям ризиків забруднення та поточною поведінкою під час прибирання. Кількісні та якісні дані були проаналізовані за допомогою статистичних інструментів.

Результати. Більше ніж 80% студентів заявили, що використовують гаджети такі як: мобільні телефони чи ноутбуки понад 5 годин на день. З них 40% зізналися, що гаджети супроводжують їх понад 8 годин на день, що свідчить про високий рівень використання електронних пристроїв у повсякденному житті студентів. Значна більшість, майже 90%, студентів висловила побоювання щодо наявності патогенних мікроорганізмів на поверхні своїх клавіатур. Це вказує на усвідомлення ризиків, пов'язаних з гігієнічністю електронних пристроїв. Лише 30% студентів заявили, що регулярно чистять свою клавіатуру. Більше ніж 60%, зізналися, що проводять чистку лише час від часу, а 10% студентів

стверджують, що ніколи не проводять процедури чищення клавіатури. Приблизно 75% студентів зізналися, що не миють руки після використання клавіатури. Це свідчить про низьку усвідомленість пов'язаних з гігієнічністю звичок, незважаючи на поінформованість про можливу готівку патогенних мікроорганізмів. Майже половина, 45% студентів, зізналися, що регулярно вживають їжу біля своєї клавіатури. Це створює додаткові ризики для гігієнічності з огляду на можливу наявність мікроорганізмів на клавіатурі та руках.

Висновки. Результати опитування свідчать про високий рівень використання гаджетів серед студентів, проте існує недостатня обізнаність та низькі рівні дотримання гігієнічних принципів під час використання клавіатури гаджетів. Насамкінець, це дослідження підкреслює важливість оцінки та підвищення обізнаності громадськості щодо бактеріального забруднення клавіатур мобільних телефонів і комп'ютерів. Отримані дані підкреслюють необхідність проведення цільових освітніх кампаній для подолання прогалин в обізнаності. Адаптовані стратегії для різних вікових груп і професій можуть посилити загальний вплив інформаційно-просвітницьких ініціатив.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.83

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТРЕСУ НА СТАН ШКІРИ

Шовкопляс Антоніна Борисівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський Національний Медичний Університет

Пустова Наталія Олександрівна

канд. техн. наук,
доцент кафедри дерматології, венерології та медичної косметології
Харківський Національний Медичний Університет

Біловол Алла Миколаївна

д-р.мед.наук,
професор кафедри дерматології, венерології та медичної косметології
Харківський Національний Медичний Університет

УКРАЇНА

Актуальність. Стрес як реакція на психоемоційне перенавантаження у зв'язку з війною став проблемою, у значимості якої переконувати не доводиться. Водночас вплив стресу на організму є доволі генералізованим та включає у тому числі негативний вплив на стан шкіри, що створює передумови для дослідження механізмів цього впливу.

Вступ. Проблема аргументації впливу психоемоційного стресу під час війни на стан шкіри є актуальною як у нинішній час, так і для майбутнього повоєнного періоду з метою ефективного відновлення нормального стану здоров'я населення. У нашій роботі ми проаналізували основні аспекти такого впливу, щоб спростити подальшу розробку шляхів подолання та превенції визначених порушень.

Мета. Метою дослідження є визначення та аналіз основних аспектів впливу психоемоційного стресу на індивідуумів та узагальнений опис механізмів цього впливу.

Результат дослідження. Загалом вплив стресу на стан шкіру є доволі значним, попри те, що є опосередкованим. За результатами аналізу актуальних досліджень нам вдалося виокремити такі фактори впливу стресу на стан шкіри як гормональний дисбаланс, порушення кровообігу, збільшення запальних реакцій, порушення гідробалансу, сповільнення регенераційних процесів, збільшення вироблення вільних радикалів та пошкодження внаслідок змін поведінки самої людини.

Вплив гормонального дисбалансу на стан шкіри полягає у збільшенні виділенні кортизолу, гіперпродукція якого є гуморальною реакцією організму на психоемоційний стрес. У свою чергу кортизол провокує збільшення вироблення «шкірного жиру», тобто себуму сальними залозами шкіри. Надлишок себуму є провокатором таких порушень стану шкіри як акне, себорейний дерматит, фолікуліти та ін. [1]

Порушення гідробалансу також є одним із чинників впливу стресу на стан шкіри та одним із проявів гормонального впливу, оскільки таке порушення також пов'язане з рівнем гормону кортизолу. Кортизол може збільшити виділення

натрію, що призводить до підвищення концентрації солей у сечі та збільшення втрати води. Це може спричинити дегідратацію організму, особливо якщо людина не має можливості збільшити споживання води для компенсації дефіциту води [1]. Таким чином нестача споживання достатньої кількості води може вплинути на стан колагенових волокон, що є важливою складовою структури шкіри, тобто зменшення рівня вологості може призвести до втрати еластичності та пружності, а також може спричинити появу сухості та лущення шкіри.

За рахунок надлишку кортизолу у шкірі також відбувається порушення регенераційних процесів, оскільки підвищений рівень кортизолу, що може бути спричинений стресом, може гальмувати швидкість заміни старих, пошкоджених чи відмерлих клітин новими та здоровими [2]. Таким чином відбувається погіршення бар'єрної функції шкіри, погіршується її структура та зовнішній вигляд, а мікропошкодження та подразнення шкіри можуть загоюватися більш тривало, що може провокувати проникнення у них сторонніх агентів, зараження та ускладнення.

Порушення кровопостачання також може спричинити низку порушень стану шкіри. Під час стресової реакції відбувається активація симпатичної нервової системи, одним із ефектів якої є звуження судин, у тому числі шкірних. За рахунок звуження судин також підвищується кров'яний тиск, через що відбувається збій у роботі судин та їх стінки починають руйнуватися. Це провокує такі захворювання як купероз, а також може спричинити порушення пігментації, тобто набуте вітиліго [1].

Також одним із ключових аспектів впливу є вплив активації запальних процесів у шкірі, що також є реакцією на стрес. Так, за рахунок зростання кількості молекул, таких як цитокіни та простагландини, шкіра стає більш чутливою до подразнень [2]. У зв'язку з цим з'являються почервоніння, порушується цілісність шкіри, виникають порушення пігментації. У цьому контексті варто згадати підвищення ризику виникнення екземи шкіри. У даному випадку запалення шкіри проявляється у вигляді сухості, лущення, почервоніння та свербіжу, а у випадку стресу через активацію запальних медіаторів ці симптоми можуть посилитися.

Важливим механізмом виникнення пошкоджень також є зростання продукції вільних радикалів в умовах психоемоційного стресу. Якщо у нормальних умовах, організм виробляє певну кількість вільних радикалів як частину, наприклад боротьби зі збудниками хвороб, то стрес може сприяти понаднормовому збільшенню їх кількості. У великих кількостях вільні радикали можуть почати пошкоджувати клітини шкіри, а також її структурні компоненти, тобто білків, ліпідів та нуклеїнових кислот. Під час взаємодії наведених компонентів з вільними радикалами виникає явище окислювального стресу, що сприяє пошкодженню та втраті функцій клітин [1], а саме провокує виникнення пігментних плям, втрату еластичності за рахунок порушення колагену, зменшення природного блиску шкіри за рахунок пошкодження ліпідів, а також порушення загоєння ран та зростання схильності до подразнення.

Постійний психоемоційний стрес також спричиняє зміни у поведінці людини, що має свій вплив на стан шкіри. Так, у випадку стресу у людини зі значно більшою ймовірністю виникають порушення гігієнічної поведінки (порушення графіку гігієнічних процедур по догляду за шкірою), а також шкідливі звички на зразок дрібних чи більш значних самопошкоджень («видавлювання», «здирання» уже виниклих висипань чи навіть шкіри без видимих ознак

порушень) [3]. Це спричиняє полегшення проникнення у шкіру чужорідних агентів, і як наслідок збільшення запальних процесів та ускладнення лікування та одужання пацієнта. У цьому випадку, окрім терапії, спрямованої проти дерматологічних порушень, пацієнтові слід надати і психологічну допомогу.

Висновки. У даному дослідженні ми проаналізували ключові аспекти впливу психоемоційного стресу на стан шкіри, визначивши основні причинно-наслідкові зв'язки між зазначеними факторами впливу та порушеннями стану шкіри на різних рівнях організації. Для встановлення даного зв'язку ми з'ясували основні механізми виникнення порушень стану шкіри, починаючи від провокуючого фактора до опосередкованих наслідків його впливу. Серед аспектів впливу ми виділили як психологічні (пошкодження внаслідок змін поведінки самої людини), так і фізіологічні (гормональний дисбаланс, порушення кровообігу, збільшення вироблення вільних радикалів та їх наслідки).

Список використаних джерел:

- [1] Alexopoulos, A., & Chrousos, G. P. (2016). Stress-related skin disorders. *Reviews in Endocrine and Metabolic Disorders*, 17(3), 295–304. doi:10.1007/s11154-016-9367-y
- [2] Такйун, Ч. Дж. (2016). Психосоматичні аспекти дерматозів. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія.*, (53), 265–271.
- [3] Артюшенко, К. М., & Мокрякова, М. І. (2022). Вплив психоемоційного перенапруження на стан шкіри. У *Актуальні питання профілактичної медицини* (с. 4–5). Харків: ХНМУ.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.84

ПРИНЦИПИ ДОГЛЯДУ ЗА ШКІРОЮ У ПАЦІЄНТІВ З РОЗАЦЕА

Баранник Дар'я Сергіївна

здобувачка вищої освіти медичного факультету
Дніпровський державний медичний університет

Куліков Олександр Євгенович

здобувач вищої освіти медичного факультету
Дніпровський державний медичний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Погребняк Людмила Анатоліївна

кандидат медичних наук, лікар вищої категорії,
викладач кафедри шкірних та венеричних хвороб
Дніпровський державний медичний університет

УКРАЇНА

Актуальність. Розацеа — це поширене хронічне запальне захворювання шкіри, яке в основному проявляється на щоках, носі, підборідді та лобі з класичним рецидивуючим перебігом та вражає переважно світлі типи шкіри. Патогенез залишається неясним, але складна взаємодія між зовнішніми та внутрішніми факторами може посилити вроджену імунну відповідь і нервово-судинну дерегуляцію. Близько 25% пацієнтів з розацеа мають позитивний сімейний анамнез, хоча гени, специфічні для розацеа, виявлені не були. Проте низка досліджень ідентифікувало одонуклеотидні поліморфізми в бутирофіліноподібному гені 2 (BTNL2) і людському лейкоцитарному антигені – DRA. Обидва гени пов'язані з основним комплексом гістосумісності набутої імунної системи, що вказує на центральну роль порушень регуляції імунної системи в патогенезі розацеа. Пацієнти, що мають дане захворювання, реагують на велику кількість тригерних факторів, таких як зміни температури, спека, холод, фізичні вправи, ультрафіолетове випромінювання, гарячі напої, алкоголь, гостру їжу, кофеїн, ваніль, корицю, ніацин, мариноване м'ясо та молочні продукти. Також необхідно звернути увагу на бактеріальні види мікробіоти шкіри та кишківника пацієнтів з розацеа, такі як *Demodex folliculorum*, *Staphylococcus epidermidis*, *Bacillus oleronius*, *Cutibacterium acnes* і *Helicobacter pylori* та їхню роль у патогенезі.

На даний момент існують дві класифікації розацеа, які базуються або на «попередньо сформованих» клінічних підтипах (еритематотелангіектатична, папулопустульозна, фіматозна та окулярна), або на індивідуальному аналізі представленого фенотипу розацеа.

Мета. Сформувані розуміння догляду за шкірою та профілактики загострень у пацієнтів з розацеа.

Матеріали та методи. Проведено аналіз доступних інформаційних ресурсів та фахових наукових періодичних українських та іноземних видань, джерел, опублікованих в електронно-пошуковій системі медичної бази даних PubMed з використанням аналітико-порівняльних методів інформаційного пошуку.

Результати. Загальні рекомендації щодо лікування та профілактики розацеа включають: використання м'якого очищення та зволоження шкіри, сонцезахисних засобів, які містять фізичні бар'єри діоксид титану або оксид цинку з захистом від UVA і UVB та фактором захисту від 30 та більше. Також необхідно звернути увагу на зволожуючі засоби, що містять зволожувачі (наприклад, гліцерин) і оклюзійні речовини (наприклад, вазелін), можуть допомогти у відновленні порушеної функції епідермального бар'єру та косметики та сонцезахисні засоби, що містять захисні силікони.

У догляді слід уникати в'яжучих засобів, тоніків, абразивів, ароматизаторів і сенсорних стимуляторів (наприклад, спирту, ментолу, камфори, гамамелісу, ароматизаторів, м'ятну та евкаліптову олії.), а також таких процедур, як дермабразія; водостійкої косметики та важкої основи, яку важко видалити без дратівливих розчинників або фізичного скрабування та середовищ, які можуть перегріти та/або висушити шкіру, таких як сауни, обігрівачі в автомобілях і відкриті каміни тощо.

Подальша тактика лікування залежить від форми захворювання (еритематотелеангіектатична розацеа, папулопустульозна розацеа, риматозна розацеа та офтальморозацеа) та може включати наступні препарати - топічні агоністи альфа-адренорецепторів (оксиметазолін та бримонідин), низькі дози бета-блокаторів (пропранолол, надолол), системна антибіотикотерапія тетрациклінами або еритроміцином, системний прийом метронідазолу, терапія низькими дозами ізотретиноїном. У якості допоміжної терапії використовують також косметичні процедури, наприклад, мікрострумний лімфодренаж, кріомасаж і мезотерапія.

Висновки. Незважаючи на розвиток сучасної науки та оновлення підходу до діагностики розацеа, що призвело до прогресу в розумінні патофізіології, підходів до лікування та догляду за пацієнтом - немає єдиного ефективного лікування для всіх проявів розацеа. Таким чином, все ще існує потреба в дослідженнях, щоб краще зрозуміти патогенетичні механізми виникнення та розробки нових підходів лікування даного захворювання шкіри.

Список використаних джерел:

- [1] Святенко Т.В., Старостіна О.А. Розацеа: діагностика, лікування, профілактика -2020. -172с.
- [2] Rosacea pathogenesis, common triggers, and dietary role: The cause, the trigger, and the positive effects of different food/Erisa Alia MD, Hao Feng MD, MHS.2021.10.004
- [3] Buddenkotte J., Steinhoff M. (2018). Recent advances in understanding and managing rosacea. F1000Res 7:F1000 faculty Rev-1885. doi: 10.12688/f1000research.16537.1 - DOI - PMC - PubMed
- [4] Scheinfeld N, Beck T. A review of diagnosis and treatment of rosacea. Post Grad Med. 2010;22(1):139-143.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.85

РЕЗИСТЕНТНА ГІПЕРТЕНЗІЯ: ВИЗНАЧЕННЯ, ПОШИРЕНІСТЬ, ФАКТОРИ РИЗИКУ, ПРОГНОЗ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ПАЦІЄНТІВ

Завгородня Аліна Вікторівна

Лікар-інтерн

КНП «Обласний клінічний кардіологічний центр

Кіровоградської обласної ради»

Донецький національний медичний університет

УКРАЇНА

Вступ. Резистентна гіпертензія - тяжке захворювання, яке зустрічається близько у 9-18% пацієнтів з гіпертонічною хворобою. Через більш високий серцево-судинний ризик це захворювання вимагає спеціальної діагностики та лікування. Гетерогенна етіологія, фактори ризику та супутні захворювання резистентної гіпертензії вимагають ретельної оцінки для підтвердження діагнозу та вибору кращих варіантів лікування, які мають враховувати зміни способу життя, а також фармакологічне та інтервенційне лікування.

Мета роботи. Описати визначення та поширеність резистентної артеріальної гіпертензії (РАГ), різницю між рефрактерною артеріальною гіпертензією, основні фактори ризику розвитку РАГ, прогноз та наслідки для пацієнтів.

Матеріали та методи. Огляд та аналіз наукових джерел з оновленою інформацією за останні 5 років.

Результати та обговорення. Резистентна артеріальна гіпертензія (РАГ) є станом високого ризику, що призводить до погіршення результатів серцево-судинних захворювань (ССЗ) і підвищення смертності від усіх причин. За даними ВООЗ, приблизно 1,28 мільярда дорослих у віці 30-79 років у всьому світі страждають на артеріальну гіпертонію, причому більше 80% з них не контролюють АТ. Даний діагноз визначається, як підвищення артеріального тиску (АТ) вище норми, незважаючи на одночасне застосування 3 або більше класів антигіпертензивних препаратів, що включає інгібітори ангіотензинперетворюючого ферменту, блокатори рецепторів ангіотензину II, бета-блокатори, діуретики, блокатори кальцієвих каналів тривалої дії та антагоністи мінералокортикоїдних рецепторів, які продемонстрували ефективність при лікуванні резистентної гіпертензії. Усі препарати слід вводити в максимальних або максимально переносимих дозах і з відповідною частотою дозування. АТ слід вимірювати належним чином, а поріг АТ для діагностики та цілей лікування має відповідати поточним клінічним практичним рекомендаціям. Пацієнти з ефектом білого халата не повинні включатися у визначення РАГ, а також ті, хто не відповідає діагнозу РАГ. Вважається, що контрольована резистентна гіпертензія присутня, коли АТ контролюється за допомогою ≥ 4 антигіпертензивних препаратів у максимальних або максимально переносимих дозах [1].

Перш ніж діагноз резус-організму може бути підтверджений, необхідно виключити псевдорезистентність. Псевдорезистентність відноситься до пацієнта, у якого АТ і кількість антигіпертензивних препаратів відповідають

визначенню резистивної гіпертензії, але присутній один або кілька станів, які дозволяють гіпертензії маскуватися під РАГ. У порядку звичайної діагностичної послідовності ці стани включають: помилку виміру АТ, "ефект білого халата" та неоптимальне дотримання або недотримання режиму прийому антигіпертензивних препаратів [2].

РАГ є частим проявом деяких форм вторинної гіпертензії особливо первинного альдостеронізму та синдрому феохромоцитом/парагангліоми. Цей діагноз вимагає скринінгу на обидва захворювання, а також на ураження паренхіми нирок та стеноз ниркової артерії (якщо АТ неможливо контролювати медикаментозно та відбувається значне погіршення функції нирок). Поширеність первинного альдостеронізму становить близько 8% у дорослих з гіпертонією. Хоча всі пацієнти з РЗ повинні проходити скринінг на первинний альдостеронізм, нещодавні когортні дослідження показують, що лише 2,1% дорослих з РЗ проходять скринінг, навіть серед нормотензивного населення. Спадковість РАГ була показана в деяких сімейних дослідженнях, які вказують на те, що 50-60% варіабельності АТ можна пояснити генетичними факторами. Загальні генетичні варіанти були ідентифіковані в більш ніж 300 незалежних локусах, але для їх виявлення потрібні оцінки, засновані на сотнях тисяч людей, оскільки їх індивідуальний внесок незначний [3].

Як і у випадку з профілактикою та лікуванням гіпертонії в цілому - рекомендуються зміна способу життя, включаючи зниження ваги, регулярні фізичні вправи, скорочення споживання натрію з їжею, збільшення споживання калію з їжею, помірне вживання алкоголю та здоровий сон [4].

Оптимізація схеми антигіпертензивних препаратів із трьох препаратів є обов'язковим першим кроком у фармакологічному лікуванні. Три схеми лікування поєднують у собі фармакологічні класи (БКК, ІАПФ або БРА та тіазидний діуретик) із взаємодоповнювальними механізмами дії, які ефективні як індивідуально, так і в комбінації для зниження АТ та запобігання серцево-судинним захворюванням. Препарати слід призначати у максимальних або максимально переносимих дозах; приклади включають блокатор кальцієвих каналів амлодипін 10 мг на день, тіазидний діуретик гідрохлортіазид 25-50 мг на день та ІАПФ або БРА у максимальній дозі. Усі препарати, рекомендовані у трьох схемах лікування, доступні у вигляді дженериків та препаратів тривалої дії, а також у вигляді комбінацій подвійних або потрійних таблеток і, як правило, добре переносяться.

Згідно з недавніми рекомендаціями, як препарат четвертої лінії рекомендується додавання спіронолактону, антагоніста мінералокортикоїдних рецепторів, незважаючи на поширені побічні ефекти, що обмежують дозу. Терапію діуретиками можна максимально збільшити, наприклад, петлеві діуретики у пацієнтів з хронічною хворобою нирок та/або пацієнтів, які отримують потужні вазодилататори (наприклад, міноксидил). Нещодавно опубліковані клінічні дослідження Баксдростату 2 фази при лікуванні резистентної гіпертонії. Баксдростат, селективний інгібітор альдостеронсинтази, ймовірна причина резистентності до лікування діє шляхом придушення синтезу гормонів, а не шляхом блокування мінералокортикоїдних рецепторів. Доклінічні дослідження та дослідження фази 1 показали, що баксдростат має високу селективність (коефіцієнт селективності 100:1) щодо альдостеронсинтази порівняно з ферментом, необхідним для синтезу кортизолу, 11 β -гідроксилазою, яка має 93% подібність послідовностей з альдостеронсинтази. Незважаючи на фармакологічні втручання, амбулаторний

контроль АТ у пацієнтів з РГ залишається складним завданням, і нещодавно було запропоновано нові інтервенційні процедури, такі як ниркова денервація та терапія барорефлекторної активації. В даний час ці процедури повинні застосовуватися тільки до пацієнтів із істинною РАГ, у яких інші альтернативи виявилися неефективними [5].

У ретроспективному дослідженні понад 200 000 пацієнтів з артеріальною гіпертензією, що вперше виникла, у пацієнтів з РАГ на 47% частіше спостерігалися комбіновані результати, такі як смерть, інфаркт міокарда, серцева недостатність, інсульт або ХХН. У дослідженні, в якому взяли участь понад 400 000 учасників, у пацієнтів з РАГ ризик розвитку термінальної стадії ниркової недостатності було підвищено на 32%, ризик ішемічного серцевого нападу підвищено на 24%, ризик серцевої недостатності підвищено на 46%, ризик інсульту підвищено на 14% та підвищений ризик смерті на 6% порівняно з пацієнтами без РГ. Проспективні дослідження з використанням амбулаторного моніторингу АТ показали майже дворазове збільшення ризику серцево-судинних подій у пацієнтів із істинною РАГ порівняно з пацієнтами з гіпертонією, які реагують на лікування. Але, в той же час навпаки РАГ не пов'язана зі збільшенням кількості несприятливих клінічних подій у пацієнтів із серцевою недостатністю із зниженою фракцією викиду та може знизити ризик повторної госпіталізації, пов'язаної із серцевою недостатністю [6].

Висновки. РАГ є серйозним захворюванням, при якому у пацієнтів спостерігався суттєво підвищений ризик розвитку термінальної стадії захворювання нирок, серйозних несприятливих серцево-судинних подій та інсульту, серцевої недостатності та смертності від усіх причин порівняно з пацієнтами без РГ. Своєчасна діагностика та лікування можуть знизити пов'язані з цим ризики та покращити короткостроковий та довгостроковий прогноз.

Список використаних джерел:

- [1] Hyman DJ, Pavlik V. Medication adherence and resistant hypertension. *J Hum Hypertens.* 2015 Apr;29(4):213-8. doi: 10.1038/jhh.2014.73. Epub 2014 Sep 11. PMID: 25209307.
- [2] Lamirault G, Artifoni M, Daniel M, Barber-Chamoux N, Nantes University Hospital Working Group On Hypertension. Resistant Hypertension: Novel Insights. *Curr Hypertens Rev.* 2020;16(1):61-72. doi: 10.2174/1573402115666191011111402. PMID: 31622203.
- [3] Doroszko A, Janus A, Szahidewicz-Krupska E, Mazur G, Derkacz A. Resistant Hypertension. *Adv Clin Exp Med.* 2016 Jan-Feb;25(1):173-83. doi: 10.17219/acem/58998. PMID: 26935512.
- [4] Chia R, Pandey A, Vongpatanasin W. Resistant hypertension-defining the scope of the problem. *Prog Cardiovasc Dis.* 2020 Jan-Feb;63(1):46-50. doi: 10.1016/j.pcad.2019.12.006. Epub 2019 Dec 19. PMID: 31863785; PMCID: PMC8272692.
- [5] Muxfeldt ES, de Souza F, Salles GF. Resistant hypertension: a practical clinical approach. *J Hum Hypertens.* 2013 Nov;27(11):657-62. doi: 10.1038/jhh.2013.34. Epub 2013 May 2. PMID: 23636008.
- [6] Shalaeva EV, Messerli FH. What is resistant arterial hypertension? *Blood Press.* 2023 Dec;32(1):2185457. doi: 10.1080/08037051.2023.2185457. PMID: 36891929.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.86

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ КІСТ МІНІСКІВ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Гаркуша Максим Анатолійович

канд. мед. наук, асистент кафедри травматології та ортопедії
Харківський національний медичний університет

Фадеев Олег Геннадійович

канд. мед. наук, доцент кафедри травматології та ортопедії
Харківський національний медичний університет

ORCID ID: 0009-0005-7030-9999

Клепова Анастасія Артемівна

здобувач вищої освіти 5 курсу I медичного факультету
Харківський національний медичний університет

ORCID ID: 0009-0003-5838-3972

Яресько Анастасія Володимирівна

здобувач вищої освіти 5 курсу I медичного факультету
Харківський національний медичний університет

УКРАЇНА

Вступ. Кіста меніска – це скупчення суглобової рідини (синовіальної рідини), яка утворюється при розриві хряща меніска, зазвичай через травму колінного суглобу.

Кіста меніска може бути параменісковою та/або інтраменісковою. Меніскова кіста є відносно рідкісною патологією колінного суглоба. Поширеність коливається від 1% до 8%, більшість випадків діагностують у середньому у віці 30-40 років [1-3]. Попередні травми в анамнезі вважаються потенційним фактором ризику розвитку кіст менісків [4, 5].

Мета полягає в узагальненні зібраного матеріалу, що описує результати сучасних підходів до лікування кіст менісків та порівняти результати різних хірургічних методик.

Матеріали і методи. Аналітичний огляд та розбір наукової літератури за останні роки, що охоплює дослідження сучасних підходів до лікування кіст менісків та результатів їх проведення.

Результати та обговорення. Кісти менісків можна лікувати консервативно (аспірація кісти через голку з великим отвором з подальшою ін'єкцією кортикостероїдів; черезшкірна декомпресія голкою під контролем ультразвуку або електронного оптичного перетворювача) або хірургічним видаленням [4, 6, 7].

Відкрите дренивання з тотальною менісектомією історично було найкращим хірургічним методом лікування кіст менісків; однак ця процедура втратила популярність з появою артроскопічної хірургії та зростанням інтересу до збереження менісків [8].

Описані різні методики артроскопічної декомпресії. Ранні артроскопічні процедури в основному були зосереджені на простій евакуації вмісту кісти в порожнину суглоба [9, 10]. Черезшкірна декомпресія за допомогою голки малого

діаметра тепер часто застосовується при артроскопічній візуалізації і є додатковим методом хірургічного лікування кіст менісків [11].

У випадку 5 досліджень, що охоплюють всі 3 типи артроскопічних процедур для лікування кіст менісків, ми змогли екстраполювати дані і підрахували, що 146/184 (79,3%) пацієнтів змогли повернутися до спорту після операції на тому ж рівні, що і раніше [12-14]. Крім того, в результаті аналізу 4 досліджень було підраховано, що 144/168 (85,7%) пацієнтів, які перенесли ту чи іншу форму артроскопічної операції з приводу кіст менісків, мали або зникнення, або мінімальні симптоми в колінному суглобі після операції. Хоча в деяких додаткових дослідженнях повідомлялося про частоту повернення до занять спортом і поширеність післяопераційних симптомів в колінному суглобі, вони були виключені, якщо в них були включені дані про пацієнтів, які перенесли неартроскопічне лікування кіст менісків, без адекватного розмежування між результатами.

Тож, кісти менісків можна успішно лікувати артроскопічно за допомогою декомпресії кісти, висічення та/або черезшкірної декомпресії з артроскопічною візуалізацією. Загалом, частота рецидивів кіст серед усіх процедур становила менше 10%. Серед усіх 3 процедур більшість пацієнтів (88%) суб'єктивно мали «відмінні» або «добрі» клінічні результати, зникнення або незначні симптоми (85,7%), а також змогли успішно повернутися до занять спортом після операції на тому ж рівні (79,3%). Хоча ці результати є багатообіцяючими, важливо зазначити, що наш систематичний огляд обмежений відносно застарілими статтями та хірургічними методиками, а тому результати слід сприймати з обережністю.

Існують різні теорії рецидиву кіст менісків навіть після артроскопічної операції, включаючи неадекватне очищення, погане порушення «зворотного клапанного механізму», а також супутній великий розрив меніска, який може перешкоджати здатності хірурга адекватно очистити кісту і сполучні шляхи, що є потенційними пастками в більшій мірі при артроскопічній декомпресії, а не висіченні [15, 16].

Аналіз підгруп за типом процедури виявив відносно вищу частоту рецидивів у пацієнтів, яким виконували артроскопічну декомпресію (8,3%), порівняно з пацієнтами, яким виконували артроскопічну ексцизію (3,4%), хоча важливо зазначити, що цей аналіз був значно обмежений кількістю доступних досліджень. Таким чином, вищі показники рецидивів у групі артроскопічної декомпресії потенційно можна пояснити відносно великими технічними труднощами, пов'язаними з очищенням і порушенням роботи «зворотного клапана», тоді як при артроскопічному видаленні кіста видалається повністю без урахування цих факторів.

Було продемонстровано багатообіцяючі клінічні результати у пацієнтів, яким виконали часткову менісектомію без відкритої декомпресії або висічення кісти меніска, із середнім післяопераційним показником за шкалою Лайзхольма (Мал. 1) 93,7 та 85,6 бала для пацієнтів з медіальною та латеральною кістами меніска відповідно [17]. У цьому огляді середньозважений показник за шкалою Лайзхольма для всіх артроскопічних процедур становив 77,7 бала, і в нього були включені майже всі дані про кісти латерального меніска. Найбільшу вагу для розрахунку середньозважених балів за шкалою Лайзхольма в цьому огляді мали дані одного дослідження, які повідомили про 72,4 та 74 бали за шкалою Лайзхольма для артроскопічної декомпресії та висічення відповідно [18].

ШКАЛА ОЦІНКИ КОЛІНА ЛАЙЗХОЛЬМА
(LYSHOLM KNEE SCORING SCALE)

<p>1. Кульгавість:</p> <p>☐ відсутня (5)</p> <p>☐ періодична (3)</p> <p>☐ постійна (0)</p> <p>2. Потреба у підтримці:</p> <p>☐ відсутня (5)</p> <p>☐ палиця чи милиці (2)</p> <p>☐ підйом на ноги неможливий (0)</p> <p>3. Відчуття блоку:</p> <p>☐ відсутній блок та його відчуття (15)</p> <p>☐ є відчуття, але блок відсутній (10)</p> <p>☐ спонтанний блок (6)</p> <p>☐ часті блокування (2)</p> <p>☐ заблокований суглоб під час огляду (0)</p> <p>4. Нестабільність:</p> <p>☐ відсутня (25)</p> <p>☐ рідко під час фізичних навантажень (20)</p> <p>☐ завжди під час фізичних навантажень (15)</p> <p>☐ спонтанно протягом дня (10)</p> <p>☐ часто (5)</p> <p>☐ кожного кроку (0)</p>	<p>5. Біль:</p> <p>☐ відсутній (25)</p> <p>☐ легкий при фізичному навантаженні (20)</p> <p>☐ виразний при фізичному навантаженні (15)</p> <p>☐ при ходьбі на дистанцію більше 2 км (10)</p> <p>☐ при ходьбі на дистанцію менше 2 км (5)</p> <p>☐ постійний (0)</p> <p>6. набряк:</p> <p>☐ відсутній (10)</p> <p>☐ при тяжких навантаженнях (6)</p> <p>☐ при невеликих навантаженнях (2)</p> <p>☐ постійний (0)</p> <p>7. Підйом сходами:</p> <p>☐ безпроблемний (10)</p> <p>☐ кульгавість на одну ногу (6)</p> <p>☐ переміжними кроками (2)</p> <p>☐ неможливий (0)</p> <p>8. Присідання:</p> <p>☐ безпроблемне (5)</p> <p>☐ нерівномірність двох ніг (4)</p> <p>☐ нижче 90° неможливе (1)</p> <p>☐ неможливе (0)</p>
--	---

Загальний бал: ___ / 100

Мал. 1. Шкала оцінки колінного суглоба Лайзхольма

Висновок. Отже, нами було опрацьовано роботи, які включали дослідження сучасних підходів до лікування кіст менісків та результатів їх проведення. На основі використаних матеріалів, артроскопічне лікування кіст менісків дає задовільні результати лікування, низькі показники рецидивів кіст і високі показники повернення до спорту незалежно від хірургічної техніки. Частота рецидивів кіст була відносно високою при артроскопічній декомпресії порівняно з висіченням і черезшкірним дренажуванням, однак для кращої оцінки хірургічних результатів і порівняння їх з неоперативними методами необхідні проспективні дослідження з використанням сучасних хірургічних методик.

Список використаних джерел:

- [1] De Smet AA, Graf BK, del Rio AM. Association of parameniscal cysts with underlying meniscal tears as identified on MRI and arthroscopy. *AJR Am J Roentgenol.* 2011 Feb;196(2):W180-6. <https://doi.org/10.2214/AJR.10.4754>.
- [2] Terai S, Hashimoto Y, Yamasaki S, Takahashi S, Shimada N, Nakamura H. Prevalence, development, and factors associated with cyst formation after meniscal repair with the all-inside suture device. *Arch Orthop Trauma Surg.* 2019 Sep;139(9):1261-1268. <https://doi.org/10.1007/s00402-019-03176-w.E>
- [3] Anderson JJ, Connor GF, Helms CA. New observations on meniscal cysts. *Skeletal Radiol.* 2010 Dec;39(12):1187-91. <https://doi.org/10.1007/s00256-010-0993-2>.

- [4] Decker MJ, Thorpe MS, Pavlov H, Soila K. Atypical clinical and magnetic resonance imaging manifestations of meniscal cysts. A report of two cases and review of the literature. *Am J Sports Med.* 1999 Mar-Apr;27(2):230-4. <https://doi.org/10.1177/03635465990270021901>.
- [5] Thompson SM, Cross TM, Cross MJ, Wood DG. Medial meniscal cyst as a cause of painful erosion of the tibial plateau. *Knee Surg Sports Traumatol Arthrosc.* 2016 May;24(5):1544-6. <https://doi.org/10.1007/s00167-015-3596-6>.
- [6] Macmahon PJ, Brennan DD, Duke D, Forde S, Eustace SJ. Ultrasound-guided percutaneous drainage of meniscal cysts: preliminary clinical experience. *Clin Radiol.* 2007 Jul;62(7):683-7. <https://doi.org/10.1016/j.crad.2007.02.007>.
- [7] Mortada M, Ezzeldin N, Hammad M. AB0761 efficacy of per-cutaneous ultrasound guided drainage of degenerative meniscal cysts in knee osteoarthritis patients. *Ann Rheum Dis.* 2016;75:1165. <https://doi.org/10.1136/annrheumdis-2016-eular.1868>
- [8] Bombaci H, Kuyumcu M, Coskun T, Kaya E. When should the external approach be resorted to in the arthroscopic treatment of perimeniscal cyst? *SICOT J.* 2016 Apr 20;2:19. <https://doi.org/10.1051/sicotj/2015046>.
- [9] Haratian A, Bolia IK, Hasan LK, Fathi A, Solaru S, Homere A, Petrigliano FA, Weber AE. Arthroscopic Management of Meniscal Cysts: A Systematic Review. *Orthop Res Rev.* 2021 Sep 17;13:123-139. <https://doi.org/10.2147/ORR.S321893>.
- [10] Howe TS, Koh JSB. Arthroscopic internal marsupialization of meniscal cysts. *Knee.* 2007;14(5):408–410. <https://doi.org/10.1016/j.knee.2007.05.005>
- [11] Iorio R, Mazza D, Drogo P, Massafra C, Viglietta E, Conteduca J, Ferretti A. Lateral meniscal cysts: long-term clinical and radiological results of a partial meniscectomy and percutaneous decompressive needling. *Int Orthop.* 2020 Mar;44(3):487-493. <https://doi.org/10.1007/s00264-019-04446-3>.
- [12] Parisien JS. Arthroscopic treatment of cysts of the menisci. A preliminary report. *Clin Orthop Relat Res.* 1990 Aug;(257):154-8.
- [13] Ryu RK, Ting AJ. Arthroscopic treatment of meniscal cysts. *Arthroscopy.* 1993;9(5):591-5. [https://doi.org/10.1016/s0749-8063\(05\)80411-6](https://doi.org/10.1016/s0749-8063(05)80411-6).
- [14] Hulet C, Schiltz D, Locker B, Beguin J, Vielpeau C. Les kystes du ménisque latéral. Etude rétrospective de 105 kystes traités par arthroscopie avec 5 ans de recul [Lateral meniscal cyst. Retrospective study of 105 cysts treated with arthroscopy with 5 year follow-up]. *Rev Chir Orthop Reparatrice Appar Mot.* 1998 Oct;84(6):531-8.
- [15] Chang -J-J, Li Y-H, Lin G-M, Wu -C-C, Shen H-C, Pan R-Y. Comparison of the recurrence risk of parameniscal cysts between patients treated with arthroscopic excision and arthroscopic decompression techniques. *Knee Surg Sports Traumatol Arthrosc.* 2016;24 (5):1547–1554. <https://doi.org/10.1007/s00167-016-3998-0>.
- [16] Hulet C, Souquet D, Alexandre P, Locker B, Beguin J, Vielpeau C. Arthroscopic treatment of 105 lateral meniscal cysts with 5-year average follow-up. *Arthroscopy.* 2004 Oct;20(8):831-6. <https://doi.org/10.1016/j.arthro.2004.06.014>.
- [17] Kumar NS, Jakoi AM, Swanson CE, Tom JA. Is formal decompression necessary for parameniscal cysts associated with meniscal tears? *Knee.* 2014;21(2):501–503. <https://doi.org/10.1016/j.knee.2013.11.015>.
- [18] Haratian A, Bolia IK, Hasan LK, Fathi A, Solaru S, Homere A, Petrigliano FA, Weber AE. Arthroscopic Management of Meniscal Cysts: A Systematic Review. *Orthop Res Rev.* 2021 Sep 17;13:123-139. <https://doi.org/10.2147/ORR.S321893>.

섹션 26.

PHARMACY AND PHARMACOTHERAPY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.87

ГІПОВІТАМІНОЗ В₁₂: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ТА ТЕРАПІЇ

ORCID ID: 0000-0002-8796-8457

Токменко Інна Ігорівна

канд. хім. наук, доцент, доцент кафедри фармації

Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика

УКРАЇНА

Не зважаючи на те, що перші відомості про наслідки дефіциту вітаміну В₁₂ в організмі людини описані більше століття назад дана тема все одно не втрачає своєї актуальності і на сьогоднішній час. Навіть можна сказати, що навпаки, враховуючи зміну тенденції раціону харчування сучасної людини в бік продуктів рослинного походження. З кожним роком стає все більше людей, які з міркувань етики чи здоров'я обирають вегетаріанство чи веганство. За даними комісії EAT-Lancet [1] до 2050 року на 50 % скоротиться споживання харчових продуктів тваринного походження. А оскільки вітамін В₁₂ не виробляється рослинами, то дана категорія людей потрапляє в зону ризику, за рахунок можливості утворення дефіциту В₁₂.

Симптоматика дефіциту вітаміну В₁₂ може бути різноманітною. Довгий час вважалось, що недостатність даного вітаміну в організмі людини може призвести лише до звичайної мегалобластичної анемії (хвороба Аддісона-Бірмера), оскільки цей вітамін приймає участь в еритропоезі. Але подальші дослідження показали, що все набагато складніше. Було клінічно доведено вплив дефіциту В₁₂ на роботу ШКТ (втрата смаку, схуднення, нудота), на нервову систему (симптоми прогресуючої сенсорної нейропатії, симптоми пошкодження бічних і задніх стовпів спинного мозку, вегетативні та психічні симптоми), навіть шкірні ураження (передчасне посивіння волосся та незначна жовтяниця шкіри).

На жаль на сьогоднішній час ще існує проблематика діагностування дефіциту вітаміну В₁₂, оскільки наявність нормальних кількісних показників В₁₂ в сироватці крові не виключають симптоматичний дефіцит В₁₂ в організмі в цілому. У клінічній практиці, багато випадків дефіциту вітаміну В₁₂ у пацієнтів залишаються поза увагою лікарів, а інколи навіть ставиться неправильний діагноз через хибні уявлення про методи та принципи діагностування.

Більшість лікарів для діагностування дефіциту В₁₂ проводять кількісне визначення додаткових біомаркерів: метилмалонової кислоти (ММА) та гомоцистеїну, особливо для пацієнтів, які мають пограничні значення (200 - 250 пг/л) вмісту В₁₂ в сироватці крові. Відповідь на запитання чому саме ці біомаркери криється в біохімічній ролі даного вітаміну для нашого організму.

Існує дві коферментні форми вітаміну, які синтезуються в організмі. Це метилкобаламін, який міститься в цитоплазмі та 5-дезоксиаденозилкобаламін.

Відповідно вони приймають участь в якості складових ферментів в двох основних реакціях:

✓ метилмалоніл-КоА-мутаза, яка каталізує ізомеризацію метилмалоніл-КоА на сукциніл-КоА. І дефіцит вітаміну В₁₂, а саме його коферментної форми 5-дезоксаденозилкобаламіну призводить до підвищення вмісту метилмалоніл-КоА в організмі, а з часом і ММА.

✓ гомоцистеїнметилтрансфераза, або її інша назва метіонінсинтаза, каталізує процес регенерації метіоніну з гомоцистеїну. Тому при недостатності вітаміну В₁₂, а відповідно і метилкобаламіну в організмі людини виникає накопичення гомоцистеїну.

В своїй науковій роботі Bruce Wolfenbuetel на ін. [2] описали клінічні випадки коли рівень вітаміну В₁₂ виявився в нормі, а показники ММА були зависокими. Дане явище спостерігалось у пацієнтів похилого віку (старше 70 років), та у пацієнтів з серйозними порушеннями функції нирок.

Також даною науковою групою опубліковані результати досліджень, що засвідчують явище підвищення рівня гомоцистеїну у пацієнтів, які мають дефіцит фолієвої кислоти, вітаміну В₆, а також порушення функції нирок, гіпотиреозу та вживання деяких лікарських засобів.

Описані ними епідеміологічні дослідження засвідчують, що серед пацієнтів в яких виявили завищенні покази ММА (> 300 нмоль/л) та гомоцистеїну (> 10 нмоль/л) лише 73% мали дефіцит вітаміну В₁₂. Крім того ними були наведені приклади клінічних досліджень, які засвідчували випадки коли для пацієнтів, які мали дуже низький рівень вітаміну В₁₂ в аналізах сироватки крові покази ММА були в нормі. Отже показники в сироватці крові загального В₁₂, ММА та гомоцистеїну є ненадійними прогностичними показниками дефіциту вітаміну В₁₂ в організмі людини.

Останніми роками клінічні дослідження [3] підтверджують, що найкращу діагностичну точність для визначення дефіциту В₁₂, має кількісне визначення холотранскобаламіну в сироватці крові. Холотранскобаламін – це біологічна активна форма вітаміну В₁₂ в плазмі. Однак застосування даного методу, має свої недоліки, а саме, те що контрольні значення холотранскобаламіну в сироватці крові сильно залежать від методу аналізу, що використовується, а також мають невеликий діапазон визначуваності.

Отже як показують проведені дослідження, на сьогоднішній час не має ідеального та надійного методу ідентифікації дефіциту вітаміну В₁₂ в організмі, всі наведені методи мають свої переваги та недоліки.

Пацієнти з діагностованим дефіцитом вітаміну В₁₂ можуть отримувати лікування в двох формах: у вигляді пероральної форми вітаміну, а також перентерально (в основному внутрішньом'язево). Метод лікування встановлюється лікарем і залежить від багатьох факторів, таких як причини дефіциту, гострота розвитку захворювання, тяжкість клінічних проявів, тощо.

Станом на 28 жовтня 2023 року в Україні відповідно Державного реєстру лікарських засобів [4] зареєстровано 59 лікарських засобів в складі яких міститься вітамін В₁₂ (ціанокобаламін).

З них 20 лікарських засобів у вигляді розчину для ін'єкцій, такі як: «Ціанокобаламін (Вітамін В₁₂)» (ПАТ «Галичфарма», Україна та Приватне акціонерне товариство "Лекхім - Харків", Україна); «Ціанокобаламін-Дарниця», 0,5 мг/л та 0,2 мг/л (ПрАТ "Фармацевтична фірма "Дарниця", Україна); «Кокарніт» (Е.І.П.І.Ко., Єгипет); «Вітацертин» (Приватне акціонерне товариство "Лекхім - Харків", Україна); «Невралон» (Мефар Ілач Сан. А.Ш., Туреччина);

«Тамбро» (К.Т. Ромфарм Компані С.Р.Л., Румунія); «Вітаксон ®» (АТ "Фармак", Україна); «Нейракорд» (Приватне акціонерне товариство "Лекхім-Харків", Україна); «Мільгама» (Солюфарм Фармацойтіше Ерцойгніссе ГмбХ, Німеччина) та інші.

Також у вигляді порошку 7 лікарських засобів. Серед них: «Ціанокобаламін (Вітамін В₁₂)» (Хебей Хуаронг Фармасьютікал Ко., Лтд., Китай; Юйсін Біотекнолоджи (Груп) КО., ЛТД., Китай; Норт Чайна Фармасьютікал Віктор Ко., ЛТД., Китай; Нінся Кінгвіт Фармас'ютікл Ко., Лтд, Китай; Хебей Хуаронг Фармасьютікал Ко., Лтд., Китай); «Антитоксична фракція екстракту печінки» (Сичуань Деебіо Фармасьютікал Ко., Лтд., Китай) та інші.

Зареєстровано 16 лікарських засобів в таблетованій формі: «В₁₂ Анкерман» (Артезан Фарма ГмбХ і Ко. КГ, Німеччина); «Неовітам» (АТ "Київський вітамінний заваод", Україна); «Нейромультивіт» (Г.Л. Фарма ГмбХ, Австрія); «Неуробекс-Тева» (Балканфарма-Дупниця АТ, Болгарія) та інші.

Всі інші 16 лікарських засобів у вигляді розчину орального, драже, таблеток жувальних, капсул та сиропу.

Висновки. Діагностування дефіциту вітаміну В₁₂ є важливою проблемою в сучасному суспільстві враховую тенденцію до введення в харчування більше рослинних продуктів і зменшення кількості харчових продуктів тваринного походження. В роботі описані методи діагностики дефіциту даного вітаміну, та охарактеризовано основну проблематику цього питання. Показано різноманіття зареєстрованих лікарських засобів в Україні, які використовуються при терапії дефіциту вітаміну В₁₂.

Список використаних джерел:

- [1] Obeid R., Heil S.G. et al. (2019) Vitamin B₁₂ intake from animal foods, biomarkers, and health aspects. *Frontiers in nutrition*. (6), 1-18. DOI: 10.3389/fnut.2019.00093
- [2] Wolffenbittel B. H. R. et al. (2019) The many faces of cobalamin (Vitamin B₁₂) deficiency. *Mayo Clinic Proceedings: Innovations, Quality & Outcomes*, (3), 200–214. URL: <https://doi.org/10.1016/j.mayocpiqo.2019.03.002>.
- [3] Nexo E, Hoffmann-Lücke E. (2011) Holotranscobalamin, a marker of vitamin B-12 status: analytical aspects and clinical utility. *Am J Clin Nutr*. 94(1), 359S-365S. URL: <https://doi.org/10.3945/ajcn.111.013458>
- [4] Державний реєстр лікарських засобів: веб сайт. URL: <http://www.driz.com.ua>.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.88

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОРАД ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИКОРИСТАННІ АДАПАЛЕНУ

ORCID ID: 0000-0001-7676-0223

Нароха Віолетта Петрівна

кандидат фармацевтичних наук,
доцент кафедри хімії ліків та лікарської токсикології
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Щеулова Юлія Миколаївна

студентка фармацевтичного факультету
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

УКРАЇНА

Вступ. Незважаючи на те, що технологія штучного інтелекту почала свій розвиток ще у 60ті роки минулого сторіччя [1] та є досить відомою серед фахівців з комп'ютерних технологій, сучасна можливість її використання привертає все більшу увагу серед медичних та фармацевтичних працівників [2]. Адапален є представником третього покоління топічних ретиноїдів та засобом місцевого лікування акне [3, 4]

Метою дослідження було оцінити, наскільки ефективною та корисною може бути технологія великої мовної моделі у реалізації підходу відповідального самолікування при використанні адапалену.

Матеріали та методи. В експерименті використано програму штучного інтелекту ChatGPT-3.5 від OpenAI. В мережі інтернет було відібрано 15 поширених запитань та порад споживачів щодо адапалену та його аналогів. Отримані від програми штучного інтелекту відповіді аналізували на правильність, точність та повноту. Оскільки відповіді ChatGPT є загальнодоступними, біоетичної експертизи дослідження не проводили.

Результати та їх обговорення. ChatGPT продемонстрував високий рівень правильності у відповідях на теоретичні запитання, однак середній рівень точності та повноти. Ми не отримали жодної відповіді, оцінену б я абсолютно правильною, точною та повною, або абсолютно неправильною. Також було отримано відповіді в цілому правильні, але із застарілими даними. Досліджувана мовна модель виявила здатність давати комплексні відповіді, засновані на базових теоретичних знаннях, проте можливість розв'язувати задачі індивідуального характеру була посередньою. Відмітили високу відтворюваність відповідей, тобто здатність відповідати однаково на питання зі схожим змістом. Загалом, більш ніж у 80% своїх відповідей ChatGPT рекомендував консультуватись з лікарем перед початком лікування для отримання індивідуальної професійної поради.

Висновки. ChatGPT-3.5 може бути використаний як допоміжний інформаційний ресурс для пацієнтів без базової медичної/фармацевтичної освіти при використанні засобів з адапаленом. В той же час, точність, актуальність та повнота його порад є недостатньою для фахівців з профільною медичною/фармацевтичною освітою. Доцільним є подальше обговорення результатів дослідження з лікарями-дерматологами з метою вдосконалення підходів фармацевтичної опіки та створення інструкцій для пацієнтів з

ефективного користування штучним інтелектом при лікуванні топічними ретиноїдами.

Список використаних джерел:

- [1] McCarthy, J. (1959) Programs with common sense. *In Proceedings of the Teddington Conference on the Mechanization of Thought Processes*, 756-91. London: Her Majesty's Stationery Office. <https://www-formal.stanford.edu/jmc/mcc59.pdf>
- [2] Мінцер, О. П., Романов, В. О., Галелюка, І. Б., Вороненко, О. В. (2020) Технології штучного інтелекту в медичній практиці. *Медична інформатика та інженерія*, (2), 17-27. <https://doi.org/10.11603/mie.1996-1960.2020.2.11171>
- [3] *Протокол фармацевта при відпуску лікарських засобів без рецепта «Профілактика та симптоматичне лікування вузрів»* від 2021 року. Державний експертний центр МОЗ України. Режим доступу: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2022_7_pf.pdf
- [4] *Настанова 00285. Акне* від 30 жовтня 2017. Міністерство охорони здоров'я України. Режим доступу: <https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3169>

섹션 27. HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.89

PLAYBACK THEATER AS THE PRACTICE OF COMMUNITY-BASED SOCIAL HEALING

Rostyslav Fanahei

MA in Cultural Studies, PhD student in Cultural Studies
researcher in the project “Contact2U”, NGO “Power of the Future”

UKRAINE

Abstract. *Community-based social healing as a holistic approach involves healing of traumatized individual experiences through constant support of the communal environment, as well as the formation of harmonious interpersonal interaction through understanding and acceptance of the experiences of others. Playback Theater, with its ability to create a liminal space that mixes the individual and the collective dimensions in the specific experience of fused reality and imaginarity, is one the ways to achieve this goal. We are not talking about the exclusiveness of this method, but rather about concretizing a quite abstract adjustment of community-based social healing through an approach that is already developed at the practical and conceptual levels.*

War, in all its destructive pervasiveness, is a collective trauma in need of healing. This means the need for the healing not just of a multitude of individual traumas, but also for healing the togetherness of a community. After all, it is the main means and goal of overcoming trauma, even if we consider the latter purely in an individual dimension. On the one hand, the collective nature of trauma can look like an abstraction, even a pejorative one— a generalization of a multiplicity of personal and often painfully unrelated stories with common causes or similar features. But this is precisely the basis of this trauma. It is a violation of togetherness: the usual way of everyday collective existence and the basic mutual understanding and self-identity due to it. At the individual level, the violation of the very way of existence is different — loss of loved ones, forced resettlement, mobilization, etc. In response to this, the holistic adjustment of community-based social healing involves the construction of a new community, or the maintenance and reconstruction of an old one.

In both cases, the main problem is the inability to grasp the experience and inner state of the other person, and therefore understand and accept it fully. This problem — the impenetrability, and in particular the unpredictability, of the other — is fundamental to human interaction. The answer to it, although always insufficient, is cultural development in general: the formation and historical complication of communicative practices and tools, norms and values, socio-political institutions, etc. In such conditions as the war, in addition to the existential threat, this fundamental problem is also radicalized. After all, the difference in experiences increases, in their totality they are even worse exposed by the usual means of expression, and the misunderstanding becomes even more conflictual and traumatic.

The purpose of the article is to analyze the Playback Theater as a practical application of community-based social healing and to concretize the latter through it.

The idea of Playback Theater (PbT) — “paradoxically simple and complex, common and unique, ancient and yet totally contemporary form of performance” [4] — emerged from Jonathan Fox’s research into experimental post-modern theatrical forms, pre-modern oral communicative practices and the therapeutic method of psychodrama. However, the basic principles and structure of this performative practice, which were formed by “The original Playback Theater Company” (created by Fox and J. Salas in 1975), go beyond these inspiring areas as something much simpler and more complex at the same time.

The event of PbT is a time-limited repetition of a clear pattern: the conductor offers to tell a personal story, each person in the audience has the opportunity to become a storyteller, after this the conductor clarifies the details of the story and a team of actors and musician improvisationally play the told story back to the teller and audience. “As such, Playback Theater can be conceived as a series of storytelling performances interspersed with a series of dramatic enactments, within a ritual framework” [2]. However, the apparent simplicity of this basic structure carries many different dimensions, which are synthesized in a special way of interpersonal interaction, which is one of the most vivid examples of community-based social healing.

According to J. Fox, the key feature of PbT is that it is simultaneously intimate and communal. Theatrical-ritual “form” of performance combines individual “content” and common “context”. In other words, it can be expressed thanks to the dimensions of the PbT event, drawn by H. Dauber [1]. Individual experience has the opportunity to enter the objective dimension, to manifest itself in the oral performance of the narrator himself and its in-embodiment by the playback performers. On the other hand, the objective dimension of everyday life — social roles, rules and norms — is deconstructed in the ritual interaction that forms and structures the “collective-subjective” dimension of mutual transformation — liminal space. The concept of liminality arose initially to denote the central phase of the rite of passage, in which the previous condition of the person or the community is already gone but the new one is not constructed yet. Nowadays this term doesn’t have only ritual connotations and is applied in general to the saturated and opaque inbetweenness of individual or social disintegration and reintegration.

The playback performers, like a priest in a premodern ritual, lead an audience of narrators-listeners through such liminal space and returns them renewed, defined by a shared narrative, healed by common lived experience. In this case, a clear and constantly repeating structure of the event is important — “readily understood by new audience members and providing continuity to those who have come before” [5]. Moreover, it is a security framework that simultaneously separates the PbT event from everyday life and normalizes the transformative process at the level of minimal predictability.

One of the basic dimensions of the liminal space of PbT is going beyond the usual social hierarchies — similar to the ritualism of medieval carnivals, in which differences were overcome and accepted roles were rejected in temporary equal access to full self-expression. In contrast to the carnivalesque ecstatic explosion, PbT appeals to equal access to the realization of another basic human need — to tell one’s story publicly and to be heard, recognized, and accepted. This opportunity is extremely important because telling one’s story is performing and constructing oneself — a process in which the audience is not a passive witness, but an active accomplice. “The stories told in PBT are both the product and the “end” of an experience, but also the “beginning” of a journey towards understanding”[7].

However, the storyteller's experience is ambivalent: the flip side of discovering one's own agency, asserting oneself from an unusual active position is always "taking a risk", an experience of vulnerability. Therefore, the playback performers need to form and ritually maintain a special safe space, in which an empathetic relationship is formed in contrast to condemnation and prejudice.

An interesting aspect in this matter is the specific inclusion of the main theatrical attribute — the stage — in the PbT event. The border between the stage and the audience in the classical theater form is the border between the active and passive position, the significant and the insignificant. In PbT, this border becomes permeable: there is a constant change of positions, however, the specific staging of the story, the formation of an aesthetic (sensitive in a broad sense) distance retains its classic function of enhancing the significance of the story and the narrator who defines himself through it.

Another dimension of liminality — the state between, in the middle, everywhere and nowhere — is the spectacle of PbT, quite unusual for classical theatrical forms, but very close to ritual. Participants are in "completely and simultaneously to two different and autonomous worlds: the image of reality and the reality of the image" [A. Boal in 1]. Real personal experience goes beyond oneself, expands in playing back, acquires implicit meanings and commonly understood forms, is revealed in an image that is distanced from the usual perception of reality. However, the story was told/heard first - it supports the reality of the image, and emphasizes the relationship to the life of another. Moreover, the PbT event is an expression of multiple stories. Listeners-spectators have already been or can potentially become narrators, who put their undoubtedly real experience in the center of image-producing, and expose their existence to others directly by voice and through the playback medium. To undermine the reality of another's experience is to deny the significance of one's own.

This dimension is decisive for understanding PbT as a practice of community-based social healing. Briefly, it can be defined as "ability to imagine experiences of the 'other'... and reality of our interdependence" [6]. The central role here is played by the ability of the actors to grasp different levels of the story told — the emotional, interpersonal, social, and universal level of archetypes — and combine them in a performative act. "Performers of a teller's story disengage the story from its lived-experience, find its center, dismantle its pre-reflective underpinnings, re-project it in mythology, metaphor, symbol, and reassemble it for presentation"[4]. It is about the ability to reflect the common in the emotional intensity and concreteness of the personal, and therefore to open it for perception and acceptance by others. On the other hand, to integrate the personal into a common narrative, to give it significance. In other words: to subjectivize the objective and vice versa.

In addition, although the liminality outlined above presupposes the temporary ritual exclusion of participants from the social context or at least an aesthetic distancing from it, the sensitive and resonant role of the playback performer must always take it into account. PbT always remains a social event, inscribed in the context of the here-and-now.

Of course, the enacted story, witnessed by listeners-spectators, does not become experience of reality that will be common with narrator's one. However, this is an opportunity to feel it in the heightened register, not rational perception. Moreover, it becomes a common experience of the imaginary, which is revealed to the narrator in the same played form — everyone becomes equal in front of her in a common imaginary-real space.

Actually, this shared experience should be considered as the healing of the community in the PbT event. After all, a community is not just a group of people united by a compact area of residence, a type of employment or common problems. First of all it is a feeling of togetherness - the common meaning and significance of the

common. In his studies of the transformative function of ritual, V. Turner uses the Latin word *communitas* to denote this simultaneously imaginary and practical interpersonal relationship, which is formed in the liminal space and constitutes everyday life.

For an already existing community, the use of PbT practices is a way to expand the boundaries and dimensions of everyday interaction, as well as to resolve misunderstandings and conflict situations. Actually, according to its founders, PbT is ideally considered as a "theatre of neighbors" — that is formed within the community and has a permanent supporting effect on it. However, in the current conditions, the primary creative ability of PbT is more important: thanks to external but sensitive "intervention" to provide an opportunity for understanding, sympathy, and a special common experience — to stimulate the transformation of a group of people, that have different lived experience, into a supporting community.

A vivid example of the application of PbT practices as a means of community-based social healing in the Ukrainian context is the project "Contact2U", which is conducted by the NGO "Power of the Future" for the integration of internally displaced persons in the Dnipro city. This project applies different activities from lectures to drum circles, but PbT is its core transformative practice and the general model for supporting of the community and its sustain healing impact on the individuals.

Conclusion. Community-based social healing as a holistic approach involves healing of traumatized individual experiences through constant support of the communal environment, as well as the formation of harmonious interpersonal interaction through understanding and acceptance of the experiences of others. PbT, with its ability to create a liminal space that mixes the individual and the collective in the specific experience of fused reality and imaginarity, is one the ways to achieve this goal. We are not talking about the exclusiveness of this method, but rather about concretizing a quite abstract adjustment of community-based social healing through an approach that is already developed at the practical and conceptual levels.

On the one hand, PbT provides an opportunity for expressing, performing and reforming personal history in a shared context, which ensures individual self-identity. On the other hand, the community gets the opportunity to live a special ritual experience of unity and acceptance of differences outside of everyday rules and roles. It gives significance to common existence and weaves personal stories into a shared narrative.

References:

- [1] Dauber, H. (1999b). How Playback Theatre works: A matter for practical research. In J. Fox & H. Dauber (Eds.), *Gathering voices: Essays on Playback Theatre*, (pp.157-171). New Platz, NY: Tusitala Publishing.
- [2] Dennis, R. (2004). *Public performance, personal story: A study of playback theatre* (thesis). Griffith University. School of Vocational, Technology and Arts Education, Queensland.
- [3] Jordaan, O., & Coetzee, M.-H. (2017). Storying Worlds: Using playback theatre to explore the interplay between personal and dominant discourses amongst adolescents. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 22(4), 537–552. <https://doi.org/10.1080/13569783.2017.1359085>
- [4] Park-Fuller, L. M. (2005). *Beyond Role Play: Playback Theatre And Conflict Transformation*. Centre for Playback Theatre. <https://www.playbacktheatre.org/wp-content/uploads/2010/04/LindaPark-Fuller-Beyond-Role-Play-Playback-Theatre-and-Confl.pdf>
- [5] Salas, J. (1983). Culture and community: Playback theatre. *The Drama Review: TDR*, 27(2), 15. <https://doi.org/10.2307/1145490>
- [6] Saud, N. Bdr. (2020). *Playback Theatre An Approach to Community Reconciliation in Nepal*. In *The 5th Annual International Conference on Nepal and the Himalaya*.
- [7] Wright, P. R. (2002). *Playback theatre: An investigation into Applied Theatre and communities of meaning, with specific reference to education and health* (thesis). University of New England.

섹션 28. CULTURE AND ART

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.90

КВІТИ В ОСЕЛІ ЗА СИСТЕМОЮ ФЕН-ШУЙ – ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І ПРАВИЛА

Елеонора Мараховська

кандидат філософських наук, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Світлана Нікуленко

кандидат мистецтвознавства, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

УКРАЇНА

Анотація. Мистецтво «фен-шуй», що поширюється з початку 90-х років минулого століття, останні часи, на тлі екологічних проблем із якими стикнулося людство отримала нових прихильників. Багатовікові постулати досить гнучко перекликаються з раціоналістичними тенденціями дизайну. В системі фен-шуй рослини мають величезне значення. Вони осмислюються як живі об'єкти, які випромінюють і живлять енергію. Квіти в оселі створюють атмосферу свіжості, спокою і, що особливо актуально саме зараз - символізують життя.

Актуальність теми. В просторі сучасної культури актуалізується пошук нових ідей і практик, які підкреслюють її плюралізм, взаємозалежність культурних типів, давнини і сьогодення. Яскравим прикладом таких процесів є система фен-шуй, яка не втрачає значну популярність і потребує наукового осмислення у різних своїх аспектах, у тому числі створення гармонійного простору людського існування.

Мета розвідки. Основною метою даної роботи є виявлення особливостей декорування оселі квітами згідно принципів фен-шуй, адаптованих до сучасних тенденцій в дизайні.

Останні дослідження й публікації з теми. Системі фен-шуй присвячено значна кількість публікацій, переважно орієнтованих на широкі кола читачів. Це можуть бути як книги, наприклад Я. Сегал «Книга фен-шуй» [6], так і численні статті у просторі Інтернет [1-5; 8; 9] і різних періодичних виданнях. Проте тема декорування квітами оселі за принципами даної системи розроблена, на жаль, недостатньо (хоча й існують публікації на цю тему [2; 10]) тому вважаємо за доцільне детальніше розглянути її у межах цієї розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецтво фен-шуй (перекладається з китайської «вітер і вода»), яке з давніх давен мало статус утаємниченого знання (яке базується на уявленнях про єдність Усесвіту), дотичного до осіб, які стояли на вершині влади – китайських імператорів,

на сьогодні набуло значного поширення у просторі західної і вітчизняної культури. «Фен-шуй - це велике і давнє китайське вчення про позитивні та негативні потоки енергії і їх вплив на людину» [5].

Причин збільшення інтересу західного світу до фен-шуй декілька, проте головною, на нашу думку є відчуття сучасною людиною нестачі порядку і гармонії, як у суспільстві загалом, так і в житті окремої особи. Початок популярності фен-шуй в західному світі припадає приблизно на першу половину ХХ століття, на пострадянському просторі ідеї фен-шуй поширюються з початку 90-х років ХХ ст. Така популярність можливо була реакцією на шалений темп життя, у вихорі суспільних і особистих подій якого треба було не втратити відчуття міри і гармонії.

У системі фен-шуй рослини мають величезне значення. Вони осмислюються як живі об'єкти, що випромінюють і живлять енергію Ці, а також самі по собі мають позитивну енергію. Ці «відповідно до давньокитайської науки, це внутрішньо «Я» людини, її душа, аура, енергія. Саме дихання Ці – сила, що надихає його на дії та відповідає за його взаємини з оточуючими. Кожен вчинок людини впливає не тільки на неї та події її життя, а й на інших людей. Енергія Ці є і в навколишній обстановці, і вона впливає на Ці людини, формуючи цю силу, визначаючи її долю. Життєва сила може бути як сприятливою, так і негативною» [9].

Фен-шуй наполягає на тому, щоб оселя завжди була чисто прибраною, не захащеною непотрібними речами, а рослини здоровими, достатньо политими. Рослини символізують життя і розвиток, створюють атмосферу краси і свіжості в оселі, спокою і умиротворення на присадибній ділянці. Квітучі рослини, їхній колір і аромат потрібно узгоджувати зі стихіями, які необхідно стимулювати. Енергія Ці може застоюватися в кутах оселі й невикористаних просторах, тому рослини ідеально підходять для пом'якшення гострих кутів, розсіювання «разючих стріл», особливо для цього рекомендується прикривати рослинами гострі краї книжкових шаф і інших меблів.

Гостролистним рослинам притаманна більша кількість енергії Ян, вони також заставляють енергію Ці пришвидшити свій рух, такі рослини пов'язані зі стихією дерева і можуть ефективно посилювати енергію вогню у південних секторах кімнати.

Оскільки рослини відносяться до стихії дерева, фен-шуй радить не розташовувати їх у південно-західній, центральній і північно-східній частинах оселі, оскільки вони є секторами землі. За фен-шуй саме вітальня і їдальня є найсприятливішими місцями для розміщення рослин, натомість у спальні й на кухні їх має бути невелика кількість.

Так, для їдальні дизайнери радять прикрашати буфет чи сервант ефективним поєднанням квітів з фруктами чи овочами, призначеними для трапези. Кошик із маленькими гарбузиками може знаходитися поруч з букетиком чорнобривців, жовтогарячих тюльпанів і лілій, що в результаті може дати яскраву композицію. Їдальню також можна декорувати ароматними лавандовими деревцями чи кущиками. Таке деревце зробити просто – голівки лаванди треба вставити у шароподібну флористичну губку, а потім їх прикріпити до вигнутих гілок верби. Наостанок деревця «висаджують» у горщик, заповнений флористичною губкою, верх такого горщика треба прикрити мохом. Лавандові деревця чудово виглядають парами, кожне з них стоїть по краям буфета чи серванта. Ефектними в декоруванні їдальні є також південні квіти протей і банксія, які можуть продаватися у нас наприкінці зими. Аранжування

стане по-справжньому дивовижним, коли поєднати ці квіти з гілками верби і помістити у вазу, на якій видимі сліди іржі чи пошкоджень. Свіжозрізані квіти будуть довго зберігати свою свіжість.

Стіл у їдальні також можна прикрасити квітковими композиціями, які треба розташовувати в центрі або по краях. Тут можна виділити розкішні або мінімалістичні рішення: для створення перших використовують великі і розкішні квіти, для мінімалістичного стилю підійде одна квітка, поміщена у прозору скляну вазу. Високі букети заважають спілкуванню гостей, тому центральна композиція столу заввишки повинна бути помірною. Цікавою є й ідея поставити невеличку вазочку з букетиком чи однією квіткою біля кожного столового прибору.

У багатьох оселях кухня усе більше перетворюється на приміщення для сімейного проведення часу – тут не тільки готують їжу, а й відпочивають, спілкуються з рідними й друзями, їдять. Це неформальне місце не тільки має бути затишним, але й красивим. І квіти у такому приміщенні не є зайвими, а, навпаки, виступають неодмінним його атрибутом. Квіти на кухні асоціюються з природою, оскільки традиційно між кухнею і садом чи городом існує тісний зв'язок. Звичайно, не всі квіти наших кухонь є сезонними, проте привносити нотки сезонності на кухню треба неодмінно, оскільки це посилює наш зв'язок з природою, наприклад восени кухню можна прикрасити композицією з соняшників чи чорнобривців, а влітку – яскравих мальв і дзвіночків. Головне, щоб така композиція не була надмірною. Простота і природність – неодмінна характеристика квіткових композицій на кухні, для краси такого приміщення можна обмежитися й тільки однією квіткою з довгим стеблом, яку помістити у прозору вазу, чи навіть маленьким букетиком у бокалі. На кухні недоречно створювати складні квіткові композиції і тому, що це робоча зона оселі, і вона згідно принципів фен-шуй має бути максимально вільною від надлишкових речей.

Сезонні квіти гарно виглядають і в спальні, вони не тільки приносять сюди частинку природи, а й здатні оживити як правило блідуваті, пастельні стіни спальної кімнати. В спальні можна поставити як один великий букет, так і кілька маленьких, головне щоб квітів не було забагато. «Багато рослин в цій кімнаті використовувати не можна, вони насичують її енергією Янь, від чого можуть постраждати відносини подружжя» [2]. Доречно будуть виглядати в спальні невеликі вазочки з пролісками чи фіалками на певній відстані від ліжка чи на туалетному столику, особливо у поєднанні з вінтажним флаконом чи пудреницею. Для квітового оформлення спальні фен-шуй рекомендує, також як і до інших приміщень, дотримуватися принципів простоти і природності.

Фен-шуй застерігає розташовувати кактуси й інші колючі рослини в безпосередній близькості до людей, а також у південно-західному секторі, оскільки цей сектор відповідає за взаємини членів сім'ї. Проте, інколи прихильники фен-шуй стверджують, що такі рослини можна тримати на підвіконні, начебто це може відігнати крадіїв. Загалом дана система позитивно ставиться до квітів у вазах і квітучих кімнатних рослин на підвіконні, оскільки вони «здатні фільтрувати негативну енергію, що надходить ззовні і насичувати будинок позитивом» [2].

Багато дискусій точиться сьогодні про доречність використання штучних квітів в оселі. Традиційно фен-шуй наполягає на необхідності декорувати житло тільки живими квітами, оскільки саме вони стимулюють енергію Ці. «Але за квітами потрібен постійний догляд і не у всіх є можливість утримувати живі

рослини в силу обставин (наприклад, часті робочі відрядження)» [10]. Тому як виняток приміщення можна прикрашати й штучними квітами, оскільки навіть зображення квітки має позитивний сенс. Фен-шуй радить доглядати за штучними квітами практично так, як і за живими, провітрювати приміщення, стирати з них пил, правильно підбирати букети і композиції.

Висновок. Декорування квітами оселі є важливим, оскільки є складовою пошуків гармонії співіснування людини з тим простором, що її оточує, а популярність фен-шуй свідчить, що ця система не лише не втратила актуальності, а й, за останні десятиліття, за рахунок адаптації до місцевих звичаїв набула нових прихильників. Фен-шуй у своєму прагненні до гармонізації взаємин людини з природою досить добре узгоджується з екологічними трендами.

Список використаних джерел:

- [1] Баран О. Популярні рослини за ФЕН-ШУЙ. URL: <https://flore.com.ua/ua/publications/populyarnie-gasteniya-po-fenshuy/> (дата звернення: 30.09.2023).
- [2] Домашній фен-шуй: як за допомогою квітів створити гармонію вдома. URL: <https://pelustka.com.ua/florystychni-porady/domashnij-fen-shuj-yak-za-dopomogoyu-kvitiv-stvoryty-garmoniyu-vdoma.html> (дата звернення: 28.09.2023).
- [3] Кольори і фен-шуй. URL: <https://www.helios-deco.com.ua/tips-and-tricks/kolori-fen-shuy/> (дата звернення: 30.09.2023).
- [4] Меленевська О. Фен-шуй по-слов'янському. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/fen-shuy_po-slovyanskomu.html (дата звернення: 04.10.2023).
- [5] Пулатова К. Фен-шуй, що це таке, основні принципи. URL: <https://www.unian.ua/lite/astrology/fen-shuy-ce-shcho-take-fenshuy-yak-pracyuye-fenshuy-fen-shuy-v-budinku-11157824.html> (дата звернення: 30.09.2023).
- [6] Сегал Я. Книга фен-шуй. Харків : Видавництво «Ранок», 2010. 160 с.
- [7] Український фен-шуй. URL: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/ukrainskij-fen-shuj/> (дата звернення: 30.09.2023).
- [8] Фен-шуй вітальні гармонія - енергії. URL: <https://araks.ua/article/fen-shuj-vitalni-garmoniia-energij/> (дата звернення: 30.09.2023).
- [9] Феншуй – наука та мистецтво, що ведуть до благополуччя. URL: <https://liza.ua/uk/lifestyle/self-development/fen-shuy-nauka-i-iskusstvo-vedushhie-k-blagopoluchiyu/> (дата звернення: 04.10.2023).
- [10] Штучні квіти в будинку за правилами фен-шуй. URL: <https://vikna.if.ua/cikavo/90949/view> (дата звернення: 28.09.2023).

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.91

КОМУНІКАЦІЯ ПЕДАГОГА ТА СТУДЕНТА ВИЩОГО НАЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

ORCID ID: 0009-0009-8167-9396

Мельник Христина Петрівна

аспірантка педагогічного факультету

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Бахмат Наталія Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

УКРАЇНА

Постановка проблеми. З активним розвитком цифрових технологій, чимало змін та оновлень прийшло в освітню сферу, зокрема це стосується дистанційного навчання. Інформаційно–комунікаційні технології дали поштовх для вдосконалення навчально–виховної роботи студентів, що актуально на сьогодні.

Метою статті є спроба розкрити особливості комунікації між педагогом і студентами під час дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Комунікація – це організація навчально-виховної діяльності на основі сприйняття, засвоєння, використання й передачі інформації з різних джерел. Саме в «Положення про дистанційне навчання» №1115 від 08.09.2020 року, наведено визначення терміну «дистанційне навчання»: під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [1].

Толочко В. зазначає, що: «середня оцінка світових освітніх систем показує, що дистанційна освіта в середньому є на 50 % дешевшою, ніж традиційні форми освіти. Тому, у поєднанні з традиційними формами навчання, вже сьогодні дистанційне називають «освітою майбутнього» [2].

Говорячи про дистанційну освіту, варто виокремити питання комунікації та виділити ключові особливості під час дистанційного навчання:

Встановлення зв'язку: варто почати курс або семестр з чіткою інформацією про контакти педагога – електронну пошту, платформи для спілкування, розклад консультацій, можливість студентам звертатися для запитань і підтримки.

Зрозуміти потреби студентів: активно вислуховувати запитання та пропозиції студентів і виділити їхні потреби та обмеження. Використання в роботі методів анкетування або обговорення для збору відгуків та оцінки якості дистанційного навчання.

Чіткість та доступність інформації: представлення інформації студентам в структурованому і зрозумілому вигляді, доступність навчальних матеріалів, завдань та ресурсів.

Використання різних каналів спілкування, не тільки електронну пошту, але й інші засоби зв'язку, такі як відеоконференції, чати або форуми. Залучення

соціальних медіа або спеціалізовані платформи для навчання. Існує багато програм і інструментів, які можна використовувати для ефективного спілкування зі студентами під час дистанційного навчання. Ось декілька з них:

- Zoom: відомий інструмент для відеоконференцій і вебінарів. Він має функції чату, можливість екранної спільної роботи і запису зустрічей;
- Microsoft Teams: інтегрована з Office 365, надає можливості відеоконференцій, чату, спільної роботи над документами та завданнями;
- Google Meet – це інструмент для відеоконференцій від Google;
- Slack – це комунікаційний інструмент, який можна використовувати для навчальних груп чи проектів;
- Discord, спочатку був розроблений для геймерів, але став популярним для спілкування в різних групах. Він має голосовий та текстовий чат, а також можливість створювати окремі канали для кожного класу або проектів;
- Telegram – це месенджер, який надає можливості створення груп, каналів та спільної роботи над документами;
- Trello – це інструмент для керування завданнями та проектами, який можна використовувати для спільної роботи над завданнями і плануванням навчальних дій;
- Remind – це спеціалізований інструмент для комунікації в освітньому середовищі, який дозволяє вчителям і студентам спілкуватися без обміну особистою інформацією.

Окреме місце в освітній галузі України займає платформа – Moodle – це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, яке надає викладачам, учням та адміністраторам дуже розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного.

Засновник унікального інтернет ресурсу на Youtube – Академія Хана, Сальман Хан, розповідає: «ресурс показує людям, що навіть автор може місцями замислюватися, чи робити не вірні кроки, і сам себе виправляти. Напевно, це викликає додаткову довіру і розуміння того, що навчання хоч складний, але цікавий процес» [3].

До особливостей комунікації також можна віднести, мотивацію та підтримку студентів їх навчальні досягнення та цілі.

Важливо враховувати різні стилі навчання – призначати завдання та ресурси, які враховують різні способи навчання студентів: аудіальний, візуальний, кінестетичний. Також варто слідкувати за оновленнями технологій та методик дистанційного навчання, адаптувати свій підхід відповідно до змін. Найновішим оновлення у світі технологій став – штучний інтелект (ШІ або AI) – який виконує завдання, як звичайний людський інтелект. Яскравим представником є – ChatGPT від OpenAI.

Висновки. Отже, кожен студент унікальний, тому варто взаємодіяти з ними індивідуально та створювати комунікаційну стратегію, яка відповідає їхнім потребам та стилю навчання, використовуючи всю широту програм та інструментів для ефективної комунікації під час навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел:

- [1] Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
- [2] Толочко В. М. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні. Вилучено з: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php
- [3] Академія Хана – як зробити освіту цікавою та доступною? відео ресурс для навчання. Вилучено з: <https://buki.com.ua/news/akademii-khana-revoliutsiia-v-systemi-osvity-i-n/>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.92

ПРОСТІР ЯК СЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТ В ХОРЕОГРАФІЇ

ORCID ID: 0000-0002-2986-8220

Гриценко Ярослава Володимирівна
асистент кафедри режисури та хореографії
Львівський національний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Мистецтво впливає на світ, а світ на нього. У добу модернізму з розвитком багатьох сфер наук та прагненням митців до нового, змінюються підходи до класичних канонів, їх руйнація та переродження. Хореографічне мистецтво також зазнало впливу. Адже тісна взаємодія різних сфер діяльності відкриває нові можливості для прояву мистецтва та трактування семіотичних аспектів існування простору як частини дійства.

Для танцю важливий простір, де він виконується. У даній роботі увага направлена на семіотику простору. Основна ціль висвітлити трансформацію сприйняття просторових форм композиції у сучасному танці, який розвивається у теперішній час. Протесні бажання, прагнення художньої новизни, пошуку, що часто-густо супроводжуються матеріально-економічною скрутою театральних колективів, штовхають митців до втілення сценічних постановок в експериментальному, альтернативному щодо традицій, не спроектованому для показу, постановок в просторі [2].

У сучасному танці простір звільняється від класичних канонів, а естетичність акцентується у буденній дійсності, надаючи особливого значення навантаженню твору та використовуючи простір з максимальною виразністю. У середині ХХ століття танцівники намагалися створювати ілюзії руху, для глядачів на їх власних образах та рішеннях. Акцент зміщувався від величнього апофеозного до «...питання відкритого дослідження руху, спостереження за його розвитком, впливом на глядача. Використовували оптичні ілюзії, світлові ефекти, додатковий реквізит» [1].

Сприйняття просторових форм і композицій та їх використання впливає на простір навколо нас, а простір впливає на нас. З точки зору феноменологічної філософії, людина не стоїть проти простору, а є також тим самим простором. Форма, жест, рух, ракурс залишаються актуальним. Основною відмінністю у сучасному танці є саме зміна підходу до процесу роботи з цим. Простір може сприйматися як сукупність точок, між якими існує зв'язок. Даний зв'язок певно акцентованих об'єктів породжує семантику простору як частину сприйняття мистецького твору. У мистецтві складається художній простір. Стає одним з символів для трактування як складного знаку. Геометрія на площині, прямі, коло та ін. створює стереометрію простору [2]. Це наповнення простору, складання кількох площин руху тіла на площини переміщення танцівника у просторі. Створює цілісну картину твору. Оскільки простір лінійний, а танцівник перетинає ці лінії, відповідно він взаємодіє з площиною створюючи розвиток та цілісний процес. Танець існує у реальному просторі, але його сутність формується за допомогою уяви постановника, танцівника і глядача. Уява цих учасників творить повну картину сприйняття та передачі простору як невід'ємної частини композиції. Класична сцена має розмежування між виконавцями та глядачами, що в теперішній час стирається «четверта стіна». Д. Хамфрі розмежувала лінії сцени та поділила площу на умовні спектри, які по-різному сприймаються

глядачем. Всі лінії та діагоналі перетинаються в центрі, відповідно енергетично – це сама найсильніша точка у вираженні, відкрита. Логічний розвиток подій виражається через наступні діагоналі: починаючи з лівого верхнього кута та закінчуючи в нижньому правому. Зміщення від нижньої лівої точки до правого верхнього кута ілюструє розвиток історії, завершений фіналом та віддаленням від глядача. Тілесне знання з його потенціалом створює композиції за допомогою кінестетичних процесів [3]. Такий прийом залишається актуальним і до тепер.

Висновки. У XXI столітті традиційні та експериментальні форми простору перетинаються та інтегруються у роботі. Форми сценічної площадки залишаються переважно традиційними, але підходи та інтерпретації змінюються відповідно до сучасних тенденцій. Це призводить до нашарування сутності танцю, коли традиційні семіотичні коди поєднуються з новоствореними, що розширює можливості трактування сенсових навантажень за допомогою накопиченого досвіду. Хореографічне мистецтво перетворює простір реальності на художній простір та наділяє семіотичними значеннями відповідно до заданої теми.

Список використаних джерел:

- [1] Goldberg RoseLee. Performance: live art, 1909 to the present. Includes index. 1. Performing arts. 2. Group work in art. 1979. Вилучено з: https://monoskop.org/images/a/a2/Goldberg_RoseLee_Performance_Live_Art_1909_to_the_Present.pdf
- [2] Юдова-Романова К. (2021) Експериментальний сценічний простір: проблеми класифікації. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*, 4 (1), 39–54. <https://doi.org/10.31866/2616-759X.4.1.2021.234236>
- [3] Doris Humphrey, Barbara Pollack Edition: View all formats and editions. Princeton Book Co., New Jersey, 1987.

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.93

РОЗВИТОК ЕКРАННОЇ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

ORCID ID: 0000-0001-9755-8067

Трегуб Ангеліна Михайлівна
канд. наук із соц.ком., доцент,
доцент кафедри дизайну
Хортицька національна академія

УКРАЇНА

На сьогодні в контексті глобальних інформаційних трансформацій спостерігаються і тенденційні зміни в сучасному мистецтві, зокрема екранному – до вже традиційних телебачення та кінематографу, додалися новітні онлайніві та мультимедійні форми. Розвиток мережевих комунікацій та цифрових технологій сприяє не лише зростанню інтересу аудиторії до документалістики, а й збагаченню її мови новими засобами виразності і розширенню палітри режисерських прийомів, обумовлених рушійними інноваціями в зйомці, монтажі та сценографії. Саме технологічне покращення та спрощення процесу документальної та інформаційно-хронікальної зйомки стало одним із основних чинників активного впровадження документалістики в екранний мистецький простір. Також з цифровими відеоредакторами значно полегшився і збагатився ефектами, анімацією, графікою та іншими візуальними елементами монтажно-тонувальний етап. А розвиток технологій віртуальної та доповненої реальності відкрив нові можливості для створення іммерсивних документальних експериментів, завдяки чому глядачі інтегруються у світ представленої історії з більшою повнотою емоційної рецепції. Так, на думку О. Мусієнко «Подальший хід технічного прогресу продовжує вносити корективи в естетичні характеристики екранних мистецтв» [2].

Загалом у сучасному мережевому просторі відбувається як взаємодія з аудиторією, так і просування та розповсюдження аудіовізуальних творів. За посередництва відеохостингів, стрімінгових сервісів та соціальних мереж реалізуються інтерактивні та мультимедійні документальні проекти, в яких глядач може взаємодіяти з контентом, обирати напрям розповіді або отримувати додаткові роз'яснення із актуальних для нього питань чи проблем.

В Україні наразі документалістика набуває особливої актуальності, адже виступає потужним інструментом висвітлення реальних обставин і подій війни, тому зростає і відповідальність режисера щодо підбору прийомів і засобів відтворення об'єктивної дійсності (гуманітарні кризи, воєнні злочини, військові дії), задля уникнення її спотворення чи викривлення. Як зазначають С. Горевалов та Г. Десятник, «Техногенність кіно і телебачення обумовлює і величезні можливості драматургічної побудови екранних творів, пов'язані з комбінованими та комп'ютерними методами утворення віртуальної екранної дійсності... Крім того, саме технічні можливості кіно і телебачення значною мірою визначають специфічні тільки для них засоби збирання, обробки й поширення документальної та художньої інформації» [1, с. 16]. Водночас синтетичний аудіовізуальний характер екранних мистецтв чинить дуальний, а відповідно посилений вплив на сприйняття глядача, тому телебачення, кінематограф та інший контент, в основу яких покладено документальні форми,

можуть перетворюватись на ефективний інструмент пропаганди та поширення деструктивних патернів поведінки та ідеологій. І саме від режисерських рішень залежить об'єктивність і реалістичність відображення сюжетної дії.

Список використаних джерел:

- [1] Горевалов С.І., Десятник Г.О. Вступ до спеціальності кіно-, телемистецтво : навчальний посібник. К. : КНУ, 2014. 132 с.
- [2] Екранні мистецтва / О. С. Мусієнко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18811>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.94

РОЛЬ КОЛЬОРУ В ДИЗАЙНІ ЕЛЕКТРОННОЇ КНИГИ ДЛЯ ДІТЕЙ

ORCID ID: 0000-0003-1886-1477

Вежбовська Ліліана Романівна

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри графічного дизайну

Київський національний університет культури і мистецтв

Фролова Алла Степанівна

студентка магістратури 022 (дизайн)

Київський національний університет культури і мистецтв

УКРАЇНА

Ілюстрування дитячої електронної книги – складний процес, який потребує ретельного підходу та врахування багатьох факторів. Важливо створювати якісний контент, який стимулюватиме інтерес та розвиток дитини, а також враховуватиме її вікові психологічні особливості. Одним із важливих факторів, який може впливати на дитяче сприйняття, є колір. Його називають художньо-образним, естетичним і комунікативним засобом впливу [1]. Досліджуючи застосування кольору в ілюструванні сучасної дитячої книги, автори Н. Шулська й А. Манюхіна зазначають, що кольорові зображення у виданні повинні бути насичені, інтенсивні та зберігати всі відтінки; а перевагу радять надавати природнім кольорам [1]. Натомість Ю. Федіна наполягає на важливій ролі яскравого колориту електронної книги, який разом з емоційною жвавістю, веселістю і динамічністю образів може більше приваблювати дитину [2].

У даному дослідженні ми спробуємо відстежити особливості застосування кольору на прикладі трьох зарубіжних електронних бестселлерів. Першою розглянемо електронну книгу «Another Monster at the End of This Book» («Чудовисько в кінці цієї книги») [3], створену за мотивами твору Джона Стоуна, написаного ще у 1971 р. Головними персонажами книги є Грокет та його друг Монстр. Грокет зображений близьким до індиго синім з фактурою хутра, візуально надаючи йому миловидності і безвинності. Найчастіше синій колір асоціюється із спокоєм і комфортом, але в даному випадку він також підкреслює страх і тривожність. На відміну від Грокета, Монстр представлений у яскравих червоних тонах і це забарвлення надає йому веселого та оптимістичного вигляду. Червоний колір часто асоціюється з енергією та радістю, і це повністю відповідає характеру Монстра. Цей контраст у кольорах посилює протилежні характери персонажів та створює цікаву візуальну взаємодію. Синій колір вигідно сусідить з яскравим червоним, що робить образи більш виразними і допомагає читачам краще зрозуміти їхні характери й настрої. Загалом, яскраві ілюстрації відповідають настрою книги і добре поєднуються з її текстом.

В електронній інтерактивній книзі «The Very Hungry Caterpillar» / («Дуже голодна гусениця») [4], створеній Еріком Карлом, книга своєрідно розповідає архетипову історію: гусені, яка перетворюється у метелика. На цьому шляху гусень має з'їсти багато фруктів і солодоців, водночас, вивчаючи їхні назви. Кожна сторінка електронної книги привертає увагу за допомогою різних текстур, кольорів та зображень, підкреслюючи поступову метаморфозу персонажа. Синій та фіолетовий кольори використовуються для нічних сторінок, коли гусень

спить у своїй «лялечці»: вони створюють атмосферу спокою та сну. Часом художнику вдається яскраво відтворити соковитість зелених пагонів, чи помаранчевий колір сонця поширити на яблука і полуниці. Слід зазначити, що художник зумисне відмовляється від світлотіні, натомість формуючи об'ємність плодів за допомогою контрастних фактур і нюансового поєднання кольорів. Кульмінацією книги стає різнобарвний метелик. Зміна кольорів, застосована ілюстратором, надає книзі динамічності й візуальної різноманітності, що налаштовує читачів на певні емоції та асоціації і робить читання ще більш цікавим та зрозумілим для дітей.

Електронна інтерактивна книга «Alice for the iPad» [5] була розроблена спеціально для пристроїв iPad та інших планшетів. Для цієї версії відомої книги Льюїса Керрола обрана палітра кольорів, що враховує фантазійний характер історії. На тлі коричневих відтінків часто зустрічаються яскраві й насичені червоний, синій, помаранчевий та зелений. На окремих сторінках застосовано пастельні відтінки, які надають зображенням м'якості. Але найчастіше в ілюстраціях незвичайні кольори (можна назвати їх навіть «зістареними»), що передають атмосферу магічного світу. Можна зауважити додавання автором золотих та срібних акцентів, що надають зображенням додаткової конотації чаклунства. Окрім того, яскраві кольори у поєднанні з цікавими деталями і текстурами створюють живу атмосферу книги, дозволяють висвітлити дещо згущені кольори і на цьому контрасті – виявити ідеали класичної книги.

Отже, в результаті аналізу популярних електронних дитячих книг доходимо висновку, що колір є важливим чинником впливу на глядача і в електронному форматі має свої особливості. Попри надання переваги яскравим насиченим кольорам, усе ж має бути витримана збалансованість у підходах за рахунок їх поєднання з природними пастельними кольорами. У кожному випадку колір має вирішальне значення у взаємодії з маленькими читачами, а вдало підібрані кольори у поєднанні з «теплыми» фактурами здатні компенсувати негативний вплив гаджета.

Список використаних джерел:

- [1] Шульська, Н. & Манюхіна, А. (2016). Ілюстративна культура сучасної дитячої книги : видавничі норми й читацькі вимоги. *Scripta taenent: молодіжний науковий вісник інституту філології та журналістики*. (3), 152–154.
- [2] Федіна, Ю. (2014). Освітньо-виховний потенціал ілюстрації дитячої книги. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. (35), 119-124.
- [3] KidsAppTv. Another Monster at the End of This Book (Sesame Street) - Best App For Kids. Вилучено із <https://www.youtube.com/watch?v=ZJbKlBnmhXg>
- [4] Buddy Son Storytime. 4 Eric Carle Books. Compilation. Hungry Caterpillar, Busy Spider, Quiet Cricket, Lonely Firefly. Вилучено із <https://www.youtube.com/watch?v=PKliJGvCofs>
- [5] AtomicAntelope. Alice for the iPad. Вилучено із <https://www.youtube.com/watch?v=gew68Qj5kxw&t=42s>

ЯПОНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА

Малюк Ольга Юріївна

канд. філол. наук,

доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

УКРАЇНА

Питання становлення та розвитку бібліотечної системи Японії цікавили багатьох вітчизняних учених, зокрема О. Градець, Н. Конрада, В. Макарова, А. Ягубкіну А. та ін.

Датою створення бібліотечної системи Японії вважається 607 р. н. е., коли в країні була заснована перша бібліотека при одному з храмів неподалік м. На-ра – тодішньої столиці країни. У наступні століття Японія пережила чимало темних періодів. Економічний спад, постійні війни та битви войовничих самураїв не сприяли розвитку бібліотечної справи Країни Вранішнього сонця [1].

Світло книжності яскраво засяло в Японії лише з XVII століття, в епоху сьогунату Токугава. У цей час з'явилися книгозбірні, які давали книжки на якийсь час. Однак перша бібліотека сучасного типу, відкрита для широкої публіки, з'явилася лише 1200 років після формування ранніх бібліотек Країни Вранішнього Сонця — у 1872 р., у ході модернізації ери Мейдзі, коли Японія щосили прагнула повторити досягнення Заходу. Тоді в кожній префектурі Японії було засновано школи, організації вчителів та бібліотеки. У 1892 р. було організовано Японську бібліотечну асоціацію. Уже 1899 р. Імперським парламентом Японії було прийнято „Акт про Бібліотеки”. Перша конференція бібліотек у Японії відбулася 1906 р., а наступного року почав видаватися журнал Японської бібліотечної асоціації [Там само].

Наприкінці 1947 року представники Бібліотеки конгресу США та американської бібліотечної асоціації підготували рекомендації щодо створення парламентської бібліотеки Японії, прототипом для неї була Бібліотека конгресу США. У 1948 році в напівзруйнованому Токіо була відкрита Національна парламентська бібліотека. У 1950 р. було прийнято „Закон про публічні бібліотеки”. Сучасна концепція публічних бібліотек як вільних інститутів, які служать потребам спільноти та фінансуються з бюджету, вперше з'явилася саме в цьому документі. Одними з основних його принципів стали свобода бібліотек від тиску ззовні та твердження важливості професійної кваліфікації бібліотекарів. Окупаційна адміністрація Японії на чолі з генералом Д. Макартуром надавала велике значення організації бібліотечної справи в Японії, вважаючи, що тільки правильно побудована бібліотечна система допоможе Японії вийти з того інтелектуального глухого кута, у якому вона опинилася перед війною [1].

Аж до 1960-х рр.. муніципалітети відновлювали інфраструктуру й створювали нову, до бібліотек руки не доходили. У ті роки більшість фондів японських бібліотек, продовжуючи стару традицію, становили навчальні матеріали. Відповідно читачі, які не потребували підручників та посібників, вкрай рідко відвідували бібліотеки. До другої половини 1960-х років бібліотечна система Японії залишалася статичною [Там само].

Процес поповнення фондів художньою літературою став особливо успішним завдяки іншому фактору розвитку бібліотечної системи Японії — початку безпрецедентного економічного зростання, з яким у нас асоціюється ця країна [Там само].

У наш час різні бібліотеки Японії знаходяться в різних умовах. Великі бібліотеки йдуть в ногу з часом, запозичуючи сучасні досягнення бібліотечної справи. Їх менші побратими знаходяться в менш вигідних умовах і часто занадто бідні, щоб успішно обслуговувати потреби відвідувачів. Деякими публічними бібліотеками керують приватні інститути, але більшість публічних бібліотек Японії знаходиться під керівництвом місцевих муніципалітетів [1].

Зміна ролі, призначення сучасних бібліотек відбивається на взаєминах бібліотеки із суспільством, веде до трансформації методики й технологій організації обслуговування, формування різноманітних типів і видів комунікативної компетентності, уміння постійно вдосконалюватися [2].

Сьогодні, крім традиційних бібліотек, з'являються нові їхні види, популярні не тільки серед населення країни, а й іноземних туристів [3]. До таких бібліотек слід віднести бібліокафе, бібліотеку коміксів манга, готель-бібліотеку, „бібліотеку на колесах” та ін. Кожен із цих форматів використовує свої методи для залучення користувачів та поширення культури. Тому, говорячи про проблеми читання й відвідуваності бібліотек, важливо розуміти, що є безліч шляхів вирішення цих проблем. При цьому зміна всієї бібліотечної системи не обов'язкова, можна почати з невеликих змін і впровадження нововведень, які відповідають потребам сучасного світу [Там само].

Уже кілька десятиліть Японія заслужено користується славою світового лідера високих технологій. Досвід інформатизації японських бібліотек викликає повагу [1]. У наші дні бібліотеки японських префектур часто пов'язані інтернет-мережами з найбільшими академічними і загальнонаціональними бібліотеками. У Японії бібліотека нерідко надає читачеві можливість зарезервувати і замовити книгу за допомогою інтернету, у тому числі й з мобільного телефону. Велика увага приділяється створенню баз даних зарубіжних видань, що формуються шляхом обмінів і дарувань [Там само].

У світі не існує ідеальної бібліотечної системи, але кожна бібліотека прагне до свого ідеалу. Перевага вивчення досвіду зарубіжних бібліотек полягає в тому, що є можливість простежити шляхи й етапи їх розвитку, а також побачити помилки, які можна отримати в ході перетворень [Там само].

Таким чином, ми розглянули бібліотечну систему Японії, яка пройшла довгий шлях становлення, організацію суспільного користування книгами в минулому й сьогодні.

Список використаних джерел:

- [1] Макаров В. Библиотечная система Японии: генезис и современное состояние. *Библиотечное дело*. 2013. № 22 (208). С. 24-27.
- [2] Малюк О.Ю. Трансформації бібліотечного соціального інституту Korszerű műszerek és algoritmusok tapasztalati és elméleti tudományos kutatási: tudományos művek gyűjteménye a nemzetközi tudományos-gyakorlati konferencia anyagaival (Hang 3), (с. 9-12) Szeptember 18, 2020. Budapest, Magyarország: European Scientific Platforme.
- [3] Ягубкина А.С. Библиотеки Японии: от традиции к инновации. *Огарёв-Online*. 2019. № 13 (134). С. 10. Вилучено з <https://cyberleninka.ru/article/n/biblioteki-yaponii-ot-traditsii-k-innovatsii>

섹션 29. GEOGRAPHY AND GEOLOGY

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.96

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Зизень Іван Дмитрович

здобувач вищої освіти географічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-2070-1897

Влах Мирослава Романівна

канд. геогр. наук,
доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія
Львівський національний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Інвестиційна привабливість Закарпатської області зумовлена як її сучасним соціально-економічним станом, так і геоісторичними чинниками. Упродовж тривалого часу Закарпаття було сировинним придатком багатьох імперій. Інвестування в економіку не відбувалося до 60-х років 19 ст. Тодішню господарку краю майже повністю формували первинний сектор (вирубка лісу, вирощування сільськогосподарських культур). Перші вливання капіталу припадають на кінець існування Австро-Угорщини, зокрема на часи масового прокладання залізниць (перша залізниця Дебрецен — Сигіт через територію Закарпаття була прокладена 1872 року). Після входження краю до складу Чехословаччини (1919 – 1938) на базі місцевої сировини стала розвиватися лісохімічна промисловість, а також завдяки наявній дешевій робочій силі передбачалося створення машинобудівних заводів [2]. Індустріалізацію краю перервала Друга світова війна та її окупація угорським режимом.

Після приєднання Закарпаття до УРСР влада взяла курс на індустріалізацію та розширення його прикордонної і військової інфраструктури. Через ідеологічний підхід до розвитку економіки були створені великі неефективні підприємства, які працювали на дотаціях із центру. Відновлення незалежності України відкрило Закарпатську область до світових інвестиційних ринків. Формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні почалося внаслідок реалізації проекту утворення вільних економічних зон (СЄЗ). Зокрема, 1999 року була утворена СЄЗ «Закарпаття». Протягом 2001 – 2004 рр. Закарпатська область змогла залучити 130 млн дол. США прямих іноземних інвестицій та створити понад 19000 робочих місць. Лише 2004 року область залучила 62,7 млн дол. США. Зовнішньо-торговельний оборот області зріс з 342 млн дол. у 2002 р. до 1,3 млрд дол. США у 2005 р. [5].

За перші три роки функціонування СЄЗ у Закарпатті було реконструйовано понад 30 місцевих підприємств і на їхній базі створено підприємства з іноземним

капіталом, з поміж яких - «Хенкель-Ужгород», «Грін Рей Закарпаття», «ФЕМ Інвест», «Берегівський радіозавод М», «Мукачівський завод «Точприлад». Свою продукцію тут почали виробляти такі всесвітньовідомі корпорації: «Шкода-Авто» (найбільше автомобільне підприємство Чехії), концерн Volkswagen AG (один з найбільших світових автовиробників), «Флекстронікс ТЗОВ» (лідер з виробництва електричних побутових приладів, електричного устаткування, комп'ютерів і периферійного устаткування), «Ядзакі Україна» (світовий лідер з проєктування, технології та виробництва електричних і електронних систем для автомобільної індустрії), «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед» (лідер у сфері електронної апаратури побутового призначення для приймання, записування та відтворювання звуку й зображення) [4].

Незважаючи на російсько-українську війну, Закарпатська область є стабільним інвестиційно привабливим регіоном України. Це зумовлено її стратегічним розташуванням на перехресті міждержавних транспортних і торговельних шляхів. На фоні падіння економічної активності після 2014 р. інвестиції в Закарпатті стабілізувалися на рівні 240 – 275 млн дол. США (рис. 1). Після ковідної кризи інвестиційне поживлення відбулося завдяки збільшенню попиту на автомобільне електричне устаткування, а також розвитку інфраструктури для постачання електроенергії та газу в країни ЄС через входження України в ENTSO-E (європейська мережа операторів системи передачі електроенергії).

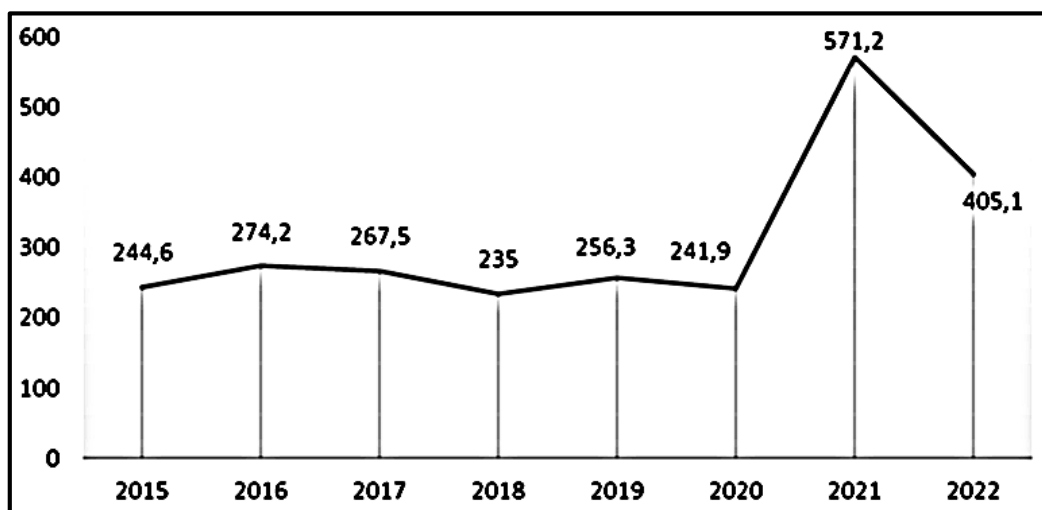

Рис. 1. Динаміка надходження прямих інвестицій у Закарпатську область, млн дол. США

Побудовано авторами за [3]

Зниження інвестицій у 2022 р. пов'язане з початком воєнних дій. Однак безпековий чинник тилової області, можливість, що виникли через релокацію підприємств (усього 120 підприємств, що становить 14,3 % від їхньої загальної кількості) та внутрішнє переселення, дали змогу й надалі розширювати виробничі лінії уже наявних підприємств та інвестувати в переміщені підприємства з прифронтових регіонів.

Найбільшу нішу в інвестиційному портфелі Закарпатської області займає промисловий сектор. Упродовж 2015 – 2020 рр. спостерігався стабільний період інвестування у промисловість – 170 – 215 млн дол. США. Пік інвестування припадає на 2021 р. – 494,3 млн дол. США (рис. 2).

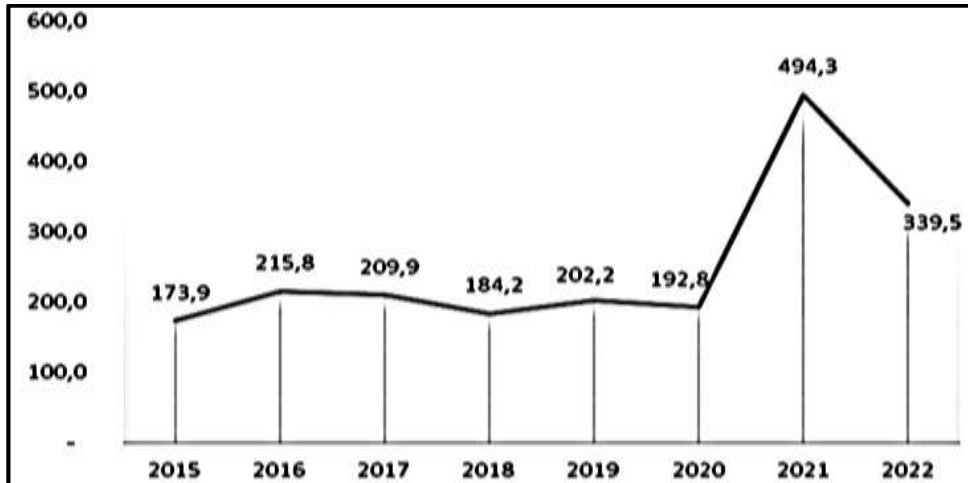

Рис. 2. Динаміка інвестицій у промисловість Закарпатської області, млн дол. США

Побудовано авторами за [3]

У структурі інвестицій домінує промисловиний сектор (переробна промисловість, постачання енергоносіїв), на який припадає 84 % від усього обсягу інвестицій (рис. 3).

Рис. 3. Структура інвестицій за видами економічної діяльності в Закарпатській області, %, 2021 р.

Побудовано авторами за [3]

На переробну промисловість — харчову, машинобудівну, легку галузі — у 2021 р. припадало 37 % інвестицій. Це зумовлено відновленням споживчого ринку та інвестуванням у виробництво харчових продуктів. Зростання випуску продукції машинобудування зумовлене збільшенням виробництва автомобілів у Європі в післяковідний період. Україна та країни-партнери почали інвестувати в енергоінфраструктуру, яка поставляє енергоносії до Європи (47 % від загального обсягу інвестицій). Незначні інвестиції припадають на сектори нерухомого майна (5 %) та роздрібно торгівлі (3 %), що пояснюється невеликою людністю і відповідно незначним споживчим попитом в області, а також нерозвиненою міською інфраструктурою, яка не справляється з потоком переселенців.

Для сільського господарства, що є галуззю спеціалізації Закарпатської області, характерна спадна тенденція інвестування: протягом 2015—2022 рр. воно зменшилося більш ніж у 3 рази (з 5,5 до 1,5 млн дол. США) (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка інвестицій у сільське господарство Закарпатської області, млн дол. США

Побудовано авторами за [3]

Складнощі інвестування в сільське господарство зумовлені загальнодержавними проблемами повноцінного відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення та дозволом на іноземне інвестування в галузь. Наразі сільське господарство області розвивається на внутрішніх інвестиціях місцевих фермерів і підприємств. Після відкриття внутрішнього ринку землі в низовинній частині Закарпатської області збільшилося вирощування малими фермерськими господарствами сої, кукурудзи, соняшнику. Відзначимо інвестиційні впливання у вирощування винограду та виноробство Берегівським підприємством «Шато Чизай», яке обробляє 272 га землі.

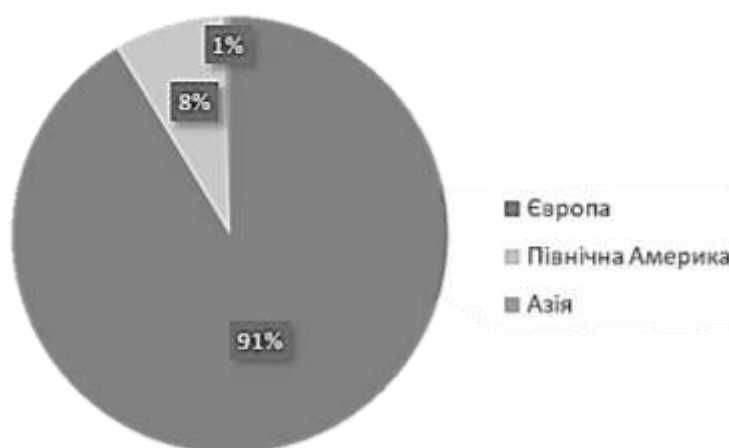

Рис. 5. Географічна структура прямих іноземних інвестицій у Закарпатській області, %, 2021 р.

Побудовано авторами за [3]

Через війну та економічну кризу сільське господарство області потребує значних впливань коштів для того, щоб поповнити загальнодержавний ринок сільськогосподарських продуктів через тимчасову окупацію та замінування східних і південних територій держави в зоні бойових дій. Нині область постачає тепличні овочі і сільськогосподарські продукти відкритого ґрунту до сусідніх

регіонів, починає захоплювати нові ринки сільськогосподарської продукції. Географію прямих іноземних інвестицій визначає близькість до країн ЄС, на які припадає понад 91 % їхнього обсягу (рис. 5). Цьому сприяє створена в області система контрольно-пропускних пунктів, розвинена інфраструктура [1].

Висновки. Прямі інвестиції, транскордонне співробітництво зумовили економічну стабільність Закарпаття. Для подальшого приваблення інвестицій потрібно розробити економічні механізми, схожі на запровадження СЕЗ у 2000-х рр. Важливими чинниками формування інвестиційного клімату є також політична стабільність, інвестиційні гарантії, простота адміністративних процедур. Варто також розробити план розвитку соціальної інфраструктури, щоб використати економічну активність внутрішніх переселенців. Важливою ланкою інвестування повинно стати сільське господарство через запровадження дієвих механізмів продажу землі сільськогосподарського призначення та закордонного інвестування.

Список використаних джерел:

- [1] Влах, М. & Зизень, І. Перспективи розвитку прикордонної інфраструктури Закарпатської області. Професор Ольга Заставецька – вчена, педагог, організатор географічної науки (до 70-ої річниці від дня народження вченої) : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 119–125). 27 квітня, 2023, Тернопіль, Україна: ТНПУ ім. В. Гнатюка.
- [2] Влах, М. & Зизень, І. Зовнішньо-торговельні зв'язки Закарпатської області: суспільно-географічний аналіз. Географічні аспекти просторової організації території, суспільства та збалансованого природокористування: Матеріали IV науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (с. 84–87). 24-26 травня, 2023, Ужгород, Україна: ПП Данило С. І.
- [3] Національний банк України. Прямі інвестиції. Регіональний розріз. (2023). Вилучено з <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
- [4] Industry4ukraine. Про досвід впровадження СЕЗ на Закарпатті. (2020). Вилучено з <https://www.industry4ukraine.net/publications/shhodo-vidnovlennya-sez-zakarpattya/>
- [5] Varosh. Закарпатське інвестиційне диво, про яке мало хто знає (2021). Вилучено з <https://varosh.com.ua/projects/zakarpatske-investycijne-dyvo-pro-yake-malo-hto-znaye/>

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.97

РЕТРОСПЕКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ЗМІН СТАНУ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ МІСТА ЖИТОМИРА У XVII–XXI СТОЛІТТЯХ

Терешко Ольга Петрівна

здобувач вищої освіти природничого факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Костюк Віталій Степанович

кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії
Житомирський державний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Актуальність цього дослідження визначається необхідністю розкриття впливу господарської діяльності на антропогенні ландшафти та їхній вплив на навколишнє середовище. Зміни в антропогенних ландшафтах суттєво впливають на якість життя людей і стан природних ресурсів. Розуміння динаміки та наслідків цих змін є важливим для раціонального природокористування та збереження екосистем.

Особливу увагу слід приділити аналізу особливостей та динаміки антропогенних ландшафтів, оскільки вони відображають вплив різноманітних господарських процесів на природні ресурси. Це дослідження може визначити оптимальні стратегії управління ландшафтами з метою збереження природної різноманітності та підтримки екологічно стійкого розвитку.

Антропогенний ландшафт – природний ландшафт, який відзначається значним впливом господарської діяльності людини. Важливо вивчати ці ландшафти, оскільки вони є свідченням взаємодії людини з природним середовищем та відображають наслідки цього впливу. Аналіз структури, композиції та функціонального призначення антропогенних ландшафтів може надати важливі висновки щодо сталого природокористування та збереження біорізноманіття [1].

Розвиток антропогенних ландшафтів у Житомирі був суттєво обумовлений рядом факторів, які впливали на формування міського середовища та природного ландшафту. Розширення міських меж і збільшення чисельності населення призводили до необхідності нових житлових, промислових та комерційних зон. Це спричиняло перетворення природних ландшафтів на забудовані території. Розвиток промисловості призводив до створення промислових комплексів, заводів та інфраструктури, що впливало на природний ландшафт через зміну призначення земель і забруднення довкілля. Розбудова транспортних мереж, включаючи дороги і залізниці, призводила до модифікації природних ландшафтів, виникнення міських районів та змін у використанні ґрунтів. Землеробство та сільське господарство також внесли свій внесок у формування антропогенних ландшафтів, змінюючи структуру ґрунтів та розміщення сільськогосподарських земель. Ці фактори спільно сприяли створенню унікального антропогенного ландшафту в місті Житомирі, який

відображає вплив людської діяльності на оточуючу природу та визначає його фізичний вигляд та функціональне призначення.

У XVII–XXI століттях антропогенні ландшафти Житомира зазнали значних змін. У XVII–XIX століттях оборонні системи та торговельні шляхи визначали структуру міста. У XIX столітті індустріалізація призвела до формування промислових районів, а в XX столітті масова забудова вплинула на землекористування та інфраструктуру. У XXI столітті спостерігається розвиток технологій, сталого розвитку та ініціатив щодо збереження зелених зон, вказуючи на сучасні тенденції сталого міського розвитку [2].

Вивчення періодів змін ландшафту в Житомирі та характерних змін ландшафту у розглянутих століттях дає нам можливість краще розуміти історичний розвиток міста, вплив людської діяльності на навколишнє середовище та зміни в структурі та функціональному призначенні ландшафту.

Дослідження антропогенних ландшафтів важливе для раціонального природокористування, збереження природних ресурсів та створення комфортного міського середовища для мешканців.

Урахування історичних та сучасних особливостей антропогенних ландшафтів сприяє розробці ефективних стратегій управління та розвитку міських територій.

Список використаних джерел:

- [1] Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: навч. посібник, Ч. 1: Загальне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2014. 332 с.
  - [2] Денисик Г.І., Фадєєва Т.Ю., Воловик В.М. Антропогенізація ландшафтів Поділля: монографія. Вінниця: Твори, 2019. 288с.
-

과 학 출 판 물

ΛΟΓΟΣ

과학 논문 모음

III 국제 과학 및 실무 컨퍼런스의 진행

«THEORETICAL AND PRACTICAL
ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH»

2023 년 11월 24일 • 서울, 대한민국

영어, 우크라이나어 및 한국어

모든 논문이 검토되었습니다

조직위원회는 저자의 관점에 동의하지 않을 수 있습니다

저자는 논문 텍스트의 정확성에 대한 책임이 있습니다

게시 됨 (PDF): 2023 년 11월 24일. 인쇄: 2023 년 11월 27일.

종이 형식 60×84/16. 오프셋. 폰트: Arial. 디지털 인쇄.

인쇄 된 시트 18,37.

도서 유통: 100 부. 주문 번호 383.

조직위원회 연락처:

비정부기구 European Scientific Platform

21037, 우크라이나, 빈니차, Zodchykh 거리, 18, 사무실 81

전화: +38 098 1948380; +38 098 1526044

이메일: info@ukrlogos.in.ua | URL: www.archive.logos-science.com

컨퍼런스 공동주최자:

서울 컨설팅 그룹

서울 대한민국, 중구 수하동 을지로 5길 25

발행자 [PDF]: Case Co., Ltd.

대한민국, 서울, 경기도 성남시 분당구 정자일로 180 미켈란체르빌.

발행자 [인쇄 된 사본]: 비정부기구 European Scientific Platform
21037, 우크라이나, 빈니차, Zodchykh 거리, 18, 사무실 81. 이메일: info@ukrlogos.in.ua

출판업 증명서: ДК № 7172 일자 2020 년 10 월 21 일.

УДК 001(08)
Т 44

<https://doi.org/10.36074/logos-24.11.2023>

Голова оргкомітету: Голденблат М.А.
Заступник голови оргкомітету: 김일찬 (Il Chan Kim)

Верстка: Білоус Т.В.
Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію включено до Каталогу міжнародних наукових конференцій ResearchBib, зареєстровано в базі УкрІНТЕІ (Посвідчення № 309 від 16/06/2023); та сертифіковано Euro Science Certification Group (Сертифікат № 22485 від 21/10/2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Всі роботи збірника відображені та/або індексуються в CrossRef, OpenAIRE, OUCI, Google Scholar, Scilit, Semantic Scholar, ResearchGate і ORCID.

Т 44

Theoretical and practical aspects of modern scientific research: збірник наукових праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Сеул, 24 листопада 2023 р. – Вінниця-Сеул: Європейська наукова платформа, Case Co., Ltd., 2023. 316 с.

ISBN 978-617-8126-69-8

ISBN 978-89-5764-769-1 (PDF)

DOI 10.36074/logos-24.11.2023

«Європейська наукова платформа», Україна

Case Co., Ltd., Республіка Корея

В збірнику викладено статті та тези учасників III Міжнародної науково-практичної конференції «Theoretical and practical aspects of modern scientific research», що відбулась 24 листопада 2023 року в м. Сеул, Республіка Корея.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-8126-69-8

ISBN 978-89-5764-769-1 (PDF)

© Учасники конференції, 2023

© ГО «Європейська наукова платформа», 2023

© Case Co., Ltd., 2023

© Seoul Consulting Group, 2023

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ΛΟΓΟΣ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«THEORETICAL AND PRACTICAL
ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH»

24 листопада 2023 • Сеул, Республіка Корея

Англійською, українською та корейською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Опубліковано (PDF): 24.11.2023. Підписано до друку: 27.11.2023.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк. Формат 60×84/16.
Умовно-друк. арк. 18,37. Замовлення № 383.
Тираж: 100 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

Видавець та організаційний комітет конференції:

ГО «Європейська наукова платформа»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@ukrlogos.in.ua | URL: www.archive.logos-science.com

Співорганізатор конференції:

Seoul Consulting Group
서울 대한민국, 중구 수하동 을지로 5길 25

Видавець [PDF]: Case Co., Ltd.
Republic of Korea, Seoul, 180 Jeongja-dong, Bundang-gu Seongnam-si, Gyeonggi-do.

Виготовлювач [друковані копії]: ГО «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.